

## 123. Tiistaina 28 päivänä marraskuuta 1989

kello 14

### Päiväjärjestys

#### Ilmoituksia

Ulkopuolella päiväjärjestyksen

ilmoitetaan saapuneeksi valtioneuvoston tiedonanto Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen ..... 3876

#### Kolmas käsittely:

1) Ehdotukset laiksi polttoaineverosta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys n:o 122  
Lakialoitteet n:ot 83 ja 95  
Toivomusaloitteet n:ot 156/1987 vp. ja 142/1988 vp.  
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 67  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 165

2) Ehdotus laiksi merenkulkulaitoksesta ..... 3878

Hallituksen esitys n:o 148  
Liikennevaliokunnan mietintö n:o 9  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 172

3) Ehdotus laiksi Pohjoismaiden välillä tulo- ja varallisuusveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ..... 3879

Hallituksen esitys n:o 209  
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 33  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 195

Siv.  
4) Ehdotus laiksi liikevaihtoverolain 16 ja 27 §:n väliaikaisesta muuttamisesta ..... 3879

Siv.  
Hallituksen esitys n:o 212  
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 73  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 174

5) Ehdotus laiksi vuodelta 1990 toimitettavan verotuksen perusteella maksettavien palautusten ja kannossa maksettavan lopullisen veron korottamisesta ..... 3892

Hallituksen esitys n:o 185  
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 75  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 176

6) Ehdotus laiksi yhdyskuntien vesihuoltotoimenpiteiden avustamisesta annetun lain muuttamisesta ..... 3893

Hallituksen esitys n:o 188  
Toivomusaloite n:o 199  
Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 22  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 180

7) Ehdotukset maakuntaliittojen ja seutukaavaliittojen yhdistämisen mahdollistaviksi laeiksi ..... 3894

Hallituksen esitys n:o 95  
Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 23  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 189

8) Ehdotukset laeiksi maanmittaushallinnosta annetun lain ja maanmittausmaksusta annetun lain muuttamisesta ..... „  
Hallituksen esitys n:o 217

|                                                                                                                                                                                                                                                                    | Siv. |                                                                                                                                                                                                                               | Siv. |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| Laki- ja talousvaliokunnan mietintö<br>n:o 24                                                                                                                                                                                                                      |      | 14) Ehdotus laiksi lainajyvästöistä ja<br>siemenrahastoista annetun lain 14 §:n<br>muuttamisesta .....                                                                                                                        | 3907 |
| Suuren valiokunnan mietintö n:o 196                                                                                                                                                                                                                                |      | Hallituksen esitys n:o 214                                                                                                                                                                                                    |      |
| 9) Ehdotukset laiksi valtion taide-<br>museosta ja laiksi valtion taidemuseos-<br>ta annetun lain voimaannpanosta .....                                                                                                                                            | 3894 | Maa- ja metsätalousvaliokunnan mie-<br>tintö n:o 14                                                                                                                                                                           |      |
| Hallituksen esitys n:o 168                                                                                                                                                                                                                                         |      | Suuren valiokunnan mietintö n:o 183                                                                                                                                                                                           |      |
| Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 21                                                                                                                                                                                                                                |      | 15) Ehdotukset porotalouslaiksi ja<br>eräiksi siihen liittyviksi laeiksi .....                                                                                                                                                | 3908 |
| Suuren valiokunnan mietintö n:o 181                                                                                                                                                                                                                                |      | Hallituksen esitys n:o 144                                                                                                                                                                                                    |      |
| 10) Ehdotus laiksi pellonraivaus-<br>maksusta annetun lain väliaikaisesta<br>muuttamisesta .....                                                                                                                                                                   | 3895 | Maa- ja metsätalousvaliokunnan mie-<br>tintö n:o 15                                                                                                                                                                           |      |
| Hallituksen esitys n:o 145                                                                                                                                                                                                                                         |      | Suuren valiokunnan mietintö n:o 184                                                                                                                                                                                           |      |
| Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o<br>68                                                                                                                                                                                                                         |      | 16) Ehdotukset laeiksi kansaneläke-<br>lain väliaikaisesta muuttamisesta, vuo-<br>delta 1990 suoritettavasta sairausva-<br>kuutusmaksusta ja työnantajan lapsili-<br>sämaksun perimättä jättämisestä vuo-<br>delta 1990 ..... | „    |
| Suuren valiokunnan mietintö n:o 173                                                                                                                                                                                                                                |      | Hallituksen esitys n:o 154                                                                                                                                                                                                    |      |
| 11) Ehdotukset laeiksi maidon vä-<br>liaikaisesta kiintiömaksusta annetun<br>lain, maidon väliaikaisista tuotanto-<br>kiintiöistä annetun lain sekä meijeri-<br>kohtaisesta kiintiömaksusta annetun<br>lain muuttamisesta ja voimassaoloajan<br>jatkamisesta ..... | „    | Lakialoite n:o 89                                                                                                                                                                                                             |      |
| Hallituksen esitys n:o 187                                                                                                                                                                                                                                         |      | Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 31                                                                                                                                                                                           |      |
| Lakialoite n:o 94                                                                                                                                                                                                                                                  |      | Suuren valiokunnan mietintö n:o 186                                                                                                                                                                                           |      |
| Toivomusaloitteet n:ot 448, 455, 470,<br>480, 492 ja 496                                                                                                                                                                                                           |      | 17) Ehdotukset laeiksi lastensuojelu-<br>lain ja eräiden siihen liittyvien lakien<br>muuttamisesta .....                                                                                                                      | 3910 |
| Maa- ja metsätalousvaliokunnan mie-<br>tintö n:o 16                                                                                                                                                                                                                |      | Hallituksen esitys n:o 177                                                                                                                                                                                                    |      |
| Suuren valiokunnan mietintö n:o 190                                                                                                                                                                                                                                |      | Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 34                                                                                                                                                                                           |      |
| 12) Ehdotukset laiksi maataloustuo-<br>tannon tasapainottamisesta sekä laiksi<br>kotieläintuotannon ohjaamisesta eräis-<br>sä tapauksissa annetun lain 13 §:n<br>muuttamisesta .....                                                                               | 3905 | Suuren valiokunnan mietintö n:o 194                                                                                                                                                                                           |      |
| Hallituksen esitys n:o 147                                                                                                                                                                                                                                         |      | 18) Ehdotukset laeiksi työttömyys-<br>turvalain muuttamisesta sekä työttö-<br>myyskassalain 3 ja 4 §:n muuttamisesta                                                                                                          | 3934 |
| Maa- ja metsätalousvaliokunnan mie-<br>tintö n:o 17                                                                                                                                                                                                                |      | Hallituksen esitys n:o 192                                                                                                                                                                                                    |      |
| Suuren valiokunnan mietintö n:o 191                                                                                                                                                                                                                                |      | Lakialoite n:o 101                                                                                                                                                                                                            |      |
| 13) Ehdotus laiksi Valtion viljava-<br>rastosta .....                                                                                                                                                                                                              | 3907 | Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 33                                                                                                                                                                                           |      |
| Hallituksen esitys n:o 170                                                                                                                                                                                                                                         |      | Suuren valiokunnan mietintö n:o 193                                                                                                                                                                                           |      |
| Maa- ja metsätalousvaliokunnan mie-<br>tintö n:o 13                                                                                                                                                                                                                |      | 19) Ehdotus laiksi kuljetusten alueel-<br>lisesta tukemisesta annetun lain muut-<br>tamisesta .....                                                                                                                           | 3935 |
| Suuren valiokunnan mietintö n:o 182                                                                                                                                                                                                                                |      | Hallituksen esitys n:o 153                                                                                                                                                                                                    |      |
|                                                                                                                                                                                                                                                                    |      | Liikennevaliokunnan mietintö n:o 10                                                                                                                                                                                           |      |
|                                                                                                                                                                                                                                                                    |      | Suuren valiokunnan mietintö n:o 187                                                                                                                                                                                           |      |
|                                                                                                                                                                                                                                                                    |      | 20) Ehdotus laiksi eräiden asuntolai-<br>nojen lyhennysten ja korkojen lykkää-                                                                                                                                                |      |

Siv.  
 misen väliaikaisesta järjestämisestä ... 3935  
 Hallituksen esitys n:o 180  
 Toisen lakivaliokunnan mietintö n:o 11  
 Suuren valiokunnan mietintö n:o 188

### Toinen käsittely:

21) Ehdotus vuoden 1990 rakennus-  
 verolaiksi ..... 3936

Hallituksen esitys n:o 208  
 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o  
 74  
 Suuren valiokunnan mietintö n:o 175

22) Ehdotus laiksi elintarvikeviras-  
 tosta ..... 3937

Hallituksen esitys n:o 150  
 Talousvaliokunnan mietintö n:o 11  
 Suuren valiokunnan mietintö n:o 177

23) Ehdotukset laeiksi lasten kotihoi-  
 don tuesta annetun lain 1 §:n ja lasten  
 kotihoidon tuesta annetun lain muut-  
 tamisesta annetun lain voimaantulo-  
 säännöksen muuttamisesta ..... 3938

Hallituksen esitys n:o 193  
 Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 30  
 Suuren valiokunnan mietintö n:o 185

24) Ehdotukset laiksi lapsilisälain  
 muuttamisesta ..... 3939

Hallituksen esitys n:o 175  
 Lakialoitteet n:ot 19, 80 ja 91  
 Toivomusaloite n:o 928/1987 vp.  
 Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 32  
 Suuren valiokunnan mietintö n:o 192

### Ainoa käsittely:

25) Muistutus valtioneuvoston jäse-  
 nen virkatoimen lainvastaisuudesta ... 3941  
 Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 8

### Ensimmäinen käsittely:

26) Ehdotus laiksi yhteiskunnallisesti  
 merkittävää toimintaa harjoittavien  
 yleishyödyllisten yhteisöjen veronhuo-  
 jennuksista annetun lain muuttamisesta 3964

Siv.

Hallituksen esitys n:o 206  
 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o  
 80

27) Ehdotus laiksi leimaverolain  
 muuttamisesta ..... 3964

Hallituksen esitys n:o 207  
 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o  
 81

28) Ehdotus valtion liikelaitoksista  
 annetun lain (627/87) mukaisten liike-  
 laitosten lainanottovaltuuksista vuonna  
 1990 ..... „

Hallituksen esitys n:o 108  
 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o  
 79

29) Ehdotukset perhe-eläkejärjestel-  
 män kokonaisuudistusta koskeviksi  
 laeiksi ..... 3965

Hallituksen esitys n:o 173  
 Lakialoite n:o 22/1988 vp.  
 Toivomusaloitteet n:ot 933, 957 ja  
 1055/1987 vp. sekä 683/1988 vp.  
 Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 36

30) Ehdotukset laiksi rintamasotilas-  
 eläkelain 9 a §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys n:o 155  
 Lakialoitteet n:ot 45 ja 68/1988 vp.  
 Toivomusaloitteet n:ot 752/1988 vp.,  
 549 ja 562  
 Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 37

### Esitellään:

31) Ed. Törnqvistin ym. lakialoite  
 n:o 104 laiksi tulo- ja varallisuusvero-  
 lain muuttamisesta ..... 3967

### Pöydällepanoa varten esi- tellään:

32) Toisen lakivaliokunnan mietintö  
 n:o 13 hallituksen esityksestä laeiksi  
 asunto-olojen kehittämisrahastosta  
 sekä siihen liittyvien lakien muuttami-  
 sesta (HE n:o 183) ..... 3968

Puhetta johtaa puhemies Sorsa.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Alaranta, Backman, Järvisalo-Kanerva, Kääriäinen, U. Leppänen, Moilanen, Mäkelä, Nieminen, Paakkinen, Pietikäinen, Puhakka, Puolanne, Pystynen, Ranta, Taxell ja Tähkämaa.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Mäkelä, Backman ja Pietikäinen.

män ohella tältä päivältä on eduskunnalle saapunut valtioneuvoston tiedonanto Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen, joka on nyt saatettu eduskunnan tietoon jakamalla se edustajille.

Valtiopäiväjärjestyksen 36 §:n 1 momentin mukaan tiedonanto on pantava pöydälle johonkin seuraavaan istuntoon. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia pantaisiin pöydälle huomenna keskiviikkona kello 14 alkaen istuntoon.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään.

## Ilmoitusasiat:

### Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä sairauden vuoksi edustajat Nieminen ja Paakkinen, virkatehtävien takia ed. Puolanne ja yksityisasioiden vuoksi edustajat Backman, Kääriäinen, Pietikäinen ja Tähkämaa, tämän kuun 29 päivään sairauden vuoksi Järvisalo-Kanerva ja yksityisasioiden takia ed. Taxell sekä yksityisasioiden vuoksi tämän kuun 30 päivään ed. Alaranta ja ensi joulukuun 5 päivään ed. U. Leppänen.

### Uusia hallituksen esityksiä

Puhemies: Ilmoitetaan, että tasavallan presidentin kirjelmän ohella kuluven marraskuun 24 päivästä ovat eduskunnalle saapuneet hallituksen esitykset n:ot 225, 227—229, 231 ja 232, jotka nyt on edustajille jaettu.

### Valtioneuvoston tiedonanto Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen

Puhemies: Ulkopuolella päiväjärjestyksen ilmoitetaan, että valtioneuvoston kirjel-

### Kirjalliset kysymykset

Puhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnalle ovat, puhemiehelle osoitettuna, saapuneet vastaukset kirjallisiin kysymyksiin n:ot 510, 519, 520, 528, 529, 532 ja 545. Nämä kysymykset vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Puheenvuoron saatuaan lausuu

Ed. Riihijärvi: Herra puhemies! Suuri valiokunta kokoontuu huomenna kello 13.

### Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

#### 1) Ehdotukset laiksi polttoaineverosta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta

Kolmas käsittely, ainoa käsittely

Hallituksen esitys n:o 122

Lakialoitteet n:ot 83 ja 95

Toivomusaloitteet n:ot 156/1987 vp. ja 142/1988 vp.

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 67

Suuren valiokunnan mietintö n:o 165

Puhemies: Viime perjantaina pidetyssä täysistunnossa julistettiin keskustelu asiasta päättyneeksi ja asian käsittely keskeytettiin. Toisessa käsittelyssä päätetty, hallituksen esi-

tykseen sisältyvä lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä. Lopuksi päätetään ai-noassa käsittelyssä toivomusaloitteista.

Keskustelussa on ed. Heikkinen ed. Pekkarisen kannattamana ehdottanut, että toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus hylät-täisiin.

Ed. Pekkarinen on ed. Rengon kannatta-mana ehdottanut perusteluissa lausuttavaksi: ”Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy pikaisiin toimenpiteisiin sellaisen tehokkaan ympäristöverolainsäädännön aikaansaami-seksi, joka ohjaa tuotantoa, kulutusta ja liikennettä elinympäristön saastumista vä-hentävään ja samalla uusiutumattomia luon-nonvaroja säästävään suuntaan.”

Ed. Apukka on ed. Helteen kannattamana ehdottanut perusteluissa lausuttavaksi:

1) ”Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy erityistoimiin harvaan asuttujen seu-tujen joukkoliikenteen kehittämiseksi säadet-tävän veron vaikutusten lievittämiseksi.”

2) ”Eduskunta edellyttää, että hallitus pikaisesti selvityttää, miten niissä tapauksis-sa, joissa joukkoliikenne ei voi riittävästi palvella, harvaan asutuilla seuduilla helpote-taan välttämätöntä työ- ja asiointiliikennet-tä.”

Selonteko myönnetään oikeaksi.

### Äänestykset ja päätökset:

Puhemies: Ensin äänestetään toisessa käsittelyssä päätetyn lakiehdotuksen hyväk-symisestä tai hylkäämisestä.

Joka hyväksyy lakiehdotuksen, äänestää ”jaa”; jos ”ei” voittaa, on lakiehdotus hylät-ty.

Puhemies: Ilmoitan, että pöytäkirjaan merkitään, miten kukin edustaja on äänestä-nyt.

”Jaa” äänestävät seuraavat edustajat:

Aaltonen, Ahde, R. Aho, Aittoniemi, Ajo, Ala-Harja, Alho, Andersson, Antvuori, Apukka, Astala, Björklund, Björkstrand, Bärlund, Donner, Dromberg, Elo, Gustafs-son, Haavisto, Hacklin, Halonen, Helle, He-temäki-Olander, Hietala, Hilpelä, Hokkanen,

Holvitie, Hurskainen-Leppänen, Häkämies, Hämäläinen, Ikkala, Jaakonsaari, Jansson, Joenpalo, Jokinen, Jouppila, Joutsensaari, Jurva, Järvenpää, Jääskeläinen, Kalliomäki, Kanerva, Karkinen, Kasurinen, Kautto, Kekkonen, Kempainen, Kettunen, Knuut-tila, Kohijoki, Kärhä, Laaksonen, Lahti-Nuuttila, M. Lahtinen, P. Lahtinen, Laine, Lamminen, Lapiolahti, Laurila, Lax, P. Lep-pänen, Liikanen, Lindroos, Linnainmaa, Louekoski, Louvo, Luttinen, Löyttyjärvi, Malm, Melin, Metsämäki, Miettinen, Myller, Mäki-Hakola, Mäkipää, Männistö, Mönkä-re, Mörttinen, Niinistö, Nordman, Nyby, Nyman, Ollila, Paasio, Paavilainen, Palohei-mo, Perho, Pesola, Pohjanoksa, Pohjola, Puisto, Pulliainen, Pystynen, Rajamäki, Ran-tanen, Rauramo, Rehn, Renlund, Riihijärvi, Rinne, J. Roos, T. Roos, Rusanen, Saarinen, Saastamoinen, Salolainen, Sasi, Savela, Sa-volainen, Seppänen, Siitonen, Skinnari, Soi-ninvaara, Stenius-Kaukonen, Suominen, Säi-lynoja, Särkijärvi, Taina, Tiuri, Turunen, Tykkyläinen, Törnqvist, Uitto, Uosukainen, Urpilainen, Wahlström, Valli, Valo, Varpa-suo, Vastamäki, Wasz-Höckert, Viinanen, Viljanen, Vistbacka, Vuoristo, Vähäkangas, Vähänäkki ja Zyskiewicz.

”Ei” äänestävät seuraavat edustajat:

E. Aho, Almgren, Anttila, Fred, Hautala, Heikkinen, Huuhtanen, Ikonen, Isohookana-Asunmaa, Jokiniemi, Juhantalo, Jäätteenmä-ki, Kankaanniemi, Kauppinen, Kietäväinen, Koistinen, Kokko, Lehtosaari, Majjala, Mat-tila, Pekkarinen, Pelttari, Pesälä, Pokka, Puska, Renko, Ryyänen, Röntynen, Saa-punki, Saari, Sarapää, Sillanpää, Siuruainen, Tenhiälä, Tennilä, Vihriälä, Virolainen, Väis-tö, Väyrynen ja Väänänen.

Poissa äänestyksestä ovat seuraavat edus-tajat:

Ahonen, Alaranta, Backman, Järvisalo-Kanerva, Korkia-Aho, Kuuskoski-Vikat-maa, Kääriäinen, Laitinen, U. Leppänen, Moilanen, Mäkelä, Nieminen, Paakkinen, Paasilinna, Pietikäinen, Puhakka, Puolanne, Ranta, Taxell, Tähkämaa ja Westerlund.

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 138 jaa- ja 40 ei-ääntä; poissa 21. (Koneään. 1)

Eduskunta on hyväksynyt lakiehdotuksen.

Eduskunta pysyy toisessa käsittelyssä tekemässään päätöksessä lakialoitteisiin sisältyvien lakiehdotusten hylkäämisestä.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Lopuksi on päätettävä perusteluja koskevista ehdotuksista.

Äänestys ed. Pekkarisen ehdotuksesta.

Mietintö ”jaa”, ed. Pekkarisen ehdotus ”ei”.

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 122 jaa- ja 57 ei-ääntä; poissa 20. (Koneään. 2)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Äänestys ed. Apukan 1) ehdotuksesta.

Mietintö ”jaa”, ed. Apukan 1) ehdotus ”ei”.

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 115 jaa- ja 62 ei-ääntä; poissa 22. (Koneään. 3)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Äänestys ed. Apukan 2) ehdotuksesta.

Mietintö ”jaa”, ed. Apukan 2) ehdotus ”ei”.

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 115 jaa- ja 63 ei-ääntä; poissa 21. (Koneään. 4)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Eduskunta yhtyy valtiovarainvaliokunnan ehdotukseen toivomusaloitteiden hylkäämisestä.

Asia on loppuun käsitelty.

## 2) Ehdotus laiksi merenkulkulaitoksesta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 148

Liikennevaliokunnan mietintö n:o 9

Suuren valiokunnan mietintö n:o 172

Puhemies: Viime perjantain täysistunnossa julistettiin keskustelu asiasta päättyneeksi, minkä jälkeen asian käsittely keskeytettiin. Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelussa on ed. Almgren ed. Kanakaanniemen kannattamana ehdottanut perusteluissa lausuttavaksi: ”Merenkulun turvallisuuden ja toimivan hallinnon vuoksi eduskunta pitää välttämättömänä, että merenkulkulaitoksen piirihallintoa järjestettäessä toteutetaan Oulun, Vaasan, Helsingin, Kotkan, Saaristomeren ja Järvi-Suomen piirit.”

Ed. Tennilä ed. P. Lahtisen kannattamana on ehdottanut perusteluissa lausuttavaksi: ”Hyväksyessään merenkulkulaitosta koskevan lain eduskunta edellyttää, että hallitus huolehtii merenkulun turvallisuuden takaa- ja hallinnon ja käytännön eriytymisen estävän piirijaon toteuttamisesta. Tämä edellyttää vähintään kuuden merenkulkupiirin säilyttämistä siten, että Pohjanlahdella olisivat Oulun ja Vaasan sekä Suomenlahdella Helsingin ja Kotkan merenkulkupiirit. Lisäksi muodostettaisiin Saaristomeren ja Järvi-Suomen merenkulkupiirit.”

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Lopuksi on päätettävä perusteluja koskevista ehdotuksista. Ehdotukset ovat vastakkaisia, joten ensin on äänestettävä niiden välillä ja sitten voittaneesta mietintöä vastaan.

Menettelytapa hyväksytään.

### Äänestykset ja päätös:

1) Äänestys ed. Almgrenin ja ed. Tennilän ehdotusten välillä.

Ed. Almgren ehdotus ”jaa”, ed. Tennilän ehdotus ”ei”.

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 88 jaa- ja 57 ei-ääntä, 25 tyhjää; poissa 29. (Koneään. 5)

Eduskunta on tässä äänestyksessä hyväksynyt ed. Almgrenin ehdotuksen.

2) Äänestys ed. Almgrenin ehdotuksesta mietintöä vastaan.

Mietintö ”jaa”, ed. Almgrenin ehdotus ”ei”.

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 113 jaa- ja 66 ei-ääntä; poissa 20. (Koneään. 6)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Asia on loppuun käsitelty.

### 3) Ehdotus laiksi Pohjoismaiden välillä tulo- ja varallisuusveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Osittain kolmas, osittain ainoa käsittely  
Hallituksen esitys n:o 209  
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 33  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 195

Puhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksesta, joka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä, ja lopuksi ainoassa käsittelyssä ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvästä ehdotuksesta, joka koskee sopimuksen niiden määräysten hyväksymistä, jotka vaativat eduskunnan suostumuksen.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvä ehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

### 4) Ehdotus laiksi liikevaihtoverolain 16 ja 27 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Kolmas käsittely  
Hallituksen esitys n:o 212  
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 73  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 174

Puhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

### Keskustelu:

Ed. Laine: Herra puhemies! Holkerin hallitus on alusta alkaen antanut sellaisen käsityksen, että se tulee keventämään verotusta. Erityisesti kokoomuspuolue on vuosikaudet ilmoittanut olevansa verojen korottamista vastaan. Nyt esillä oleva hallituksen esitys kuitenkin on kokonaan muuta kuin nämä puheet ja lupaukset. Hallitus tällä ehdottaa liikevaihtoveron korottamista 17 prosenttiin. Se merkitsee käytännössä noin 3 miljardin markan lisärasitusta.

Kun äsken eduskuntatalon edessä eläkeläiset olivat puhumassa eläkkeistään, perusturvasta ja myös verotuksesta, kokoomuksen eduskuntaryhmän edustaja Louvo ilmoitti kokoomuksen ja hallituksen toimivan liikevaihtoverotuksen keventämisen suuntaan, mutta nyt sitä ollaan nimenomaan kiristämässä. Eihän tämä voi olla muuta kuin epäluottamuksen synnyttämistä hallitusta kohtaan. Tämä epäluottamus tietysti kohdistuu myös valtiovarainministeriin, joka eduskunnan edessä on monta kertaa kuuluttanut, että liikevaihtoveroa ei tulla korottamaan. Nyt kuitenkin toisin tapahtuu.

Herra puhemies! Demokraattisen vaihtoehdon eduskuntaryhmä ei voi hyväksyä hallituksen esillä olevaa esitystä liikevaihtoveron korottamisesta, ja siksi ehdotan lakiehdotuksen hylättäväksi.

Ed. Seppänen: Herra puhemies! Hallitus on veropolitiikassaan ajautumassa erittäin epäsosiaaliselle linjalle. Samaan aikaan, kun suurituloisille ja rikkaille annetaan verohelpotuksia, ollaan nostamassa kulutusveroa, tässä tapauksessa liikevaihtoveroa, mikä johtaa käytännössä useimpien elintarvikkeiden hintojen kohoamiseen. On kohtuutonta, että verouudistuksessa suurituloisten ja rikkaiden edut rahoitetaan liikevaihtoveroa korottamalla, nostamalla siis elintarvikkeiden ja välttämättömyystavaroiden hintaa. Te tiedätte aivan hyvin tämän korotuksen epäsosiaalisen luonteen. Te tiedätte, että pienituloisilla ihmisillä ei ole valinnan varaa sen suhteen, mihin he käyttävät tulonsa. He käyttävät tulonsa suurimmaksi osaksi kuluutukseen. Jos verotuksen painopistettä siirretään kulutuksen suuntaan, se merkitsee sitä, että pienituloisten verorasitus lisääntyy.

Erityisen ongelmallista tässä tilanteessa on se, että myös elintarvikkeiden hinnat nousevat liikevaihtoveron korotuksen seurauksena tässä maassa, jossa elintarvikkeet jo tänä päivänä kuuluvat maailman kalleimpiin. Hallituksella ei tunnu olevan halua ryhtyä sellaisiin käytännön toimenpiteisiin, joilla voitaisiin vaikuttaa elintarvikkeiden hintoihin alentavasti. Me olemme tänään saaneet tiedon siitä, että hallitus valmistelee tällaista asiaa, siis verohelpotuksia elintarvikkeille, mutta minkäänlaista käytännön toimenpidettä ei ole eduskunnalle esiteltävänä tässä yhteydessä, jolloin suurituloisten tuloveroa alennetaan ja pienituloisten liikevaihtoveroa korotetaan.

Itse asiassa kysymys elintarvikkeiden liikevaihtoverosta on sangen pieni valtion mittapuun mukaan. Valtiohan kerää vuosittain liikevaihtoverotuloa noin 50 miljardia markkaa, ja siitä elintarvikkeiden osuus on noin 7 miljardia markkaa. Toisaalta valtio sitten toisesta kädestä maksaa ns. korotetun alkutuotevähennyksen muodossa subventiota maidon, maitotuotteiden ja lihan hinnoissa noin 4 miljardia markkaa, jolloin hintoihin jää rasitukseksi avointa liikevaihtoveroa vain noin 3 miljardia markkaa. Siis liikevaihtove-

ron poistaminen elintarvikkeilta johtaisi siihen, että valtio menettäisi verotuloja noin 3 miljardia markkaa ja tämä 3 miljardia nettovaikutuksena jakautuisi sitten sosiaalisemmalla tavalla kuin valtion tämänhetkisten verouudistusten perusteella tapahtuu, kun se jakautuu sellaisille ihmisille, joilla ei ole valinnan varaa sen suhteen, ostaako elintarvikkeita vai ei.

Tässä mielessä toivoisi, että hallitus kiirehtisi omaa esitystään kaikilta elintarvikkeilta poistettavan liikevaihtoveron tuomiseksi eduskuntaan tai että hallitus vähintään esittelisi eduskunnalle tässä yhteydessä, jolloin liikevaihtoveroa ollaan korottamassa, millaisiin toimenpiteisiin se ensi vuonna aikoo ryhtyä elintarvikkeisiin nyt sisältyvän liikevaihtoverorasituksen helpottamiseksi.

Toivoisin, että ministeri Liikanen, joka on paikalla, myös kansanedustajille hahmottelisi niitä linjoja, joita hallituksella tässä kysymyksessä on, jotta kansanedustajat eivät viimeisten joukossa tässä yhteiskunnassa saisi tietoa siitä, mitä hallitus tekee, kun tilanne on nyt se, että meiltä vaaditaan tässä tilanteessa liikevaihtoveroprosentin korottamista.

Herra puhemies! Tässä yhteydessä en vielä kannata ed. Laineen ehdotusta käsillä olevan lain hylkäämiseksi. Haluan kuulla hallituksen edustajilta, mitä muuta he liikevaihtoveron suhteen suunnittelevat, ja sen jälkeen saattaa olla, jos toimenpiteet ovat riittämättömiä, hyvinkin tarpeellista kannattaa ed. Laineen ehdotusta.

Valtiovarainministeri Liikanen: Herra puhemies! Hallituksen piirissä on todellakin ollut valmisteilla liikevaihtoverojärjestelmän uudistaminen. Monissa Euroopan maissa on siirrytty kahteen liikevaihtoverokantaan, jolloin elintarvikkeilta peritään alempaa liikevaihtoveroa kuin muilta hyödykkeiltä. Tämän alustava selvittely on ollut esille niissä keskusteluissa, joita työmarkkinajärjestöjen kanssa on käyty. Ammatilliset keskusjärjestöt kaikilta osin ovat esittäneet sitä, että liikevaihtoverokanta elintarvikkeilta olisi alempi. Hallitus tulee torstai-aamuna vastamaan tähän asiaan yksityiskohtaisemmin.

Periaatteellisena lähtökohtana kuitenkin on se, että hyvin nopeiden valmistelujen tultua valmiiksi ja käytännön ratkaisujen aikaansaamisen kannalta ilmeisesti sellainen aikataulu, jossa 1.1.1992 voitaisiin Suomessa

siirtyä kahteen liikevaihtoverokantaan, olisi mahdollinen. Tätä puoltaisi kaksi seikkaa, ensinnäkin tietysti se, että niiden ihmisten, joiden kulutuksessa elintarvikkeilla on huomattava osa, liikevaihtoverorasitus kevenisi. Toinen seikka, joka on sekä hyvä että myös ongelmallinen, on se, että kaikkien elintarvikkeiden liikevaihtovero tulisi silloin yhtä suureksi, mikä edistäisi kilpailua elintarvike-sektorilla mutta samalla poistaisi koko joukon subventioita.

Mitä tulee liikevaihtoveroprosentteihin ja elintarvikkeilla mahdollisesti sovellettavaan liikevaihtoveroprosenttiin, niihin joudutaan ottamaan kantaa vasta mahdollisen selvittelytyön jälkeen.

Ed. Seppänen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Hallituksen edustajan vastaus oli valaiseva mutta ei siinä mielessä kuitenkaan tyydyttävä, että se tekisi mahdolliseksi tässä tilanteessa olla hallituksen esityksen kannalla käsillä olevassa asiassa. Eihän meitä voi tyydyttää sellainen tilanne, että vuonna 1992 kenties tulee voimaan liikevaihtoverojärjestelmä, jossa kenties elintarvikkeille annetaan liikevaihtoverohelpoituksia. Kysymys on aika pienistä rahoista, 3 miljardista markasta, joka tänä päivänä nettovaikutuksena elintarvikkeissa on liikevaihtoveroa. Tuntuu kohtuuttomalta, että sen poistaminen tai veron lieventäminen vaatii kolmen vuoden valmisteluajan ja koko sen ajan elintarvikkeiden hinnat ovat liian korkeita.

Herra puhemies! Jos kukaan tässä välillä ei kannata ed. Laineen ehdotusta, tulen pyytämään uuden puheenvuoron kannatukseksi hänen ehdotustaan.

Ed. Tennilä: Herra puhemies! USA:ssa uusoikeistolaista politiikkaa sanottiin reaganismiksi, nyt kai bushismiksi. Englannissa sitä nimitetään thatcherismiksi. Meillä sitä voitaisiin nimittää holkerismiksi, mutta se on liian ison roolin antamista meidän nykyiselle pääministerillemme. Joka tapauksessa kyse on saman oppisuunnan käytäntöön viemisestä eli markkinavoimien vapauttamisesta ja myös tuloerojen lisäämisestä. Veropolitiikassa tämä näkyy siinä, että isotuloiset saavat verotaulukoihinsa tuloverotuksessa suurimmat markkamääräiset verohelpotukset mutta samaan aikaan pienituloisten verorasitusta

lisätään liikevaihtoveroa korottamalla. Liikevaihtoverohan on epäsosiaalinen vero. Se rasittaa eniten pienituloisia ihmisiä nostaes-saan hintoja. Tavallisten pienituloisten ihmisten tuloista pääosa, kaikki, menee kulutukseen.

Erityisen aktiivisena liikevaihtoveron korotuksessa on yllättäen ollut valtiovarainministeri, joka vielä jokin aika sitten vannoi, ettei liikevaihtoveroa koroteta. Nyt se onkin muuttunut myönteiseksi asiaksi. Näin nopeasti kannat muuttuvat, kun periaatteet jäävät sivuun. Liikevaihtoveron korotusta ajaessaan valtiovarainministeriö samaan aikaan kiristää palkansaajia nollalinjaan, eli hintoja nostetaan, mutta palkkoja ei saisi nostaa. Tämä on erittäin raakaa linjausta nimenomaan tavallisten ihmisten tulojen kasvun pysäyttämiseksi ja kaikkein pienituloisimpien osalta niiden alentamiseksi. Ehdotankin eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavan perustelulausuman:

”Esittäessään ja pyrkiessään edistämään hintoja korottavan liikevaihtoveron korotuksen ja kiristäessään samanaikaisesti ammatityhdistysliikettä nollalinjan mukaiseen palkkatarkaisuun valtiovarainministeriö suuntautuu tietoisesti pienituloisten suomalaisten toimeentulon vaikeuttamiseen. Tämän vuoksi eduskunta toteaa, että valtiovarainministeri Erkki Liikanen ei nauti eduskunnan luottamusta.”

Tiedän, että ministeri Liikanen lähdettyään tielle, mille hän on lähtenyt, pienituloisia ihmisiä rokottamaan ja ammatityhdistysliikettä kiristään järjestykseen pannaan tulee saamaan palkinnon, joka kuulemma on jokin suurlähettilään paikka jossakin EY:n päämajassa. Näin ainakin julkisuudessa kerrotaan. Minusta eduskunnan kannattaa vauhdittaa tätä vaihdosta. Näin ainakin työväenliikkeen kannalta vauriot jäivät vähemmiksi.

Ed. Pekkarinen: Herra puhemies! Kuten moneen kertaan aiemminkin liikevaihtoveron korotusesityksen ollessa täällä käsiteltyssä, niin nytkin on keskustan ryhmän suunnalta todettava, että keskusta periaatteessa hyväksyy verotuksen painopisteen siirtämisen kulutuksen verotuksen suuntaan, välillisen verotuksen suuntaan. Tällaisen toimeenpiteen suorittaminen ei voi kuitenkaan koskaan meidän mielestämme tapahtua yk-

sittäisenä veropoliittisena toimenpiteenä ilman, että siihen liittyisi sellaisia muita veropoliittisia ja sosiaalipoliittisia toimenpiteitä, joilla samanaikaisesti huolehditaan siitä, etteivät pienituloiset, keskituloiset ja lapsiperheet tästä toimenpiteestä joudu kärsimään.

Hallituksen esitys veropoliittiseksi kokonaislinjaukseksi ja liikevaihtoveron korottamiseksi ei näitä keskustan edellyttämiä reunaehtoja kuitenkaan täytä. Hallituksen esityshän merkitsee sitä, että liikevaihtoveroa korotetaan. Korotus tasollisesti nostaa liikevaihtoveron määrää noin 3 miljardilla markalla vuodessa. Yhtä suomalaista kohti tämä merkitsee käytännössä vajaan 600 markan verolisärasitetta henkeä kohti.

Keskusta ei voi siis hyväksyä sitä, että hallituksen esittämä liikevaihtoveron korotus tapahtuu tässä veropoliittisessa kokonaisuudessa, missä sitä nyt ollaan esittämässä, kehityksessä, jossa toisaalta kylläkin tuloverotuksen puolella, kiistatta, suurituloisimmat saavat koko lailla takaisin sen, minkä välillisen verotuksen kiristymisessä menettävät. Suurituloisille tämä tapahtuu sitä tietä, että tuloveroasteikkojen korjaukset ensi vuodelle ollaan tekemässä painotetusti suurituloisimpia suosivalla tavalla.

Kun kaiken lisäksi hallitus ei edes kansalaisten perusturvan tason osalta ole ryhtymässä mihinkään toimenpiteisiin tason korottamiseksi vuonna 1990, ei hallituksen liikevaihtoveron korotusesitystä voida todellaakaan hyväksyä. Kaiken lisäksi voidaan osoittaa, että myös tämän talouspolitiikan konkurssilinjain seurauksena nousseiden markkinakorkojen rasite aivan liian monta kertaa kaatuu samojen henkilöiden, samojen perheiden päälle, joiden päälle merkittävä rasite liikevaihtoveron korotuksesta myös kaatuu. Asuntovelkaisille ja muille velkaisille kansalaisille myös markkinakorkojen raju nousu on kaikkein rasittavin ja ikävin asia.

Herra puhemies! Näillä perusteilla kannatan ed. Laineen tekemää ehdotusta siitä, että tämän hallituksen esityksen sisältämä lakiehdotus hylättäisiin.

---

Ed. Mäkelä merkitään läsnä olevaksi.

---

Ed. Sasi: Herra puhemies! Täällä on jatkuvasti jaettu virheellistä tietoa siitä, mit-

kä ovat välillisen verotuksen sosiaalipoliittiset ja veropoliittiset vaikutukset. Erityisesti ed. Laine mutta myös ed. Seppänen ovat väittäneet, että välillisten verojen korotukset ovat erittäin turmiollisia nimenomaan pienituloisille, mutta tämä perustuu kuvitelmiin eikä tutkittuun tietoon ja selvityksiin. Saanen lyhyesti esitellä hieman Ruotsissa valmistettua kokonaisverouudistusta. Siellä on tehty erittäin kattavia selvityksiä siitä, mikä on välillisen verotuksen vaikutus tulonjakoon ja toimeentulokysymyksiin. Ruotsissa komiteamietinnön yhteenvedossa, kun lisäarvonveron tulonjakopoliittiset vaikutukset on selvitetty, todetaan mm. seuraavaa: "Denna undersökning visar entydigt att mervärdes-skatten i det närmaste är helt neutral ur fördelningspolitisk synvinkel. Detta gäller även om endast livsmedel eller s.k. baslivsmedel beaktas." Eli Ruotsissa todetaan, että lisäarvonvero on lähestulkoon neutraali tulonjakopoliittisista näkökohdista katsottuna, ja tämä koskee tilannetta, jossa ainoastaan peruselintarvikkeita tarkastellaan. Hie-man saanen esitellä tarkempia lukuja, ettei tuo tilanne jää pelkästään tämän yleisen yhteenvedon varaan. Nimittäin Ruotsissa kun on selvitystä tehty, on voitu todeta, että kun kansa on jaettu kymmeneen tuloryhmään, niin melko tasaisesti välillisten verojen vaikutus jakautuu kaikkiin näihin tuloryhmiin verrattuna näiden kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin. Voidaan todeta, että alhaisimmassa tuloryhmässä välillisten verojen osuus käytettävistä tuloista on 22,3 prosenttia; kakkosryhmässä 17,5; kolmannessa 16,9; nelosessa 16,3; viitosessa 16,4; kuudennessa 16,3; seitsemännessä 15,9; kahdeksännessä 15,8; yhdeksännessä 16,1 ja kymmenennessä 15,0. Eli jakauma on hyvin tasainen lukuun ottamatta alinta ja ylintä kymmenennessä, joissa on pientä poikkeamaa.

Jos katsotaan, miten välilliset verot vaikuttavat eri kotitaloustyyppeihin, niin voidaan todeta, että eniten ne vaikuttavat yksinäisiin, joilla ei ole lapsia. He maksavat suhteellisesti ottaen kaikkein eniten välillisiä veroja käytettävissä olevista tuloistaan. Heidän osuutensa on 17,3 prosenttia. Sen sijaan yksinhuoltajilla se on 17,2 prosenttia; yhdessä asuvilla, joilla ei ole lapsia 16,3; yhdessä asuvilla, joilla on lapsia 16,7; ja yhdessä asuvilla, joilla on kaksi lasta 16,6. Siis

jakauma on varsin tasainen kuitenkin siten, että yksinäisillä osuus on jossain määrin korkeampi.

Jos katsotaan, miten nämä jakautuvat ryhmittäin, voidaan todeta, että välillisten verojen osuus käytettävistä tuloista on kaikkein suurin maanviljelijöillä ja yrittäjillä ja kaikkein alhaisin eli 10,9 — kun keskiarvo on 11,4 — eläkeläisillä. Eli eläkeläisillä välillisten verojen osuus käytössä olevista tuloista on kaikkein pienin, joten voidaan sanoa, että eivät eläkeläiset tässä suhteessa kohtuuttomasti kärsi, jos liikevaihtoveroon puututaan. Eli toivon, että kun keskustellaan välillisestä verotuksesta ja sen vaikutuksista, tutkittaisiin vähän asioita ja selvitetäisiin, mikä on totuus, eikä puhuttaisi aivan puuta heinää.

Ed. Laine (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minä ymmärrän, että ed. Sasin valtiovarainvaliokunnan verojaoston puheenjohtajana pitäisi kyllä tuntea veroasiat ja liikevaihtoveroasiat, enkä oikein usko, että hänen tarvitsisi välttämättä nojata ruotsalaisiin tutkimuksiin ja suorittaa sieltä sisälukua.

Mutta kaikesta huolimatta väitän ed. Sasin olevan väärässä, kun hän sanoo, ettei liikevaihtoveron korotus ole epäoikeudenmukainen pienituloisille. Ed. Sasi, me emme tarvitse mitään ruotsalaisia tutkimuksia, jos vertaamme esimerkiksi 3 000 markkaa kuukaudessa ansaitsevan tai 20 000 markkaa kuukaudessa ansaitsevan liikevaihtoverorasi-  
tusta. Oletamme, että kumpikin puhuu yhtä paljon puhelimessa, kummaltakin televero nappaa noin 16 prosenttia lisämaksun. Jos he käyttävät energiaa yhtä paljon, kummaltakin prosenttiosuus liikevaihtoveron tuloksena on sama, myös ruoan ja kahvin liikevaihtoveron osalta. Totta kai 3 000 markan kuukausitulon saaja maksaa liikevaihtoveroa paljon enemmän kuin 20 000 markan tulonsaaja suhteessa tuloonsa. Ei tässä tarvita ruotsalaisia tutkimuksia.

Ed. Seppänen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Sasi todella oli perusteellisesti väärässä tässä kysymyksessä. Hän ei nimittäin ottanut huomioon, että Ruotsissa ja Suomessa on erilaiset liikevaihtoverojärjestelmät ja erilaiset liikevaihtoveroprosentit. Ruotsissa liikevaihtoveroprosentti on 20 prosenttia, viidenneksen, korkeampi, kuin

Suomessa. Totta kai sillä on erilaisia vaikutuksia sikäläisen yhteiskunnan tulonjakoon kuin suomalaisella liikevaihtoverolla suomalaisen yhteiskunnan tulonjakoon.

Suomessa on tutkittu liikevaihtoveron vaikutusta tulon jakautumiseen. Muun muassa liikevaihtoverotoimikunnan selvitys vuodelta 1976 pitää sisällään hyvin yksityiskohtaisen tutkimuksen siitä, miten liikevaihtovero Suomessa kohdistuu kaikkein ankarammin pienituloisimpiin. Sen jälkeen ei ole tehty yhtään sellaista tutkimusta, jossa suomalaista yhteiskuntaa tutkimalla olisi saatu toisenlaisia tutkimustuloksia. En tiedä ruotsalaisen tutkimuksen perusteita enkä tiedä, onko se luotettava siellä, mutta on aivan varmaa, että sellaisia tutkimustuloksia ei voi siirtää Suomeen ja väittää, että Suomessa tilanne olisi samanlainen.

Ed. Sasi, Japanissa säästämisaste on 15 prosenttia, ja ed. Sasi epäilemättä haluaa, että Suomessa säästettäisiin yhtä paljon kuin Japanissa. Mutta silloin on otettava huomioon se, että Japanissa ei ole sosiaaliturvaa, ei eläkkeitä eikä sairausvakuutuksia, sillä tavalla kuin Pohjoismaissa, ja sen takia ihmiset siellä joutuvat rahoillaan kustantamaan itse etunsa. Aivan yhtä kohtuutonta on tuoda tänne ruotsalainen tulonjakotutkimus, joka kohdistuu eri yhteiskunnan toimintaan kuin sen, missä elämme. Sen takia ed. Sasin toivoisi tässä yhteydessä käyttävän tieteellisempää harkintaa.

Ed. Tennilä (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Keski- ja alivaltion maksaa tänä vuonna noin 13 000 markkaa liikevaihtoveroa. Prosenttiyksikön korotus liikevaihtoveroon, mitä hallitus esittää, merkitsee noin 1 000 markan reaalia lisälaskua vuodessa. Suhteessa tuloihin rasitus ei jakaudu tasaisesti. Jos kotitaloudet jaetaan kymmeneen tuloluokkaan, pienituloisimmassa ryhmässä suhteellinen rasitus on noin kaksinkertainen suurituloisimpaan verrattuna. Ed. Sasi, tämä on suomalainen tutkimus, teidän tietonne olivat hevosmiesten tietotoimiston tietoja.

Ed. Uitto (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Toteaisin ed. Sasille, että on paljon ihmisiä, jotka käyttävät jo ennen veron korotusta kaikki tulonsa elämiseen. On selvä asia, että kun verotus nousee, he joutuvat käyttämään myös kaikki tulonsa tai vähen-

tämään kulutustaan. Tämä ei voi olla oikein. Pahimmassa tapauksessa he joutuvat kääntymään toimeentulotuen jakajien puoleen, mikä merkitsee yhteiskunnalle menoja, joten tämä on hyvin huono verotusmuoto.

Ed. Sasi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Miksi olen käyttänyt Ruotsissa tehtyä tutkimusta, joka on viimeisin tutkimus, joka tietääkseni on tehty välillisen verotuksen vaikutuksista? Syy on yksinkertaisesti se, että Ruotsi on verojärjestelmältään lähinnä Suomea ja se on tehty siellä nimenomaan silmällä pitäen Ruotsin kokonaisverouudistusta, jossa on haluttu selvittää nimenomaan veropoliittisista lähtökohdista tulonjakovaikutukset. Ed. Laine mm. totesi, että kun kulutus kaikilla on yhtä suuri, niin onhan liikevaihtoveron osuus pienempi suurituloisella. Mutta näinhän tilanne ei ole, kulutus on eri suuruinen riippuen käytettävissä olevista tuloista.

On voitu mm. havaita hyvin mielenkiintoisen seikka, että ns. juppityypit syövät hyvin kalliisti, sen sijaan vähempivarainen perheenmääntä laittaa hyvin edullisesti ruokaa. Tosiasiassa juppi saattaa jopa maksaa ruokaa koskevaa liikevaihtoveroa enemmän suhteessa tuloihinsa kuin vähävarainen perheenäiti. Myöskin haluan todeta sen, että jos ed. Seppäsen logiikka pitää paikkansa, että kun Ruotsissa on korkeampi liikevaihtovero, niin se jakaantuu tasaisemmin verovelvollisten kesken, ja kun Suomessa on alhaisempi liikevaihtovero, niin se on epätasaisempi, niin tämän logiikan mukaan, jos meillä korotetaan liikevaihtoveroa, sen jakautumavaikutus on tasaisempi kaikissa tuloryhmissä.

Ed. Pekkarinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen taipuvainen uskomään ja luottamaan niihin tietoihin, mitä salin tuolta puolelta on kerrottu siitä, miten liikevaihtovero kohtaantuu eri tuloluokkiin. Uskon, että käytettävissä olevista tuloista laskettuna liikevaihtovero kohtaantuu raskeimpana pienituloisiin, juuri sellaisiin, joiden käytettävissä olevat tulot, lähes kaikki tai kaikkikin eräissä tapauksissa, menevät kulutukseen. Myönnän, että myös Suomessa tehdyssä tutkimuksessa on saman suuntaisia tuloksia saatu kuin ed. Sasi edellä totesi. Mutta pääsääntöisesti on varmasti niin, että

suhteellisesti ottaen tämä koskee kaltoimmin pienituloisia, sellaisia, joiden kaikki tulot menevät kulutukseen.

Herra puhemies! Ed. Sasin esille ottama asia ei edes ole korotusesityksen epäsosiaalisen annin ydin. Ydin on se, että liikevaihtoveron korotuksen hallitus kompensoi suurituloisimmille tuloveroasteikkojen keventämisen kautta. Vastaavaa kompensatiota ei tule tuloverotuksen kompensaaation eikä kansalaisten perusturvan kohentamisen kautta pienituloisille, keskituloisille ja monille lapsiperheille. Tässä on tämän hallituksen esityksen varsinainen epäsosiaalinen kohta.

Ed. Stenius-Kaukonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minkähänlainen tieteellinen tutkimus pitäisi järjestää, että ed. Sasi ymmärtäisi, minkä takia juppi syö kalliisti ja minkä takia pienituloiset tekee edullista ruokaa? Minun ymmärtääkseni siinä ei kovin tieteellisiä perusteluja ja tutkimustuloksia tarvitse hakea. Se on helppo ymmärtää. Pienituloisilla yksinkertaisesti ei ole varaa käyttää ravintoon riittävästi. Ehkä liikevaihtoveron ja välillisten verojen osuuskään ei ole niin suuri juuri sen vuoksi, että hän joutuu tinkimään, ja ennen kaikkea hän joutuu tinkimään elintarvikkeista, ruoastaan.

Jos ed. Sasi olisi vaivautunut ennen istuntoa eduskuntatalon portaille, missä oli eläkeläisten, työttömien ja sairaiden ihmisten mielenosoitus, niin ed. Sasi olisi varmasti saanut kuulla, miten vaikea heidän on tulla toimeen ja nimenomaan mistä he joutuvat ensimmäisenä tinkimään. He joutuvat tinkimään elintarvikkeista. He joutuvat tinkimään ruoasta, ruoan määrästä, mutta ennen kaikkea ruoan laadusta. Toivon mukaan ed. Sasi vihdoinkin ymmärtäisi tämän asian ja olisi valmis esittämään tämän hallituksen esityksen hylkäämistä.

Ed. Seppänen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Sasi yrittää epätoivoissaan takertua sellaiseen väitteeseen, että Ruotsissa olisi jotenkin lähellä Suomea oleva liikevaihtoverojärjestelmä kaikista Euroopan liikevaihtoverojärjestelmistä. Se ei ole sen lähempänä kuin mikään muukaan paitsi, että se on prosentin suuruuden osalta paljon erilaisempi kuin joissakin Keski-Euroopan maissa olevat järjestelmät.

Nyt täytyy myös lähteä katsomaan, millaisia poikkeuksia liikevaihtoverolakiin on joissakin maissa olemassa. Esimerkiksi Ranskassa ja Englannissa elintarvikkeet on vapautettu liikevaihtoverosta. Siellä liikevaihtoveron korotus on kannatettavampi toimenpide kuin meillä Suomessa, missä elintarvikkeet ovat nettomääräisesti liikevaihtoverolla, ja tältä osin siis ed. Sasin juppikulutus tulisi paremmin verolle niissä maissa, joissa elintarvikkeet eivät ole liikevaihtoverolla.

Myöskään tässä yhteydessä ed. Sasi ei esitellyt niitä poikkeuksia liikevaihtoveron perimiseen, mitä Ruotsissa on olemassa. Sen takia tällaisen tutkimuksen tuominen tänne on todella, niin kuin ed. Pekkarinen erinomaisesti totesi kiinnittäessään asiaan huomiota, vastuun pakoilua siitä, mihin nämä rahat käytetään. Liikevaihtoveron korotusta tarvitaan, jotta voitaisiin suurituloisille antaa tuloveron alennuksia. Sen vaikutus on silloin epäsosiaalinen, koska suurituloiset eivät käytä penniäkään näistä ylimääräisistä tuloistaan kulutukseen. Ideahan suurituloisille annettavissa verohelpotuksissa on, että ne rahat käytetään säästämiseen ja sijoitustoimintaan, joka ei ole liikevaihtoverolla. Muutenhan ei voitaisi perustella suurituloisille annettavia verohelpotuksia. Tässä mielessä tämä elintarvikkeita nostava liikevaihtoveron korotus on epäsosiaalinen, kun katsomme, mihin nämä marginaalihyödyt tässä käytetään, kuka maksaa ja millaisesta kulutuksesta.

Ed. Tennilä (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minä vielä toistan, että jos kotitaloudet jaetaan kymmeneen tuloluokkaan, pienituloisimmassa ryhmässä suhteellinen rasitus liikevaihtoveron korotuksesta on noin kaksinkertainen suurituloisimpaan verrattuna. Ed. Sasi, tämä on suomalainen tutkimus. Miksi ette käytä sitä, vaan rupeatte puhumaan jostakin toisesta maasta? Tästä tutkimuksesta kiistatta näkyy se, että Suomessa liikevaihtoveron korotus aiheuttaa lisärasitusta eniten pienituloisimmassa ryhmässä ja pienituloisten osalta. Ed. Sasin linjan kyllä ymmärränkin, sillä tähän edustatte täällä suurituloisia. Sen sijaan en ymmärrä sitä, että valtiovarainministeri Liikanen on ajamassa läpi liikevaihtoveron korotusta, sillä hänen pitäisi edustaa tässä salissa ja myös hallituksessa pienituloista kansanosaa.

Ed. Sasi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan todeta, että tietysti tärkeätä tässä suhteessa on, kun näitä vertailuja tehdään, mikä on vertailupohjana. Ruotsissa selvitysten vertailupohjana on kotitalouden käytettävissä oleva tulo, ei siis bruttotulo, vaan käytettävissä oleva tulo, ja se on ruotsalaisten selvitysten mukaan oikeudenmukainen lähtökohta siitä syystä, että se määrää sen, mitä tuolla kotitaloudella on mahdollisuus kuluttaa kaiken kaikkiaan. Nämä vertailuluvut oli tehty nimenomaan käytettävissä olevaan tuloon nähden.

Haluan myös korostaa ed. Stenius-Kaukoselle sitä, että jos etsitään keinoja pienituloisten aseman helpottamiseen, niin mielestäni nämä selvitykset osoittavat, että liikevaihtoverotus ei ole oikea keino, vaan sosiaaliset tulonsiirrot on se oikea keino, jolla pyritään turvaamaan mahdollisimman hyvä perustointitulo kansalaisille.

Mitä tulee ed. Seppäsen väitteisiin, on mielenkiintoista todeta se, että Euroopan maista Ruotsissa elintarvikkeet ovat kaikkein kattavimmin liikevaihtoverotuksen, siellä arvonnäköverotuksen, piirissä. Siellä ne ovat lähes täysimääräisesti arvonnäköverotuksen piirissä, minkä pitäisi heijastua kai näissä luvuissa siten, että siellä liikevaihtoverotuksen jakauma olisi selvästi epäsosiaalisempaa kuin meillä, eli juuri täysin päinvastaiseen suuntaan kuin ed. Seppäsen täällä on väittänyt.

Ed. Stenius-Kaukonen: Herra puhemies! Ensimmäiseksi kannatan ed. Tennilän tekemää lausumaehdotusta, jossa esitetään epäluottamusta ministeri Liikalle, ja sen hän kyllä todella ansaitsisi. Olisi edes kuuntelemassa tätä keskustelua ja vastaamassa esitettyihin kysymyksiin.

Minun kysymykseni koskee sitä, miten hallitus aikoo estää sen, että hinnat eivät joulukuun alussa nouse, kun liikevaihtovero nousee 17 prosenttiin. Minkä takia esitän, että hintoja ei pitäisi nostaa? Siihen on erittäin hyvä perustelu. Ensi vuoden alusta, jos tänään hyväksytään 16) asia eli työnantajan sosiaaliturvamaksut, työnantajan kansaneläkemaksu alenee puoli prosenttiyksiköä. Kun sosiaalivaliokunta puolestaan on käsitellyt sosiaaliturvamaksuja, niin meille nimenomaan on selvitetty, että tässä on ollut tarkoitus muuttaa tätä maksujärjestelmää

niin, että työnantajille annetaan kansaneläkemaksusta alennus, koska se kerätään palkkaperustein ja sama siirretään sitten liikevaihtoverona kerättäväksi. Näin ollen työnantajat tulevat saamaan lähes yhtä suuren helpotuksen kuin se, minkä he joutuvat liikevaihtoverona tilittämään.

Millä tavalla hallitus huolehtii siitä, ministeri Paasio, sosialidemokraattisen puolueen puheenjohtaja, että hinnat eivät liikevaihtoveron korotuksen johdosta nouse, koska ei ole mitään perusteita sille? (Ed. Virolainen: Ei mitenkään!) Kun ministeri Paasiokin poistui, niin ehkä ministeri Louekoski tulee vastaamaan tähän kysymykseen: Minkälaisiin toimenpiteisiin hallitus nyt ryhtyy, että hinnat eivät todellakaan nouse tai jos ne nousevat joulukuussa, niin ne viimeistään sitten tammikuun alusta alenevat, kun tämä kansaneläkemaksualennus tulee voimaan?

Sosiaalivaliokunnan saaman selvityksen mukaan liikevaihtoveron prosenttiyksikön tuotto on 3 miljardia markkaa. Jos tämä siirretään suoraan hintoihin, niin 3 miljardia markkaa tulee kerättäväksi lisää kuluttajilta. Näinhän on tähän mennessä tapahtunut. Liikevaihtoveron korotus yleensä suoraan siirtyy näin. Mutta nyt kun kansaneläkemaksu alenee, niin se ei alene aivan yhtä paljon. Sosiaaliturvamaksun prosenttiyksikön tuotto on 2,26 miljardia markkaa. Kuitenkin suurin osa tulee tätä kautta työnantajille vastaavana maksuhelpotuksena, joten, ministeri Liikainen, toistan sen kysymyksen: Miten hallitus aikoo nyt varmistaa sen, että hinnat eivät nouse taikka että viimeistään tammikuun alusta, jolloin kansaneläkemaksun alennus tulee voimaan, hinnat sitten alenevat tämänhetkisellet tasolle, koska perustetta korotuksiin ei enää ole olemassa?

Tästä liikevaihtoveron ja kansaneläkemaksun tai sosiaaliturvamaksun riippuvuudesta haluaisin vielä jatkaa sen verran, että hallitus on tehnyt selvityksiä, joissa nimenomaan on päädytty siihen, että sosiaaliturvamaksut korvattaisiin liikevaihtoverolla, mutta mikään hallitus tähän mennessä ei ole uskaltanut suoraan lähteä viemään tätä esitystä eteenpäin, koska kaikki tietävät, että se on epäsosiaalinen ratkaisu, sillä se viime kädessä kohdistuu kuluttajiin kohonneina hintoina. Tämän vuoksi sitä ei suoraan ole uskallettu lähteä tekemään, mutta tässä on nyt ensimmäinen askel, jossa epäsuorasti lähdetään

toteuttamaan juuri sitä, että sosiaaliturvamaksut siirretään liikevaihtoverona perittäviksi. Hallitus kokeilee tässä tätä tietä ja ottaa pieniä askeleita, mutta tämä johtaa siihen, että nämä siirretään liikevaihtoverona kannettaviksi.

On kuitenkin todettu, niin kuin jo aikaisemmin sanoin, että se ei ole oikea tapa, koska se rasittaa pienituloisia ihmisiä kaikista eniten. Sosiaalivaliokunta joka vuosi käsitellessään sosiaaliturvamaksuja on esittänyt ponsia siitä, miten maksujärjestelmää tulisi muuttaa, mutta sosiaalivaliokunta ei ole ollut valmis esittämään liikevaihtoveron korotusta. Hallitus ei ole tehnyt niitä selvityksiä, mitä sosiaalivaliokunta on edellyttänyt. Hallitus ei ole tuonut mitään perusteltua esitystä ja ainoastaan perusteluissa nyt toteaa, että tämä asia vaatii vielä lisäselvityksiä ja sen takia ollaan jälleen vain yhden vuoden lakia sosiaaliturvamaksujen osaltakin säätämässä.

En puhu pidempään, jotta ministeri Liikainen maltaa olla salissa niin kauan, että voi vastata esittämäni kysymyksen.

Ed. Seppänen: Herra puhemies! Alun perin pyysin tämän puheenvuoron kannattakseni ed. Laineen täällä tekemää ehdotusta, mutta sitä ei enää tarvita sen jälkeen, kun keskustan edustajat ovat sitä kannattaneet ja siis mukana tässä sosiaalisessa rintamassa vastaan sitä epäsosiaalista rintamaa, jonka muodostavat kokoomus ja sosialidemokraatit tässä salissa.

Minäkin käytän tätä tilaisuutta hyväkseni kysyäkseni ministeri Liikaselta, joka ed. Sasin puheenvuoron ajan oli poissa, onko hänellä tietoa liikevaihtoveron kohtaannosta. Millä näkökannoilla hallitus on päätenyt liikevaihtoveron korottamiseen? Tiesikö hallitus, että siinä yhteydessä verotuksen sosiaalinen painopiste muuttuu pienituloisille ankarammaksi, ja onko se oikein arvoisan ministerin mielestä, että suurituloisille annettavat verohelpotukset rahoitetaan tällä tavalla pienituloisten kulutusveroa nostamalla?

Tässä yhteydessä haluan käyttää myös mainoskatkon, kun tämä asia on tullut näin ajankohtaiseksi. Olen valmistellut lakialoitteen, jolla poistettaisiin liikevaihtovero elintarvikkeilta, ja aion sen tänään jättää eduskunnan kansliaan. Ne kansanedustajat, jotka ovat valmiita toimimaan tämän nettovaikutukseltaan 3 miljardin markan ruokalakun

alentamiseksi, voivat tulla mukaan tähän aloitteeseen, ja voimme sillä tavalla yrittää muuttaa sitä hallituksen politiikkaa, joka kohdistuu erittäin ankarana niitä ihmisiä kohtaan, joilla suurin osa tuloista menee välttämättömyyskulutukseen.

Valtiovarainministeri Liikanen: Herra puhemies! Mitä tulee liikevaihtoveron sosiaaliseen kohtaantumiseen, siitä on tehty aika laaja selvitys valtiovarainministeriön suunnittelusihteeristössä. Ongelmia syntyy lähinnä kahden ryhmän kohdalla. Sellaisten kansalaisten osalta, jotka ovat perusturvaetuuksien varassa, perusturvaetuuksien indeksisidonaisuus merkitsee sitä, että indeksikorotukset tämän vaikutuksen toki kompensoivat, mutta viivästettyinä. Toinen ongelmaryhmä ovat pienituloiset lapsiperheet, joiden asemaa voidaan hoitaa vain suoralla tuella, mm. lapsilisien kautta.

Mitä tulee kysymykseen siitä, voitaisiinko sotumaksujärjestelmä kokonaan korvata jollakin toisella järjestelmällä, jossa ei myöskään liikevaihtoveroa käytettäisi, niin asiasta on tehty erittäin monia selvityksiä ja tutkimuksia. Mielellään kuulisi, mikä on eduskunnan tarkka kanta näiden mallien väliltä. Asiantuntijoiden piirissä vallitsee täydellinen erimielisyys.

Ed. Stenius-Kaukonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pyysin varsinaisessa puheenvuorossani ministeriltä vastausta siihen, miten hallitus aikoo estää, että hinnat eivät liikevaihtoveron korotuksen johdosta nouse tai että viimeistään tammikuun alussa laskevat, jolloin kansaneläkemaksun alennus tulee voimaan. Tässä on nimenomaan siirto kansaneläkemaksusta liikevaihtoveroon kysymyksessä. Silloinhan hintoja ei pitäisi nostaa, mutta en ole ainakaan havainnut missään hallituksen tiedotuksessa, että hallitus yrittäisi nyt hillitä hintojen korotuksia ja muistuttaisi työnantajia, että he tulevat saamaan puolen prosentin kansaneläkemaksun alennuksen tammikuussa eikä aihetta hintojen korotuksiin ole.

Toivoisin, että tämä alkaisi varsin nopeasti, koska nyt joulukuun alkuun ei ole enää monta päivää ja niin kuin sanoin, viimeistään sen olisi tapahduttava sitten tammikuussa, kun kansaneläkemaksu alenee. Mutta tässä kyllä hallitukselta odottaisi toimenpiteitä. Missähän ne mahtavat viipyä?

Ed. Jokinen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ministeri Liikanen esittää vielä tutkimuksia. Kyllä tutkimuksia tietenkin kaikessa tarvitaan, mutta nämä asiat ovat itsestään selviä, tämä tuloerojen jatkuva kasvattaminen kaikin keinoin niin kuin nyt nimenomaan tällä verotuksen lisäämisellä. Samoin sitä on kasvatettu jatkuvasti kaikilla palkankorotuksilla. Joka ainoa tuloatkaisu on merkinnyt tuloerojen kasvattamista, kun se tehdään prosenttiratkaisujen perusteella. Nämä prosentit ovat johtaneet vuodesta toiseen siihen, että tuloerot ovat kasvaneet, koska mitään korvauksia ei ole takaisin tuotu, ja tämä on merkinnyt nimenomaan jatkuvaa tuloerojen kasvattamista.

Nyt kuitenkin kuulin, että joitakin korvauksia lapsiperheille ja vaikeuksissa oleville tulisi. Millä tavoin ne sitten käytännössä toimivat? Se on ihmisten nöyryyttämistä monin tavoin, ja vain osa käyttää näitä hyväkseen, vaikka tällainen mahdollisuus olisikin. Sekin tiedetään ilman tutkimusta.

Joka tapauksessa koko tämä linja merkitsee edelleen jo ennestään vaikeuksissa olevien velkaisten lapsiperheiden aseman ratkaisevaa vaikeutumista, myös eläkeläisten, kuten jo tänään kuulumme tuolla hyvinkin perusteellisesti. Tämä liikevaihtoveron korotus on myös erittäin suuri uhka pienituloisten eläkeläisten kohdalla, koska se ottaa kaikesta tarpeellisesta, välttämättömästäkin. Kun tälläkään hetkellä ei ole, niin kuin täällä moineen kertaan on sanottu, riittäviä tuloja hyvin suurella osalla ihmisistä, niin nyt tällä vielä lisätään näitä ongelmia.

Ed. Kankaanniemi: Herra puhemies! Kristillinen liitto periaatteessa hyväksyy verotuksen painopisteen siirtämisen välittömästä verotuksesta välillisen suuntaan, mutta tälle muutokselle on asetettava selkeät reunaehdot. Kun tämä hallituksen esitys ei missään muodossa eikä hallituksen muutoinkaan harjoittama politiikka ole näitä reunaehtoja toteuttanut eikä vienyt eteenpäin, niin sen johdosta vastustamme tätä ja haluamme olla kannattamassa tämän esityksen hylkäämistä.

Nuo reunaehdot ovat luonnollisesti se, että välitön verotus vastaavasti alenisi. No, se alenee hallituksen toimenpiteiden johdosta eräissä tuloluokissa varsin hyvinkin, mutta ei niillä lapsiperheillä eikä pieni- ja keskituloi-

silla, joita liikevaihtoveron korotus voimakkaimmin rankaisee.

Toinen, ehkä vielä tärkeämpi reunaehto on se, että perusturvauudistus ei ole edennyt tämän hallituksen toimikautena. Sekä opiskelijat, eläkeläiset, varsinkin pienen eläkkeen varassa elävät, että myös lapsiperheet ja työttömyyskorvaukset ovat jääneet jälkeen. Niihin tarvittaisiin tuntuva reilu tasokorotus, jotta henkilöillä, jotka näiden pienten tulojen varassa elävät, olisi varaa maksaa tämä liikevaihtoveron korotus, joka ohjautuu pakollisiin jokapäiväisiin menoihin hyvin raskaasti.

Totean, että selittely ei tässä tilanteessa auta, vaan hallituksen esityksen hylkääminen. Olisin tietysti toivonut, että ministeri Halonen olisi myös ottanut tähän käsittelyyn osaa, mutta hän ei nyt taida olla enää paikalla.

Ed. Pekkarinen: Herra puhemies! Kun en ole pitänyt erityisenä tapanani kehuskella hallitusta, niin ehkä voi jonkin myönteisen sanan sanoa siitä, että hallitus ylipäänsä nyt puuhailee sen kysymyksen kanssa, että edes jatkossa elintarvikkeiden liikevaihtoveroa aletaan keventää. Toivottavaa toki olisi, että keventämisen tiellä päädyttäisiin siihen, että välttämättömiltä elintarvikkeilta eräiden muiden eurooppalaisten maiden tapaan liikevaihtovero voitaisiin poistaa todella kokonaan. Joihinkin muihin sitten kenties tuo kahden verokannan soveltaminen saattaisi tulla kysymykseen. Toivoa sopii, että hallitus pääsee asiassa ratkaisuihin, mutta että se ei tyydy pelkästään siihen, että tulisi kaksi verokantaa, vaan astuisi vielä askeleen pitemmälle ja eräiden muiden maiden tapaan välttämättömyyselintarvikkeilta poistaisi kokonaan välillisen veron.

Ed. Laine: Herra puhemies! Ministeri Liikanen kertoi asiantuntijoiden olevan erimielisiä, ja on totta, että myös tämä eduskunta on kovin erimielinen liikevaihtoverosta, senhän hetken kuluttua tapahtuva äänestyskin tulee osoittamaan.

Mutta mielenkiintoista on myös se, että hallituskin on itsensä kanssa erimielinen. Välillä se on sitä mieltä, että liikevaihtoveroa ei koroteta, sitten se on välillä taas kahteen peräkkäiseen kertaan sitä mieltä, että sitä korotetaan, ja nyt kun sitä korotetaan, niin

hallitus sitten taas ilmoittaa valmistelewansa joitain toimia, joilla kuitenkin toiseen suuntaan menetellään. Onhan tässä oppositionkin sisällä erilaisia käsityksiä. Niin kuin on kuultu, keskusta ja kristilliset periaatteessa kannattavat välillisen verotuksen lisäämistä, mutta nyt tässä tapauksessa kuitenkin äänestävät hallituksen esitystä vastaan.

Olisin samalla vielä halunnut ed. Sasille sanoa, että kun hän tätä ulkomaiden tutkimusta nyt harrastaa, niin ottaisi tutkimustensa piiriin myös Japanin käytännön. Sielähän on liikevaihtovero vastikään tullut voimaan, muistaakseni kolmen tai neljän prosentin suuruisena.

Olen kirjoittanut nimeni ed. Seppäsen aloitteeseen, josta hän kertoi. Totean samalla, että valtiovarainvaliokuntaan on kyllä lähetetty toinenkin lakialoite tältä vuodelta, n:o 93, jossa myös on ehdotettu elintarvikkeiden vapauttamista liikevaihtoverosta. Siinä aloitteessa olen ensimmäisenä allekirjoittajana.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Ensinnä olisin halunnut vähän aikaa sitten vastata ed. Sasille siihen, millä tavalla vertailuja tehdään. Silloin kun halutaan sillä painokkuudella todistaa jotain, mitä ed. Sasi yritti, täytyy olla todella varma siitä, että vertailtavuus on kunnossa. Niin kuin ed. Seppänen hyvin osoitti, tuota vertailtavuuspohjaa ei todistukselle ollut, joten koko se yritys meni täysin poskelleen. Mielenkiintoista oli se, että ed. Sasi liukeni salista ulos juuri kun ministeri Liikanen hyvin osoitti sen, kuinka ed. Sasi oli väärässä. Ministeri Liikanen muutama puheenvuoro taaksepäin totesi, että ongelmallisia ryhmiä ovat perusturvan varassa elävät ja lapsiperheet. Siinä se yksi osa tätä kupletin juonta juuri on. Se ei ole ongelmallinen siinä, että ruvetaan muutosta tekemään. Se on ongelma jo nyt. Se on ongelma jo nyt tässä tilanteessa, kun ratkaisuja tehdään 10 minuutin sisällä tässä salissa. Tässä on kupletin juoni.

Sitten ed. Sasi uudestaan palasi asiaan ja totesi, että tarvitaan, niin kuin hän sanoi, sosiaalisia tulonsiirtoja. Hyvä on. Mutta niiden pitää olla riittäviä, jos näin ajatellaan. Niitä tarvitaan mm. silloin, kun ympäristöverokäytäntöön siirrytään. Niin kuin olemme todenneet lukuisia kertoja tältä paikalta, pitää olla sosiaalisia tulonsiirtoja, mutta nii-

den pitää olla riittäviä, jotta epäsosiaalisuus ei pääse vallalle. Tässä on kupletin juoni. Nyt tässä tapauksessa mittarina sille, että asia on tällä puolella kunnossa, on se, että kaikilla meillä on varaa terveelliseen ja riittävään ravintoon. Sehän on olennaista, ja varmasti on tällä hetkellä niin tässä suomalaisessa yhteiskunnassa, että tämä ei toteudu. Se on aivan varma asia. Se on se mittari, jolla mitataan.

Tosin sitten tuli kyllä mitalin yhdellä nurkalla mieleen aika pirullinen ajatus siitä, että tässä voisi vaikuttaa juppien ruokailukäyttäytymiseenkin, mutta jääköön se nyt omaan arvoonsa.

Arvoisa puhemies! Täällä on tapana ilmoittaa viime aikojen teoistaan. Niinpä ilmoitan, että salissa olevat kolme vihreää kansanedustajaa ovat allekirjoittaneet ed. Seppäsen lakialoitteen, joka tähtää liikevaihtoveron poistamiseen elintarvikkeilta. Samaa hengenvetoon toteamme kuitenkin sen, että kun tuon lakialoitteen perusteluissa todetaan ajatus siitä, että vientituki poistettaisiin maataloustuotteilta ja käytettäisiin tähän tarkoitukseen, toteamme, että olemme sille löytäneet myöskin muita käyttötarkoituksia, mm. pinta-alajärjestelmän, jota pidämme erittäin hyvänä ja toimivana. Siihen asiaan tänä päivänäkin saatetaan muussa yhteydessä palata.

Sitten vielä eräaseen tyylikysymykseen. Ed. Tennilä esittää epäluottamuslausetta ministeri Liikaselke. Me emme pidä tätä kovin tyylikkäänä tekona silloin, kun tasavallassa hallitus panee kaiken arvovaltansa likoon sen puolesta, että päästäisiin tuporatkaisuun, ja vielä pääministeri on viimeisen näyttävän teon tässä tehnyt. Olisi ollut silloin syytä esittää epäluottamuslausetta pääministerille eikä suinkaan ministeri Liikaselke. Ministeri Liikanen ei ole täysiaän pannut peliin viime sekuntien aikana, jollei nyt ole sitten informaationsodassa jääty jostakin viimeisestä tiedosta paitsi. Yleensä hallitukselle pitäisi antaa kokonaisuutena epäluottamuslause silloin, kun se on talouspolitiikassaan epäonnistunut, eikä tällä tavalla kuin ed. Tennilä yritti.

Ed. Tennilä (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Toisin kuin ed. Pulliainen minä en voi hyväksyä sitä, että ammattiyhdistysliikettä kiristetään ja kiristetään hyvin häi-

käilemättä matalatasoiseen palkkaratkaisuun. Minusta siinä ei ole kysymys mistään muusta kuin selvästä kiristyksestä, ja tämä tapahtuu samaan aikaan kuin täällä päätetään hintoja korottavasta liikevaihtoveron korotuksesta. Ottakoon ministeri Liikanen sen arvon osoituksena, että epäluottamuslause tulee hänelle eikä pääministerille, koska minusta tuntuu, että Suomessa pääministerillä ei nyt erikoista roolia näissä hommissa ole.

Valtiovarainministeri Liikanen: Herra puhemies! Herra pääministeri on tänään tehnyt ehdotuksen valtakunnansovittelijan nimittämisestä näihin järjestöjen välisiin keskusteluihin, ja mitä palkkaratkaisuun tulee, niin haluan todeta, että hallitus ei ole sen suhteen tehnyt mitään täsmällistä eikä muutaakaan ehdotusta työmarkkinajärjestöille, vaan koko ratkaisu on työmarkkinajärjestöjen välinen, jossain määrin palkansaajajärjestöjen keskeinen, ja siitä yrittää valtakunnansovittelija parhaillaan löytää tietä ulos. Minusta kaikkien etu olisi se, että annettaisiin tuki tälle äärimmäisen vaikealle sovittelutehtävälle.

Mitä tulee muutoin talouspolitiikkaan, niin meillä on kolme vaihtoehtoa. Ensimmäinen on se, että syntyy tulopoliittinen ratkaisu, joka vakauttaa talouden, pitää inflaation kurissa, turvaa sen, ettei vaihtotase pääse ryöstäytymään. Se on vaihtoehtona paras, koska se on työllisyyden kannalta myönteisin. Jos se ei onnistu, vaihtoehtona on kireä finanssipolitiikka, ja siitä hallitus on jo etukäteen ilmoittanut.

Kolmatta vaihtoehtoa ei ole muuta kuin sellainen, joka jättää koko kansantalouden markkinavoimien armoille, joka vie korot taivaisiin, joka ajaa nuoret perheet ja monet yritykset konkurssiin. Tällaisen vaihtoehdon edullisuus on erittäin kyseenalaista pienituloisten ihmisten kannalta. Olen itse vuo-renvarma, että se on näistä kaikista vaihtoehdoista ilman muuta pahin.

Ed. Tennilä (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minä tiedän, että valtiovarainministeri Erkki Liikasta ei sanoista kiinni saa. Hän selittää aina asiat omalta kannaltaan parhain päin. Kai se hänen työtään sitten lieneekin. Hän sanoi, ettei ay-liikettä kiristetä. Mutta jos se ei suostu siihen, mitä hallitus esittää, niin sitten otetaan kovat

otteet käyttöön. Suomeksi sanottuna se on kiristystä, ja tietenkin sitä voi nimittää vaikkapa neuvottelutarjoukseksi, jos haluaa asioita kaunistella. Minusta se on selvää kiristystä.

Mitä tulee pilviin nouseviin korkoihin, en tiedä, miten hyvin valtiovarainministeri on informoitu, mutta minun tietääkseni korot ovat jo pilvissä. Mitä tulee taas inflaatiota hillitseviin toimiin, niin minun käsittääkseni liikevaihtoveron korotus on inflaatiota vauhdittava toimi.

Ed. Stenius-Kaukonen: Herra puhemies! Ministeri Liikanen vaati tukea tulopoliittiselle ratkaisulle. Paras tuki, minkä hallitus ja eduskunta voisivat antaa, ettei tarvitsisi vaatia palkankorotuksia tulevista hintojen korotuksista, olisi se, että liikevaihtoveroesitys, joka juuri nyt on täällä päätettävänä, hylättäisiin. Sen parempaa tukea hallitus ei voisi antaa näiden neuvottelujen käymiselle. Olen yrittänyt saada ministeri Liikaselta vastausta siihen, miten hallitus aikoo estää hintojen korotukset, mutta hän ei ole halunnut vastata tähän asiaan. Elikkä voimme vetää sen johtopäätöksen, että hallitus ei aio yrittääkään estää hintojen korotuksia liikevaihtoveron korotuksen johdosta.

Vielä toistan sen: Paras tuki, mikä nyt voidaan antaa käytäville tulopoliittisille neuvotteluille on juuri se, että ei tehdä inflaatiota edesauttavaa ratkaisua eikä koroteta liikevaihtoveroa. Monilla työntekijäryhmillä on jo ennestään riittävästi jälkeenneisyystä ja vaikeuksia tulla palkallaan toimeen, erityisesti pienipalkkaisilla naisilla. Heillä on oikeus saada kunnolliset palkankorotukset. Mutta tätä ylimääräistä korotusta, jolla pitäisi kompensoida liikevaihtoveron korotuksen aiheuttamia hinnannousuja, ei tarvittaisi, jos me nyt hylkäisimme tämän esityksen, kun siitä muutaman minuutin kuluttua äänestetään.

Valtiovarainministeri Liikanen: Herra puhemies! Haluan korostaa, että työmarkkinoilla ei neuvotella vuotta 1989 koskevasta sopimuksesta, vaan se on voimassa ja siinä on indeksiehto, joka on päivätty joulukuulle, joten ne, jotka ovat tuon indeksiehdon piirissä, tulevat saamaan joulukuun hinnankorotuksista täyden kompensaation, eikä tätä ole asettanut kukaan kyseenalaiseksi.

Mitä tulee pienipalkkaisten naisten asemaan, niin toivoisi, että ratkaisua ei haettaisi yksinomaan nimellispalkkojen kautta, vaan voitaisiin myöskin ajatella sitä vaihtoehtoa, että esimerkiksi verosta tehtävillä palkkavähennyksillä parannettaisiin näiden alojen ihmisten toimeentuloa ilman, että niiden työllisyys kohtuuttomasti vaarantuu.

Haluan vielä lopuksi todeta vain yhden seikan täällä käydystä keskustelusta. Kun me puhumme verotasostamme suhteessa muuhun maailmaan, niin meillä on eräs ristiriita, jota liian vähän eduskunnassa käsitellään. Meidän välitön verotuksemme on korkea. Meidän välillinen verotuksemme liikevaihtoveron muodossa ei ole korkeinta, mutta on keskiluokan yläreunoilla. Sen sijaan sosiaaliturvamaksujen osuus verotuotoista Suomessa on muita alemmaa. Tässäpä dilemma, kun yritämme pohtia, miten sotumaksua alennettaisiin ilman, että mitään muita maksuja korotettaisiin.

---

Ed. Backman merkitään läsnä olevaksi.

---

Ed. Seppänen: Arvoisa puhemies! Jos tässä ruvetaan suorittamaan kansainvälisiä vertailuja, niin haluan myös sen tulevan esiin, että Suomessa yritysten välittömät verot ovat selvästi alhaisempia kuin Oecd-maissa keskimäärin. Siitä huolimatta meillä hallitus alentaa yritysten verokantaa ja on perinteellisesti säilyttänyt yritykset vapaina varallisuusveroista. Tältä osin toivoisin, kun näitä kansainvälisiä vertailuja suoritetaan, että otettaisiin huomioon myös nämä näkökohdat ja oltaisiin linjassa kaikessa muussakin eikä vain niissä asioissa, jotka hallitukselle tuntuvat kulloinkin sopivan.

Valtiovarainministeri Liikanen: Herra puhemies! Tuo vertailu on pitänyt paikkansa, mitä tulee menneisiin vuosiin. Toivon, että vertailu tehdään uudelleen kun puhutaan vuodesta 1990 ja 1991. Meillä yritysverojärjestelmä on laajasti uudistumassa, varausmahdollisuuksia on supistettu ja siitä huolimatta, että verokantaa on laskettu, tulee yrityksiltä saatava sekä valtion että kuntien verotuotto merkittävästi kasvamaan. Siitä ei tietenkään tarvitse kiistellä tänä päivänä. Tulevaisuudessa tämä voidaan tilastoista hyvin havaita.

Ed. Seppänen: Herra puhemies! Jälleen tuli huono vertaus, koska siirrytään yhtiöveron hyvitysjärjestelmään. Siinähan yritysten maksamat verot annetaan anteeksi omistajille. Osingot, jotka yrityksistä maksetaan, menevät verolle, mutta asianomainen osingon saaja saa vähentää omasta verotuksestaan sen veron, jonka yritys on maksanut. Kyllähän tällä tavalla tilastot kaunistuvat ja yritykset näyttävät maksavan enemmän veroa, mutta lopputulos on se, että yritysten ja niiden omistajien yhteenlaskettu verotus saattaa tässä yhteydessä jopa alentua.

Tämä ei ole se kansainvälinen tavoite, eivätkä tässä mielessä verotaulukot anna oikeata kuvaa, koska vastaava yhtiöveron hyvitysjärjestelmä ei ole käytössä läheskään kaikissa, ei edes useimmissa Oecd-maissa. Siinä mielestäni ministeri mielestäni jälleen syyllistyy erittäin vääraan todistukseen ja hajatiedon käyttöön omia tarkoituksiaan palvelevalla tavalla ja haluaa tässä yhteydessä vähätellä sitä helppoutta, joka yrityksillä ja niiden omistajilla yhteenlaskettuna tulee Suomessa olemaan verokatsannossa yhtiöveron hyvitysjärjestelmän käyttöönoton jälkeen.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Keskustelussa on ed. Laine ed. Pekkarisen kannattamana ehdottanut, että lakiehdotus hylättäisiin.

Ed. Tennilä on ed. Stenius-Kaukosen kannattamana ehdottanut, että perusteluissa lausuttaisiin: "Esittäessään ja pyrkiessään edistämään hintoja korottavan liikevaihtoveron korotuksen ja kiristäessään samanaikaisesti ammattiyhdistysliikettä nollalinjan mukaiseen palkkatarkaisuun valtiovarainministeriö suuntautuu tietoisesti pienituloisten suomalaisten toimeentulon vaikeuttamiseen. Tämän vuoksi eduskunta toteaa, että valtiovarainministeri Erkki Liikanen ei nauti eduskunnan luottamusta."

Selonteko myönnetään oikeaksi.

### Äänestykset ja päätökset:

Puhemies: Ensin äänestetään lakiehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä.

Joka hyväksyy lakiehdotuksen, äänestää "jaa"; jos "ei" voittaa, on lakiehdotus hylätty.

Puhemies: Ilmoitan, että pöytäkirjaan merkitään, miten kukin edustaja on äänestänyt.

"Jaa" äänestävät seuraavat edustajat:

Aaltonen, Ahonen, Aittoniemi, Ajo, Ala-Harja, Alho, Antvuori, Backman, Björkstrand, Bärlund, Donner, Dromberg, Elo, Haavisto, Hacklin, Halonen, Hetemäki-Olander, Hietala, Hilpelä, Hokkanen, Holvatie, Hurskainen-Leppänen, Häkämies, Härmäläinen, Ikkala, Jansson, Joenpalo, Joupila, Joutsensaari, Jurva, Järvenpää, Jääskeläinen, Kalliomäki, Karkinen, Kasurinen, Kautto, Kekkonen, Kettunen, Knuuttila, Kohijoki, Korkia-Aho, Kärhä, Lahti-Nuuttila, M. Lahtinen, Laitinen, Lapiolahti, Laurila, Lax, Liikanen, Linnainmaa, Louekoski, Louvo, Luttinen, Malm, Melin, Metsämäki, Miettinen, Myller, Mäkelä, Mäki-Hakola, Mäkipää, Mönkäre, Mörttinen, Niinistö, Nordman, Nyby, Nyman, Ollila, Paasilinna, Paasio, Paavilainen, Paloheimo, Perho, Pohjanoksa, Pohjola, Puisto, Rajamäki, Rantanen, Rauramo, Rehn, Renlund, Riihijärvi, J. Roos, T. Roos, Saarinen, Saastamoinen, Sasi, Savela, Savolainen, Siitonen, Skinnari, Soininvaara, Särkijärvi, Taina, Tiuri, Turunen, Tykkyläinen, Törnqvist, Uosukainen, Urpilainen, Valli, Valo, Varpasuo, Vastamäki, Wasz-Höckert, Westerlund, Viinanen, Viljanen, Vuoristo, Vähänäkki ja Zyskowiez.

"Ei" äänestävät seuraavat edustajat:

E. Aho, R. Aho, Almgren, Andersson, Anttila, Apukka, Astala, Fred, Hautala, Heikkinen, Helle, Huuhtanen, Ikonen, Isohookana-Asunmaa, Jokinen, Jokiniemi, Juhantalo, Jäätteenmäki, Kankaanniemi, Kauppinen, Kempainen, Kietäväinen, Koistinen, Kokko, Kuuskoski-Vikatmaa, Laaksonen, P. Lahtinen, Laine, P. Leppänen, Löyttyjärvi, Majjala, Männistö, Pekkarinen, Pelttari, Pesälä, Pokka, Pulliainen, Puska, Renko, Rinne, Ryyänen, Röntynen, Saapunki, Saari, Sarapää, Seppänen, Sillanpää, Siuruainen, Stenius-Kaukonen, Tenhiä-

lä, Tennilä, Uitto, Wahlström, Vihriälä, Virolainen, Vähäkangas, Väistö, Väyrynen ja Väänänen.

Poissa äänestyksestä ovat seuraavat edustajat:

Ahde, Alaranta, Björklund, Gustafsson, Jaakonsaari, Järvisalo-Kanerva, Kanerva, Kääriäinen, Lamminen, Lehtosaari, U. Lepänen, Lindroos, Mattila, Moilanen, Nieminen, Paakkinen, Pesola, Pietikäinen, Puhakka, Puolanne, Pystynen, Ranta, Rusanen, Salolainen, Suominen, Säilynoja, Taxell, Tähkämaa ja Vistbacka.

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 111 jaa- ja 59 ei-ääntä; poissa 29. (Koneään. 7)

Eduskunta on hyväksynyt lakiehdotuksen.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Lopuksi päätetään perustella koskevasta ehdotuksesta.

Mietintö ”jaa”, ed. Tennilän ehdotus ”ei”.

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 114 jaa- ja 20 ei-ääntä, 37 tyhjää; poissa 28. (Koneään. 8)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Asia on loppuun käsitelty.

## 5) Ehdotus laiksi vuodelta 1990 toimitettavan verotuksen perusteella maksettavien palautusten ja kannossa maksettavan lopullisen veron korottamisesta

Kolmas käsittely  
Hallituksen esitys n:o 185  
Valtiovainvaliokunnan mietintö n:o 75  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 176

Puhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

## Keskustelu:

Ed. E. Aho: Herra puhemies! Verovuodelta 1990 valtio tulee tarkoituksellisesti perimään verovelvollisilta liikaa ennakkoja, jotka sitten tullaan palauttamaan verotuksen valmistumisen yhteydessä. On arvioitu, että pelkästään ennakonpidätysten alaisesta tulosta tämä ylimääräinen liikakanto tulee olemaan noin 1 750 miljoonaa markkaa. Jos menetellään niin kuin hallituksen esityksestä on pääteltävissä, että tämä liikakanto kokonaan tilitetään valtiolle, mutta samassa yhteydessä myös toimitaan nykyisen käytännön mukaisesti, niin että siitä maksetaan korotusta yhteensä 130 miljoonaa markkaa, tämä tulee johtamaan siihen, että valtio saa kaiken tästä yliperinnästä koituvan hyödyn, mutta kunnat ja muut veronsaajat joutuvat osallistumaan tämän verotuksen maksamiseen. Käytännössä, jos tuo 1 750 miljoonaa markkaa olisi ylipidätetty määrä, se merkitsisi valtiolle noin 54 miljoonan markan kuluja korotuksen maksamisesta, kunnille noin 62 miljoonan markan kuluja. Siis kunnat maksaisivat tästä suuremman osuuden kuin valtio, joka ainoana tästä yliperinnästä tulee hyötymään.

Tästä syystä, herra puhemies, olisi välttämätöntä, että eduskunta selkeästi lausuisi kantansa siitä, että jos tämä yliperintä menee valtiolle, valtio myös vastaa niistä kustannuksista, joita takaisinmaksun yhteydessä korotusten muodossa maksetaan.

Herra puhemies! Ehdotankin, että perusteluissa lausuttaisiin: ”Eduskunta edellyttää, että siltä osin kuin verovelvollisille ennakonpalautuksista suoritettava korotus johtuu valtion tarkoituksellisesta ennakoperinnän liikakannosta ja liikakanto on tilitetty valtiolle, valtion on yksin vastattava verovelvollisille suoritettavista korotuksista.”

Ed. Pekkarinen: Herra puhemies! Kannatan ed. E. Ahon tekemää ehdotusta.

Lisäperusteluiksi voisin kernaasti todeta, että monella tavalla hallituksen esitys sinänsä on muilta osilta ihan hyvä ja kannatettava. Jos kuitenkin tämän idean toteutus käytän-

nössä suoritetaan niin, että valtio tässä tavallaan toimii kuntien ja myös seurakuntien kustannuksella, hyvä idea tuhraantuu huonoon toteutukseen. Pykälät eivät estä todellakaan menettelemästä sillä tavalla kuin ed. E. Ahon esittämässä perustelulausumassa ehdotetaan. Toivoa sopii, että tuo perustelulausuma tulee hyväksytyksi, jolloin se varmistaa sen, että käytännössä veronsaajia kohdellaan tämän lain osalta täsmälleen tasavertaisella tavalla.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Keskustelussa on ed. E. Aho ed. Pekkarisen kannattamana ehdottanut, että perusteluihin hyväksyttäisiin vastalauseeseen sisältyvä lausuma. Selonteko myönnetään oikeaksi.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Lopuksi päätetään perustelujen koskevasta ehdotuksesta.

### Äänestys ja päätös:

Mietintö ”jaa”, ed. E. Ahon ehdotus ”ei”.

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 107 jaa- ja 59 ei-ääntä; poissa 33. (Koneään. 9)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Asia on loppuun käsitelty.

### 6) Ehdotus laiksi yhdyskuntien vesihuoltotoimenpiteiden avustamisesta annetun lain muuttamisesta

Kolmas käsittely, ainoa käsittely

Hallituksen esitys n:o 188

Toivomusaloite n:o 199

Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 22

Suuren valiokunnan mietintö n:o 180

Puhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen pää-

tetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksesta, joka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä, ja lopuksi ainoassa käsittelyssä toivomusaloitteesta.

### Keskustelu:

Ed. Mäki-Hakola: Herra puhemies! Nykypäivän kiivas keskustelu ja valtava tyytymättömyyden lietsonta ovat merkitte panavia, ja tuntuu siltä, että kovimmin äänessä ovat ehkä parhaiten toimeentulevat ja ne, jotka nimenomaan saavat myös parhaiten äänensä kuuluville. Siksi on hyvä välillä mennä ruohonjuuritasolle ja katsoa, minkälaisissa oloissa vielä perustarpeidenkin osalta suomalaisessa yhteiskunnassa saatetaan elää. Esillä olevan lakiesityksen perusteluissa todetaan, että Suomessa ainakin vuonna 1985 vielä eli puutteellisen vesihuollon varassa noin 180 000 taloutta eli noin 800 000 asukasta. Kuitenkin vesihuolto on yhteiskunnan yksi perusedellytys, ja siihenhän Suomi mm. kehitysapuvarojaan varsin huomattavalta osin siirtää.

On ollut yllättävää, miten epäoikeudenmukaisesti yhteiskunta on suhtautunut juuri niihin, jotka asuvat harvaan asutuilla alueilla ja joiden vesihuollon järjestäminen on tullut kaikkein kalleimmaksi. On nimittäin niin, että näiden vesihuollon järjestämiseen yhteiskunta ei ole antanut lainkaan avustusta, ja lainaa on saatu maatilalainoista, mutta ei varsinaisista vesihuoltolainoista. Tämä koskee tapauksia, joissa kyseessä on kymmenen taloutta tai sitä vähemmän.

Paljon parjattu Holkerin hallitus näyttää kuitenkin olevan sellainen, että se on ensimmäisenä huomannut tämän puutteen ja antanut nyt lakiesityksen, joka on tähän saakka ilman puheita edennyt. Laki sisältää sen, että juuri nämä haja-asutusalueen taloudet pääsevät osallisiksi sekä avustuksista että vesihuoltolainoista. Tämä on erittäin hyvä parannus ja täysin oikeudenmukainen asia.

Nyt on vain niin, että budjetin määrärahat vesihuoltoon, jonka voidaan katsoa kuuluvan osaksi ympäristöhuoltoa myöskin, ovat täysin alimitoitettut. Valtiovarainvaliokunnan puheenjohtajana lähinnä sen takia pyysinkin tämän puheenvuoron todetakseni, että tiemäärärahojen ohella vesihuoltoon haetut määrärahat ovat kaikkein eniten kysyttyjä.

Budjettimääräraha-aloitteista ehkä toiseksi suurin osa koskee juuri vesihuollon toteuttamista sekä jätevesi- että puhdasvesipuolella. Lainsäädäntö ei asiaa yksin auta, ja siksi onkin odotettava, että budjetissa asiaan enemmän kiinnitettäisiin huomiota. Tosin on myönnettävä, että tulevan vuoden budjettiesityksessä on vesihuoltoavustuksiin huomattava lisäys.

Toinen asia, joka kannattaa panna merkille eräänlaisena hallituksen ohjelman mukaisena toimenpiteenä, on se, että esityksellä siirretään päätösvaltaa aina ministeriötasolta lähtien ympäristö- ja vesipiireihin saakka. Nämä tulevat käsittelemään annettujen määrärahojen puitteissa anomukset ja myös päättämään niistä. Tämä on aivan oikeaa hallinnon rationalisointia, jossa nyt vesihuoltoasioissa ollaan ensimmäisinä etenemässä.

Kaiken kaikkiaan on hyvä todeta, että tällainenkin ruohonjuuritason asioitten huolenpito on hallituksessa otettu esille.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Eduskunta yhtyy laki- ja talousvaliokunnan ehdotukseen toivomusaloitteen hylkäämisestä.

Asia on loppuun käsitelty.

## **7) Ehdotukset maakuntaliittojen ja seutukaavaliittojen yhdistämisen mahdollistaviksi laeiksi**

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 95

Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 23  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 189

Puhemies: Toisessa käsittelyssä pääte-  
tyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai  
hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely juliste-  
taan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

## **8) Ehdotukset laeiksi maanmittaushallinnosta annetun lain ja maanmittausmaksusta annetun lain muuttamisesta**

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 217

Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 24  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 196

Puhemies: Toisessa käsittelyssä pääte-  
tyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai  
hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely juliste-  
taan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

## **9) Ehdotukset laiksi valtion taidemuseosta ja laiksi valtion taidemuseosta annetun lain voimaansapanosta**

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 168

Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 21  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 181

Puhemies: Toisessa käsittelyssä pääte-  
tyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai  
hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely juliste-  
taan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

###### **10) Ehdotus laiksi pellonraivausmaksusta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta**

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 145

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 68

Suuren valiokunnan mietintö n:o 173

Puhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

###### **11) Ehdotukset laeiksi maidon väliaikaisesta kiintiömaksusta annetun lain, maidon väliaikaisista tuotantokiintiöistä annetun lain sekä meijerikohtaisesta kiintiömaksusta annetun lain muuttamisesta ja voimassaoloajan jatkamisesta**

Kolmas käsittely, ainoa käsittely

Hallituksen esitys n:o 187

Lakialoite n:o 94

Toivomusaloitteet n:ot 448, 455, 470, 480, 492 ja 496

Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 16

Suuren valiokunnan mietintö n:o 190

Puhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksesta. Toisessa käsittelyssä päätetty, hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Koska hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset muodostavat asiallisesti sellaisen kokonaisuuden, ettei mitään niistä voida saattaa voimaan yksinään, ehdotan meneteltäväksi siten, että päätös kaikista lakiehdotuksista tehdään samanaikaisesti yhdellä kertaa.

Lopuksi päätetään ainoassa käsittelyssä toivomusaloitteista.

Menettelytapa hyväksytään.

## **Keskustelu:**

Ed. Mäkelä: Arvoisa puhemies! Pien- ja perheviljelmää kurittaneet mielettömät maatalouden tuotannon rajoitukset maitokiintiöineen ovat nykyisen oppositiopuolueen Suomen keskustan suurin poliittinen tyhmyys, johon sosialidemokraatit valitettavasti yhtyivät edellisen hallituksen toimikaudella. Kun Suomen keskusta nyt, aiemmin kolhoosimaataloutta käytännössä ajaneen SKDL:n tuella, tekee nykyhallituksen esityksiä parempia ja vapaampia propagandaesityksiä, niin täytyy muistuttaa maidon tuotantokiintiölain historiasta.

Tuotantokiintiöjärjestelmä ja muut maatalouden rajoitustoimet keksittiin nykyisen teurastamojohtajan Toivo Yläjärven ollessa maatalousministerinä ja niin ikään keskustalaisen Ahti Pekkalan ollessa valtiovarainministerinä. Tuolloin hallituksessa ja eduskunnassa tapeltiin maidon vapaakiintiöksi 30 000 litraa vuodessa, johon ei saatu valtakunnallista joustoa pyrkimyksistä huolimatta.

Nyt kun keskusta on ajautunut oppositioon, etenkin ed. Anttila on useaan otteeseen yrittänyt vyöryttää poliittisen päävastuun kiintiölain säätämisestä SMP:n kontolle. Tämä on naurettavaa vastuun pakoilua ja historian vääristelyä. Kun nykyinen sinipunahallitus muodostettiin, SMP onnistui saamaan hallitusohjelmaan velvoittavan kohdan, että hallitus tukee pien- ja perheviljelmäpohjaista maataloutta. Nykyinen maatalousministeri Toivo T. Pohjala on suhtautunut myönteisesti pien- ja perheviljelijän toimeentuloa kahlitsevien rajoitusten poistamiseen, ja näin on alettu niitä purkaa ja on saatu tarvittavaa joustoa maitokiintiöjärjestelmäänkin. Merkittävä osoitus tästä on maidon vapaakiintiön korottaminen 40 000 litraan ja kiintiömaksun helpotus myös seuraavien 10 000 maitolitrnan osalta.

Oman osansa tässä lakikorjauksessa teki nykyinen liikenneministeri Raimo Vistbacka maataloustulolakilakomiteassa. — Suunta on siis oikea, eikä keskustalaisille propaganda-

puheille ole pantava painoa, koska ne ovat silkkaa propagandaa ja myöhäsyntyistä takin kääntämistä.

Ainoa valitettava puute tässä lain korjauksessa on se, että hallitus joutui meijerimonopoli Valion maitopolitiikan vuoksi luopumaan kaavailemastaan Lapin ja Ahvenanmaan vapaamaitokiintiön korottamisesta 120 000 litraan. Asiaan on varmasti aiheutta palata maitotilanteen selkiytyttyä ensi vuoden puolella.

Ed. Anttila: Arvoisa herra puhemies! Olen todella imarreltu, kun kuuntelin äskeistä ed. Tina Mäkelän käyttämää puheenvuoroa, ihan siitä syystä, että siellä allekirjoittanut mainittiin ihan erikseen nimeltä. Minua vain hämmästyttää se, että viime vaalikauden hallituksessa, jolloin nämä kiintiöjärjestelmät säädettiin, valmisteltiin ensin ja sen jälkeen hallituksessa hyväksyttiin ja eduskunnassa säädettiin, Suomen maaseudun puolue oli myös hallituspuolue. Tätä taustaa vasten SMP kantaa aivan samanlaisen vastuun sen lainsäädännön sisällöstä, joka viime vaalikaudella on säädetty, aivan samalla tavalla niin kuin keskustakin kantaa ollessaan silloin hallituksessa mukana.

Puheet siitä, että nyt tähän järjestelmään on tullut joustoa, kuten ed. Mäkelä puheenvuorossaan totesi, pitävät paikkansa ainoastaan siltä osin, että nyt alaraja nousee 30 000:sta 40 000 litraan. Mutta voin vakuuttaa ed. Mäkelälle, että maa- ja metsätalousvaliokunta kuuli asiantuntijana mm. erästä nuorta viljelijää, jota tämä kiintiörajan nosto ei auta tippaakaan. Hänen ongelmansa on se, että aikanaan ennen sukupolvenvaihdosta tilan tuotantokiintiö oli ollut huomattavasti alentuneena, ja tämä lainsäädäntö ei ole mahdollistanut sen saattamista normaalille tasolle.

Todella ihmettelen SMP:n farisealaisuutta. Ei voi sulkeutua pois vastuusta silloin, kun on mukana hallituksessa ja on ollut antamassa näitä esityksiä ja myös täällä eduskunnassa päättämässä ja äänestämässä näiden puolesta.

Ed. Vähäkangas: Herra puhemies! Tämän asian yhteydessä on turha ihmetellä ja hämmästellä, mitä on tehty. Kaikki se, mitä on tehty näitten kiintiöitten aikaansaamiseksi, on ollut kohtalokasta varsinkin pohjoisen

perheviljelmille, joiden tuotannossa maidolle ei ole mitään vastaavaa, ja toimeen pitäisi maidontuotannolla tulla.

On syytä ed. Mäkelälle muistuttaa, että silloin kun säädettiin tätä lakia, SKDL oli 50 000 litran kannalla, SMP oli sen 30 000 litran takana, joka tuolloin voitti. Nyt ollaan hallituksen toimesta esittämässä 40 000:ta litraa, ja nyt Suomen keskusta on sitten herännyt, tullut uususkoon ja esittänyt 60 000:ta. Se on hyvä, että kehitys on mennyt tähän suuntaan ja tajutaan myös keskustan piirissä, että etelän ökyisäntien lisäksi pitää pohjoisen pienviljelijänkin elää. Suuntaus on nyt terveeseen päin menossa, mutta ei tarpeeksi pitkälle. Me olemme näkemässä, että kiintiön pitäisi todella olla 100 000 litran huuteilua, että se antaisi välttämättömän toimeentulon maidontuotannon varassa oleville.

Tässä yhteydessä, herra puhemies, olisi toivottavaa, että päästäisiin maatalouden tukemisessa mitä pikimmin tilakohtaisen tuen soveltamiseen meidän maassamme. Se kuitenkin tulevaisuudessa olisi aivan välttämättöntä. Vain sitä kautta pien- ja perheviljelijät voivat vain tulla jatkossa toimeen.

Ed. Apukka: Arvoisa puhemies! Suorataan hupaisalta tuntui ed. Mäkelän puheenvuoro, kun hän niin fiksusti kävi tuolla muutamia muita syyttämässä tyhmyyksistä tässä maidon kaksihintalaissa eikä huomannut, että SMP on yhtynyt näihin tyhmyksiin niin edellisellä vaalikaudella kuin nykyiselläkin, eivätkä mitkään merkit näytä, että SMP olisi edes tulevaisuudessa hiukkaakaan viisastumassa tässä asiassa.

Jos ed. Mäkelä näki ministeri Pohjalan esiintyneen myönteisenä maidon kaksihintalakikysymyksessä, niin en minä kyllä sitä pitäisi oikein myönteisenä, että hän käy tuolla Keminmaassa maatalousnäyttelyssä koko Lapin pienviljelijäväestölle ilmoittamassa, että Lapissa tullaan kiintiöraja nostamaan 120 000 litraan. Siellä ihmiset rupeisivat valmistautumaan siihen, että vuoden alusta näin tosiaan asianlaita olisi. Kun me saimme hallitukselta tämän maidon kaksihintalakiesityksen, näimme, että se myös Lapin osalta johtaa nykyistä huomattavasti vaikeampaan tilanteeseen, elikkä vapautuvista kiintiöistä voidaan jakaa vain 60 prosenttia, ja muilta osinkin tilanne muodostui hankalammaksi.

Kun ministeri itse on paikalla, hän voi täydentää ed. Mäkelän puheenvuoron ja sanoa, miltä osin asia on nähtävä myönteisenä, kun tämä lupaus ei toteutunut siinä muodossa, kuin ministeri sitä kävi Lapissa esittämässä.

Ed. Mäkipää: Herra puhemies! Ed. Anttilalle haluan vain todeta, että SMP on ollut vastuussa edellisellä hallituskaudella ja tietää varsin hyvin, että me emme suinkaan halunneet, että vapaa maitokiintiö on 30 000 litraa, mutta valitettavasti Suomen keskusta löi hyvinkin paljon hanttiin, ja näin tämä 30 000 litraa on ollut tähän asti voimassa. Mutta täytyy antaa pienoinen kiitos kokoomuksen ministeri Pohjalalle, että nyt ollaan nostamassa vapaata kiintiötä 40 000 litraan.

Edelleen haluan kuuluttaa, missä on keskustapuolueen vastuu, kun nyt yli yön nukuttuaan ed. Juhantalo on tehnyt lakialoitteen vapaan maitokiintiön nostamisesta 60 000 litraan. Tämä jos mikä on huvittavaa.

Ed. Anttila: Arvoisa herra puhemies! Ed. Mäkipää vieressäni halusi puheenvuorossaan muistuttaa siitä, että SMP ei ole aikanaan ollut hyväksymässä 30 000:n kiintiörajaa. Nyt kuitenkin, kun ollaan hallitusyhteistyössä mukana, kaikki siellä mukana olevat puolueet kantavat siellä tehdyistä päätöksistä yhteisvastuun.

Haluan ed. Mäkipäätä muistuttaa siitä, että aikanaan, kun maidon kaksihintajärjestelmä säädettiin, sen tehtävänä oli pysäyttää maidontuotannon kasvu. Siinä tehtävässä mielestäni tämä järjestelmä on onnistunut. Mutta on toki myönnettävä, että järjestelmä toteutuessaan on aiheuttanut väliinpuotoajia ja erityisesti nuorille viljelijöille ongelmia, koska tämä järjestelmä ei mahdollista tilan järkevää kehittämistä sillä tavalla kuin tilan itsensä kannalta olisi parasta.

Mutta edelleen haluan muistuttaa SMP:n edustajia siitä, että SMP ei voi täällä salissa sanoutua irti näistä ratkaisuista. Te olette aivan samalla tavalla olleet niitä tekemässä. Vastuu on yhteinen.

Ed. Apukka: Herra puhemies! Kun täällä on monessa yhteydessä kaksihintalain osalta käynyt ilmi se, että meillä jääräpäisesti halutaan jatkaa entisellä linjalla eli kaikkii maatalouden tuki perustuu tuotantomääriin,

olen jättänyt perustelulausumaehdotuksen, että — niin kuin SKDL on pitkään esittänyt — meillä tuotantomääriin pohjautuvasta tuesta siirryttäisiin tilakohtaiseen tukeen. Koska tuotantomääriin pohjautuvalla tuella ei ole pystytty Pohjois- ja Itä-Suomen pientiloja eikä muuallakaan maassa vaikeuksissa olevia pientiloja auttamaan, meillä ei ole mitään muuta vaihtoehtoa kuin lähteä tilakohtaisen tuen suuntaan. Se on ainoa tapa, koska tuotantomääriin perustuviin tukiin ei joustoja näköjään ole mahdollista saada. Sen vuoksi ehdotan perusteluissa lausuttavaksi seuraavaa:

”Eduskunta edellyttää, että hallitus pikaisesti selvittää mahdollisuudet luopua mahdollisimman suuressa määrin tuotantomääriin pohjautuvasta tuesta ja korvata se tilakohtaisella tuella.”

Herra puhemies! Tämä on myös sosialidemokraateille mainio tapa osoittaa, ovatko he tässä asiassa sitä mieltä, mitä yleensä puheisaan ovat, kun sanovat, että he ovat pientuottajien tuen kannalla.

Ed. Törnqvist (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Apukka on täsmälleen oikeassa siinä, että sosialidemokraattien piirissä on keskusteltu, että tuotantomääriin pohjautuvasta tuesta tulisi luopua, koska se suosii enemmän suurviljelijöitä kuin pienviljelijöitä, ja siirtyä sitten tilakohtaiseen tukeen. Mutta tämä asia vaatii hyvin pitkälle valmistelua, ja tiedän aivan täsmälleen, että ed. Apukan ehdottamalla perustelulausumalla tämä valmistelu tuskin joutuu sen nopeammin kuin se muuten joutuu. Koska sosialidemokraatit ovat hallituksessa mukana, sosialidemokraateilla on hallituksessa kanavansa valmistella tätä asiaa myönteiseen suuntaan.

Ed. Pulliainen: Herra puhemies! Kannatan ed. Apukan juuri tekemää perustelulausumaehdotusta.

Kiinnitän minäkin huomiota siihen, että tuen pitäisi mennä tilakohtaisesti. Silloin se on varmasti oikeudenmukainen, silloin se menee varmasti perille sinne, minne sen pitää mennä, eikä eksy välille, niin kuin nykyisellä järjestelmällä saattaa käydä. Erikoisesti minä kiinnitän huomiota siihen, että sosialidemokraatit ovat lukuisissa ohjelmissaan kiinnittäneet tähän asiaan toistuvasti huomiota.

Onko nyt niin, että teidän valmistelukoneistonne on jollakin tavalla ruostunut, kun sieltä ei tule millään tavaraa ulos? Minä muistan, että vaikka kuinka kauan sitten te puhuitte tästä asiasta, mutta mitään ei vain tapahdu. Jollakin tavalla pitäisi saada homma liikkeelle, taikka uskoo jonkinlaiseen mahoutumisilmiöön, joka tietysti aika olenaisesti liittyy maitotalouspuoleen.

Ed. Törnqvist: Arvoisa puhemies! Huomautan ed. Pulliaiselle, että maa- ja metsätalousministeriössä on valitettavan vähän sosialidemokraattisia virkamiehiä valmistelukoneistossa, joten ymmärrettävistä syistä tämä asia ei ole kovin nopeasti edennyt, kun vuosikymmeniä ovat maa- ja metsätalousministeriössä virkamiehiä olleet pääasiassa kepulaiset ja he ovat siellä tänä päivänäkin. Jos eivät keskustapuolue ja sen virkamiehet lämpene ajatukselle, voi olla, että matkanteko on vähän hitaanaista, mutta valmistelu on aloitettu, ja ehkä päämääräkin hämmöttää jossakin.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Tohtori ed. Törnqvistille vain, että jos on noin vaikeata, me voisimme ajatella sellaista yhteistyötä, että me vihreät valmistelisimme teille lakitekstin ja te ette mitään muuta kuin veisitte sen hallituksen istuntoon vaikkapa ohi maa- ja metsätalousministeriön.

Ed. Anttila: Arvoisa herra puhemies! Ed. Törnqvist puheenvuorossaan tavallaan esitti syytöksen maa- ja metsätalousministeriön keskustalaisten virkamiesten niskaan siitä, että esityksiä on valmistunut hitaassa aikataulussa ja ilmeisesti heidän tavoitteensa siellä eivät ole siitä syystä toteutumassa, jos hänen puheenvuoronsa oikein ymmärsin.

Tässä yhteydessä haluan ed. Törnqvistiä muistuttaa siitä, että käsittääkseni maa- ja metsätalousministeriössä valmisteltava lainsäädäntö on pitkälti juuri sellaista, minkä ministeri oikeaksi katsoo ja mikä hallituksessa yhdessä sovitaan. Tässä mielessä, koska ministeri on nyt paikalla, minusta hän jos kuka on oikea henkilö kertomaan siitä, ovatko todella siellä keskustalaiset virkamiehet tällaisen lainsäädäntövalmistelun jarruna. Siihen en todellakaan usko, koska päällikkövirastona ministeriössä käsittääkseni noudatetaan hyvin pitkälti ministerin tahtoa. Aina näin pitäisi käytännössä olla.

Ed. Törnqvist: Arvoisa puhemies! Ed. Anttila tietää vallan hyvin valmistelukoneiston, miten virkamiehet käytännössä valmistelevat lakeja ja lainmuutoksia. Tietysti ministerillä on oma tahtonsa, mutta valmistelun hoitavat, niin kuin ed. Anttila tietää hyvin, virkamiehet.

Maa- ja metsätalousministeri Pohjala: Herra puhemies! Eduskunnan käsiteltävinä on nyt eräitä maatalouden tuotantopolitiikkaan oleellisesti vaikuttavia lakiesityksiä. Suurinta huomiota tässä istunnossa on saanut osakseen maitokiintiölainsäädäntö, jota ollaan jatkamassa ja joka maidontuotannon keskeisen merkityksen takia onkin hyvin tärkeä. Ensinnäkin on todettava, että hallitus noudattaa Maatalous 2000 -komitean mietinnössään ehdottamaa tuotantopolitiikkaa, jonka tavoitteena on kohtuullisen ajanjakson kuluessa saattaa kotimainen tuotanto ja kulutus mahdollisimman lähelle toisiaan peruselintarvikkeiden osalta. On huomattava, että silloin tuotantomahdollisuuksiin vaikuttaa myöskin kulutus ja sen kehittyminen.

Maatalouden tuotantoa on supistettu, varsinkin maidontuotantoa mutta myöskin muuta tuotantoa, viime vuosina aika reippaasti. Tästä johtuen on aivan paikallaan, että maataloudelle ja samalla maaseudulle annetaan tietynlaista hengähdysaikaa, jota se nyt on saamassa toisaalta tämän vuosisadan parhaan sadon ansiosta, toisaalta myöskin tuotantopoliittisten päätösten ansiosta. Maidon tuotanto ei kuluvana vuonna edelliseen verrattuna ilmeisesti vähene eikä tule teemmään sitä paljon seuraavanakaan vuonna, mutta siitä eteenpäin joudumme taas ottamaan nämä tuotantopoliittiset realiteetit huomioon. Silloin on kuitenkin jo — niin uskon — luotu myös muita edellytyksiä maaseudun elinvoimaisena pysymiselle.

Täällä on toisen käsittelyn yhteydessä äänestetty erinäisistä muutosesityksistä sekä kiintiölain että pellonraivausmaksulain kohdalla, ja haluan lyhyesti todeta niistä seuraavaa.

Kun täällä puhuttiin vastuun kantamisesta maatalouden tuotantomahdollisuuksien osalta, on aivan totta, että niistä on kannettava vastuuta ja niistä kannetaan vastuuta. Mutta aivan samalla tavalla on kannettava vastuuta myöskin siitä, ettei ajeta Suomen maataloutta umpikujaan lisäämällä sen tuotantoa vai-

heessa, jossa lisäämismahdollisuuksia ei ole ottaen huomioon niin kansainväliset tekijät kuin myöskin meidän sisäiset tekijämme. Jos nyt olisi hyväksytty ne lisäykset tai, sanotaan, joustavuuden lisäykset, joita esimerkiksi maitokiintiölain vastalauseessa esitettiin, niin en ainakaan minä enää pystyisi kantaan vastuuta siitä, että asiat voitaisiin hoitaa ilman, ettei tulisi joitakin merkittäviä ja vaikeita ongelmia lähimpien parin vuoden kuluessa. Meidän on pakko pitää tuotanto hallinnassa. Eri asia on sitten se, millä keinoin se pidetään. On olemassa muitakin keinoja kuin pelkästään tilakohtaisiin kiintiöihin perustuvat tuotannon rajoitukset.

Maa- ja metsätalousministeriö on käynnistänyt kokonaisvaltaisen tuotantopolitiikan selvittämisen tarkoituksena saada aikaan nykyisen maataloustulolain voimassaoloajaksi, siis ensi vuoden jälkeen seuraaviksi neljäksi vuodeksi, tuotantopoliittinen ohjelma, joka voisi todella olla voimassa myöskin maataloustulolain voimassaoloajan loppuun.

Mitä tulee esitettyyn kysymykseen maa- ja metsätalousministerille lupauksesta, joka ei toteutunut Lapin kiintiöistä vapauttamisesta, tämä on aivan totta. Maa- ja metsätalousministeri ajoi tätä loppuun saakka, mutta tuotannon kääntyminen nousuun syksyllä ja samassa yhteydessä eräät Valion taholta tulleet, myöhemmin virheellisiksi osoittautuneet tiedot vaikuttivat siihen, että hallitus ei ollut valmis näin pitkälle menevään jouston lisäämiseen. Minusta olisi ollut tarpeellista, että olisi voitu kokeilla, millä tavalla viljelijät reagoivat silloin, kun tilakohtainen rajoitus poistuu, mutta tämä ei ollut mahdollista. Ministeri tyytyy hallituksen päätökseen, ja olen tässä yhteydessä puolustamassa hallituksen esitystä enkä omaa alkuperäistä esitystäni.

Mitä tulee maatalouden tukeen ja siihen tapaan, millä maataloutta pitäisi tukea, näyttää selvältä, että me olemme menossa tilakohtaisen tuen suuntaan, ja tämä on yleisurooppalainen kehitys. Kuitenkin on myöskin otettava huomioon se, että tällä tiellä ei voida mennä kuinka nopeasti hyvänsä eikä kuinka pitkälle hyvänsä aiheuttamatta maatalouden kehittymiselle esteitä ja vahinkoja. Ei maataloutta pidä eikä saa museoida sillä tavoin, että yhtäkkiä siirrytään liian pitkälle tilakohtaisen tuen suuntaan. Sehän merkitsee maatalouden rakennekehityksen pysähtymis-

tä ja myöskin muun kehityksen pysähtymistä.

Se saattaisi olla houkutteleva ajatus lyhyellä tähtämellä, koska se samalla helpottaisi oleellisesti meidän ylituotantopaineitamme, mutta epäilen, olisiko ammatin piiriin enää tulossa nuoria yrittäjiä sen jälkeen, kun heidän tulonsa pääasiassa riippuisivat eduskunnan kulloisestakin päätöksestä budjetin käsittelyn yhteydessä. Tähän suuntaan on mentävä ja mennään, mutta hallitusti ja harkitusti eikä kuinka pitkälle hyvänsä.

Arvoisa puhemies! Maatalouden tuotantopolitiikka ei ole tällä hetkellä helppo asia. Se ei varmasti ole ollut helppo asia koskaan sen jälkeen, kun ylituotantotilanteeseen aikanaan jouduttiin. Siihen jouduttiin sen takia, että maasta poistettiin aktiivisilla ja menestyksellä toimenpiteillä elintarvikepula sotien jälkeen. Kuitenkin on tosiasia, että meidän on hallittava tuotantomme ja meidän on sopeuduttava niihin kansainvälisiin päätöksiin ja sopimuksiin, joita olemme tekemässä. Varsinaisia taka-askeleita tässä mielessä ei ole syytä eikä voida tehdä. Me voimme hiljentää supistamisvauhtia, niin kuin me olemme nyt, kuten aikaisemmin kerroin, tehneet, mutta se on vain väliaikaista. Tavoite on edelleen selvä, ja se on kotimaisen tuotannon ja kulutuksen saattaminen tasapainoon peruselintarvikkeissa. Tähän liittyy sitten tietysti se, että annamme maataloudellemme mahdollisuudet, toimintaedellytykset, joilla se omalta osaltaan pystyy tavoitteen saavuttamaan, ja tällöin tarkoitan kansainvälisiä sopimuksia, joita me olemme tekemässä.

Ed. Apukka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Pohjala ilmoitti, että on hallituksen esityksien kannalla eikä enää niitten kesällä pitämiensä puheitten. Olisi tietysti ollut miellyttävää kuulla, että ministeri olisi nyt edes omien puheittensa kannalla eikä niin nopeasti luopuisi niistä, kun kesästä on hyvin vähän vasta aikaa.

Ministeri edelleen perusteli kannanmuutostaan sillä, että on tapahtunut tiettyjä laskuvirheitä Valion piirissä. Me olemme tämän syyskesän ja syksyn aikana kuulleet hyvin monessa asiassa vanhan saman selityksen, että on tapahtunut laskuvirheitä — niin tullin, Wärtsilän kuin Valionkin kohdalla. Minulla on ainakin semmoinen käsitys, että

jokainen, joka on kotiin mennessään joskus joutunut selittelemään, tietää oikein hyvin, että hyväkin selitys menee ainoastaan yhden kerran lävitse. Toisella kertaa on turha samaa selitystä esittää, jos aikoo selvittää kuiville. Ja näissä tämän syksyn selityksissä on vähän sama maku.

Ministeri totesi vielä, että on muitakin keinoja tuotannon hallinnassa pitoon kuin tilakohtainen tuki. Varmastihan niitä joitakin keinoja on, mutta on kaikkein inhottavin ja kurjin keino noille pientuottajille, että olla jollotellaan vain, niin kuin mitään ei tapahtuisi, ja annetaan siellä tilojen yksi toisensa jälkeen kuolla ja ihmisten miettiä, mistä leipänsä löytäisivät. Jos tämä on ministerin muu keino kuin tilakohtainen tukijärjestelmä, niin toivon, että semmoiset puheet, mitä seuraavan kerran Lapissa tämänlaisen keinon puolesta esitetään, perutaan yhtä nopeasti kuin viimekesäiset puheet.

Ed. Hämäläinen: Arvoisa puhemies! Ministeri Pohjalan äskeinen puheenvuoro oli oikeastaan erittäin selvä siinä, minkälaisen problematiikan kanssa maatalouden tuotantopolitiikassa ollaan tekemisissä. Minusta on hyvä äskeisiin puheenvuoroihin viitaten myös todeta, että keskusta on viimeinkin ottamassa myös poliittista vastuuta maatalouspolitiikan vinosuuntauksesta. On aivan totta, mitä keskustan edustajat aikaisemmin puheenvuoroissa korostivat, etteivät virkamiehet suinkaan voi johtaa myöskään maatalouspolitiikkaa yli poliittisen tavoiteasettelun. Niin minusta pitäisikin tässä keskustelussa päätyä siihen, että keskustan edustajat itse kysyisivät itseltään, minkälainen on keskustapuolueen tavoiteasettelu ollut kautta vuosikymmenten maatalouspolitiikassa.

Kaikissa niissä keskusteluissa, joihin olen osallistunut, ja niitä on ollut monta, keskustan edustajat ovat johdonmukaisesti olleet tuotannon supistuksia vastaan. Kaikissa niissä keskusteluissa, joissa olen ollut mukana, keskustan edustajat ovat myös johdonmukaisesti olleet tilakohtaista tuotantontukea vastaan. Ja se on ollut hyvin vastenmielinen ajatus myös tuottajajärjestöille, ja vielä silloin, kun maatalous 2000 -komitea teki työtään, ei myöskään nykyinen hallituskumppanimme kokoomus ollut kovin innostunut tilakohtaisesta tuotantontuesta. Siinä

suhteessa ministeri Pohjalan äskeinen puheenvuoro oli hyvin kuvaava. Hän toi myös esille sen toisen problematiikan, joka tilakohtaiseen tukeen rakennemuutoksen kannalta liittyy.

Ed. Anttila: Arvoisa rouva puhemies! Pyysin tämän puheenvuoron vastauspuheenvuorona ministeri Pohjalalle. Ministeri Pohjala aivan oikein puheenvuorossaan pohdiskeli tätä problematiikkaa. Siinä mielessä olisin todella toivonut kuulevani hänen käsityksensä siitä, että joko vuonna 1991 on mahdollisuus tilakohtaisia kiintiöjärjestelmiä purkaa ja todella katsoa ja selvittää, onko käytännössä jatkossa mahdollisuus mennä esimerkiksi maatalouspiiri- tai meijerikohtaisiin kiintiöihin, jolloin pelivara olisi mielestäni lähempänä tuottajia ja he itse keskenään meijerin tai maatalouspiirin kanssa voisivat vapautuvaa tuotantoa jatkossa käyttää ja jakaa.

Mutta sitten haluaisin toiseen kysymykseen puuttua. Ministeri lopetti puheenvuoronsa aivan oikein todeten, että pyritään jatkossa saamaan tuotantoa lähemmäksi kotimaista kulutusta. Tämän tavoitteen yllä näen aika suuria pilviä viime päivien keskustelusta. Ollaan laatimassa elintarvikepoliittista ohjelmaa, jossa yhtenä pyrkimyksenä on lisensointijärjestelmän purkaminen. Jos oikein olen ymmärtänyt, tulopoliittisessa pöydässä eräänä porkkanana on ollut myös eräänlainen elintarvikkeiden tuonnin vapauttaminen. Tässä yhteydessä mikäli lisensointijärjestelmä puretaan, ajaututaan siihen tilanteeseen, että tuontimaksun maksamalla tänne toki voidaan tuoda elintarvikkeita, mutta edelleen tullaan siihen tilanteeseen, jonka Elintarviketyöläisten liitto on jo tajunnut. Esimerkiksi se liha, joka tänne tuodaan, vähentää niitä tuotantomahdollisuuksia, mitä meillä itsellämme on.

Samassa yhteydessä haluaisin muistuttaa, että aikanaan maatalous 2000 -komitea, johon ed. Hämäläinen viittasi, käsittääkseni täysin yksimielisesti lähti siitä, että pyritään jatkossa elintarvikeomavaraisuus säilyttämään ja pyritään asteittain lähemmäksi kulutusta tuotanto sopeuttamaan tietyllä aikavälillä.

Siinä mielessä haluaisin lopuksi todeta ed. Hämäläiselle, joka puheenvuorossaan sätii aikamoisesti keskustaa ja keskustapuoluetta

tuotannon supistuksien vastustamisesta, että keskustan oma ministeri oli aikanaan luomassa maidon kaksihintajärjestelmää, jossa toki on epäkohtia, mutta me olemme nimenomaan olleet sitä täällä hyväksymässä.

Tilakohtaisista tuotantotulista toteaisin lopuksi sen, että itse olen valmis siihen järjestelmään, jos sillä todella voidaan turvata pienten viljelmienkin toimivuus. Kuten ministeri sanoi, se ei voi olla jatkossa niin, että joka vuosi eduskunta päättää saavatko tilat jotakin vai eivät.

Ed. Säilynoja: Arvoisa puhemies! Kun olin itse Lapin maatalousnäyttelyssä Kemimaassa kuulemassa ministerin lupausta lapilaisille viljelijöille, niin tuntuu nyt jotenkin vähän kummalliselta, kun ministeri kertoo, että osaksi hallituksen esitys rakentuu Valion virheellisen informaation varaan. Eikö tämän tiedon olisi pitänyt merkitä sitä, että tässä vaiheessa ministeriö myös olisi tarkistanut omia näkemyksiään ja edelleen myöskin hallituksen esityksen linjaa. Nyt ainakin selitys tästä käänteestä tuntuu kovin tyhjän päälle rakentuneelta. Tällä todella vain vietään pohjaa pois Lapin pienituloisten viljelijöiden elinkeinon jatkumiselta.

Ed. Jokiniemi: Arvoisa puhemies! Kommentoisin uutta lakiesitystä sikäli, jotta tämä ottaa paljon huonommin huomioon kuin voimassa oleva laki erityisalueet. Erityisalueenahan nykyisin voimassa olevassa laissa ovat Lappi, Koillismaa, Kainuu, Pohjois-Karjala ja Ahvenanmaa, missä nimenomaan maaseudun elinvoimaisuus on vakavasti uhattuna ja siellä muut toimeentuloedellytykset ovat suhteellisen vähäiset. Lakiesityksessä valtioneuvosto päättää 30 prosentin jakamisesta — jaetaanko niitä ensinkään. Myös se on valtioneuvoston päätettävissä oleva asia. Se, mikä on varmaa, niin 60 prosenttia ainoastaan jaetaan maatalouspiirien päätöksillä.

Olisi mielenkiintoista kuulla, millaiselta tämän hetken tilanne näyttää ja miten jatkossa aiotaan hoitaa nimenomaan maaseudun elinvoimaisuus kaikkein vaikeimmilla alueilla. Tällä hetkellä näyttää, jotta hallituksen ajatukset ovat menossa juuri päinvastaiseen suuntaan kuin se on tällä hetkellä. Olemme todella toivoneet, jotta hallitus ryhtyisi toimenpiteisiin ja useisiinkin toimenpi-

teisiin näiden asioiden kuntoon saattamiseksi, mutta ainakaan esityksiä siltä osalta ei ole vielä tullut. Tietyntylainen pettymys oli tämäkin laki, mikä tälle vuodelle tuli voimaan. Siinä supistettiin, sen jälkeen, kun eduskunta oli lain hyväksynyt, pienellä teknisellä muutoksella erityisalueilta yli puolet mahdollisesti jaettavista maitolitroista pois.

Ed. Härmäläinen: Arvoisa puhemies! Ed. Anttila muistutteli äsken mieliin, että keskustan oma, korostan sanaa oma, ministeri on aloittanut maatalouden tuotannon supistamisen linjan tässä maassa. Monet sosialidemokraatit minun ohellani muistelevat mielihyvällä sitä rohkeutta, joka ministeri Yläjärvellä oli, kun hän ajoi läpi supistuslinjaa. Mutta ei hän silloin todellakaan varmaan voinut kokea olevansa keskustan oma ministeri. Kyllä hänen esityksensä kokivat niin suurta vastustusta keskustan ja tuottajajärjestöjen piirissä. Jokainen, joka oli silloin eduskunnassa, muistaa, että joka ikisestä supistamistoimenpiteestä jouduttiin vielä hallitusyhteistyönkin aikana keskustapuoleen kanssa täällä vääntämään kättä ja käymään hyvin, hyvin pitkää tinkimistä, jossa ed. Anttila oli erittäin taidokkaasti ja ponnekaasti mukana.

Mitä tulee maatalous 2000 -komiteaan, jonka nimissä täällä hyvin usein puhutaan, niin kannattaa kuitenkin muistaa se, että esimerkiksi omavaraisuustavoite ja maatalouden tukipolitiikka olivat niitä, joista komitean piirissä oli kaikkein eniten erimielisyyttä; sosialidemokraatit jättivät eriävän mielipiteensä komiteanmietintöön monilta osin.

Olemme totta kai olleet sitä mieltä, että Suomessa täytyy tiettyyn mittaan saakka turvata omavaraisuus peruselintarvikkeiden piirissä, mutta emme esimerkiksi ole koskaan olleet sitä mieltä, että meillä oikeudenmukaisen kansainvälisen työnjaon ja oikeudenmukaisen kansainvälisen talouspolitiikan nimissä pitäisi olla omavarainen sokerin tuotanto. Jos me olemme kansainvälisen solidaarisuuden puolesta, silloin me olemme myöskin sitä mieltä, että sokeria tuotetaan siellä, missä siihen on luontaisesti paljon paremmat edellytykset. Se on myöskin suomalaisen kuluttajan etu.

Ed. Saapunen: Arvoisa puhemies! Täällä ovat SMP:n ed. Mäkelä ja SDP:n ed.

Hämäläinen hieman osoitelleet sormella keskustaa maatalouspolitiikan hoidosta takavuosien aikana. Maatalous on suhteellisen pitkäjännitteistä puuhaa. Muun muassa ed. Mäkelän olisi syytä muistaa, että sodan jälkeen meille tuli kymmeniätuhansia ihmisiä uuden rajan takaa ja heidät piti asuttaa. Eivät he tulleet toimeen työtä tekemättöminä, vaan heille piti tehdä tilat, joita muistaakseni Veikko Vennamo oli kaikella kunnialla tekemässä.

Mutta kun suomalainen lainsäädäntö verotti aika paljon tuota tuotantoa, niin piti ruveta lisäämään tuotantoa tiloilla ja saada elinkelpoisiksi tilat. Täällä on yksi syy, miksi on meillä noussut tuotanto tähän malliin. Muun muassa Eec perustettiin aikanaan sen takia, että siellä pitäisi olla ruokaa kansalle. Sielläkin on menty yli ruoan kanssa, ja nyt on ongelmat myös siellä. Ei päivässä tule ratkaistua tällaiset asiat. Pitäisi muistaa vähän menneitäkin.

Ministeri Pohjalalta kysyisin: Onko hallituksen piirissä ajateltu sellaista toimenpidettä, että rajakauppaa todella helpotettaisiin elintarvikkeiden osalta ja pyrittäisiin saamaan se joustavaksi? Tiedämme, että rajan takana eivät hyllyt notku niin kuin meillä tänä päivänä.

Ed. Vihriälä: Arvoisa puhemies! On syytä tässä todeta ilolla se, että ministeri Pohjala on yrittänyt mielestäni kyllä puolustaa suomalaista talonpoikaa hallituksessa, jossa ovat mukana myös sosialidemokraatit, ja pystynyt jollakin tavalla asioita hoitamaan. Mutta jos ed. Hämäläisen linja, mitä hän esitti, olisi päässyt niskan päälle, niin on aivan varmaa, että suomalainen maaseutu olisi tänä päivänä paljon tyhjempi kuin se on. Ennen kaikkea mikä olisi suomalaisen elintarviketuotannon tilanne? Meillä ei olisi ylituotantoa, ja meille todennäköisesti tuotaisiin niitä hyviä tai saasteettomia tuotteita Keski-Euroopasta tähän maahan, tai toisaalta meillä olisi samanlainen tilanne kuin eräissä lähelläkin olevissa maissa elintarvikkeiden suhteen. Tätäkö ed. Hämäläinen todella haluaa Suomessa ja meidän maatalous- ja maaseutupolitiikaltamme?

Ed. Anttila: Arvoisa rouva puhemies! Ed. Hämäläisen kanssa viime vaalikaudella maa- ja metsätalousvaliokunnassa on tämän

tyyppiset keskustelut todella moneen kertaan käyty, ja siinä mielessä en jatka tätä muuta kuin toteamalla, että ed. Hämäläinen pohti, pitääkö meillä olla omavarainen sokerintuotantokin. Jos todella Suomen maatalouspolitiikan ongelmat ovat tätä luokkaa, että otetaan esimerkiksi tämä sokerikysymys, niin eivät ne todella silloin ole suuria. Käsittääkseni meillä on voimassa oleva lainsäädäntö sokerintuotannosta, jossa on ihan selkeä työnjako sokerijuurikkaan ja tuontisokerin välillä.

Omavarainen tiettyyn rajaan saakka, totesi ed. Hämäläinen omassa puheenvuorossaan. Nyt olisi tietysti mielenkiintoista kuulla, mikä tämä raja on, ja sitä rajaako nyt ollaan tällä elintarvikkeepoliittisella ohjelmalla ja tuoposopimuksella tavoittelemassa. Pelkään vain, että tämän rajan pitämiseen sen jälkeen, kun portit avataan, ei ole käytännössä mitään mahdollisuuksia.

Siinä mielessä vielä kerran viitaten siihen, mitä maatalous 2000 -komiteassa mukana olevat puolueet ovat yksimielisesti päättäneet, kyllä meidän siitä täytyy pitää kiinni, ja jos toisen tyyppisiin johtopäätöksiin tullaan, niin silloin eduskunnan pitää saada tehdä siitä päätös. Jos todella ollaan lähtemässä siitä, että me romutamme elintarvikeomavaraisuuden käsitteen, niin se on niin suuri kysymys, että siihen tarvitaan kyllä eduskunnan hyväksyminen.

Ed. Hämäläinen: Arvoisa puhemies! Keskusta ryhtyy nyt käymään ilmeisesti myös integraatiokeskustelua, johon ehditään vielä palata monta kertaa tämän viikon aikana ja myöhemminkin.

On suoraan kysytty, minkälaista tuotantoa ja elintarvikekauppaa esimerkiksi minä tai muut sosialidemokraatit olisimme halunneet. Jos meiltä yksin sitä olisi kysytty, olisimme halunneet hyviä, laadukkaita elintarvikkeita suomalaisen kuluttajan saataville ja kohtuulliseen hintaan. Me tiedämme kaikki, että Suomessa maksetaan elintarvikkeista tällä hetkellä enemmän kuin missään maailmassa ja me tuotamme enemmän kuin me syömme.

Emme pidä edelleenkään kohtuullisena sitä, että suomalainen pienipalkkainenkin kuluttaja-palkansaaja joutuu maksamaan tavattoman paljon verovarojen kautta siitä, että meidän ylituotantoamme yritetään tar-

jota alhaiseen hintaan maailmanmarkkinoille, jotka ovat jo ennestään täydet, ja sellaiseen laatuun, jota ei kukaan enää maailmalla osta. Esimerkiksi suomalaiset kananmunat eivät ole vuosikausiin enää käyneet kaupaksi, koska ne ovat niin huonolaatuisia, että ne eivät kelpaa kauppaan, eivät edes pakkauksen hinnalla.

Ed. Röntynen: Arvoisa puhemies! Olen suurella mielenkiinnolla kuunnellut tätä maataloudesta käytyä keskustelua ja sen laajenemista kiintiömaksusta aina sokerintuotantoon asti ja kananmuniin nyt jo viimeksi ja vielä sikäli mielenkiinnolla, että esimerkiksi maidontuotannosta puhuvat asiantuntijoina syvällä rintaäänellä sellaiset henkilöt, jotka eivät koskaan ole itse maitoa tuottaneet eivätkä lehmää lypsäneet ja tuskin ovat nähneetkään lypsettävän, joskus ovat voineet maitoa juoda, mutta ehkä aika harvoin.

Tämä nykyinen arvio maa- ja metsätalousministeriössä, että maidontuotanto ei vähene tänä vuonna, pitää paikkansa ja se johtuu hyvästä kesästä. Mutta siinä en kyllä yhdy ministeriin, kun hän sanoo, että ei alene myöskään ensi vuonna. Kyllä minulla sellainen näkemys on, että ensi vuonna se karisee huomattavasti ja juuri siitä syystä, että tuottajia luopuu ja vuodet eivät ole veljeksiä ja nuoria yrittäjiä ei tule nimenomaan rahoituksen takia.

Jos mennään vielä komiteamietintöön, niin muistaakseni SDP siellä esitti, että kotimainen maataloustuotanto pitäisi lopettaa kokonaan ja tuoda ulkoa ed. Hämmäläisen mainostamia erittäin hyviä ja terveellisiä elintarvikkeita, ja sitten he kumminkin muuttivat tämän vaatimuksensa sellaiseksi, että kotimainen tuotanto olisi 80 prosenttia omavaraisuudesta. Kyllä minä olen sitä mieltä, että Suomessa on maailman parhaat ja puhtaimmat elintarvikkeet ja myös kotoinen elintarviketuotanto meidän on turvattava kaikilla sektoreilla myös tulevaisuudessa.

Maa- ja metsätalousministeri Pohjala: Arvoisa puhemies! Vielä joitakin kommentteja käytettyihin puheenvuoroihin.

Ensinnäkin sanoisin ed. Apukalle ja ed. Säilynojalle, että sanoin silloin Lapin maatalousnäyttelyssä — ja muistan sen vielä kyllä hyvin — että tulen tekemään parhaani, jotta

Lapista kiintiöt poistuvat. Minä tein kyllä parhaani, mutta en siinä onnistunut. En mielestäni ole syönyt sanaani, mutta enempää en pystynyt tekemään. Sanoin äsken edellisessä puheenvuorossani vielä senkin, että minusta näin olisi pitänyt menetellä jos sen takia, että olisi nähty, millä tavalla tämä järjestelmä toimii. Se ei nyt kuitenkaan onnistunut. (Ed. Männistö: Poistukaa huonosta hallituksesta! — Ed. Rinne: Äänestittekö asiasta?)

Mitä tulee ed. Anttilan puheenvuorossaan käsittelemiin lisenssijärjestelmiin ynnä muihin, niihin täällä palataan vielä tällä viikolla, joten lienee turha tässä yhteydessä niihin paljon puuttua. Sen kuitenkin toteaisin, että nimenomaan eduskunta tulee tekemään kaikki päätökset, ei niitä asioita kukaan muu päättä.

Ed. Jokiniemelle sanoisin, että on aivan totta, että se, millä tavalla nyt erityisalueiden tarpeet otetaan huomioon, riippuu valtioneuvoston peukalon alle jäävästä 30 prosentista. Se on tarkoitus käyttää näille erityisalueille, jos se on mahdollista käyttää. Kaikki riippuu tuotannon ja kulutuksen kehittymisestä ensi vuoden alkupuoliskolla. Me olemme tällä hetkellä noin 10 prosentin nousuvauhdissa maidontuotannossa ja noin 10 prosentin laskuvauhdissa maitorasvan kulutuksessa. Minä toivon, että ed. Jokiniemi panisi parhaansa peliin tämän jälkimmäisen tilanteen korjaamiseksi. Edellisessä minusta ei nyt korjaamista ole. Se kyllä korjautuu itsestään, mutta ei sillä tavalla kuin ed. Röntynen sanoi. Hänen puheenvuorossaan oli vähän samanlainen kaiku kuin Valion puheissa pitkin vuotta, että maito loppuu joulukuussa ja viimeistään helmikuussa Suomesta. Näin ei ole käynyt eikä tule käymään varmaankaan.

Sen lisäksi toteaisin ed. Hämmäläiselle, että kansainvälinen solidaarisuus ja oikeudenmukaisuus on aika monimutkainen asia. Sen rinnalla meidän kyllä täytyy ottaa huomioon myös kotimainen solidaarisuus ja oikeudenmukaisuus nimenomaan omia reuna-alueitamme ja omaa maataloustuotantoamme kohtaan. En pidä kovin solidaarisena sitä tapaa, jolla esimerkiksi Keski-Euroopassa maatalouspolitiikkaa hoidetaan: tuodaan kehityksistä lähes ilmaiseksi siellä ihmisten välttämättä tarvitsema ruoka Euroopassa maidoksi tai lihaksi tai kananmuniksi jalos-

tettavaksi. Tällaiseen epäsolidaarisuuteen me emme ole milloinkaan sortuneet emmekä toivottavasti myöskään sorru. Sen sijaan meidän on pidettävä huoli myös omasta maaseudustamme sen lisäksi, että yritämme parhaamme mukaan pitää huolen myös kansainvälisestä solidaarisuudesta.

Mitä rajakauppaan tulee, niin siinä varmasti on mahdollisuuksia, mutta täytyy muistaa, että rajakauppakin toimii kansainvälisillä hinnoilla, jotka tällä hetkellä ovat polkuhintoja, ja polkuhintojen varassa me emme voi ajatella mitään tarkoituksellista vientiä. Jos maailman elintarvikkeiden hinnat joskus saadaan tuotantokustannuksia vastaavalle tasolle, silloin tämä on hyvin mahdollista.

Ed. Jokiniemi: Arvoisa puhemies! Tohtaisin ministerin Pohjalan puheenvuorosta, jotta nuoret viljelijät tai ne, jotka aikovat ryhtyä viljelijöiksi, odottavat jonkinlaista vastausta tällä hetkellä valtiovalalta. Tämä on ongelmallinen asia ja näkyy siinä, jotta maatalousalan ammattioppilaitoksiin hakijoitten määrä on romahtanut kolmannekseen 2—3 vuoden aikana. Tämä on se ensimmäinen ennakoitavissa oleva merkki, että jotakin vakavaa on tapahtumassa.

Valtiovalta ei ole kuitenkaan maaseudulle varsinaisia vaihtoehtoja pystynyt osoittamaan, mitä työtä he ryhtyisivät siellä tekemään. Täysin ymmärrän sen vaikeuden, mikä maatalousministerillä on hoitaa tuotantopolitiikkaa tässä valtakunnassa. Olen kokenut sen, että hän on varsin yksin hallituksessa. Edes omat ministerit eivät kovin paljon näytä tukevan, ja näyttää, että ohjat johtavat valtiovarainministeriöön hyvin vahvasti. Sen takia ymmärrän varsin hyvin, mikä vaikeus tässä on.

Nyt tiedetään, että kun pieni vasikka on syntynyt, kestää kaksi ja puoli vuotta, ennen kuin se poikii eli on lehmä, joten tässä sen verran aikaa joka tapauksessa olisi, että jonkinlainen merkki löysäämisestä annettaisiin nuorille. Ne eivät ole kumminkaan sitä ennen mukana tuotannossa. Tämä on muistettava.

Tämä vuosi on aivan poikkeuksellinen, joten tämä on varsin lyhytjänteinen asia, jos heti lyödään sulku kiinni eikä katsota, mikä on useamman vuoden keskiarvo. Meillä on ollut kaksi katovuotta juuri ainakin omassa

lääniässäni, ja toissavuosi oli koko valtakunnan pahin katovuosi.

Maa- ja metsätalousministeri Pohjala: Arvoisa puhemies! Ed. Jokiniemen pitäisi minusta murehtia sitä, miksi meillä hukattiin 20 vuotta maaseudun kehittämässä. Miksi 20 vuoteen, sen jälkeen kun 60-luvun puolivälissä nähtiin, mihin tilanne tulee kehittymään, ei pantu tikkua ristiin maaseudun muunlaiseen kehittämiseen kuin mahdollisimman suuren väestön pitämiseen maatalouden piirissä? Tätä virhettä ei voida hetkessä korjata. Sitä yritetään nyt korjata, kuten ed. Jokiniemi hyvin tietää, mutta kaikki neuvot, mitkä ovat saatavissa, ovat tarpeen, ja olisi hyvä, kun näitä neuvoja tai ideoita myös kerrottaisiin eikä vain vaadittaisi toimenpiteitä. Niitä on helppo vaatia, vaikeampi panna täytäntöön.

Sen lisäksi, arvoisa puhemies, minä haluan korostaa sitä, että yritän harjoittaa maa- ja metsätalousministerinä vastuullista maatalouden tuotantopolitiikkaa. Se politiikka, mitä ed. Jokiniemi äsken rivien välissä ehdotti, ei ole tällä hetkellä vastuullista politiikkaa.

Ed. Renko: Arvoisa puhemies! Tarkoitako tämä ministeri Pohjalan puheenvuoro vastuullisuudesta sitä, että Suomessa aluepoliittisesti ne alueet, joilla ei ole vaihtoehtotyöpaikkoja, tarkoitan nyt Pohjois-Suomea, olisivat tulevaisuudessa lempeämmän maatalouspoliittisen lainsäädännön kohteena? Samalla esitän huolestumiseni kuitenkin piolinjan muuttumisesta ankarammaksi Pohjois-Suomea kohtaan, koska ei milloinkaan aikaisemmin Lapin läänissä eikä myöskään Oulun läänin pohjoisimmissa osissa tuotetusta maidosta ole peritty vientikustannusmaksua, mutta nyt sekin rasite lyödään niille alueille, joilla ei ole vaihtoehtoja elinkeinon harjoittamisen suhteen.

Luonnonolojen puolesta Pohjois-Suomi soveltuu erittäin hyvin maidontuotantoon ja siihen pohjautuvaan karjatalouteen, ja peräänkuulutamme kipeästi lainsäädäntöä, jolla me voimme saada perusoikeuden tämän alkutuotannon harjoittamiseen tässä muodossa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Apukka ed. Pulliaisen kannattamana ehdottanut, että I vastalauseeseen sisältyvä lausuma hyväksyttäisiin.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Toisessa käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset hyväksytään.

Eduskunta pysyy toisessa käsittelyssä tekemässään päätöksessä lakialoitteeseen sisältyvien lakiehdotusten hylkäämisestä.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Nyt päätetään perustelulausumaehdotuksesta.

### Äänestys ja päätös:

Mietintö ”jaa”, ed. Apukan ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 132 jaa- ja 25 ei-ääntä, 3 tyhjää; poissa 39. (Koneään. 10)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Eduskunta yhtyy maa- ja metsätalousvaliokunnan ehdotukseen toivomusaloitteiden hylkäämisestä.

Asia on loppuun käsitelty.

### 12) Ehdotukset laiksi maataloustuotannon tasapainottamisesta sekä laiksi kotieläintuotannon ohjaamisesta eräissä tapauksissa annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 147

Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 17

Suuren valiokunnan mietintö n:o 191

Ensimmäinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

### Keskustelu:

Ed. Anttila: Arvoisa rouva puhemies! Olemme käsittelemässä hallituksen esitystä maataloustuotannon tasapainottamiseksi, jolla jatketaan nyt vuoden vaihteessa päättyvää lainsäädäntöä sitä samalla tarkistaen.

Kotieläintuotanto on viime vuosina ohjattu lähemmäksi kotimaista kulutusta tekemällä viljelijöiden kanssa sopimuksia niin kotieläintuotannon vähentämisestä, pellon metsityksestä kuin maataloustuotannosta luopumisesta. Iäkkäiden viljelijöiden kanssa on tehty myös maataloustuotannon vähentämisestä sopimuksia, joissa viljelijä on sitoutunut luopumaan viideksi vuodeksi kaikesta maataloustuotannosta. Edelleen on ollut mahdollisuus tehdä kymmenenkin vuoden sopimuksia metsätaloustilojen muodostamista ajatellen.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan vuosina 1983—1988 tasapainottamissopimusten piirissä on ollut tuotantoa arvion mukaan viljaa 630 miljoonaa kiloa, maitoa 185 miljoonaa kiloa, kananmunia 11 miljoonaa kiloa, sianlihaa 4 miljoonaa kiloa ja naudanlihaa miljoona kiloa. Vientikustannussäästöiksi on perusteluissa arvioitu 1 402 miljoonaa markkaa.

Hallituksen lakiesityksen 12 §:n mukaan voitaisiin tehdä sopimuksia luonnonmukaisen viljelyn tuotantotavasta siten, että koko tilan tuotanto muutetaan sopimuskauden kuluessa luonnonmukaiseksi viljelyksi. Maa- ja metsätalousvaliokunta on aivan perustellusti kiinnittänyt huomiota siihen, että luonnonmukaiseen tuotantoon tulisi voida siirtyä vaihteittain, ja vaatinut asian selvittämistä pikaisesti. Siksi toivonkin, että hallitus tässä asiassa ryhtyy todella määrätietoisin toimenpiteisiin.

Walesin Cardiffissa pidettiin lokakuun alussa Euroopan maatalousliiton 41. yleiskokous. Siellä oli myöskin keskeisesti esillä läntisten teollisuusvaltioiden maataloustuotannossa vallitseva ylituotantotilanne. Tässä maatalousliiton kokouksessa olivat etualalla kiintiöittäminen kotieläintuotannon puolella ja maatalouden laajaperäistäminen.

Euroopan maatalousliiton kokouksessa keskusteluissa tähdennettiin viljelysmaan säilyttämisen tärkeyttä ja viljelysmaan hedelmällisyyden vaalimista, jotta Euroopassa voitaisiin jatkossa ylläpitää ekologinen tasapaino. Niinpä maatalousliitto katsoikin, että tarkoituksenmukaisilla tuotantoa rajoittavilla toimenpiteillä voidaan maataloudessa turvata maataloustuotannon pysyminen talonpoikaisena, vakiinnuttaa maataloustulo ja vähentää ekologista rasitusta.

Samaisessa kokouksessa korostettiin, että kuluttajat vaativat maataloudelta yhä painokkaammin luonnonmukaisesti viljeltyjä tuotteita, mutta kuluttajat eivät ole valmiita maksamaan näistä tuotteista muita korkeampia hintoja. Siksi onkin saatava aikaan vaatimusten ja määräysten välinen sopusointi ja määriteltävä, mitä tarkoitetaan ekologisella ja markkinoihin sopeutuneella tuotannolla. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi Euroopan maatalousliiton kokouksessa suositeltiin laaja-alaista viljelyä, johon liittyisi myöskin korvausjärjestelmä.

Euroopan neuvoston maatalouskomitean piirissä on myöskin käsitelty yli tuotantokäsymyksiä ja aivan omana asiakokonaisuutenaan mm. pellon kesannointijärjestelmää. Euroopan neuvostossa laaditun raportin mukaan ns. kesannointijärjestelmä oli ensimmäisenä käytössä Yhdysvalloissa, missä oli mahdollisuus tehdä joko vuosittaisia kesannointisopimuksia tai jopa 10 vuoden sopimuksia tavoitteena nimenomaan maaperän hedelmällisyyden vaaliminen. Siksi pidänkin tärkeänä, että jatkossa kesannointijärjestelmää jatketaan ja että valtio on valmis myöskin korvaamaan kesannoinnin korvauksen yhteydessä sen, että viljelijä omilla toimenpiteillään huolehtii viljelysmaan hedelmällisyyden säilymisestä ja siten ylläpidetään ekologista tasapainoa.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan kotieläintuotannon tasapainottamisella on tavoitteena ohjata tuotantoa lähemmäksi kotimaista kulutusta. Tässä yhteydessä haluaisin vielä muistuttaa siitä maatalous 2000 -komitean mietinnöstä, jossa jo edellisen asian kohdalla käytiin varsin vilkas keskustelu.

Arvoisa rouva puhemies! Tätä taustaa vasten hallituksen elintarvikepoliittisen ohjelman laatiminen ainakin allekirjoittaneessa aiheuttaa huolestumista. Elintarvikepoliitti-

sella ohjelmalla pyritään purkamaan lisensointijärjestelmä, ja nämä pyrkimykset mielestäni ovat tyrmistyttäviä omaa kotieläintuotantoamme ajatellen. Lisensointijärjestelmän purkamisestahan seuraa suoraan se, että mikäli se järjestelmä korvataan tuontimaksujärjestelmällä, sen jälkeen on vapaa mahdollisuus lihan ja muiden peruselintarvikkeiden tuontiin, kunhan vain tuottaja eli tuoja tuontimaksun maksaa. Nyt kun on lisensointijärjestelmä käytössä, se turvaa sen, että lihan ym. tuontiin tarvitaan lisenssi, tuontilupa, jolloin asia aina käsitellään maatalouden markkinointineuvostossa, ja tässä yhteydessä voidaan selvittää kotimainen varastotilanne, siis se, onko todellista tuonnin tarvetta. Samoin on tuontilupaa anottaessa pitänyt selvittää, että hinnat ovat ylittyneet olennaisesti ja pitempiaikaisesti tavoitehinoista.

Tässä yhteydessä haluaisin muistuttaa siitä, että mikäli olen oikein lehdistä lukenut, tätä saman tyyppistä porkkanaa on tarjottu myöskin hallituksen toimesta tulopoliittiseen pöytäan. Suomen Elintarviketööläisten Liitto on jo oivaltanut tämän tupopöytäan tarjotun elintarvikkeiden tuontiporkkanan merkityksen. Sillähän käytännössä sahataan ihan suoraan suomalaisten elintarviketööläisten omaa oksaa ja myöskin viljelijöiden oksaa. Heidän työpaikkansaahan siitä vähenevät, jos tänne tuodaan elintarvikkeita muualta nykyistä enemmän, ja siinä mielessä haluaisin todella tietää, missä vaiheessa ja milloin hallituksen piirissä on päätetty romuttaa maatalous 2000 -komitean asettamat parlamentaarisesti hyväksytyt yksimieliset tavoitteet elintarvikeomavaraisuudesta. Siihenhän valitettavasti tämä elintarvikepoliittinen ohjelma tähtää.

Ed. Mäkelä: Rouva puhemies! Tämän maataloustuotannon tasapainottamislain merkittävin asia on sen voimaan tullessa toteutuva siirtymävaiheen käynnistystuki, eräänlainen starttiraha, luonnonmukaisille viljelijöille. Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta on kiitettävästi tältä osin vielä selkeyttänyt asiaa vaatiessaan koko tilan asemesta myös vaiheittaista siirtymistä luonnonmukaiseen tuotantoon sekä luonnonmukaista maataloustuotantoa määrittävien ohjeiden pikaista antamista.

Se, että luonnonmukaisen viljelyn starttutuki on tavallaan osa kesannoimissopimus-

järjestelmää, on sinänsä oiva ratkaisu. Kesannointi osalla viljelyalasta kuuluu luonnostaan luonnonmukaiseen viljelymaata suojelemaan vuoroviljelyjärjestelmään. Tämä luonnonmukaisen viljelyn uusi edistämismuoto on ilahduttava askel eteenpäin. Vaikka nykyinen kokoomuslainen maa- ja metsätalousministeri Toivo T. Pohjala vaikuttaakin kemiallisen viljelyn päämarkkinoijan Kemiran hallintoneuvostossa, tästä huolimatta hän on ollut aktiivisesti edistämässä luonnonmukaisesta viljelyä, päinvastoin kuin keskustalainen edeltäjänsä.

On syytä muistuttaa mieliin, että ensimmäinen budjettiraha luonnonmukaisen viljelyn edistämiseksi saatiin SMP:n eduskuntaryhmän raha-asia-aloitteen pohjalta valtion vuoden 1984 budjettiin, jota SMP ensi kertaa silloin oli hallituspuolueena valmistelemassa. Varsinainen määräraha tuli sitten vuoden 1985 budjettiin, vaikka ministeri Yläjärvi ei sitä tuolloinkaan vielä esittänyt ja vaikka myös keskustalainen valtiovarainministeri Pekkala määrärahaa vastusti. SMP sai tuolloin budjettiriihessä elokuussa 1984 kuitenkin tukseen silloisen sosialidemokraattisen ympäristöministerin Matti Ahteen. Vielä vuoden 1986 budjetista Toivo Yläjärvi ja Ahti Pekkala yrittivät turhaan määrärahaa poistaa, mutta sinne se saatiin ja on siellä ilahduttavasti pysynyt, ja eduskunta on vielä kohentanut hallituksen budjettiesitystä. Toivottavasti tämä uusi käynnistystuki kohentaa luonnonmukaiseen viljelyyn siirtymistä. Luonnonmukaisesti viljellyillä elintarvikkeilla on lisääntyvä kysyntä saastuneeseen Keski-Eurooppaan yhdyntävässä maataloustuotekaupassa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

### 13) Ehdotus laiksi Valtion viljavarastosta

Kolmas käsittely  
Hallituksen esitys n:o 170

Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 13

Suuren valiokunnan mietintö n:o 182

Ensimmäinen varapuhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen kuluessa on esitettävä kaikki asiassa tehtävät ehdotukset. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksesta. Käsittelyn pohjana on toisessa käsittelyssä päätetyn lakiehdotuksen kiireelliseksi julistamisen osalta suuren valiokunnan mietinnössä siitä tehty ehdotus. Jos suuren valiokunnan ehdotus hyväksytään, päätetään lakiehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä, mutta jos ehdotus lakiehdotuksen julistamisesta kiireelliseksi hylätään, on tehtävä päätös lakiehdotuksen hyväksymisestä jätettäväksi lepäämään ensimmäisiin vaalien jäljestä pidettäviin varsinaisiin valtiopäiviin tai sen hylkäämisestä.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus julistetaan kiireelliseksi yksimielisesti.

Lakiehdotus hyväksytään yksimielisesti.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

### 14) Ehdotus laiksi lainajyvästöistä ja siemenrahastoista annetun lain 14 §:n muuttamisesta

Kolmas käsittely  
Hallituksen esitys n:o 214  
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 14  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 183

Ensimmäinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

### **15) Ehdotukset porotalouslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi**

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 144

Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 15

Suuren valiokunnan mietintö n:o 184

Ensimmäinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

### **16) Ehdotukset laeiksi kansaneläkelain väliaikaisesta muuttamisesta, vuodelta 1990 suoritettavasta sairausvakuutusmaksusta ja työnantajan lapsilisämaksun perimättä jättämisestä vuodelta 1990**

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 154

Lakialoite n:o 89

Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 31

Suuren valiokunnan mietintö n:o 186

Ensimmäinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

#### **Keskustelu:**

Ed. Väistö: Arvoisa puhemies! Pienten ja keskisuurten yritysten asema on monin tavoin heikkenemässä. Hallituksen toimet ovat kasaamassa lisärasitteita näille yrityksille ja ennen muuta työvaltaisille yrityksille.

Työvaltaisten yritysten osalta hallitus on kaiken aikaa toiminut ohjelmansa vastaisesti. Hallitushan lupasi uudistaa nykyisin palkkaperusteisina kerättäviä sosiaaliturvamaksuja niin, että työvoimavaltaisten yritysten asema paranee.

Yhteiskuntaa koettelevan voimakkaan rakennemuutoksen ravistellessa maatamme on tarpeen etsiä uusia keinoja, joilla turvataan koko maan tasapainoinen alueellinen kehitys. Sosiaaliturvamaksujen porrastaminen alueellisesti tulisi keskustan mielestä toteuttaa kiireesti. Mielestämme eduskunnan on edelleen kiirehdittävä hallitusta sosiaaliturvamaksujärjestelmän kehittämiseksi työvoimavaltaisten yritysten kannalta nykyistä oikeudenmukaisemmaksi ja työllisyyttä edistäväksi.

Arvoisa puhemies! Alueellisen kehityksen edistämiseksi ehdotan, että perusteluihin otettaisiin seuraava II vastalauseeseen sisältyvä lausuma: "Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin sosiaaliturvamaksun alueelliseksi porrastamiseksi maan tasapainoisen alueellisen kehityksen edistämiseksi."

Ed. Koistinen: Arvoisa puhemies! Hallitusohjelmassa sanotaan, että maata pyritään kehittämään tasapainoisesti. Nyt rakennemuutoksen aikana on voinut selvästi havaita, että juuri työvoimavaltaiset pienet yritykset ovat joutuneet hyvin kovalle koetukselle, eikä hallituksen ohjelmassaan esittämä tavoite kykene toteutumaan.

Kannatan ed. Väistön tekemää lausumaehdotusta.

Ed. Törnqvist (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Sosiaaliturvamaksujen alueellista porrastusta on käsitelty mm. Pohjois-Karjalassa monessa eri yhteydessä. Muun muassa aikaisemmin Pohjois-Karjalan maakuntaliitto otti siihen myönteisen kannan. Ongelma on vain siinä, etteivät työnantajajärjestöt eivätkä työntekijäjärjestötkään ole valmiita hyväksymään sosiaaliturvamaksujen alueellista porrastamista. Sen vuoksi sen toteuttaminen on erittäin vaikeaa. Sosiaalivaliokunta on monessa yhteydessä todennut lausunnoissaan sen, että työvoimavaltaisilta yrityksiltä on siirrettävä sosiaaliturvamaksuja muutoin kerättäväksi. Tämä on hyvin monessa sosiaalivaliokunnan esityksessä tullut esille.

Ongelman muodostaa se, millä tavoin sosiaaliturvamaksuja kerätään. Aikaisemmin listalla oli käsiteltävänä asia, jossa työnantajan kansaneläkevakuutusmaksua pienennettiin puolella prosenttiyksiköllä. Ymmärsin, että tämä oli aivan pieni askel siihen suuntaan, että helpotettaisiin työvoimavaltaisten yritysten sosiaaliturvamaksuja, mutta se ei näköjään käy täällä, koska täällähän äänestettiin sitäkin vastaan. Yhteinen sävel tässä tulisi löytyä.

Ed. Anttila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Törnqvist puheenvuorossaan nosti esille ikuisuuskysymyksen eli sosiaaliturvamaksujen perusteen määräytymisen erityisesti sillä tavalla, että se ei rasittaisi jatkossa yksinomaan työvaltaisia yrityksiä. Tämähän on kysymys, josta on vuodesta toiseen täällä puhuttu, mutta konkreettista ratkaisua ei ole asiassa aikaan saatu. Nähdäkseni ainoa järkevä keino on se, että sosiaaliturvan rahoitus kerätään esimerkiksi liikevaihtoon perustuen kaikilta yrityksiltä, jolloin siihen osallistuvat myös sellaiset yritykset, jotka tänä päivänä tuottavat tuotantonsa koneella. Se olisi minusta tavattoman oikeudenmukaista. Silloin kaikki olisivat sen suhteen samalla lähtöviivalla.

Ministeri Liikanen jokin tunti sitten totesi verotuksen tasosta, että Suomessa nimenomaan sosiaaliturvamaksujen taso on, jos oikein ymmärsin, muita maita alhaisempi. Pidän sitä kyllä aika ihmeellisenä. Kun otetaan huomioon myös työeläkerasitus, niin silloinhan kokonaiskustannukset ovat yli 60 prosenttia palkoista.

Ed. Mäkipää: Rouva puhemies! Hallitusohjelman mukaan hallituksen tulisi puutua paljon voimakkaammin pienten ja keski suurten työvoimavaltaisten yritysten toimintaedellytysten parantamiseen. Osoituksena tästä hallitus esittää nyt, että yritysten kansaneläkemaksua peritään 0,5 prosenttiyksiköä alempana kuin vuonna 1989. Myöskään työnantajan lapsilisämaksua ei perittäisi ensi vuonna. Yksityiseltä työnantajalta perittävä sairausvakuutusmaksun määrä on 1,45 prosenttia maksettujen ennakoperinnän alaisen palkkojen määrästä.

Suomen keskusta vastalauseessaan kiinnittää huomiota yleensä tämän hallituksen esittämiin sosiaaliturvamaksuihin. On syytä

huomauttaa, että esimerkiksi vuonna 1984 yksityisen työnantajan kansaneläkemaksu oli runsaasta 4,5 prosentista 5,6 prosenttiin palkoista, kun se ensi vuonna ehdotetaan 3,4:stä noin 5 prosenttiin. Edelleen vuonna 1984 työnantajan sairausvakuutusmaksu oli 1,45 prosenttia, jota esitetään ensi vuodellekin. Haluan huomauttaa tällä pienellä yksityiskohdalla, että keskustakin olisi voinut hallituskausillaan parantaa juuri työvoimavaltaisten yritysten toimintamahdollisuuksia, mutta näin ei ole vielä valitettavasti käynyt.

Rouva puhemies! Vaikka edellä mainittu 0,5 prosenttiyksikön alennus on myönteinen asia, hallituksen tulisi kokonaisvaltaisesti perehtyä työvoimavaltaisten yritysten auttamiseen. Jälleen kerran sosiaalivaliokunta muistuttaa hallitusta ja edellyttää hallituksen antavan sellaiset esitykset, jotka parantaisivat työvoimavaltaisten yritysten asemaa. Ei ole oikein, että sosiaaliturvamaksut peritään sen mukaan, mitä maksetaan palkkoja, sillä tämä on omiaan rasittamassa pienyrityksiä, ja samalla automatisoidut suuryritykset saavat nauttia epäoikeudenmukaista etua pienten kustannuksella. Olemme usein esittäneet, että pääomavaltaisille automatisoiduille yrityksille määrättäisiin ns. robottivero, jolla alennettaisiin ihmistyövoimaa käyttävien yritysten palkkaperusteisia sosiaaliturvamaksuja.

Ed. Stenius-Kaukonen: Arvoisa puhemies! Ed. Anttilan puheenvuoro oli erittäin ristiriitainen verrattuna siihen äänestykseen, jonka liikevaihtoveron korotuksesta juuri vähän aikaisemmin kävimme. Onneksi ed. Anttilakin oli hylkäämässä liikevaihtoveron korotusta, mutta nyt hän puoltaa sitä, että sosiaaliturvamaksut pitäisi muuttaa liikevaihtoverona kannettavaksi. Tätähän hallitus juuri vaivihkaa nyt yrittää viedä läpi. Tämä on ensimmäinen pieni askel, että kansaneläkemaksua alennetaan puoli prosenttiyksiköä ja se on siirretty liikevaihtoverona kerättäväksi. Mutta keskustapuoluekaan ei ole muuten uskaltanut ottaa tätä kantaa, koska se vielä enemmän rasittaa pienituloisia ihmisiä, kun se siirretään liikevaihtoveron muodossa kaikkiin hintoihin.

Me olemme esittäneet tämän lakiesityksen käsittelyn yhteydessä kokonaisvaltaista muutosta siten, että nämä maksut eivät rasittaisi pieniä ja työvoimavaltaisia yrityksiä. Me olemme esittäneet, että maksu määrättäisiin

poistojen ja varausten mukaan ja että siihen myös voitaisiin tehdä tietty vähennys aina, joka vapauttaisi pienet yritykset kokonaan näistä maksuista. Mutta hallitus ei ole kyennyt millään tavalla etenemään tässä asiassa, niin kuin jo aikaisemmin tästä asiasta puhuin liikevaihtoveroesityksen yhteydessä.

Hallitus esittää edelleen niin kuin jo muutamana aikaisempana vuonna, että työnantajan lapsilisämaksua ei peritä ollenkaan. Jotta hallitus nopeasti toisi uuden esityksen, jossa tätä rakennetta on muutettu, ehdotan, että kolmas lakiehdotus eli työnantajan lapsilisämaksun perimättä jättämistä koskeva lakiehdotus hylättäisiin. Tällä esityksellä työnantajille annetaan 5 miljardin markan helpotus lapsilisämaksuista. Tällä 5 miljardilla markalla voitaisiin lapsilisiä huomattavasti parantaa.

Ed. P. Leppänen: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Stenius-Kaukosen tekemää hylkäysehdotusta.

Ed. Anttila: Arvoisa puhemies! Ed. Stenius-Kaukonen ilmeisesti ymmärsi puheenvuoroni väärin. En ole peräänkuuluttamassa uutta liikevaihtoverojärjestelmää vaan järjestelmää, jolla sosiaalikustannukset kerätäisiin, olkoon nimike sitten mikä tahansa, vaikka maksu, esimerkiksi yrityksen liikevaihdon perusteella.

On puhuttu siitä, että maksut siirtyvät tuotteiden hintoihin. Joka tapauksessa sosiaalikustannukset, kerätään ne mitä tietä tahansa, viime kädessä ovat aina mukana tuotteiden ja palveluiden hinnoissa, joita yritykset käytännössä tekevät ja tuottavat. Muuhan ei ole mitenkään mahdollista. Eihän yritys mistään niitä kuluja välistä taio. Pakko niiden on olla tuotteen loppuhinnassa mukana.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Stenius-Kaukonen ed. P. Leppäsen kannattamana ehdottanut, että toisessa käsittelyssä päätetty kolmas lakiehdotus hylättäisiin.

Ed. Väistö ed. Koistisen kannattamana on ehdottanut, että II vastalauseeseen sisältyvä lausuma hyväksyttäisiin.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Toisessa käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvät ensimmäinen ja toinen lakiehdotus hyväksytään.

### Äänestykset ja päätökset:

Ensimmäinen varapuhemies: Nyt äänestetään toisessa käsittelyssä päätetyn kolmannen lakiehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä.

Joka hyväksyy kolmannen lakiehdotuksen, äänestää ”jaa”; jos ”ei” voittaa, on lakiehdotus hylätty.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 138 jaa- ja 17 ei-ääntä; poissa 44. (Koneään. 11)

Eduskunta on hyväksynyt toisessa käsittelyssä päätetyn kolmannen lakiehdotuksen.

Eduskunta pysyy toisessa käsittelyssä tekemässään päätöksessä lakialoitteeseen sisältyvien lakiehdotusten hylkäämisestä.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Lopuksi päätetään perusteluja koskevasta ehdotuksesta.

Mietintö ”jaa”, ed. Väistön ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 102 jaa- ja 53 ei-ääntä; poissa 44. (Koneään. 12)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Asia on loppuun käsitelty.

### 17) Ehdotukset laeiksi lastensuojelulain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 177

Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 34

Suuren valiokunnan mietintö n:o 194

Ensimmäinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

### Keskustelu:

Ed. Linnainmaa: Arvoisa puhemies! Nyt kolmannessa käsittelyssä olevan lakiesityksen lähetekeskustelun yhteydessä totesin, että lakiesityksen 7 §:n sisältämästä koulun oppilashuoltohenkilöstön virkojen lakisääntämisestä ja valtionavun piiriin saattamisesta tulisi tämän lain asemasta säätää peruskoululain 52 §:ää muuttamalla.

Käytin tuolloin pitkän puheenvuoron, jossa perustelin kantaani laajasti niillä tosiasioidella, jotka kokemusperäisesti on saatu sellaisista kunnista, joiden koululaitos jo nyt sisältää koulukuraattorin ja koulupsykologin virkoja kuntien omin kustannuksin perustettuina paikallisella tasolla välttämättömäksi koetun tarpeen sanelemana.

Valiokuntakäsittely ei ole suoranaisesti johtanut lähetekeskustelussa esittämiini muutoksiin. Sivistysvaliokunta on sosiaalivaliokunnalle osoittamassaan lausunnossa ilmoittanut kuitenkin omana kantanaan, että oppilashuolto on kiinteä osa sen jokapäiväistä ympäristöä, koulua. Tämän vuoksi valiokunta pitää suotavana, että koulukuraattorit ja koulupsykologit olisivat osa koulutoimen organisaatiota. Edelleen valiokunta katsoo, että koulun psykologisen ja sosiaalisen oppilashuollon myönteinen kehittäminen edellyttää kunnille valtionosuutta riippumatta siitä, minkä hallintokunnan alaisuudessa koulukuraattorit ja koulupsykologit toimivat.

Lakiesityksestä antamassaan mietinnössä myös sosiaalivaliokunta korostaa nimenomaan koulussa tapahtuvan kuraattori- ja psykologitoiminnan merkitystä, koska tällöin voidaan tehokkaimmin toimia ongelmia ehkäisevästi ja koska kuraattori ja psykologit ovat näin oppilaan saavutettavissa.

Sosiaalivaliokunnan mielestä kuraattorien ja psykologien määrää on kiireesti lisättävä ja tavoitteena tulisi olla yksi virka arviolta tuhatta oppilasta kohti. Edelleen sosiaalivaliokunta esittää mietinnössään ponnen, jonka mukaan se edellyttää hallituksen huolehtivan siitä, että koulukuraattorin ja koulupsykolo-

gin virkoihin saadaan valtionosuutta riippumatta heidän hallinnollisesta sijoittumisestaan kunnan organisaatioon.

Kumpikin valiokunta siis edellyttää, että hallitus asetusta ja ohjeistoa laatiessaan tekee tässä suhteessa tarvittavat muutokset, muutenhan kuntien valinnan vapaus oppilashuollon hallinnon järjestämiseksi jää näennäiseksi.

Arvoisa puhemies! Olen edelleen sitä mieltä, että koulun oppilashuoltotoiminnan käytännön järjestelyn, itse toiminnan hallinto-organisoinnin ja koulua käyvien, oppilashuollollista apua tarvitsevien lasten kannalta olisi ollut parempi ja selkeämpää säätää koulukuraattori- ja koulupsykologitoiminnasta peruskoululailla. Edellä mainittujen valiokuntien kannanottoihin viitaten ihmetelen edelleen opetushallinnon haluttomuutta ottaa tämä asia omakseen siten, että säädökset olisi voitu sisällyttää peruskoululakiin.

Valiokuntien kiinnitettyä huomiota lähetekeskustelussa esille tuomiini seikkoihin katson kuitenkin omalta osaltani, että lakiesitys on hyväksyttävissä edellyttäen, että hallitus asetuksen antamisen yhteydessä muuttaa tarvittavaa ohjeistoa valiokuntien esityksen, sosiaalivaliokunnan ponnen ja edelleen eduskunnan hallitukselle antaman vastauksen mukaisesti.

Arvoisa puhemies! Kokoomuksen eduskuntaryhmä korostaa, että eduskunnan tahdon toteutumista tuleekin tarkoin seurata ja hallituksen tulee huolehtia siitä, että tarvittavat määrärahavaraukset tehdään ja että koulukuraattorin ja koulupsykologin virkoihin saadaan valtionosuutta riippumatta heidän hallinnollisesta sijoittumisestaan kunnan organisaatioon.

Ed. P. Leppänen: Arvoisa puhemies! Eduskunnalla on ollut tämän syksyn kulussa mahdollisuus hyvin laajaan lapsipoliittiseen keskusteluun. Eduskunnalle annettiin valtioneuvoston lastensuojelua koskeva selonteko lokakuussa ja samoihin aikoihin annettiin lastensuojelulaki ja siihen liittyviä lakeja. Ne ovat nyt tulleet eduskunnan suuren salin tarkasteluun sosiaalivaliokunnasta.

Sosiaalivaliokunta joutui työskentelemään hyvin pitkää päivää monien muiden lakien vuoksi, jotka oli sidottu budjettiin. Me olemme valiokunnassa pysyneet aikataulussa, mutta hallitus on kohta pari viikkoa myö-

hässä. Tämän asian yhteyteen sosiaalivaliokunta sai yksimielisen mietinnön. Se ei varmasti näin suurissa kysymyksissä ole aivan jokapäiväistä eduskunnassa.

En ole saanut riittävää vastausta, en näiden lakien lähetekeskustelussa kuin sen jälkeenkään, miksi lastensuojelulain piti olla kytkettynä budjettiin. Se olisi voinut olla irti siitä, mutta ehkä alun perin hallituksessa on ajateltu, että koska tämä on vaikea asia, niin se tässä budjettihuumassa menisi nopeasti lävitse.

Mielestäni on syytä antaa kiitos valiokunnalle. Ei siksi, että se sai yksimielisen esityksen aikaan, vaan siksi, että se muutti hyvin oleellisesti hallituksen esitystä ja juuri niiltä tärkeimmiltä osin, joita asiantuntijat olivat jo esittäneet hallitukselle lain valmisteluvaiheessa ja esittivät myös valiokunnassa.

Itse en ole mikään paras lastensuojeluasiantuntija, mutta olen siihenkin asiaan törmännyt omia lapsia seuratessani, opastaessani, mutta myöskin eräissä asioissa, jotka ovat tulleet luottamustehtävien kautta tietooni. Olen joutunut niihin paneutumaan hyvinkin vakavissa tapauksissa.

Sosiaalivaliokunta kuuli 52:ta asiantuntijaa. Oli huomattavaa, että tietyt esitykset, jotka hallitus oli pykäliksi muokannut, kuten määrätty aikarajat, kohtasivat lähes yksimielisen vastustuksen. Sen ymmärtää sitä taustaa vasten, että niiden henkilöiden kannalta, joiden täytyy tehdä hyvinkin raskasta työtä, asia ei voi olla niin kuin yleensä laissa sanotaan, että se on se päivä ja kellonaika, kun käytännössä tarpeet sanovat toisin.

Arvostan suuresti sosiaalitoimistoissa lastensuojelun ympärillä työskenteleviä ihmisiä. Se on raskasta mutta myös arvokasta työtä. Mitä enemmän tähän työhön saadaan resursseja, sitä aikaisemmassa vaiheessa voimme ongelmiin puuttua, ja sen parempi se on lasten, aikuisten ja yhteiskunnan kannalta katsottuna.

Sosiaalivaliokunnassa käytiin hyvin laaja keskustelu myös siitä, onko 12-vuotias lapsi jo kypsä päättämään omasta elämästään ja siihen liittyvistä asioista. On ja ei. Riippuu tietysti asteesta. Mutta tämäkin oli voimakkaan keskustelun kohteena, ja valiokunta sitä myöskin korjasi, niin kuin nämä käytännön työtä tekevät henkilöt esittivät. Eräs asiantuntija nosti esiin sen, voiko 12-vuotias lapsi päättää omista asioistaan, kun alle

12-vuotiaat ovat untuvikkoja. Hän heitti esimerkin, että ovat lainanneet naapurin sedän auton ja ajaneet sen romuksi humalassa. He eivät voi päätellä, että he ovat tehneet vastuuttomasti eli rikoksen. Tässä herää kysymys, kun uudistetaan rikoslainsäädäntöä, missä raja kulkee, kuka kantaa vastuun: lapset, varhaisnuoret vai aikuiset.

En käy pykäläkohtaisesti esitystä lävitse. Minua SKDL:n edustajana tämä valiokunnan esitys tyydyttää. Toivon myöskin, että lastensuojelulle annetaan maassamme riittävästi resursseja. Se on meistä kiinni täällä eduskunnassa.

Niin kuin lain lähetekeskustelussa toin lukuja esiin, mitä rikoksia esimerkiksi pääkaupunkiseudulla nuoret, alle 15-vuotiaat ovat tehneet, tilanne on erittäin hälyttävä. Tässä on tehtävä kiireesti jotakin, tai aika ajaa ohitse. Silloin kun ihminen tekee rikoksen tai turmelee toisen omaisuutta, hän voi pahoin, ja tämä pahoinvointi on levinnyt aikuisista lapsiin. Pitäisi pysähtyä miettimään, mitä yhteiskunnassamme on todella pielessä.

Myös sosiaalitoimen työntekijöiden resursien lisääminen, lisäksi palkkaus, uralla eteneminen on nopeasti saatava ratkaistua. Niistä hyöttyy koko yhteiskunta. Vaikka ne sillä hetkellä, kun uudistetaan em. asioita, maksavat, ne tulevat myös monin verroin muina kustannuksina tulevaisuudessa takaisin.

En voi yhtyä siihen ajatukseen, joka tuli täällä esille maatalouspoliittisessa keskustelussa aiemmin tänä iltana, että virkamiehet ohjaavat eduskuntaa, vaan mielestäni eduskunnan tulee ohjata hallitusta ja hallituksen virkamiehiä.

Ed. Paavilainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ed. P. Leppänen puuttui puhevaltakäsitteeseen, niin alkupe-  
räisessä lakiesityksessä ollut puhevalta-käsite ei mielestäni alun alkaenkaan tarkoittanut sitä, että se olisi merkinnyt täydellistä ratkaisuvalltaa 12-vuotiaalle lapselle. Sitä luonnehdittiinkin taakaksi lapselle. Lain hengen mukaisesti päätökset tehdään aina kollektiivisesti.

Mielestäni yksimielisesti tehty tätä asiaa koskeva muutos ei sisällöllisesti muuta lapsen oikeutta tulla kuulluksi ja myös vaikuttaa häntä itseään ja perhettään koskeviin asioihin. Tämä muutos lähinnä lopettaa

muutamat juridiset spekulatiot asiasta. Käsite oli menettelyllinen käsite, jolla annettiin lapselle oikeus perusturvatekijöiden varaamiseen.

Taito puhua lapsen kanssa on vaikea taito, kuten me kaikki vanhempina tiedämme. Siksi sosiaalityöntekijät tarvitsevatkin tässä asiassa jatkuvaa koulutusta, konsultaatiota ja työn ohjausta voidakseen todella toimia lapsen asian ajajina.

Ed. Louvo: Arvoisa puhemies! Käsittävänä olevasta lastensuojelulain muutosesityksestä käytiin jo toisen käsittelyn yhteydessä laaja keskustelu, joten tyydyn esittämään tässä lain kolmannessa käsittelyssä enää muutaman näkökohdan lain saatteeksi, etenkin kun lehdistössäkkin jatkuvasti ruoditaan sosiaalivaliokunnan mietintöä.

On valitettu, että tätä lasten kannalta erittäin tärkeää lastensuojelulain muutosesitystä on jouduttu käsittelemään budjettikiireiden keskellä. Tämä on minustakin valitettavaa. Kiireestä huolimatta kuitenkin sosiaalivaliokunnassa työpäivää pidentämällä kuuntelimme 52:ta asiantuntijaa, ja mielestäni valiokunta sai aikaan erinomaisen ja lopulta yksimielisen mietinnön monine hyvine parannuksineen ja lakipykäläneen sekä myös parine hallitusta velvoittavine perustelulausumineen.

Kiire vaivasi uuden lastensuojelulain käsittelyä jo kuusi vuotta sitten, vaikka esitys ei silloin ollut mikään budjettilaki vaan se käsiteltiin kevätistuntokaudella ja lopulta hyväksyttiin istuntokauden viimeisen työpäivän viimeisinä tunteina ennen kesätaun alkamista. Harmittelinkin jo silloin erityisesti puheessani, miksi lasten kannalta tärkeät lait saavat jatkuvasti tällaisen kohtelun, että ne hyvin usein viimeisinä asioina käsitellään. Samaan asiaan puuttui tällä kertaa tämän lain toisessa käsittelyssä ministeri Halonen todetessaan, että vuosi vuodelta tuntuu eduskunnan omassa työjärjestyksessäkkin viimeisiltä riveiltä yleensä löytyvän lapsia koskevat asiat — onneksi ei nyt tänä päivänä aivan viimeisiltä sentään.

Muutakin yhtäläisyyttä kuuden vuoden takaiseen käsittelyyn löytyy. Silloin sosiaalivaliokunnan mietintöön liitettiin ponsi uuden lastensuojelulain seuraamisesta ja selonteon antamisesta lastensuojelusta viiden vuoden kuluttua. Nyt ”valiokunta edellyt-

tää, että hallitus antaa viiden vuoden kuluessa hallituksen esitykseen sisältyvien lakien voimaantulosta lapsipoliittisen selonteon. Lisäksi on jatkuvasti seurattava hallituksen esitykseen liittyvien lakien toimeenpanoa muun muassa määräaikojen ja huostanottojen perusteiden suhteen”. Viimeksi mainittujen asioiden seuraaminen onkin erityisen tarpeellista, koskapa valiokunta laajan asiantuntijakuulemisen jälkeen juuri näitä määräaikoja ja perusteita muutti, ei kuitenkaan aivan niin kuin tiedotusvälineiden repäisevistä uutisoinneista, sellaisista kuten ”sosiaalivaliokunta vei puhevallan 12-vuotailta”, olisi voinut päätellä.

Vaikka valiokunta muuttikin asiaa koskevan pykäläesityksen kuulumaan samoin kuin nykyisessä laissa siltä osin, että ”huoltajan ohella on 15 vuotta täyttäneellä lapsella oikeus käyttää puhevaltaa häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa”, valiokunta kuitenkin lisäsi samaan pykälään, että ”lastensuojeluasiassa on 12 vuotta täyttäneelle lapselle varattava tilaisuus tulla kuulluksi siten kuin kuulemisesta hallintomenettelylain 15 §:ssä säädetään. Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on myös oikeus vaatia 13 §:ssä tarkoitettuja sosiaalipalveluja ja muita tukitoimia”. Näin ollen 12 vuotta täyttänyt lapsi voi vaatia mm. riittävää taloudellista tukea, asumisolojen puutteiden korjaamista, tukihenkilöä tai -perhettä, teriapalveluja jne.

Mielestäni on hyvin tärkeää, kuten valiokunta toteaa mietinnössään, että ”lapsen toivomukset ja mielipide tulee ottaa huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti”. Tätä painottivat erityisesti Lastensuojelun Keskusliitto samoin kuin Suomen lastenpsykiatrisen yhdistyksen ja Lastenlinnan sairaalan asiantuntijat. Lausunnossa todettiin, että lapsella on oltava oikeus olla lapsi, johon oikeuteen kuuluu se, ettei hänelle sysätä ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden kohtuuttoman vaikeita ja pitkälle meneviä ratkaisuja.

Uskon ja toivon, että valiokunnan tekemät pykälämuutokset toteuttavat lastensuojelun punaista lankaa: ”Lapsen edun toteuttamisen tulee ohjata kaikkea toimintaa.”

Valiokunta teki mietintöön lapsipoliittisen selonteon ja lain seuraamisen vaatimusten lisäksi myös toisen mielestäni hyvin tärkeän perustelulausuman, jonka ed. Tuula Linnain-

maakin edellä toi esiin. Valiokunta lausui, että "sosiaalivaliokunta edellyttää hallituksen huolehtivan siitä, että koulukuraattorin ja -psykologin virkoihin saadaan valtionosuutta riippumatta heidän hallinnollisesta sijoittumisestaan kunnan organisaatioon. Tässä suhteessa tulee tehdä tarvittavat muutokset".

Täällä aivan samoin kuin valiokunnassa on syntynyt keskustelua siitä, olisiko tämä useiden mielestä pieni asia oikein perustelulausuman arvoinen. Ponsi syntyi valiokunnassa kokoomuksen vaatimuksesta, ja olen edelleen vakaasti sitä mieltä, että asia ei ole pieni ja sen on tultava esiin koko eduskunnan tahtona lain saatteeksi. Siinä määrin epätietoisuutta niin asiantuntijalausunnoissa kuin täälläkin keskusteluissa on valtionavun saamisen riippuvuudesta hallintokunnasta esiintynyt.

Ministeri Halonen totesi lain toisessa käsitellyssä katsovansa asianmukaiseksi, että kunta voi päättää, minkä lautakunnan alaisuuteen koulukuraattorit ja koulupsykologit asetetaan. Ministeri totesi myös sitoutuneensa pyrkimään omalta osaltaan tekemään voitavansa, jotta valtionapu ei olisi ratkaiseva tekijä, jonka mukaan päätökset tehdään, ja huolehtivansa siitä, että päätös saa oikean sisällön. Mikä on sitten oikea sisältö, sen tulemme jatkossa näkemään. Asia ei ole mielestäni lainkaan selvä edelleenkään. Valiokunta joka tapauksessa edellytti, että tässä suhteessa eli valtionavun saamiseksi hallintokunnista riippumatta tulee tehdä tarvittavat muutokset. Muutoksia ilmeisesti on tehtävä, koskapa valiokunnan saaman tiedon mukaan ongelmia saattaa tulla valtionosuuden suhteen todellakin silloin, kun virat on sijoitettu koulutoimeen, jossa vielä on korkeampi valtionosuus. Niinpä valiokunnan ponsi edellyttää, että tarvittavat muutokset tulee tehdä lainsäädäntöön ja muuhun säännöstöön.

Myös sivistysvaliokunta katsoo lausunnossaan, että "koulun psyykkisen ja sosiaalisen oppilashuollon myönteinen kehittäminen edellyttää kunnille valtionosuutta riippumatta siitä, minkä hallintokunnan alaisuudessa koulukuraattorit ja -psykologit toimivat". Koen asian henkilökohtaisestikin hyvin tärkeäksi, koskapa jo 1970-luvun alussa olen itsekin silloisena vanhempainneuvoston puheenjohtajana vaatinut valtionapua ja kou-

lukuraattorien ja -psykologien virkoja koulujen oppilashuoltoon. Tämä kuvaa sitä, kuinka kauan asia on ollut vireillä.

Asiantuntijat korostivat valiokunnassa, että vapaakunnissa ei tätäkään ongelmaa olisi. Toivonkin Teemu Hiltusen selvitystyön johtavan pian järkevään lainsäädäntöön vapaakuntien valtionosuuslaiksi. Tällöin valtionapujen määrä ei enää riippuisi hallintokunnasta ja näin ohjaisi kunnan toimintaa, niin kuin vielä tänä päivänä tapahtuu. Lastensuojelun kannalta ainoana ohjenuorana tulee olla lapsen etu.

Asia, jota kuusi vuotta sitten edellisen kerran tätä lakia käsitellessämme painotin, jota myös nyt erityisesti haluan korostaa, koskee ongelmien ennalta ehkäisyn tarkeyttä myös lastensuojelussa. Olen hyvin tyytyväinen, että lastensuojelulakimuutokseen on nyt uutena elementtinä otettu jo raskaana olevien naisten erityinen suojelu. Uskon, että kaikille valiokunnan jäsenille oli suuri järkytys kuulla asiantuntijoilta, että aikaisempien sadan, äidin alkoholin käytön takia vammautuneena syntyneen lapsen sijasta tällä hetkellä näitä lapsia syntyy 300 vuodessa. Kun sosiaalivaliokunta oli joitakin vuosia sitten sosiaaliturvapäivien aikana tutustumassa Lappeenrannassa turvakotiin, näimme tällaisia lapsia useita. Käynti on lähtemättömästi painunut mieleeni.

Valiokunta toteaa mietinnössään pitävänä tärkeänä, että "sikiötä ja lasta suojellaan vaikuttamalla äidin olosuhteisiin ja käyttäytymiseen". Tämä on helpommin sanottu kuin tehty. Miten saada tieto menemään ajoissa perille? Kun odottava äiti tulee neuvolaan, on sikiövaurioita voinut jo syntyä. Ensimmäiset kuukaudethan ovat ratkaisevimmat. Siksi mielestäni myös Suomessa pitäisi ehdottomasti, niin kuin runsas viikko sitten on tehty Yhdysvalloissa, saada jokaisen viini- ja olutpullon etikettiin lause "Varoitusta: alkoholi voi aiheuttaa sikiövaurion". USA:ssa on jo vuosia ollut tällainen varoitus suurena seinäjulisteena mm. ravintoloissa, jopa pienissä pubeissa.

Arvoisa puhemies! Oikean tiedon jakaminen ajoissa myös alkoholin mahdollisista sikiövaikutuksista on eräs tärkeä muoto halvinta ja parasta ongelmien ennalta ehkäisyä, jonka toivon tämän lain myötä entistä enemmän painottuvan myös lastensuojelutyössä.

Ed. Puisto (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Louvo toi esiin kysymyksen koulukuraattoreista, jonka myös ed. Linnainmaa aikaisemmin toi esiin. Ed. Louvo mainitsi, että tämä on pieni asia erityisesti siltä osin, mikäli asian oikea sisältö tulee toteutumaan. Juuri tältä osin pelkään, että on näkemyseroja siitä, mikä on asian sisältö. Mikäli koulukuraattorin hallintokunta on tärkeä, silloin ilmeisesti on myös tärkeää se, miten sidoksissa koulukuraattori on koulutyöhön.

Kuitenkin oppilaiden sosiaalisen ja psykisen ohjannan kannalta on tärkeää, että juuri koulukuraattori on se henkilö, joka on lastensuojelun, sosiaalitoimen, koulun ja perheen välinen silta. Mikäli tämä opetustyöhön tiukasti sidotaan ja katsotaan hänet koulun henkilökunnaksi ja hallintokunnaltaan tältä osin sidotuksi, katson, että koulukuraattoritoiminta on silloin vinoutunut eikä asia ole pieni vaan suuri.

Toinen asia, johon ed. Louvo puuttui, on raskaana olevien naisten informointi alkoholin aiheuttamista vaaroista. Olen oikeastaan pahoillani, että ilmaan on jäänyt kuitenkin kysymys siitä, milloin alkaa lastensuojelu. Jos me olemme kriminalisoinneet lasten pahoinpitelyn, mitä me voimme tehdä, jotta emme salli sikiön pahoinpitelyä? Tämä ilmeisesti on kuitenkin jäänyt ilmaan valiokunnalta.

Ed. Louvo (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Puistolle haluan todeta, jottei eduskunnan pöytäkirjoihin jäisi väärinkäsitystä siitä, että olisin sanonut, että kysymys koulukuraattorien ja koulupsykologien viroista ja niiden valtionosuudesta olisi pieni asia: toin esiin, että valiokunnassa esitettiin, että se on liian pieni asia siihen, että siitä voitaisiin tehdä perustelulausumaa. Mutta tämä keskustelu mielestäni osoittaa sen, että asia ei ole suinkaan pieni. On erittäin hyvä, että valiokunta teki tästä perustelulausuman.

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Puistolle haluan replicoida koulukuraattorien ja koulupsykologien työstä ja kuuluvamisesta. Mielestäni, kun ja jos koulupsykologit ja -kuraattorit kuuluvat kouluhallintoon, heidän puoleensa kääntyminen on osa normaalia kouluelä-

mää, ja asioita voidaan selvittää koulun puitteissa ilman, että asioita siirretään tavallaan hoitopuolelle, niitä ikään kuin patologisoidaan. Tästä syystä katson, että ed. Puiston argumentti ei ole oikein pitävä. Totta kai sosiaali- ja terveysministeriön alainen koulukuraattori tai -psykologi voi myös tehdä erittäin hyvää työtä, mutta koko asetelma muuttuu, eli heidät koetaan sellaisina ihmisinä, joiden puoleen kääntyy silloin, kun tarvitsee hoitoa eikä normaalia apua koulutyön puitteissa.

Ed. Puisto (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Lähinnä haluan asiaa lähesyttävän siltä kannalta, että jos oleellismaksi nousee se, minkä hallintokunnan alaisuudessa koulukuraattori on, silloin pelkään, että koulutoimen piirissä toimivan koulukuraattorin sosiaalinen toimenkuva on unohtunut, koska mielestäni ei ole oleellista se, minkä hallintokunnan alainen hän on. Hänen kuuluukin olla koulun henkilökuntaa, joka samaistetaan kouluun. Jos tämä siltä puuttuu ja jos koulukuraattori kokee itsensä liian koulumaiseksi, vastaukset, jotka käytännön työssä on saanut, toistuvat eli sen kaltaiset, että kun ottaa lapsen asiassa yhteyttä kouluun ja koettaa keskustella perheen sosiaalisen tilanteen kohentamiseksi, kouluviranomaiset vastaavat, että koululle eivät kuulu perheen sosiaaliset ongelmat. Mikäli koulukuraattori kokee itsensä saman kaltaiseksi kouluhenkilöksi, tätä siltä ei silloin synny. Olen siitä pahoillani.

Ed. Mäkipää: Herra puhemies! Lastensuojeluasiassa sosiaalivaliokunta kuunteli todella joukon asiantuntijoita. Heidän käytännön ja pitkäaikaisen työn pohjalta esittämässä muutosehdotukset käsiteltiin huolella, ja valiokunta päätyikin muuttamaan hallituksen esitystä muutaman pykälän kohdalla. Myönteisenä on koulukuraattorien ja -psykologien saaminen lakisääteiseksi. Tuleeko se koulu-, sosiaali- vai terveydenhuollon hallinnon piiriin, on mielestäni kunnan päätettävissä oleva asia. Sitä vastoin valiokunta oikein edellyttää hallituksen huolehtivan, että virkoihin saadaan valtionosuutta riippumatta siitä, mihin virat sijoitetaan kunnissa.

Valiokunta päätyi säilyttämään lapsen puhevallan yli 15 vuotta täyttäneelle häntä koskeissa lastensuojeluasioissa kuten voi-

massa oleva lakikin. Tämä ei tarkoita sitä, että 15:ta vuotta nuoremalta vietäisiin puheoikeus. Lasta tulee aina kuunnella ja ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon hänen mielipiteensä. 12 vuotta täyttänyt lapsi voi vaatia sosiaalipalveluja. Tärkeä lastensuojellinen toimenpide on asunnon osoittaminen sitä tarvitsevalle lapselle ja nuorelle. Valiokunnan saaman tiedon mukaan noin 2 000 lasta elää maassamme puutteellisissa asunnoissa. Kunnollinen asuntohan on tärkeä lastensuojellinen ehkäisykeino.

Esityksen mukaan alle 12 vuotiasta lasta ei saa sijoittaa koulukotiin tai siihen rinnastettavaan yksityiseen lastensuojelulaitokseen. Koska kuitenkin maamme koulukodeissa on ns. perhekoteja, joissa sekä lapsi että vanhemmat voivat yhdessä asua, on tarkoituksenmukaista, että myös tällöin alle 12-vuotias lapsi vanhempansa tai huoltajansa kanssa voidaan määrätä edellä mainittuun laitokseen.

Avohuoltona tulisi perhehoitoa kehittää, ja usein myös lapsen kannalta perhehoito on inhimillisempää kuin laitoshoido. Kuten hallituksen perusteluissakin esitetään, laitoshuollon kustannukset eroavat huomattavasti. Kun laitoshuolto maksaa noin 300—1 000 markkaa päivässä, jäävät perhehoidon kustannukset 10—30 prosenttiin. Mielestäni tätä vaihtoehtoa tulisi kehittää, ja vaikka perheelle nostettaisiin huomattavastikin palkkioita ja muita etuuksia yhteiskunnalta, tämä järjestely säästäisi valtion kukkaroa. Lapselle perhehoito tuntuisi mielestäni kodinomaisemmalta.

Loppujen lopuksi valiokunta sai yksimielisen mietinnön ja edellyttää myös hallituksen antavan viiden vuoden kuluttua lapsipoliittisen selonteon.

Me jokainen olemme vastuussa lastensuojelusta. Kuten SMP:n ryhmäpuheenvuorossa selonteosta mainitsin, mielestäni kotona annettava tuki ja tärkeät elämänohjeet ovat mitä parhaita lastensuojelun ennalta ehkäisyä, ja kotona tapahtuvalle työlle tulee antaa se arvostus ja tuki, mikä sille tänä päivänä kuuluu.

Kun lapsi menee kouluun ja jos hän on ns. hankala oppilas, tulisi koulukuraattorien ja muiden ottaa huomioon myös se, olisiko myös opettajissa joskus vikaa. Tuntuu joskus siltä, että kun lastensuojelusta puhutaan, puhutaan ja mielletään ongelmiksi yksin lap-

si. On otettava koko perhe kokonaisvaltaiseen hoitoon ja hoidettava täten apua tarvitsevan lapsen rinnalla mahdollisesti myös apua tarvitsevat vanhemmat ja muutkin perheenjäsenet.

Ed. Stenius-Kaukonen: Herra puemies! Keskustelimme ministereiden Halosen ja Louekosken kanssa siitä, mitä se, että lapsella ei ole puhevaltaa 12-vuotiaana 10 §:n mukaisesti merkitsee käytännössä. Emme päässeet kyllä vielä oikein perille siitä, mitä lapselta mahdollisesti on viety ja mitä ei. Selvästi meillä oli vielä erilainen käsitys siitä, mitä tämä tarkoittaa.

Puhevaltaoikeudesta olisin ollut sitä mieltä, että tämä olisi voitu säilyttää, nimenomaan hallituksen esitys olisi voitu hyväksyä sellaisena kuin se oli alun perin. Mutta en näe, että kun tätä pykälää on muutettu, niin olisi tapahtunut mitään valtavan suurta muutosta puhevallan tai yleensä lapsen oikeuksien ja lapsen oikeusturvan kannalta. Sosiaalivaliokunta on ensinnäkin sisällyttänyt 10 §:ään lisäkannanoton tai lisäpykälän, jossa erikseen todetaan, että lastensuojeluasiassa 12 vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus kuulemiseen, mutta sen lisäksi 12 vuotta täyttäneellä on oikeus myös vaatia 13 §:llä tarkoitettuja sosiaalipalveluja ja muita tukitoimia.

Kun puhutaan puhevallan pois ottamisesta, unohdetaan, että 17 §:ssä ja 35 §:ssä on hallituksen esitys säilytetty siinä muodossa kuin hallitus sen alun perin esitti. Täällä todetaan, että kun on kysymys huostaanotosta, sijaishuoltoon sijoittamisesta ja huostassapidon lopettamisesta, 12-vuotiaasta on kuultava. Edelleen, jos 12 vuotta täyttänyt lapsi tai hänen huoltajansa vastustaa huostaanottamista tai siihen liittyvää sosiaalihuoltoon sijoittamista taikka jos mainituissa asiassa ei ole voitu suorittaa tarvittavaa kuulemistä, niin tämä asia alistetaan läänin-oikeuden käsiteltäväksi. Elikkä tässä tapauksessa aina, jos lapsi ilmaisee vastustavan kantansa, asia aina menee eteenpäin läänin-oikeuden käsiteltäväksi.

Sen lisäksi 35 §:n mukaan lapsi voi myös itse hakea muutosta. Mutta lapsen tai kenenkään muun muutoksenhausta riippumatta, jos lapsi on vastustanut, niin aina asia alistetaan läänin-oikeuteen. Jo sitä kautta tähän asiaan tulee vaikuttamaan ei ainoas-

taan sen kunnan sosiaalilautakunta, jossa lapsi asuu, vaan asia viedään eteenpäin lääninoikeuden käsiteltäväksi.

Helsingin Sanomat eilisessä pääkirjoituksessaan perää, miten vältetään painostus ja väärintulkinta, jos kuulijana on yksi ainoa sosiaalityöntekijä. Tilannetta, jossa yksi ainoa sosiaalityöntekijä olisi päätöstä tekemässä, ei voi olla näissä tapauksissa. Ensinnäkin sosiaalityössä on ryhdytty sellaisiin menettelyihin, että aina kun lastensuojelulain mukaisia päätöksiä tehdään, on parityöskentely. On työpari, jossa kaksi ihmistä vähintään tekee päätöksen. Pidän tätä jo hyvänä asiana, mutta en ollenkaan riittävänä siihen nähden, että ei työparikaan välttämättä osaa tehdä lapsen edun mukaista ratkaisua. Mutta huoli siitä, että tämä jäisi yhden ihmisen päätettäväksi, on aiheeton, koska jo alistusmenettelyllä asia aina menee eteenpäin. Sen lisäksi lapsella on, 12 vuotta täyttäneellä, itsenäinen muutoksenhakuoikeus.

Helsingin Sanomat myös syyttää valiokuntaa siitä, että valiokunta saattaa aliarvioida suojelua tarvitsevien varhaisnuorten kyvyt. Nimenomaan valiokunta kuuli asiantuntijoita, joista suurin osa oli sitä mieltä, että kaikki nämä pykälät — 10, 17 ja 35 — olisi pitänyt muuttaa niin, että 12-vuotiaalle ei anneta mitään niitä oikeuksia, mitä hallitus esittää. Vaikka valtaosa asiantuntijoista oli tätä mieltä, että nämä pitää poistaa, niin valiokunta nimenomaan luottaa lapsen kykyyn arvioida näitä asioita ja nimenomaan pitää tärkeänä sitä, että lapsen oikeuksia tulee laajentaa, eikä ollut valmis niihin muutoksiin, mitä hyvin laajasti asiantuntijat esitivät. Ainoastaan puhevalta-termin alta 12-vuotias on otettu pois.

Mutta en kuitenkaan ainakaan ole saanut mitään semmoista selvitystä, missä olisi osoitettu, että tällä nyt on viety jotain oleellista siitä, mitä hallitus halusi antaa 12-vuotiaalle lapselle, vaan päinvastoin nimenomaan sosiaali- ja terveysministeriön lainsäädäntöneuvos, joka oli koko ajan valiokunnassa paikalla, kun asiaa käsiteltiin, vakuutti, että mitään oleellista siitä, mitä hallitus on tällä tarkoittanut, ei ole viety pois. Ylimääräinen muutoksenhakuoikeus ja mahdollisuus, että lapsi itse lähtisi raastuvanoikeuteen ajamaan asiaansa, ilmeisesti tästä jäävät pois. Mutta kun näinkin merkittävä askel otetaan lapsen oikeuksien toteuttamiseksi, en usko, että

nämä nyt ovat ne päällimmäiset ongelmat, missä lapsi tarvitsisi lisää oikeuksia, vaan juuri ne, missä tätä nyt laajennetaan hallituksen esityksen mukaisesti.

Erityisesti myös lastenpsykiatrit, ed. Andersson mukaan lukien, perustelivat sitä, että ikärajaa ei saa alentaa, sillä että juuri ne lapset, jotka joutuvat näihin ongelmatilanteisiin, ovat vaikeuksissa olevia lapsia. Juuri heidän on vaikea muodostaa tätä käsitystä, vaikka normaaliperheoloissa kasvanut lapsi kykenisikin itse tietämään, mikä hänelle on parasta. Juuri ne, joita lastensuojeluasiat koskevat, usein ovat niin vaikeassa tilanteessa ja, ikävä kyllä, monta kertaa myös niin häiriintyneitä niistä ongelmista, joita he ovat joutuneet kohtaamaan, että eivät itse kykene arvioimaan, mikä heille on parasta. Näin varmasti monessa tilanteessa onkin.

Sitähän tässä ei ole esitettykään, että lapsen pitäisi itse päättää omasta puolestaan, vaan ainoastaan sitä, että lapsella on oikeus esittää omat mielipiteensä ja näkökantansa. Eikä hallitukseen esittänyt sitä, että jos lapselle annetaan puhevalta, niin sitten kaikki päätöksenteko sysätään lapselle. On vähän haluttu asiantuntijoiden taholta antaa ymmärtää, että näin tapahtuisi. Mutta selkeästi on säädelty, että sosiaalilautakunta kantaa vastuun näissä asioissa ja sen on tarvittaessa ryhdyttävä toimenpiteisiin.

Myöskään voimassa olevan lakiesityksen 10 §:n 1 momenttia ei ainakaan Helsingin Sanomien toimittaja ole lukenut. Sen takia on syytä se tässä yhteydessä lukea. Siinä sanotaan, että ”lapsen etua selvitettyä on otettava huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipiteet, perehdyttävä lapsen kasvuoloihin sekä arvioitava, miten eri lastensuojelutoimet todennäköisesti vaikuttavat lapsen kehitykseen”. Tämä on voimassa oleva pykälä. Tämä on lähtökohta, ja kaikki muu tulee tämän jälkeen. Tätä ei ole muutettu.

On todella kyllä vaikea tietää, miten lapsen toiveet ja mielipiteet tulkitaan oikein. Mutta se, että lakipykälällä voidaan määritellä se, että vältettäisiin painostus ja väärin tulkinta, on kyllä erinomaisen vaikea tehtävä, niin että se täsmällisesti lakipykälässä määriteltäisiin. Minusta tuntuu, että sitä ei nykyinen sosiaalivaliokunta eikä kukaan muukaan oikein pysty määrittelemään. Jos kirjoitamme lakiin, että lasta ei saa painostaa, niin voimmehan me näin tehdä. Mutta

en usko, että se käytännössä muuttaisi todellista tilannetta.

Kaiken kaikkiaan lastensuojelussa on kysymys erittäin vaikeista ja ongelmallisista asioista, ennen kaikkea tietysti lapsen kannalta, lapsen perheen kannalta ja myös niiden työntekijöiden kannalta, jotka päätöksiä joutuvat tekemään. Sen takia on nimenomaan lapsen oikeus turvattava ja myös lapselle annettava nimenomaan itsenäinen oikeus esittää omat mielipiteensä ja tulla kuulluksi ja myös niin, että se otetaan huomioon, kun päätöksiä tehdään. Mutta se ei samalla saa merkitä sitä, että päätöksenteko jätetään lapsen harteille, koska hän varmasti tarvitsee tukea näissä tilanteissa.

Toivoisin, että lastensuojelulain sisältöä tiedotusvälineet todella perusteellisesti selvittäisivät: mistä tässä on kysymys. Se on tarpeen nimenomaan sen vuoksi, että niin kuin aikaisemminkin olen todennut, jo hallituksen esityksen alkuperäisestä sisällöstä on selvästi vääriä käsityksiä, vääriä tulkintoja, luuloja kentällä. Sitä ei yhtään ole auttanut se tiedotus, mikä on valiokuntakäsittelyn jälkeen mietinnöstä tiedotusvälineissä esitetty. Varmaankin, kun kansanedustajien sanomisiin ei luoteta, on mahdollista löytää asiantuntijat, jotka pystyvät selvittämään, mitä tämä esitys pitää sisällään ja millä tavalla tällä on haluttu lapsen etua ajaa.

Ed. Kuuskoski-Vikatmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen aivan samaa mieltä ed. Stenius-Kaukonen kanssa, että lastensuojelussa on kysymys hyvin vaikeista asioista, ja minusta hän tässä puheenvuorossaan erittäin hyvin selvitti sitä. Ainaakin se minun käsittääkseni on se näkemys, joka valiokunnassa oli. En itse pysty vastaamaan siihen, mikä on hallituksen tahto, ja on ehkä syntynyt vääriä käsityksiä siitäkin, mutta valiokuntakäsittelyn jälkeen nyt pitäisi olla jo aika selvää arkielämän kannalta, mistä on kysymys.

Näiden ratkaisujen tekeminen vaati todella, ei hyvää koulutusta, vaan paljon kokemusta ja myös aitoa halua paneutua siihen, mikä se lapsen etu on. Kun puhutaan siitä, mihin 12-vuotias lapsi pystyy tai ei pysty, niin minusta on hyvin tärkeätä juuri kiinnittää huomiota siihen, että on eri asia, että on terve tasapainoinen 12-vuotias lapsi, tai lapsi, joka on elänyt hyvin vaikeissa oloissa.

Saattaa olla, että hän on mielenterveydeltään häiriintynyt taikka huumausainekierteessä tai muissa hyvin vaikeissa oloissa kasvanut. Silloin hänen mahdollisuutensa ilmaista oma mielipiteensä on ehkä rajoittuneempi, mutta sitä täytyy aina pyrkiä kuuntelemaan. Mutta juuri tätä vastuuta, kun joudutaan tekemään vaikeita sijoitusratkaisuja, ei lapsen harteille pidä asettaa. Minusta ed. Stenius-Kaukonen tämän asian hyvin puheenvuorossaan selvitti.

Näiden lasten kohdalla on monta kertaa kysymys siitä, että kukaan ei ole heistä välittänyt. Jos silloinkaan, kun asioita käsitellään, ei kukaan heidän puolestaan tee näitä vaikeita ratkaisuja, niin he tulevat entistä enemmän siihen käsitykseen, että maailmassa ei todellakaan ole ketään, joka heistä hitusenkaan vertaa välittää, vaan tarvitaan selkeää puuttumista tietyissä tilanteissa.

Ed. Puisto (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Stenius-Kaukonen valtuutetut siitä, että lasta koskevat päätökset tapahtuvat aina parityöskentelynä ja ryhmäpäätöksinä, herättää käytännön työn kysymyksen, miten tämä käytännössä toteutuu pienissä kunnissa, joissa on yksi sosiaalisihiteeri, yksi työntekijä. Ehkä sitten lautakunnan päätöksellä.

Ed. Stenius-Kaukonen puheenvuoro oli oikeastaan vastaus näihin lehtikirjoitteluihin, jotka ovat olleet hyvin epämääräisiä tästä lapsen puhevallan kaventamisesta. Samanlaisesti kun ed. Stenius-Kaukonen puolsi valiokunnan kantaa, hän pahoitteli tai puolusteli sitä, että lapsen puhevaltaa on kavennettu. Olisin toivonut, että valiokunnan jäsen voisi yleensä kertoa sen, että valiokunta on ymmärtänyt, että vastuu lapsesta kuuluu aikuiselle ja että lasta ei voida asettaa ottamaan vastuuta asioista, jotka kuuluvat hänen vanhemmilleen ja aikuisille. Tilanne, johon lapsi saatetaan tässä tilanteessa, jolloin hän on kriisitilanteessa ja mahdollisimman lojaali molempia vanhempiaan ja huoltajiaan kohtaan, on mielestäni kohtuuton, kun lapsi kokee olevansa jonkun puolella ja jotakin vastaan. Tästä hänet on vapautettava, ja se kuuluu ja kuului valiokunnan tehtäviin.

Ministeri Halonen: Arvoisa puhemies! Täällä on aika monessa puheenvuorossa puututtu siihen, mitä tiedotusvälineet ovat

kirjoittaneet lastensuojelusta, ja tätä tiedotusvälineiden kiinnostusta toisaalta voi myös kiittää. Se aivan erinomaisella tarkkuudella seurasi kyllä myös lain valmistelua varsin pitkään ennen hallituksen esityksen valmistumista. Monia sellaisiakin käänteitä oli mukana, joita en itse edes pystynyt löytämään.

Mutta toisaalta kyllä meidän pitää itse kantaa vastuu myös siitä, jos esimerkiksi eduskunnassa käytävästä keskustelusta saa hieman ristiriitaisen kuvan. Minä olen jo tämän hallituksen esityksen aikaisemmassa käsittelyssä pyrkinyt tuomaan oman arvostukseni esille sen suhteen, että sosiaalivaliokunta sinänsä teki budjettilakia käsittelemään ja varsin ansiokkaasti asiantuntijoita kuullen perusteellista työtä aikaansaadessaan tämän mietinnön, ja pidin sitä tietynä itseisarvona, että sinänsä hyvinkin emotionaalisesti vaikuttavassa tilanteessa päädyttiin tällaiseenkin lopputulokseen, mikä nyt tuli.

Toisaalta ei liene nyt sitten väärin, jos hallituksen ministeri sanoo, että hän seisoo edelleen oman hallituksensa ja itse antamansa esityksen takana. Minä pidin puhevaltakäsitettä ja pidän edelleen yksinkertaisempana ja selkeänä enkä malta olla sanomatta, että kyllä on aikoihin eletty ja mielenkiintoiseen tilanteeseen tultu, kun opposition edustajaa röykytetään täällä täysistuntosalissa siitä, että hän puolustaa hallituksen esitystä.

Mutta kaiken kaikkiaan lopputulos lienee kohtalaisen hyvä. Nimittäin käsittääkseni sosiaalivaliokunta on säilyttänyt, niin kuin sekä hallituspuolueiden että opposition edustajat ovat täällä vakuuttaneet, sen oleellisen, mikä lapsen oikeuksien lisäämisessä on haluttu tehdä sekä tämän hallituksen esityksen perustelujen mukaan että myös sosiaalivaliokunnan mietinnön perustelujen mukaan.

Minä itse uskoin, kun seurasin valiokunnan käsittelyä, että siinä sitten nekin, jotka olivat olleet hallituksen esitystä innokkaimmin muuttamassa — ja niin kuin puheenvuoroista käy ilmi, raja ei suinkaan ole mennyt hallituspuolueiden ja opposition mukaisesti, vaan hyvin monenlaisten muiden painotusten mukaisesti — ja jotka ovat saaneet muutoksia aikaan, olisivat sitten iloisia ja onnellisia ja kertoisivat, että hyvä kompromissi on tehty. Mutta huolellisesti tätä keskustelua seuranneena olen havainnut, että eivät nä-

mäkään ihmiset ole olleet tyytyväisiä, vaan kompromissia on nyt sitten tulkittu vähän tännepäin ja vähän tuonnepäin, ja se lienee ymmärrettävää, kun kyseessä on ollut kompromissi.

Mutta minä todellakin toivon, että nyt kun on saatu kohtuullinen kompromissi aikaan, jossa on kaikki se oleellinen, mitä me olemme siihen halunneet saada, odotetaan rauhassa ja katsotaan, miten lain soveltaminen sujuu. Sitten jos joitakin ongelmia ilmenee, palataan asiaan. Minun mielestäni koko askel on menty eteenpäin, ja aivan kuten ed. Stenius-Kaukonen totesi, valiokunta on varsin hyvin kaikki ne erilaiset positiiviset oikeudet, jotka puhevaltakäsitteen sisälle oli asetettu, ottanut erikseen pykäliin, ja näin ollen minun käsittääkseni tällä systeemillä päästään eteenpäin.

Toisaalta myös minä sanoisin, että ei tämä hallituksen esityskään lähtenyt suinkaan siitä, että lapsen kannettavaksi annetaan sellaista päätöksentekoa, jota hän ei ole valmis ottamaan, ja päinvastoin haluaisin kyllä muistuttaa, niin kuin sanoin jo lähetekeskustelussa, että eivät nämä lapset suinkaan ole aina lastensuojeluviranomaisten kanssa sen takia tekemisissä, että he itse olisivat keskimääräistä kehitystä kypsyttömämpiä, vaan hyvin useissa tapauksissa tilanne johtuu siitä, että me aikuiset emme ole olleet tehtävienne tasalla. Nämä lapset ovat tottuneet monta kertaa elämässään tekemään päätöksiä paljon, paljon enemmän kuin me nyt suuressa viisaudessamme täällä osaamme arvioida.

Mutta kaiken kaikkiaan minun mielestäni aikuisten on kannettava vastuunsa lapsesta ja nuorisosta. Olen erittäin iloinen siitä, että sosiaalivaliokunta on päässyt tähän yhteiseen lopputulokseen, ja joskus kaihoisasti myös toivoisin, että niistä asiantuntijoista, joita täällä on tuotu esille, niin hieman yksilöidymmin olisi kerrottu myös se, että vaikka heistä varsin monet olivat kriittisiä tämän suhteen, oli nähtävissä sekin, että myös oikeusministeriön edustajat ja muut oikeusasiantuntijat, jotka siellä käytettiin, Aulis Aarniota lukuunottamatta, olivat valmiita hyväksymään myös hallituksen esityksen. Aarnio piti tätä rakennelmaa, jonka sosiaalivaliokunta nyt valitsi, parempana, ja tässä mielessä itsekkin juristina sanoisin, että useita malleja varmasti voidaan käyttää. Toivon,

että sosiaalivaliokunnan valitsema malli on loppuun asti harkittu, ja toivon, että se toimii käytännössä hyvin.

Ed. Taina (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Jollakin tavalla mielestäni ministeri Halosen puheenvuorosta välittyy sellainen tunne, että hän ei olisi aivan tyytyväinen siihen, että valiokunta on tätä lakiesitystä muuttanut. Me olemme kuitenkin kuultuamme asiantuntijoita päätyneet mielestämme lapsen edun huomioon ottaen näihin muutoksiin, ja olen varma siitä, että kaikki muutokset, jotka on tehty, koituvat lapsen eduksi.

Tietysti tähän lakiesitykseen jää edelleen kysymyksiä, ja omassa puheenvuorossani toisessa käsittelyssä mm. puutuin lapsen muutoksenhakuoikeuteen, mutta itsekin epäilen sitä vain siitä näkökulmasta, toimiiko se muutoksenhakuoikeus lapsen etua edistään. Toivon, että näin tapahtuu, ja toivon, että lakia sen toteutuessa seurataan tarkkaan. Mutta mielestäni kaikki sosiaalivaliokunnan jäsenet ovat harvinaisen tyytyväisiä tämän lakiesityksen lopputulokseen.

Ed. Paavilainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Haloselle lohdutukseksi haluan sanoa, että samoin kuin ed. Stenius-Kaukonen olisin itsekin ollut valmis säilyttämään puhevalta-käsitteen, mutta kuten vähän aiemmin käyttäessäni vastauspuheenvuorossa analysoin, minusta asia ei oleellisesti sisällöltään muuttunut. Minusta oli arvokasta, että voimme olla näin tärkeässä asiassa yksimielisiä juuri myös siitä syystä, että oleellisesti tämä asia on kunnossa. Ennen kaikkea näen tämän risti-riidan eräänlaisena juridisena spekulatiiona ja arvostan sitä, että lapsi myös tältä osin saa enemmän subjektin roolin, niin että hänet otetaan ihmisenä huomioon. Kuten eräistä tutkimuksista on ilmennyt, monet lastensuojelulapset ovat kokeneet sen, että heitä ei ole koskaan kuultu, heiltä ei ole koskaan kysytty asiaa ikään kuin ihmisen tasolla.

Tietysti tämän jälkeen, niin kuin jo vastauspuheenvuorossanikin sanoin, tarvitaan koulutusta, konsultaatiota ja työnohjausta tässä vaikeassa tehtävässä. Tietysti lastensuojelutapauksissa saattaa syntyä liian syvä sosiaalinen kuilu sosiaalityöntekijän, lapsen ja hänen perheensä kesken, koska tässä yhteis-

kunnassa toimii keskiluokkaisuus hyvin vahvasti ja ihmiskuvat määräävät, kuinka me suhtaudumme ihmissuhdetyössä toinen toisiimme, ja sitä ongelmaa on hyvin vaikea poistaa.

Ed. Rinne (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Lopputulos tässä lastensuojelulaisessa on minun mielestäni hyvä, enkä varmasti ole niitä ensimmäisiä edustajia, joka sanoo sanan hyvä. Se lähtee lapsen lähtökohdista, ja sitä auttoi kyllä huomattavasti se, että ministeri ei tehnyt mistään kysymyksestä arvovaltakysymystä. Sitä saatettiin käsitellä lapsen lähtökohdista eikä hallituksen arvovaltalähtökohdista. Kaiken lisäksi vielä valiokunta oli yksimielinen.

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minun mielestäni tämä sosiaalivaliokunnan yksimielinen lopputulos antaa toivoa siitä, että tällainen parlamentaarinen prosessi saattaa toimia hyvin ja että voidaan jonkin verran muuttaa asioita, kun asiantuntijoita kuunnellaan, kuunnellaan niitä ihmisiä, jotka ovat joutuneet ja joutuvat tekemisiin näitten hyvin vaikeitten asioiden kanssa jokapäiväisessä työssään.

Minun mielestäni tämä päätös on siitä syystä niin tärkeä, että minä en koe kysymyksen olevan siitä, että riistettäisiin tai evättäisiin lapselta mitään puhevaltaa. Tämän mallin mukaanhan lasta kuullaan mahdollisimman paljon ja otetaan huomioon lapsen näkökulma. Kysymys on siitä, että lapsi varsinkin tällaisessa pitkäaikaisessa tai akuutissa kriisiperheessä on loputtoman lojaali ja solidaarinen vanhemmilleen, vaikka lapsella olisi hyvin hankalat oltavat, vaikka lasta kohdeltaisiin hyvin huonosti, pahoinpidettäisiinkin. Kuitenkin lapsi on loppuun saakka solidaarinen ja lojaali vanhemmilleen ja hyvin usein myös syyttää itseään siitä, että vanhemmat riitelevät ja että perheessä menee huonosti. Jos lapsi sitten tässä tilanteessa pannaan semmoiseen tilanteeseen, missä lapsi kokee, että hänen täytyy valita, niin se saattaa aiheuttaa hyvin pahoja psyykkisiä vammoja lapselle. Tämä on se syy, miksi olen sitä mieltä, että tämä oli hyvä ja kypsä ratkaisu.

Ed. Kuuskoski-Vikatmaa (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minä yhdyn

myös niihin näkemyksiin, että tärkeintä on, että laki toimii hyvin käytännössä, niin että myös työntekijät tietävät, miten asioita hoidetaan, miten ne kulkevat, missä kohdin kenellekin vastuu kuuluu. Se, mihin ministeri viittasi, että on hyvin monenlaisia lapsia lastensuojelun piirissä, on aivan totta, ja lainsäädännön täytyy olla tietysti sellaista, että heidän oikeutensa ja etunsa mahdollisimman hyvin arkielämässä toimivat.

Minusta vaikeutena on ollut se, että nämä juridiset termit ovat äärimmäisen hankalia maallikolle. Kun on kaksi juristia, niin on mahdollista, että heillä on aivan erilainen tulkinta, mitä ilmaisu käytännössä merkitsee, ja uskon, että osittain on ollut myös tästä kysymys. Mutta lainsäädännön pitäisi olla sellaista, että myös maallikot voivat hyvin selkeästi tulkita, mitä on säädetty ja miten sitä pitää käytännössä toteuttaa. Ja uskon, että nyt myös tästä näkökulmasta löydetty kompromissi on hyvä. Minusta on aivan yhdentekevää tässä asiassa juuttua nyt hallitus — oppositio-kiistelyihin. Niillä ei toivotavasti tällaisten asioiden kohdalla ole paljon merkitystä enkä ainakaan itse halua niitä näkökohtia tässä korostaa.

Olisi tietysti ollut hyvä, jos tätä kokonaisuutta olisi voitu käsitellä rauhallisempaan aikaan. Se, että on jouduttu käsittelemään laki budjettilakina, niin kuin täällä on sanottu, on aiheuttanut suurta painetta ja ehkä turhaa kiirettä, mutta siitäkkin huolimatta minusta lain käsittely ja lopputulos ainakin minua tyydyttää erittäin hyvin.

Ed. Jokinen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Huolestuttaa hieman tämä lainsäätäjien itsekehu ja tyytyväisyys tulokseen. Nimittäin käytäntö osoittaa hiukan, että on syytä huolestua. Lapsen edun nimissä on tehty ennenkin tässä salissa ja tässä talossa lakeja ja kehuttu niitä kovasti. Sitten käytäntö onkin osoittautunut vallan muuksi. Käytännössä lainmuutoksen pitäisi osoittaa, että siinä on onnistuttu.

Kun on joutunut käytännön kentässä törmäämään jatkuvasti sellaisiin epäkohtiin, joita lainsäädäntö on synnyttänyt ja aikaansaanut, niin ne eivät ole vallan vähäisiä. Kuitenkin kaikki tapaukset ovat kovin erilaisia, ja niin tulisikin enemmän painottaa sitä, miten lakeja käytännössä sovelletaan. Jokainen tapaus on erilainen, kovinkin erilainen,

ja siksi tulisi entistä enemmän puuttua siihen, miten virkamiehet, jotka lakeja käytäntöön soveltavat, järkeään käyttävät. Terveen järjen käyttö juuri tällä alueella on korvaamaton.

Ed. Stenius-Kaukonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Jokisen huoli on kyllä aivan paikallaan sen vuoksi, että olemme puhuneet asioista, jotka tulevat vastaan sitten, kun asiat ovat huonosti. Pitäisi ennen kaikkea pystyä painottamaan ennalta ehkäisevää toimintaa, että voisimme ehkäistä ongelmia, ettei synny lastensuojelun tarvetta ja tarvetta niihin toimenpiteisiin, mistä tämän lain yhteydessä puhutaan.

Sitten puhevalta-asiasta. Nämäkin puheenvuorot ovat osoittaneet, että tästä on edelleenkin virheellinen käsitys. Ed. Puisto on ymmärtänyt niin, että puhevalta pitää sisälleen lapselle jonkin oikeuden päättää itse omista asioistaan. Tätähän tämä ei tarkoita sillä tavoin, että jos katsotaan, että lapsen edun mukaista on toisenlainen menettely, niin sitten jätetään toimenpiteisiin ryhtymättä. Käytännön ongelma, mikä tähän asiaan liittyy, on nimenomaan juuri se, että nyt kun puhevalta on ollut 15-vuotiaalla, niin ikävä kyllä usein sosiaalityöntekijät eivät uskalla ottaa sitä vastuuta, mikä heille kuuluu, ja lähteä ratkaisemaan näitä vaikeita ongelmia. Ja tästä tämä vastustus johtuu. Nämä ongelmat pitää hoitaa muulla tavalla kuin siten, että 12-vuotiaan oikeuksia ei laajenneta.

Ministeri puhui, että tiedotusvälineet ovat asiaa seuranneet. Kyllä tätä on paljon seurattu, mutta tätä eduskuntakeskustelua ei ole kyllä seurattu lainkaan. Valiokunta on kiinnostunut asiasta nyt ja jatkossakin, ja olemme vaatineet uutta selontekoa. Käsittelemme nyt sitä selontekoa. Siihenkään meillä ei ole paljon aikaa, mutta esimerkiksi lapsiasiamiehen viran perustaminen, joka voisi olla lapsia auttamassa, kun heillä on ongelmia, on myös sellainen asia, mitä olisi syytä perusteellisesti pohtia. Tähän mennessä meillä ei ole ollut siihen aikaa.

Ed. Alho: Herra puhemies! Tietämättä tarkkaan ketä suututan, pahoittelen myöskin itse sitä, että lastensuojelulaki käsitellään näin syksyllä budjettikiireiden keskellä, että lain ensimmäinen ja toinen käsittely ovat

olleet yömyöhään ja että lastensuojelulaki on tullut aina toisessa istunnossa listoille, niin että muilla kuin sosiaalivaliokunnan jäsenillä on ollut äärettömän vaikea saada selvää siitä, miten lastensuojelulaki on kehittynyt valiokunnassa ja miten se tulee käytännössä vaikuttamaan lasten asemaan. Uskon kyllä, että kiireestä huolimatta sosiaalivaliokunta on tehnyt hyvää työtä, mutta arvelen myös, että lastensuojelulaki varmasti kiinnostaa myös muita kuin asianomaisen valiokunnan jäseniä, ja siksi tietysti tämä kiire ja nämä ajankohdat, jolloin lakia on käsitelty, ovat olleet pulmallisia.

Uskon, että viime vuosien aikana on edetty lastensuojelussa valtavilla harppauksilla eteenpäin. Lastensuojelulainsäädäntö mukaanlukien nämä ehdotukset ja ne, jotka säädettiin vuonna 1984, sen jälkeen tapahtuneet monet muut tähän liittyvät asiat, kuten kaksoiskansalaisuus, yhteishuolto ja monet muut tällaiset asiat ovat tehneet mielestäni Suomesta hyvin vertailukelpoisen maan, mitä lastensuojeluun tulee. (Ed. Jokinen: Ovat ne saaneet huonojakin aikaan!) — Olen sitä mieltä, että on erittäin hyvä, että Suomessa on hyvä lastensuojelulainsäädäntö, koska se myös on tukemassa ja turvaamassa lapsen oikeuksia, mutta myös lastensuojelua. — Luulen, että juuri tämä keskustelu, jota nyt on käyty puhevallasta, on osoitusta siitä, että hyvinvointivaltiossa on äärettömän vaikeata tehdä sellaista rajaa, joka olisi kaikissa tilanteissa ja eri intressipiirien näkökulmasta yksiselitteinen, mikä on milloinkin lapsen oikeutta ja mikä on milloinkin lapsen suojelua.

Siinä mielessä olen myös tätä keskustelua kuullessani tullut siihen tulokseen, että valiokunnan tekemä ratkaisu puhevallan kohdalla on ollut oikea. Siinä yhtäältä on korostunut lapsen suojeluun liittyvä asia juuri sellaisissa tilanteissa, joissa vaikea perhetilanne on jatkunut pitkään ja joissa lapsi kokee vaikeaksi tehdä ratkaisun. Toisaalta korostuvat kyllä edelleen lapsen oikeudet sekä saada palveluja että myös valittaa päätöksestä, jolloin korostuu se, että hänellä itsellään on mahdollisuus lausua mielipiteensä asiasta.

Mutta vaikka lainsäädäntö olisi kuinka hyvä, arkinen todellisuus on monta kertaa paljon mutkikkaampaa. Suurissa kaupungeissa lastensuojelun ongelmat ovat hyvinkin kärjistyneitä ja niitä on hyvin vaikea lainsäädännöllä lähestyä. Ongelmana saattavat olla

resurssit, mutta ennen muuta myös isoissa asutuskeskuksissa monta kertaa hallintokuntien päällekkäisyys ja hallintokuntien tiukat rajat. Isoissa kaupungeissa tulee isot organisaatiot. Ja kun lasten asioita käsitellään hyvin monessa eri hallintokunnassa, korostuvat vaihtolosäädökset ja muut hallinnolliset kankeudet, jotka eivät johda siihen, että eri viranomaiset, jotka tekevät työtä perheiden ja lasten parissa, kykenisivät riittävästi yhteistoimintaan siitä huolimatta, että lainsäädännön tasolla vaadittaisiin eri hallintokuntien yli menevää yhteistoimintaa.

On myös tietysti selvä asia, että suurissa asutuskeskuksissa kanssaihmisten vastuu lastensuojelussa tulee aika paljon hankalammaksi. Uskon kyllä, että tämä ei ole pelkästään asutuskeskusten ongelma vaan yleensäkin. Ajattelen esimerkiksi lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Siitä huolimatta, että tiedämme varsin hyvin, että lasta ei saa lyödä — on jollakin tavalla koettu jo ikään kuin lapsen oikeuksiin kuuluvaksi asiaksi, että lasta ei saa pahoinpidellä; se on varmasti kasvatuskäsitteenä mennyttä aikaa ja historiaa, — on äärettömän vaikea kuitenkin käytännössä puuttua selvästi sellaisiin tapauksiin, joissa lapsi on väkivallan kohteena. Päiväkodissa saatetaan nähdä kyllä toistuvia mustelmia. Koulussa voidaan nähdä merkkejä siitä, että asiat eivät ole kohdallaan. Jopa naapurustossa voidaan nähdä, että lasta pahoinpidellään, mutta kynnys ottaa yhteyttä lastensuojeluviranomaisiin ja ryhtyä toimenpiteisiin on erinomaisen korkea. Jos niin tapahtuu, niin kuin tiedän erästä yksittäisestä tapauksesta, ongelma ei olekaan sen jälkeen tuossa naapurustossa väkivallan kourissa oleva perhe, vaan se joka on puuttunut perheen sisäisiin asioihin. Näin ollen todellisuus on monta kertaa lasten ja lastensuojelun kannalta hankalampi kuin itse hyvä lainsäädäntö antaisi olettaa.

Minäkin haluaisin korostaa sitä, että lastensuojelu on niin vaikeaa ja suurta ammattitaitoa vaativaa, että erityisen tärkeää olisi huolehtia, että lastensuojelun ammattitaito säilyisi eikä sitä millään organisaatio- ja muilla ratkaisuilla heikennettäisi ja että lastensuojelun välttämättömät resurssit saisivat yhä enenevää huomiota niin valtion kuin kuntienkin taholta. Monta kertaahan ikään kuin lapsiin kohdistuvat palvelut kohdentuvat helpommin sellaisille aloille, missä ne on

helppo järjestää. Päivähoito esimerkiksi on juuri tyypillisesti sellainen, joka saa runsaasti resursseja, ja se on jatkuvan poliittisen mielenkiinnon kohteena. Mutta lastensuojelu, joka on vaikeampaa, selvästi enemmän työtä vaativaa ja jossa lastensuojelulaitoksissakin tehtävä työ on hankalampaa, on harvoin saamassa samanlaista puolestapuhujien joukkoa taaksensa.

Kun sanoin siitä, että hyvinvointivaltiossa on hankala tehdä eroa oikeuksien ja suojelun välillä, niin kuitenkin lausun suuren iloni siitä, että hyvällä lainsäädännöllä ja määrätietoisella lasten oikeuksien vaatimisella on voitu jättää kaus historiaan ne ajat, joita on väikkynyt silloin ihmisten mielissä, kun on puhuttu lastensuojelulaitoksista. Dickensmäiset näkymät siitä, miten lapsi on todella surkeissa olosuhteissa silloin, kun hän on lastenkodissa taikka tämän tyyppisessä laitoksessa, ovat menneitä aikaa. Monta kertaa huostaanotto on todella lapsen kannalta hyvä ratkaisu, ja kasvuympäristönä lastenkoti saattaa monta kertaa olla monin kerroin parempi kuin perhe. Sen vuoksi minä en haluaisi liittää lastensuojelukeskusteluun sellaista illuusiota, että perhe olisi aina lapselle paras kasvuympäristö, koska perheitäkin on kovin monenlaisia, enkä mielelläni olisi tässä tekemässä rajaa sellaiseksi, että oikeuksien nimissä jätettäisiin lapsesta välittäminen, huolehtiminen ja suojeleminen taka-alalle.

Hyvää mielestäni äkkilukemalta ja muutenkin vähäisellä perehtymisellä lastensuojelulakiin on se, että mm. sijaisperheitten asemaa tässä vahvistetaan ja korostetaan lasten oikeutta saada palveluja.

Haluan myös ihan lopuksi sanoa muutama asian koulukuraattoreiden ja koulupsykologien toiminnasta. Minustakin on hyvä lopputulos se, että kunnan itsensä ratkaistavana on, minkä hallintokunnan alaisuuteen kyseiset viranhaltijat kuuluvat. Mielestäni on täysin välttämätöntä, että valtionapusuodokset eivät tässä suhteessa aseta esteitä. Sinänsä on erinomaisen myönteistä, että tämän lain kautta saadaan valtionapua koulukuraattorien ja koulupsykologien työhön.

Mutta en olisi kuitenkaan aivan samaa mieltä kuin ed. Linnainmaa, joka mielestäni jollakin tavalla korosti sitä, että sosiaalityö olisi ikään kuin jotenkin vähentämässä tai se, että koulukuraattorit mahdollisesti jonkun kunnan ratkaisuna olisivat sosiaaliviraston ja

sosiaalitoimen alaisina, jollakin tavalla olisi vähentämässä koulukuraattorien työn arvoa ja merkitystä. Mielestäni tämä on hyvin kapea sosiaalipoliittinen näkemys ja osoittaa hyvin vanhanaikaista käsitystä siitä, että sosiaalityö olisi jollakin tavalla huonompaa työtä kuin muualla tehtävä työ. Sen vuoksi mielestäni ei tällaista argumenttia saisi missään tapauksessa käyttää perusteluna sille, että koulukuraattorien ja -psykologien työn pitäisi nimenomaisesti olla juuri kouluhallinnon alaisuudessa.

Itse päädyin ajattelussani kannattamaan sitä, että koulukuraattorit ja -psykologit olisivat nimenomaisesti koulutoimen alaisuudessa, juuri siksi, että näin voidaan vahvistaa koulun vähän laajempaakin näkemystä ja tehtäväaluetta kuin pelkästään kasvatuksellista ja opetuksellista. Mielestäni siihen kuuluu myös juuri oppilashuoltoon liittyvissä kysymyksissä sosiaalinen ulottuvuus ja nimenomaisesti se, että kun tässäkin laissa on sanottu, että ei haluta missään tapauksessa leimata lastensuojelun asiakkaita, niin näin ainakin voidaan huolehtia siitä, että lastensuojelu voi ulottua hyvin laajalle alalle yhteiskuntaa. Näin erilaiset tarttumapinnat yhteiskunnan puolesta puuttua vaikeissa olosuhteissa elävien lasten ongelmiin lisääntyvät. Näin ollen tavallaan koulukuraattoreiden ja -psykologien työ on lisäresurssi lastensuojelussa.

Ongelma monta kertaa kyllä on nimenomaisesti juuri vaihtolosuodokset ja monet muut hallinnolliset kankeudet, mutta näin kuitenkin korostetaan sitä, että koulukuraattoreiden ja -psykologien työ on ennen kaikkea juuri ennalta ehkäisevää työtä, jonka pitää lavealti laajentaa sitä, mistä itse lastensuojelussa monta kertaa varsinaisessa työssä on kysymys. Kysymys on hyvin hankalista ongelmista, mutta kouluissa ongelmat eivät välttämättä ole vielä niin vaikeita. Näin ollen ne eivät ole hoitavia järjestelmiä. Ne ovat tunnistavia järjestelmiä. Siinä mielessä mielestäni on perusteltua koulukuraattorien ja -psykologien sijoittaminen nimenomaan kouluhallinnon piiriin.

Arvoisa puhemies! Minä haluan vain sanoa sen, että mielestäni on tärkeää, että eduskunnassa jatkuvasti käydään lastensuojeluun ja lapsiin liittyvää keskustelua siitäkin huolimatta, että julkisuudessa on nyt käynnistetty myös mittava kampanjointi lasten

äänioikeuden puolesta. Olen sitä mieltä, että juuri määrätietoisella lainsäädännön kehittämisellä on voitu aikaansaada merkittäviä asenteellisia parannuksia lastensuojelun edistämässä. Varmasti myös tällä keskustelulla, jota myös poliittisella tasolla käydään, voidaan löytää kunakin aikana hyvinvointiyhteiskunnassa lapsen oikeuksien ja lapsen suojelun ja lapsesta välittämisen raja, joka sekä lähtee lapsen eduista mutta myös pitää huolen siitä, että lapsi ei ole liian suurten taakkojen kanssa omissa ongelmissaan.

Ed. Skinnari: Arvoisa puhemies! Ensinäkin muistaessani, kun aikaisemmin en ole täältä käsin puheenvuoroa käyttänyt, niin kuten aikaisemmissakin puheenvuoroissa on todettu, lasten hereilläoloaikana tätä lastensuojelulakia ei eduskunnassa ole voitu budjettiikiireen takia käsitellä, joten tähän ei ole oikein hyvää tilaisuutta tarjoutunut.

Haluan esittää kiitokset ministeri Haloselle siitä hyvästä valmistelutyöstä, joka on tapahtunut, ja myös yhtyä niihin valiokunnan jäsenten kiitoksiin, että tässä asiassa ei ole käytetty sitäkään hallituspuolueitten menetelyä, että jos tulee ongelmia ja jos yksikin hallituspuolue on eri mieltä, niin sitten mennään kirjan mukaan. Tässä on pystytty nousemaan tämän asian eli lapsen edun mukana puoluepolitiikan ja hallituspolitiikan yläpuolelle.

Aivan oikein täällä on myös korostettu mielestäni isän ja äidin vastuuta. Vaikka miten ajatellaan tilanteita, niin tosiasiasahan lapsella on aina kuitenkin vain yksi äiti ja yksi isä. Tämän vastuun korostamista ei missään yhteydessä pidä unohtaa, koska silloin kun lähin omainen on viranomainen, niin silloin asiat yleensä aina ovat huonosti.

Tässä yhteydessä myös haluan tuoda esiin sen, minkä olen tuonut eduskunnan puhemiesneuvostossakin, että tämän hallituksen kuten aikaisempienkin tapana on ollut vuosi vuodelta yhä enemmän sitoa asioita budjettiin. Vaikkei tämäkään esitys ensi vuoden osalta rahallisesti budjettiin liity, niin tämäkin oli ns. budjettilaki. Se on tuottanut omat ongelmansa, mutta kuitenkin sosiaalivaliokunnan jäsenet voinevat hyvällä omallatunnolla todeta, että tähän jäi sellainen työjako, että suhteellisen huolellisesti voitiin erilaiset vaihtoehdot käsitellä ja löytää valiokunnassa yksimielinen ratkaisu.

Totta on tietysti se, että eduskunnassa eivät muut kansanedustajat pääse mukaan tähän asiaan. Toisaalta käsittelyä on häirinnyt myös se, että tieto siitä on mennyt vain sillä tavalla kuin yleensä halutaan valiokuntien mietintöjen menevän, että ne jaetaan toimittajien lokeroihin; sehän on meidän eduskuntamme normaalia valiokuntien tiedottamistoimintaa. Toimittajat kirjoittavat sitten sen mukaan kuin mietinnöistä ovat lukevinaan.

Tässä yhteydessä haluaisin kuitenkin liittyen lastensuojeluselontekoonkin, joka on nyt eri valiokunnissa lausunnolla, huomauttaa siitä, että lastensuojelulaki sinänsä on tietysti tärkeä, mutta niitä yhteiskunnan rakenteellisia muutoksia, joita viime vuosina on eri yhteyksissä tehty, tulee jatkaa niin, että lasten ja lapsiperheiden asema yleensä yhteiskunnassa paranisi. Tähän liittyy mm. viime vuosina tapahtunut työaikojen lyhenys lapsiperheille ja yleensäkin työelämässä tapahtuneet muutokset lapsen edun näkökulmasta, lapsen päivähoiton parantaminen huomattavasti siitä, mitä se oli vielä 1970-luvun alkupuolella, lapsilisien korottaminen erityisesti tämän hallituksen aikana, kotihoidon tuki ja monet muut tällaiset sosiaaliset toimenpiteet.

Ympäristöhallinnossakin on alettu Suomessa entistä enemmän kiinnittää huomiota lapsen etuun, joskin vielä niin omassa kunnassani kuin monissa muissakin Suomen noin 460 kunnasta toivoisi sitä, että ainakin uusia asuinalueita suunniteltaessa ja vanhojakin uudelleenjärjestettäessä esimerkiksi pihat pyhitettäisiin nykyistä enemmän lapsille ja yleensä ihmisille, kun ne tällä hetkellä pyhitetään autoille. Esimerkiksi Keski-Euroopassahan tilanne on tässä suhteessa aivan toisenlainen.

Kulttuurin puolella mainitsen vain videolainsäädännön. Kuluttajansuojalainsäädännössä lapsen etu on otettu entistä enemmän huomioon, ja sitä taustaa vasten esimerkiksi juuri sotalelujen myymisen kieltäminen on ollut erittäin tärkeä asia. Tässä yhteydessä huomenna alkavaan Euroopan yhdyntymiskeskusteluun viitaten on kuitenkin todettava se, että nyt kun tavaroiden valmistuksen tarkastus siirtyy tuonnin tarkastuksesta viennin tarkastukseen, tilanne tässä suhteessa tulee muuttumaan.

Pyysin tämän puheenvuoron alun perin siitä samasta syystä, mistä täällä ovat muut

jo puhuneet, eli siitä, että julkisuudessa on esiintynyt tietoja, joiden mukaan sosiaalivaliokunta on olennaisesti heikentänyt 12, vaan ei 15 vuotta täyttäneen nuoren mahdollisuuksia reagoida häntä koskeviin lastensuojeluasioihin. Jotta nyt kävisi tässä yhteydessä selville, mikä sosiaalivaliokunnan pykäläehdotus on, niin luen sen: "Huoltajan ohella on 15 vuotta täyttäneellä lapsella oikeus käyttää puhevaltaa häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. Lastensuojeluasiassa on 12 vuotta täyttäneelle lapselle varattava tilaisuus tulla kuulluksi siten kuin kuulemisesta hallintomenettelylain 15 §:ssä säädetään. Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on myös oikeus vaatia 13 §:ssä tarkoitettuja sosiaalipalveluja ja muita tukitoimia. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on valvottava lapsen edun toteutumista, avustettava virkansa puolesta lasta sekä ohjattava häntä tarvittaessa saamaan riittävää apua."

Julkisuudessa syntyneestä, mielestäni jossain määrin virheellisestä kuvasta on todettava, että vaikka valiokunta nosti hallituksen esityksessä ollutta puhevaltaa koskevaa ikärajaa esitetystä 12 vuodesta nykyisen lainsäädännön 15 vuoteen, ei samanaikaisesti tapahtunut sellaista perustavan laatuista muutosta, joka olisi jättänyt 12 vuotta täyttäneen väliinputoajaksi. Pelkkää 10 §:ää lukemalla näyttää siltä, että 12 vuotta täyttäneen reagointimahdollisuudet olisivat menneet ja hänelle olisi jäänyt vain oikeus tulla kuulluksi.

Hallintomenettelylain 15 §:n mukaan "asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus antaa selityksensä muiden tekemistä vaatimuksista ja asiassa olevista sellaisista selvityksistä, jotka voivat vaikuttaa asian ratkaisuun". Lisäksi hallintomenettelylain 15 §:ssä on mainittu ne tapaukset, joissa asian saa ratkaista asianomaista kuulematta. Näitä ovat mm. tapaukset, joissa vaatimus jätetään tutkimatta tai hylätään heti; joissa kyse on palvelussuhteeseen tai vapaaehtoiseen koulutukseen ottamisesta; joissa kuuleminen vaarantaa päätöksen tarkoituksen toteuttamisen; joissa asian ratkaisemista ei voida lykätä.

Sosiaalivaliokunta muutti 12 vuotta täyttäneen reagointimahdollisuuden kuulemiseksi, mutta samalla antoi hänelle nimenomaisen oikeuden vaatia lastensuojelulain 13 §:ssä mainittuja palveluja. Näitä palveluja ovat

ensinnäkin hallituksen esityksestäkin ilmenevä mahdollisuus vaatia toimeentuloa ja lastensuojeluperusteista asumisen järjestämistä. Lisäksi 12-vuotiaalla on oikeus vaatia 13 §:n 2 momentissa mainitut palvelut, joita ovat tukihenkilön tai tukiperheen järjestäminen, lapsen tai nuoren tukeminen koulunkäynnissä, ammatin- ja asunnonhankinnassa, työhön sijoittamisessa ja harrastuksissa. Tähän kuuluvat myös muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttäminen taloudellista ja muuta tukea antamalla sekä loma- ja virkistystoiminnan järjestäminen.

Lakiehdotuksessa 12 vuotta täyttäneen 10 §:n yhteydessä tekemän lastensuojelutoimenpiteen vastustaminen johtaa automaattisesti päätöksen alistamiseen lääninoikeuden vahvistettavaksi silloin, kun kysymyksessä on lastensuojelulain 17 §:n tarkoittamat toimenpiteet eli kysymys on lapsen huostaanotamisesta, sijaishuoltoon sijoittamisesta tai huostassapidon lopettamisesta. Näissä tapauksissa lapsen vastustava kanta vastaa puhevallan käyttöä.

Lisäksi lastensuojelulain muutosesityksen 35 §:n 2 momentin mukaan 12 vuotta täyttänyt lapsi saa huostaanottoa, sijaishuoltoon sijoittamista ja huostassapidon lakkaamista koskevassa asiassa hakea muutosta. Näin ollen lapsen puhevalta muutoksenhaun osalta säilyy muuttamattomana.

Lisäksi sosiaalivaliokunta lisäsi 35 §:n 1 momenttiin säännöksen, jonka mukaan 12 vuotta täyttänyt lapsi saa hakea muutosta myös lastensuojelulain 13 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa, eli jos 12 vuotta täyttänyt lapsi on vaatinut toimeentulon järjestämistä tai lastensuojeluperusteista asuntoa, voi hän myös hakea tätä koskevaan kunnan kielteiseen päätökseen muutosta.

Tämä on erityisen perusteltua sen takia, että näiden kahden oikeuden kohdalla kyse on ns. subjektiivisesta oikeudesta tai hyvin paljon sen luonteisesta oikeudesta vaatia palveluja. Kunnan ehdottoman velvollisuuden järjestää nämä palvelut tuo vasta ehdoton oikeus vaatia niitä.

Olennainen kysymys onkin näin ollen, mitä sosiaalivaliokunnan 10 §:ään tekemä muutos muutti. Mikä on se ero, joka puhevallalla on verrattuna lastensuojelulakiin jääneeseen 12 vuotta täyttäneen lapsen oikeuteen vaatia palveluja, hakea muutosta ja saattaa asia alistetuksi? Puhevalta olisi näissä

tapauksissa tarkoittanut joissain suhteessa laajempaa oikeutta, jollaisena on pidetty ehkä hieman epäroiden oikeutta nostaa esimerkiksi virkasyhte lastensuojeluasiassa, hakea vahingonkorvausta ja jotain muita vastaavia asioita. Näitä ei tietenkään nytkään ole 12 vuotta täyttäneen lapsen kohdalla menetetty, mutta näissä asioissa puhevaltaa käyttävät hänen huoltajansa, ei lapsi itse. Lisäksi täysi puhevalta olisi antanut lapselle mahdollisuuden reagoida muutosta hakien muihinkin asioihin kuin lapsen huostaanottoa, sijaishuoltoon sijoittamista, huostassapidon lakkaamista ja 13 §:n 1 momentissa tarkoitettujen palvelujen epäämistä koskevissa asioissa. Nämä asiat, joissa lapsilla ei nyt ole muutoksenhakuoikeutta, eivät kuitenkaan ole niin voimakkaasti hänen henkilöön­sä puuttuvia kuin ne asiat, joissa lapsi voi reagoida.

Julkisuudessa on lisäksi ihmetelty, mitä valiokunta tarkoittaa sillä, että kaikenikäisiä lapsia on kuultava. Kyse on yksinkertaisesti huomion kiinnittämisestä siihen, että voimassa olevan lastensuojelulain 10 §:n 1 momentin mukaan on aina selvittävä lapsen etu. Tässä on otettava huomioon myös lapsen omat toivomukset ja mielipide. Tämä koskee kaikenikäisiä lapsia, oli lapsi 2- tai 18-vuotias. Se, mikä paino lapsen omille toivomuksille ja mielipiteille asetetaan, on viranomaisten ratkaistava asia. Huomattava on, että kaikista lastensuojeluasioista päätöksen tekevät viranomaiset, ei lapsi itse. Näin ollen lapsen kuuleminen, kuunteleminen ja puhevallan käyttö ovat kaikki keinoja varmistaa lapsen oman mielipiteen esille tulo. Tätä on pidettävä kansalaisen, myös lapsen, perusoikeutena.

Arvoisa puhemies! Lopuksi tuon esille, koska sosiaaliohjelmoijien asema on tämänkin lainsäädännön yhteydessä erittäin tärkeä, sen huolen, joka tänään ilmeni sosiaalivaliokunnassa kuultaessa asiantuntijoita lastensuojeluelonteon yhteydessä, kun valiokunta oli pyytänyt selvittämään sitä, millä tavoin sosiaaliohjelmoijien peruskoulutukseen sisältyy lastensuojelua, ja sen osuutta. Sosiaalihallituksen lausunnossa, joka on ylitarkastaja Tarja Kivisen tälle päivälle päivä­mä, todetaan: "Lyhykäisimminkin voisi todeta, ettei peruskoulutus sisällä erityisesti lastensuojelun kysymyksiä lainkaan. Opinto­sisällöissä on korkeakouluittaisia eroja. So-

siaalityön syventävässä vaiheessa on joitakin valinnaisia asioita, joista osa saattaa liittyä lapsen asemaan tai perhetyöhön. Merkittävin lastensuojeluun syventymisen mahdollistava opintokokonaisuus on käytännön kolmen kuukauden harjoittelu silloin, kun harjoittelupaikka on lastensuojelussa ja kun harjoitteluohtaja on kokenut ja asiantunteva työssä. Näitä harjoittelupaikkoja on ollut vaikea järjestää." Tämä on sellainen epäkohta, johon pitäisi varmasti koulutusviranomais­tenkin puuttua.

Ed. Puisto (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen iloinen, että valiokunnan puheenjohtaja ed. Skinnari puheenvuoronsa lopussa otti lapsen kuulemisen esiin myös yleisenä kuulemiskäsitteenä. Yllättävän vähän on tuotu esiin sitä, että kuuleminen ja lapsen kanssa keskustelu, työskentely on eräs lastensuojelun ja sosiaalityön peruselementti, jonka varmasti pitkään sosiaalityössä olleet kaikki työntekijät hallitsevat. En aseta kyseenalaiseksi sitä, ettei lasta häntä koskevissa asioissa aina kuultaisi.

Se, että lastensuojelutyötä ei varsinaisesti ole riittävästi koulutuksessa, on erittäin tärkeä tutkimustulos ja vauhdittanee niitä täällä aiemmin esitettyjä vaateita, että sosiaalityöntekijöiden koulutusta on laajennettava. Uskon kuitenkin, että vaikka sitä laajennettaisiin pohjattomasti, niin sosiaalityön onnistuminen lähtee sosiaalityöntekijän omasta empatiasta ja käytännön antamasta kokemuksesta.

Ed. Wasz-Höckert: Herra puhemies! Lastenlääkärin on hyvä kuulla, kuinka paljon täällä kuitenkin, vaikka on pitkä esityslista, uhrataan aikaa lapsille, koska terve lapsi on kansan huomen, niin kuin Helsingin lasten­klinikan eräessä taideteoksessa sanotaan.

Minä haluan heti todeta, että sosiaalivaliokunnan ote tähän lakiesitykseen on hyvä. Totean, että ministeri Halonen tyydytyksellä lausui, että myöskin päätös on yksimielinen, ja myöskin otti huomioon sen, että tässä saattaa vielä käytännössä olla heikkouksia, joita tulee sitten korjata, kun uutta lakia on jonkin aikaa käytetty.

Tänään on paljon puhuttu lapsen kuulemisesta, enkä malta olla toteamatta, että olen iloinen siitä, ettei liikaa kiinnitetä huo-

miota kalenteri-ikään. Yleensä lapsi ei ole juuri sen ikäinen, mitä papintodistuksessa sanotaan. Siinä on heittoja, plus miinus 1—2 vuotta. Täällä on aivan oikein todettu, että monet lapset ovat siinä määrin häiriintyneitä, että eivät pysty itseään ilmaisemaan. Mutta se on jo signaali, se on jo osoitus siitä, että hätä on suuri ja lapsi tarvitsee ammatti-ihmisten apua.

Haluan todeta, että tämä keskustelu ja lapsen kuuleminen ei saisi olla kenen hyvänsä työntekijän käsissä, silloin kun tälle annetaan arvoa, vaan pitää olla henkilö, jolla on paitsi kokemusta myös sellainen koulutus, että hän todellakin pystyy kommunikoimaan lasten kanssa. Minun on valitettavasti todettava ammatti-ihmisenä, että eivät suinkaan kaikki ne maamme työntekijät, jotka ovat täysipäiväisesti lastentyössä, pysty kommunikoimaan, puhumaan lasten kanssa, oli sitten lasten päivähoito kysymyksessä, oli sitten koulusta kysymys tai lastensuojeluasiasta kysymys. Puhun jonkinlaisella kokemuksella. Oman sairaalatyöni ohella olen mm. kymmenen vuotta ollut sellaisen helsinkiläisen lastenkodin lastenlääkäri, jossa jokainen lapsi oli läpikäynyt lastensuojelulain ja sijoitettu sinne pois kodista, aivan niin kuin täällä kävi ilmi.

On kuultu minun laskelmieni mukaan 46 asiantuntijaa sosiaalivaliokunnassa, ja totean ilolla, että tässä on jopa kaksi lastenpsykiatria. Sen sijaan en löydä mainintaa siitä, että lastenneurologia olisi kuultu, vaikka nimenomaan RKP:n ryhmäpuheenvuorossa alleviivasimme, että tänään tiedämme — näin ei ollut vielä kymmenen vuotta sitten, ei edes viisi vuotta sitten — että lapsissa on paljon sellaisia sairauksia, jotka eivät suinkaan jossain terveyskeskuksen tutkimuksessa tule esille eivätkä edes lastenpsykiatrien ja -psykologien tutkimuksissa, vaan jotka nimenomaan edellyttävät kunnollista lastenneurologista tutkimusta, jota voidaan antaa vain viidessä yliopistoklinikassa ja muutamassa keskussairaalassa.

Toivonkin, että asennoiduttaisiin käytännössä sillä tavalla, että toteutuu tämä toivomus, joka selkeästi esitetään sekä lakitekstissä että perusteluissa, nimittäin että lastensuojeluviranomaisten tulisi saada kiinteämpää yhteistyötä syntymään varsinkin ongelmatapauksissa terveyshuollon sektorin kanssa. Mutta ei määritellä, mikä on terveydenhuol-

to. Ei se voi olla terveyskeskuslääkäri. Sen on oltava joka tapauksessa lastenlääkäri, lastenpsykiatri, ja niin kuin äsken totesin, lastenneurologi. Näitä valitettavasti on niin kovin vähäsen vielä maassamme.

Sen verran haluaisin kommentoida, koska olin mukana yhdessä sivistysvaliokunnan kokouksessa, jossa käsitelimme kuraattori- ja psykologiviran tärkeyttä, että minusta on suuri, huomattava askel, että olemme päässeet nyt siihen, että tällaiset virat perustetaan. Mutta tämä askel on liian lyhyt. Jos ministeri Halonen jotenkin voi vielä vaikuttaa asioihin, olisin tyytyväinen, jos tämä tavoite, yksi virka tuhatta oppilasta kohden, voitaisiin jollain tavalla jenkata ja muuttaa niin, että se olisi yksi virka suurehkoa koulua varten, sanotaan 400—500 oppilasta kohti. Ja niin kuin jo pikkuisen todettiin, ei yksinomaan lapsi ole kouluissa ongelma. Myös lapsen vanhemmat tarvitsevat tällaisen henkilön tukea ja valitettavan useasti myös opettajat.

Tämä on oikeusturvakysymys lapselle. Minä totean, että määrättyssä tilanteessa annetaan läänin ratkaista. Ei lääninhallitusten virkamiesten ryhmässä ole yhtään sellaista virkamiestä, jolla olisi sellainen koulutus, jota allekirjoittanut tässä vaatisi. Toivon, että tällaisissa tapauksissa lääninhallitus silloin sanoo, että lähetetään tämä lapsi tarkempiin selvityksiin ja tutkimuksiin keskussairaalaan, jolloin myös asianomaisen lapsen oikeusturva tulee huomioon otetuksi.

Herr talman! Svenska riksdagsgruppens anförande när lagförslaget kom till riksdagen var det att vi uttalade ett önskemål om att tillräcklig sakkunskap närmast i barnpsykiatri skulle höras. Så har också skett. Däremot har utskottet inte hört någon barnneurolog, vilket jag anser vara ett minus, men ekonomiutskottet har fått regeringsproposition på en snabbvisit och i det sammanhanget kan vi kanske ännu höra en barnneurolog.

Det är fråga om en ny lag som har tagit ett mycket långt steg framåt i vårt lands utveckling när det gäller barn och barnavård och barnskydd. Jag vill gärna passa på och lyckönska både socialutskottets ordförande och viceordförande, som båda har hållit anföranden. Det är också glädjande att se att man över alla partigränser har insett hur

viktig denna lag är och att den är ett stort steg framåt.

Olen halunnut, herra puhemies, käyttää muutaman minuutin aikaa tässä sanoakseni, että tämä on askel eteenpäin. Siitä kaikki kunnia sekä sosiaalivaliokunnalle että ministeri Haloselle.

Ed. Ala-Harja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Wasz-Höckertille vastaisin. Hän ihan aiheellisesti otti puheeksi lastenneurologit. Valiokunnassa tuli erittäin selvästi esiin juuri tarve tutkimukseen, niin lastenpsykiatriseen kuin lastenneurologiseen tutkimukseen, oikeastaan kaikille niille lapsille, jotka joutuvat huostaanotettavaksi taikka muitten lastensuojelutoimenpiteiden kohteiksi. Valitettavasti lastenneurologit, joita kutsuttiin valiokuntaan, eivät voineet saapua. Meillä oli erittäin hyviä muita asiantuntijoita.

Erittäin voimakkaasti nousi esiin yhteistyön tarve näitten lasten kohdalla, yhteistyön tarve terveydenhuollon, sosiaalitoimen, koulutoimen kanssa. Mietinnössämme oleva lause, jossa puhutaan terveydenhuollosta, tarkoittaa kyllä koko terveydenhuoltosektoria kansanterveydestä erikoissairaanhoidon. Meille tuli erittäin selvästi esiin se, että tarvittaisiin todella toimenpiteitä, jo neuvolassa yhteistyötä, koulussa enemmän yhteistyötä. Tarvitaan myös lisää resursseja terveydenhuoltoon, koska nykyisillä voimavaroilla ei voida kovin paljon työpanosta enää lisätä.

Ed. Wasz-Höckert (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Aivan lyhyesti kiitan puheenvuorosta ja toivon vain, että tämä sitten käytännössä pelaa.

Ed. Kankaanniemi: Herra puhemies! Sosiaalivaliokunta joutui, niin kuin täällä on esille tullut, käsittelemään melkoisessa ruuhkassa lastensuojelulain muutoksen. Siitä huolimatta, että aikataulu oli tiukka ja monet asiat olivat yhtä aikaa auki, näkisin, että tähän asiaan paneuduttiin sillä vakavuudella, mitä asia edellyttikin. Lopputulos on myös sen mukaan harkittua ja varsin tyydyttävää, sanoisin jopa hyvää lainsäädäntöä, sikäli mikäli ymmärrän monien asiantuntijoiden kuulemisen ja pitkien keskustelujen jälkeen. Muissa valiokunnan suurissa asioissa, tänä

päivänä käsittelyssä olevassa perhe-eläkeuudistuksessa muun muassa, ei tällaiseen käsittelyn perusteellisuuteen päästy kuin tässä.

On lähtökohdaksi sanottava, että meillä tässä maassa on hyvä elintaso ja korkea hyvinvointi. Se näkyy myös niin, että meillä on suuri enemmistö lapsia perheissä, jotka voivat hyvin ja joilla menee hyvin, eikä sen tähden ole tilannetta syytä liiaksi mustamaalata. Viime vuosien kehitys yhteiskunnassa on kuitenkin tuonut uusia sekä fyysisiä että henkisiä muutoksia, jotka näkyvät monenlaisina ongelmina. Tiedämme, että yhä tänä päivänä lapsiperheiden talous on monelta osin puutteellinen, asunto-ongelmia on edelleen, aikuisten elämään liittyvät stressitekijät, työssä tapahtuvat muutokset, kaupungistuminen, kovan elämänrytmistön lisääntyminen eli tuleminen yhä useampiin elämän ympyröihin ja monien aineellisten tekijöiden muuttuminen ovat lisänneet sosiaalisia ongelmia, jotka heijastuvat hyvin voimakkaasti lapsissa ja heidän kehityksessään. Tämän lisäksi tietysti on alkoholin käyttö lisääntynyt myös lasten keskuudessa. Huumeistakin olemme valiokunnassa saaneet tietoja. Huumeiden käyttö on tullut valitettavasti jatkuvasti yleisemmäksi. Myös sellainen asia kuin inesti on laajentunut, tai ainakin tapauksia on tullut julki entistä enemmän.

Nämä osoittavat eräällä tavalla sitä kehitystä, joka meillä yhteiskunnassa tänä päivänä on. Tämä kehityksen suunta edellyttää meiltä päättäjiltä syvällistä paneutumista lastensuojelun kysymyksiin. Niiden ongelmien, jotka mainitsin, lisäksi on nähtävä se yhteiskunnassa tapahtuva arvojen muutos ja perinteisten kestävien arvojen romutus, jota on tapahtunut ja joka tuo eteemme ongelmia, koska ei ole pystytty esittämään ja tuomaan hylättyjen arvojen tilalle riittävän hyviä ja kestäviä kasvatusta ja elämänmuotoasioita ja -arvoja.

Me elämme siis tilanteessa, jossa valtaosa lapsista elää hyvin ja turvautusti, mutta kasvavassa määrin uhkatekijät ovat lisääntymässä ja edellyttävät varautumista tulevaan kehitykseen hyvin syvällisesti. Tähän sekä hallituksen esityksessä että myös erityisesti valiokunnan työskentelyssä on paneuduttu kiitettävällä tavalla.

Hallituksen esitys ja valiokunnan mietintö sekä siihen sisältyvä lakiesitys voidaan jakaa karkeasti kolmeen osaan, eli ennalta ehkäi-

sevien toimenpiteiden kartoittamiseen, uudelleenjärjestelyyn ja tehostamiseen; toiseksi varsinaisten lastensuojelutoimenpiteiden uudistamiseen ja tehostamiseen sekä kolmanneksi jälkihuollon järjestämisen tehostamiseen. Nämä kaikki ovat erittäin tärkeitä kokonaisuuksia, ja niitä on syytä tarkastella jokaista hieman erikseen.

Käymättä tarkemmin esityksen sisältöä enää läpi totean tyydytyksellä, että nyt ovat koulukuraattorit ja -psykologit tulossa ja näin voidaan koulun vastuuta lapsista, kasvavasta nuorisosta, tehostaa nimenomaan niin, että koulussa, jossa koko ikäluokka 7—16-vuotiaina ja vielä sen jälkeenkin mutta varsinkin tuossa vaiheessa on, pystytään havaitsemaan ongelmien ympäröimät lapset ja heidän elinolosuhteensa ja puuttumaan niihin mahdollisimman varhain ammatti-ihmisten toimesta. Tämä on hyvin tärkeää, ja laki tuo tähän lisää selvyyttä ja selvän perustan, jopa velvoitteen. Ei ole kovinkaan tärkeä asia se, ovatko koulupsykologit ja -kuraattorit sosiaalitoimen vai koulutoimen alaisia. On ihan hyvä, että he ovat kunta-kohtaisesti sijoitettavissa. Meillä on on niin erilaisia kuntia, että he voivat hyvin palvella eri organisaatioissa. Tärkeää on, että näihin saadaan valtionosuus ja sitä kautta kunnat perustavat riittävästi virkoja ja saavat niihin henkilöt hoitamaan, ammatti-ihmiset.

Toiseksi totean, että viranomaisten yhteistyötä ennalta ehkäisevänä toimenpiteenä pyritään tehostamaan, ja se on hyvin tärkeä ja arvokas asia. Kun kuultiin valiokunnassa selvityksiä kunnissa tehtyjen lastensuojelusuunnitelmien laatimisesta, todettiin, että eri kunnissa yhteistyö eri sektorien, esimerkiksi asuntoviranomaisten, sosiaaliviranomaisten ja kouluviranomaisten, kesken ei vieläkään toteudu kovinkaan hyvin. Siinä on paljon tehostamisen varaa, ja on hyvin tärkeää, että siihen kiinnitetään voimakkaasti huomiota. Ei vain kunnan sisäisten viranomaisten keskinen yhteistyö vaan myös kuntatasolla toimivien seurakuntien ja järjestöjen hyväksikäyttö näissä asioissa on äärettömän tärkeää, ja siihen on syytä kiinnittää vakavasti huomiota.

Lakiesityksessä puhutaan vain raskaana olevien äitien suojelusta, mutta valiokunta sisällytti mietintöön äitien rinnalle ja samaan yhteyteen 11 §:n perusteluihin maininnan myös sikiön suojelemisesta, ja tämä asia on

hyvin tärkeä. On tärkeää, että ihmiselämä, joka on alkanut ja joka on kokonaan kuitenkin vielä edessäpäin, saa suojelun jo siinä vaiheessa, kun se on vielä syntymätön. Näin voidaan varmasti tehdä suuri palvelus sille ihmiselle, joka on syntymässä, ja myös yhteiskunnalle niiden kustannusten ja ongelmien ehkäisemiseksi, jotka esimerkiksi alkuholin käyttö sikiölle aiheuttaa.

Täällä edustaja, varapuheenjohtaja Louvo esitti, että viinapulloihin pitäisi sisällyttää etikettiin maininta ”alkoholi voi aiheuttaa sikiövaurion”. Tätä esitystä on pidettävä erittäin arvokkaana ja hyvänä. Toivoisin, että tällainen maininta saataisiin ja sosiaali- ja terveysministeriö tekisi asiaa koskevan aloitteen ja pyrkisi siihen, että asiaan kiinnitettäisiin sen vakavuuteen verrattavissa oleva huomio. Valiokunta on saanut tiedon, että vuosittain noin 600 raskaana olevaa naista aiheuttaa sikiölle alkoholin käytöstä johtuvan vaaran. Noin 300 lasta syntyy alkoholin käytön vaurioittamana. Nämä ovat ikäviä lukuja, kun ovat kysymyksessä ihmiset, joiden koko elämä on tämän tähden vaikeutunut ja sisältää turhia ongelmia, kun tähän voidaan, ehkä merkittävästikin, vaikuttaa näillä toimenpiteillä.

Ennalta ehkäisevien toimenpiteiden jälkeenkin tarvitaan kuitenkin varsinaisia lastensuojelutoimenpiteitä, koska aina on ja aina tulee olemaan niitä lapsia, jotka eri syistä joutuvat suuriin vaikeuksiin elämässään. Näiden ongelmalasten tilanne usein on hyvin vaikea heidän omien elintapojensa ja elinympäristönsä johdosta mutta vielä useammin ehkä vanhempien elintapojen ja elinympäristön aiheuttamien ongelmien vuoksi. Tiedämme käytännöstä, että monikin lapsi ja nuori tänä päivänä saa vanhemmiltaan ”rakkautta” siinä muodossa, että annetaan ehkä illalla satanen kouraan ja itse vanhemmat lähtevät johonkin ravintolaan iltaa ja yötä viettämään. Tällainen on ikävän yleistä ja johtaa siihen, että lapset joutuvat ratkaisemaan elämäntapansa ja ongelmansa tällä tavalla hyvin kylmästi ja kolkosti tämän hyvinvointiyhteiskunnan keskellä. Näiden lasten elintavat ja elinympäristö johtavat heidät sellaiseen tilanteeseen, että tarvitaan lastensuojelutoimenpiteitä.

Valiokunnassa oli paljon esillä 12—15-vuotiaiden lasten tilanne, ja olen henkilökoh-  
taisesti hyvin iloinen siitä, että laki sai

valiokunnassa sen muodon, jonka se sai. On hyvin selkeästi nähtävä se raja, jonka yli mielestäni hallituksen esityksessä astuttiin ja jonka yli ei tule astua. Nimittäin hallituksen esitys merkitsi mielestäni sitä, että siinä olisi siirretty lapselle vastuuta hänen omasta elämästään ja sen koko tulevaisuudesta. Tätä vastuuta ei voida lapselle tuossa iässä vielä siirtää. Ehkä se ei välttämättä ole ikäkysymys, mutta useinkaan tuossa elämäntilanteessa ja -vaiheessa ei voida vastuuta siirtää, vaan vastuun on oltava aikuisilla ja nimenomaan noissa tapauksissa ammatti-ihmisillä. Ymmärrän, niin kuin kuultiin valiokunnassa, että tätä vastuuta kantaa lähes poikkeuksetta aina kaksi ihmistä, kaksi sosiaalityöntekijää. Käsittääkseni pienemmissäkin kunnissa nykyisin on mahdollisuus siihen, että kaksi ihmistä, vaikka he eivät ole ehkä molemmat sosiaalityöntekijöitä koulutukseltaan, pystyy ja on käytännössä tekemässä noita kipeitä ja vaikeita ratkaisuja lasten osalta.

On siis ihan paikallaan, että pykälä muutettiin siihen muotoon, että 12—15-vuotiaat eivät joudu itse tekemään raskaita itseään koskevia päätöksiä vaan vastuu on aikuisilla. Myös muutamia muita aikaraja- ja muita asioita muutettiin valiokunnassa, ja ne muutokset olivat paikallaan.

Kolmantena pääkohtana ovat jälkihuolto-toimenpiteet, joihin yhteiskunnan on satsattava hyvin voimakkaasti. On hämmästyttävää, että asuntoasiat tässä yhteiskunnassa ovat yhä niin heikossa kunnossa, että niiden johdosta tarvitaan lastensuojelutoimenpiteitä. Laissa annetaan subjektiivinen oikeus asunnonsaantiin, ja tämä on hyvä asia, vaikka sitä kuntien keskusjärjestöjen edustajat, hämmästyttävää kyllä, olivat tyrmissä.

Tuntui näin kunnallishemisestä varsin kurjalta, että näiden lasten asuntoasioiden järjestämisestä eivät kunnat olisi valmiita ottamaan todella vastuuta. On kysymys suhteellisen pienistä määristä ja todella vakavista tilanteista, joten on erittäin tärkeätä, että tämä oikeus lakiin tuli ja on jäämässä.

Jälkihuoltoon ehkä voidaan lukea myös tulossa oleva perhehoitajalaki, jonka tuloa on paikallaan toivoa, että se tulisi mahdollisimman pian, jotta saataisiin perhehoidon — hyvän hoitomuodon — tarjoamat mahdollisuudet käytetyiksi nykyistä laajemmin lasten ja nuorten suojelussa.

Herra puhemies! Tässä keskustelussa on tullut esille muutamia ongelmia, jotka jäävät ja jotka ehkä pahenevat, ja yksi vakavimpia näistä on sosiaalialan työntekijäpula ja siihen liittyvä sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus, joka on varsin suurta. On ikävää, että kunnissa joudutaan kärsimään ja lapsiperheet ja lapset joutuvat kärsimään siitä, että sosiaalityöntekijöitä ei ole riittävästi ja heidän työnsä raskaus, heikko palkkaus ja muut tällaiset tekijät ajavat heitä muihin tehtäviin ja vaihtuvuus on hyvin suurta. Tähän ongelmakenttään ja myös sosiaalityöntekijöiden näissä vaikeissa asioissa saamaan työohjaukseen ja koulutukseen tulee hyvin voimakkaasti kiinnittää huomiota.

Olen iloinen, että lakipaketti on tässä muodossa nyt menossa täällä läpi ja valiokuntakin oli siitä yksimielinen.

Ed. Hurskainen-Leppänen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vastauksena ed. Kankaanniemen puheenvuoroon: Ensinnäkin oli tietenkin miellyttävää havaita, että sikiön suojelu oli otettu valiokuntakäsittelyssä näin vahvasti esille. Lastensuojelulaki lähtee siitä lähtökohdasta, että lapsen etu on ensisijainen. Olisinkin toivonut, että myös lapsen etua olisi ajateltu vielä vahvemmin puhuttaessa sikiöasteella olevasta lapsesta. Jos äiti käyttää alkoholia odottaessaan lasta, olisin valmis hyväksymään niinkin pitkälle meneviä toimenpiteitä kuin pakkohoidon, etenkin jos on jo huomattavissa edeltä käsin, että lapselle tulee mahdollisesti vaurioita äidin alkoholin käytöstä.

Ed. Ala-Harja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kankaanniemi kiinnitti aivan oikein huomiota 11 §:ään, jossa raskaana olevat äidit tulevat erikoissuojelun ja -huomion kohteeksi. Valiokunnassa meille selvisi, että alkoholin vähentäminen raskauden aikana kannattaa joka vaiheessa. Pahimmat vauriothan tulevat raskauden ensimmäisten kolmen kuukauden aikana. Vaikka laki edellyttää terveydenhuollolta raskaana olevien naisten erikoissuojelua, tämä ei käytännössä aivan niin hyvin toimi, koska vain pieni osa raskaana olevista huume- ja alkoholistaideista tulee julkisen neuvolatoiminnan ja äitiyshuollon piiriin.

Sen takia olisikin tärkeää, koska meillä nyt ei ole julkisia palveluita eikä sellaisia

paikkoja, mihin voitaisiin ohjata nämä äidit — tämä on aivan vapaaehtoisjärjestöjen varassa — jotta tämä lain pykälä ja henki toimisi, että meillä olisi julkisella terveydenhuollolla tarjottavana sellaisia hoitopaikkoja — niiden ei tarvitse olla sairaalapaikkoja — mihin nämä äidit voitaisiin ohjata ja näin tukea heitä heidän irrottautuessaan huumeista ja alkoholista raskauden aikana; näin tämän lain henki toteutuisi.

Ed. Taina (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Olen samaa mieltä ed. Hurskainen-Leppäsen kanssa siitä, että raskaana olevien alkoholistaisten pakkohoidosta tulee keskustella. Luulisin, että kun 11 §:stä valiokunnassakin keskusteltiin, jonkinlainen myönteinen henki pakkohoidon suuntaan oli valiokuntakäsittelyn aikana. Kuitenkin katsottiin, että tässä on tavallaan isosta periaatteellisesta asiasta kysymys, eikä haluttu sitä lastensuojelulain muutokseen mukaan ottaa. Mutta toivon, että nyt kun on kuitenkin olemassa pykälä äitien suojelusta, joka sekin on uutta, että kuitenkin tämä on alku sille, että aletaan puhua myös pakkohoidosta ja myös etsiä niitä keinoja ja hoitopaikkoja näille äideille, että saadaan lapsi suojeltua.

Tästä asiasta on keskusteltu monissa yhteyksissä. Joku on esittänyt sellaisen kannanoton, että äitiä ei voida pakkohoitoon ottaa ja ei voi muutaman kuukauden hoitoa järjestää tällaisella pakolla. Olen sitä mieltä, että kun on kysymys lapsen elämästä ja useasta kymmenestä vuodesta ja siitä, pystyykö hän elämään terveenä, voidaan kyllä silloin äidin pakkohoito asettaa vastapainoksi tämän elämän kanssa.

Ministeri Halonen: Herra puhemies! Olisin halunnut lisätä aikaisempiin puheenvuoroihin sen, että raskaana olevien naisten erityissuojelu on tullut nimenomaisesti sitä kautta esille, että tarkoitukseen varattujen varojen puitteissa pystyttiin tukemaan Naistenklinikalla projektia, josta saatiin tietoja. Tältä pohjalta on lähdetty edelleen kehittämään sitä, että päihdehuollon palvelut olisivat kaikissa tilanteissa ns. normaalipalveluina saatavana.

Haluaisin kuitenkin tässä yhteydessä vielä enemmän kuin pakkohoitoon kiinnittää huomiota siihen, että raittiuskasvatuksen saaminen osaksi normaalia ennalta ehkäisevää

toimintaa sosiaali- ja terveydenhuollossa ja sen niveltäminen osaksi ihmisen sisäistä ja ulkoista hyvinvointia saattaisi tuoda hieman pehmeämmässä muodossa yleisempään tietouteen sitä, mitä haittoja alkoholin käytöllä on tietyissä tilanteissa.

Ed. Väistö: Herra puhemies! Eduskunnan käydessä keskustelua lastensuojelun tilaa ja tulevaisuutta koskeneesta hallituksen selonteosta todettiin, että yhteiskunnassamme ei ole riittävästi kiinnitetty huomiota eri tavoin vaikeuksiin joutuneiden lasten ja nuorten asemaan. Nämä lapset ja nuoret ovat oireina siitä, että yhteiskunnassamme on pahoinvointia. Usein käy niin, että vaikeudet perheissä kasautuvat. On työttömyyttä, asunto-ongelmia, yksinäisyyttä, alkoholismia, usein on vielä näihin liittyvää toimeentulovaikeutta, joka perusturvauudistuksen viipyessä on yhä korostumassa.

Käsillä oleva lastensuojelulain muutos satuu ajankohtaan, jolloin Lapsen oikeuksien yleissopimus on myös ajankohtainen. Sopimus lähtee paitsi yleisistä ihmisoikeuksista, myös lapsen erityisoikeuksista. Näitä lapsen erityisoikeuksia ovat oikeus huolenpitoon, suojeluun ja oikeus osallistua häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Keskeiselle sijalle on asetettava lapsen etu.

Aiheellisesti on kiinnitetty huomiota siihen, miten lapsi ylipäättään saa oikealla ja myönteisellä tavalla asiansa ja hätänsä kuuluiin. Sopii kysyä, auttaisiko tässä lapsiasiamies, jota sosiaalivaliokunnalle ehdotettiin. Lapsiasiamies ei itse ryhtyisi huolehtimaan asian jatkokäsittelystä, vaan ohjaisi sen kuntatason viranomaisille.

Sosiaalivaliokunnan käsittelyssä korostui yhteiskunnan palvelujen kehittäminen ja ennalta ehkäisy. Lapsiperheiden ja heille palveluja tuottavien tahojen yhteistyön lisääminen on välttämätöntä. Vapaaehtoistyötä tarvitaan myös nykyistä enemmän. Koulun ja kodin välisen yhteistyön tärkeyttä ei koskaan korosteta liikaa. Tuntuu vain siltä, että sopivia toimintamuotoja ei aina löydetä, jotta yhteistoiminta koettaisiin tärkeäksi ja tuloksekkaaksi, jotta tällainen ennalta ehkäisevä työ toisi myös lapsen kannalta parhaan tuloksen. Esille on noussut myös se, että esimerkiksi psyykkisten vaikeuksien ilmaantuessa lapsi, nuori tai koko perhe leimaantuu ja joutuu usein lähipiiriin kohtuuttomankin

riepottelun kohteeksi tilanteessa, jolloin läheisten tuki ja huolenpito olisi mitä tärkeintä.

Sosiaalivaliokunta jätti yksimieliseen mietintöönsä kaksi pontta. Toisessa ehdotamme, että hallitus huolehtii koulukuraattorin ja -psykologin virkoihin riittävän valtionosuuden riippumatta siitä, kuinka nämä virat hallinnollisesti sijoittuvat kunnan organisaatiossa. Tämä edellyttää muutoksia, jotka on välttämättä lainsäädännössä ja sääöksissä tehtävä. Toisessa valiokunnan ponnassa korostetaan, että hallitus seuraa lakien toimivuutta ja antaa viiden vuoden kuluessa lapsipoliittisen selonteon.

Valiokunnan tänään kuullessa asiantuntijoita selontekoon liittyen saimme kuulla, että välttämättä koulukuraattori-termi ei ole ainakaan lasten ja nuorten mielestä paras mahdollinen, kenties se on jopa luotaantyyntävä. Sopsisiko tähän miettiä jotain uutta nimeä?

Selvitykset ovat osoittaneet, että puutteelliset asumisolot tai asunnon puuttuminen ovat usein taustalla, kun ajaudutaan huostaanottotilanteeseen. Tästä syystä onkin välttämätöntä, että asuntokysymykset otetaan kunnissa vakavasti. Lakiin sisältyy velvoittava periaate, että kuntien on järjestettävä tarpeen mukainen asunto lastensuojelun tukitoimien tarpeessa olevien lasten ja heidän perheidensä auttamiseksi.

Sosiaalivaliokunnassa kuulumme, että odottavien äitien päihdeongelmat ovat jatkuvasti lisääntyneet. Tämän 11 §:n käsittely, johon jo äskeisessä keskustelussa viitattiin, yllätti monet siinä mielessä, että raskaana olevien äitien alkoholin ja päihteiden käytön ongelma on jatkuvasti lisääntymässä ja että kaikki ongelmat eivät välttämättä tule edes neuvolatoiminnan kautta terveydenhuoltoviranomaisten tietoon. Tähän on kiireesti kiinnitettävä huomiota, sillä raskaana olevien äitien suojeleminen on tehtävä, jota ei voida sallia lyötävän laimin. Voi olla, että äiti ei täysin pysty arkielämässään huolehtimaan omasta ja syntymättömän lapsensa hyvinvoinnista enää lainkaan. Auttamistyössä tarvitaan eri tahojen yhteistyötä, sillä ongelmien ratkaisut eivät tässä, kuten eivät koko lastensuojelutyössä, ole useinkaan helppoja.

Eduskunnan sosiaalivaliokunnassa on parhaillaan käsiteltävänä äsken mainittu halli-

tuksen lastensuojelua koskeva selonteko. Näin ollen keskustelu lastensuojelusta tulee tässä salissa vielä jatkumaan selonteon käsittelyn yhteydessä. On tärkeää, että lastensuojelulainsäädännön toteutumista ja arkipäivän toimivuutta seurataan mahdollisimman tarkoin ja uudistetaan tarvittaessa lainsäädäntöä.

Lapsi tarvitsee huolenpitoa ja rakkautta, mutta myös selkeät rajat, mikä on oikeaa ja hyväksyttävää, mikä taas ei. Kriminaalipoliikan keinojen rinnalle on kehitettävä muita seuraamusjärjestelmiä, jotka ottavat toisaalta teon laadun, toisaalta tekijän iän huomioon. Rikollisesta toiminnasta on aina seurattava jonkinlainen rankaiseminen.

Arvoisa puhemies! Erään kirjan otsikkona on "Osaammeko kuunnella ja auttaa". Onnistuneessa lastensuojelutyössä oikea kuunteleminen ja oikea auttaminen ovat mitä tärkeimpiä. Ennalta ehkäisevät toimet on asetettava etusijalle niin, että lasta ja hänen perhettään voidaan auttaa ajoissa ja palauttaa lapsen oman elämän hallinta ja tukea myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Ed. Kuuskoski-Vikasmaa: Arvoisa puhemies! Aivan lopuksi pari näkökohtaa. En käy toistamaan sitä kaikkea, mitä olemme tämän illan aikana jo keskustelleet, mutta haluaisin itsekkin viitata tuohon näkökohtaan, mihin ed. Väistö aivan lopussa tuli. Lastensuojeluun kuuluu ennalta ehkäisevä työ ja korjaava hoidollinen työ. Ne ovat aina kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Silloin, kun meidän perhepoliittiset ja muut toimenpiteemme ovat lasten ja perheiden suhteen riittämättömiä, silloin kun emme ota lasten tarpeita riittävästi huomioon, emme kunnioita heidän oikeuksiaan, silloin meillä on yhä enemmän korjaavaa työtä.

Itse koen hyvin suureksi ongelmaksi sen, että tänä päivänä tuntuu siltä, että heikomista ja myös pienemmistä välittäminen on yhä vähemmän arvostettua, ja tämä nähdäkseni liittyy hyvin läheisesti siihen, miten pitkälle me pääsemme erilaisilla laeilla ja asetuksilla, sääöksillä ja viranomaisten toimenpiteillä. Olen tyytyväinen siihen, että nämä lastensuojelulain muutokset on saatu toteutetuksi ja näin luotu eräänlaista pohjaa ennen kaikkea korjaavalle ja hoidolliselle työlle.

Mutta jos yhteiskunnassamme ei viriä syvällisempää keskustelua meidän arvoistam-

me, siitä, mikä on oikein ja väärin, uskon, että lain rajat tulevat vielä aikaisemmin vastaan. Monet asiantuntijat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että lapsille ei ole tänä päivänä selvää, mikä on oikein ja mikä väärin, mutta silloinkin on, näin uskon, ennen kaikkea kysymys siitä, mikä on meidän aikuisten mielestä oikein ja väärin, mitä me itse arvostamme.

Asiantuntijat ovat olleet erittäin huolestuneita siitä, että kasvava alkoholiongelma heijastuu hyvin vahvasti lasten ja nuorten elämään, ja ehkä ennen kaikkea siitä, että kasvavan alkoholin kulutuksen ja myös haittojen osalta valtaa yhä enemmän alaa sellainen välinpitämättömyys ja jonkinlainen alistuneisuus, että asioille ei voida mitään tehdä. Onko todella näin?

Ed. Alho viittasi jo siihen, että tänä päivänä emme voi lähteä aina siitä, että koti on lapsen paras paikka. Tämä on aika kova tosiasia, mutta olen hänen kanssaan samaa mieltä, että näin joudumme toteamaan, ja on merkkejä, että joudumme ainakin tietyillä alueilla yhä useammin näin toteamaan.

Toinen näkökohta on se, että lasten laiminlyöntejä ja pahoinpitelyitä ei tapahdu yksinomaan niissä perheissä, jotka kantavat eräällä tavalla sosiaalisen riskin leimaa, vaan niitä tapahtuu myös niissä perheissä, joita me pidämme ns. hyvinä perheinä, joissa on taloudellista vaurautta ja joissa on oikein hyvä ulkokuori. Sielläkin voi käydä niin, että lapsen oikeudet eivät tule huomioon otetuiksi, ja niittenkin perheiden ja kotien osalta meidän on uskallettava tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin.

Kysymys perheitten auttamisesta ja elämään puuttumisesta on äärimmäisen vaikea, niin kuin tämän keskustelun aikana on todettu, ja siitä syystä niillä viranomaisilla, jotka tätä työtä tekevät, täytyy olla hyvin hyvä koulutus, hyvä ammattitaito ja paljon kokemusta.

On hyvä, että puutteet ja vaikeudet, jotka tämän päivän sosiaalityössä ja lastensuojelutyössä ovat, aivan avoimesti täällä tunnustetaan. Ainakin henkilökohtaisesti odotin, että 1980-luvun loppupuolella lastensuojeluun ohjautuu enemmän uusia resursseja, kun valtiosuus- ja muut lainsäädäntötoimenpiteet 1980-luvun puolivälissä tehtiin. Tämän päivän viestit ovat ilmeisesti sen suuntaisia,

että sittenkään näitä resursseja ei ole kovin paljon saatu lisää.

Ennen kaikkea tänä päivänä askarruttaa kysymys siitä, miten turvataan meidän sosiaalityöntekijöittemme perehtyminen tähän alueeseen, se, että he pysyvät työssään ja ammatissaan riittävän pitkään ja voivat siinä myös sitten hankkia riittävän hyvän koulutuksen. Tässä suhteessa tietysti ajankohtaiset palkkauskysymykset nousevat esiin, mutta myös se, että kunnissa arvostettaisiin tätä työtä enemmän, yhtä hyvin ennalta ehkäisevää työtä, mutta myös korjaavaa työtä. Emme me voi jättää niitä lapsia ja perheitä pulaan, jotka ovat maksaneet ehkä kalleimman laskun vaurautemme kasvusta.

Ed. Hurskainen-Leppänen: Arvoisa puhemies! Yritin aiemmin pyytää vastauspuheenvuoroa, mutta kun en saanut sitä, niin käytän tässä varsinaisen puheenvuoron. Ed. Ala-Harja toi esille raskaana olevien, päihäteitä käyttävien äitien kohdalla sen, että meidän yhteiskunnassamme ei ole palveluja tältä osin tarjolla.

Ensi- ja turvakotien liitossa tämä ongelma on tiedostettu jo vuosikymmenien ajan ja näin ollen myös sillä puolella on palveluja järjestetty, joskin ne ovat yleishyödyllisten yhdistysten järjestämiä palveluja. Esimerkiksi täällä Helsingissä on aloittamassa toimintaansa Erja-koti, joka on tarkoitettu juuri päihäteitä käyttäville, raskaana oleville äideille, ja sinne hakeutuminen on vapaaehtoista ja myös hoito on vapaaehtoista.

Ed. Ala-Harja: Arvoisa puhemies! Vas-  
tauksena ed. Hurskainen-Leppäsen sanoi-  
sin, että todella viittasinkin siihen, että va-  
paaehtoispuolella on järjestetty hoitopaikko-  
ja ja niitä on saatavissa vain täällä Helsingin  
seudulla. Mutta kyllä meillä täytyisi olla  
julkisella sektorilla tarjolla sellaisia paikkoja  
muuallakin päin Suomea, mihin voitaisiin  
ohjata näitä äitejä. Ennen kuin me puhumme  
pakkohoidosta, meillä täytyisi olla vapaaeh-  
toisesti mahdollisuus mennä, ei sairaalaan,  
koska nämä eivät välttämättä tarvitse sairaalapaikkoja, vaan sellaisiin paikkoihin, joista  
he voisivat käydä vaikka töissä ja joissa  
saisivat tukihoidoa.

Ed. Kuuskoski-Vikatmaa: Herra  
puhemies! Olen ed. Ala-Harjan kanssa aivan

samaa mieltä, että näitä palveluja täytyy olla myös muualla maassa, ja kiinnittäisin huomiota siihen, mitä asiantuntijatkin valiokunnassa kertoivat, kun he muistuttivat meitä siitä, että näiden äitien alkoholiongelmia on jatkunut jo hyvin pitkään. Ei se ole tullut tämän raskauden myötä, ja sen vuoksi on kysymys myös niistä palveluista, jotka ovat yleensä naisalkoholisteille tässä maassa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

# **18) Ehdotukset laeiksi työttömyysturvalain muuttamisesta sekä työttömyyskassalain 3 ja 4 §:n muuttamisesta**

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 192

Lakialoite n:o 101

Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 33

Suuren valiokunnan mietintö n:o 193

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

## **Keskustelu:**

Ed. Väistö: Arvoisa puhemies! Tänään on käynyt entistä selkeämmin ilmi, että on välttämätöntä, että työttömien toimeentuloturva parannetaan kiireesti samalla, kun luodaan tasoltaan nykyistä parempi ja yhtenäinen perusturvajärjestelmä. Hyvän lähtökohdan antaa keskustan eduskuntaryhmän syyskuussa yhdessä SKDL:n kanssa jättämä lakialoite. Uudistuksen tavoitteena tulee olla, että kaikille taattaisiin perusturva, joka korotetaan asteittain 3 000 markan tasolle kuukaudessa. Nyt työttömyysturvan peruspäiväraha on nettomäärältään enimmillään vain noin 1 700 markkaa kuukaudessa. Monet työttömät joutuvatkin turvautumaan toimeentulotukeen, mikä ei voi olla oikein.

Toimenpiteet työttömyysturvalain peruspäivärahan tason korottamiseksi ovat kiireellisiä juuri nyt, kun hallituksen talouspolitiikan epäonnistuminen on johtanut Euroopan korkeimpaan korkotasoon ja monin tavoin tavallisten ihmisten elämisen kustannusten nousuun.

Herra puhemies! Työttömyysturvalain muuttamista koskevaan sosiaalivaliokunnan mietintöön sisältyvässä II vastalauseessa on perustelulausuma, jota ehdotimme jo valiokunnan mietintöön. Ehdotuksemme kuitenkin hylättiin hallituspuolueiden edustajien äänin.

Ehdotan nyt, että kyseinen perustelulausuma hyväksyttäisiin valiokunnan mietinnön II vastalauseen mukaisena.

Ed. Kankaanniemi: Herra puhemies! Kannatan ed. Väistön tekemää ehdotusta perustelulausumaksi.

On todettava, että työttömyysongelma ei ole tästä maasta vielä historiaan siirtynyt, vaan monilla alueilla se on yhä arkista ja todellista. Tunnettua on, että esimerkiksi Turun seudulla on mennyt viime aikoina paljon yrityksiä konkurssiin ja myös muualla maassa. Varmasti lähiaikoina ankarana korotasonkin ansiosta ja syystä konkurseja tulee entistä enemmän. Ennen kaikkea ongelmat ovat Itä- ja Pohjois-Suomessa, jossa on pitkäaikaistyöttömiä, joilla perusturva on suurissa vaikeuksissa. Siksi on syytä vielä lausua tällainen ponsi, jonka ed. Väistö esitti. Kannatan sen hyväksymistä.

Ed. Stenius-Kaukonen: Herra puhemies! Kannatan myös sen hyväksymistä ja mielestäni koko eduskunnan pitäisi kannattaa sen hyväksymistä, kun otetaan huomioon ne puheet, mitä tänä päivänä pidettiin eduskuntatalon portailla, kun vastattiin eläkeläisten, työttömien ja muiden vähävaraisten mielenosoituksen osanottajille. Lupaukset olivat kauniita, tekoja alettaisiin tarvita.

Erityisesti eduskunnan perusturvatyöryhmä, jossa oli kaikkien eduskuntaryhmien edustajat mukana, totesi nimenomaan, että kaikkein kiireisimpiin korjattaviin kohtiin kuuluu työttömyysturvan peruspäivärahan korottaminen. Vaikka hallitusohjelmassa on erillinen kohta tästä asiasta, niin tämä hallitus ei ole saanut koko elinaikansa vielä minkäänlaista, ei markkanakaan tasokorotusta

aikaiseksi. Se on kyllä todella hämmästyttävää. Tai ei se nyt oikeastaan niin hämmästyttävää ole, mutta se on hävytöntä.

Herra puhemies! On vielä toinen asia, josta lastensuojelulain keskustelun jälkeen on syytä huomauttaa. Hallitus esitti oikaisumenetelyä: työttömällä olisi ollut mahdollisuus hakea oikaisua työvoimatoimiston antamaan työvoimapolitiittiseen lausuntoon. Valiokunta kuitenkin poisti tämän, koska työvoimahalinnon henkilökunta sitä vastusti. Tässä nyt olisi ollut kysymys suurin piirtein siitä, onko työttömällä puhevalta omassa asiassaan. Sitä ei työttömällekaan haluta antaa. Kun sosiaalivaliokunnassa puhuttiin lasten puhevaltakärajasta, puheet olivat suurin piirtein samoja kuin silloin, kun puhuttiin, voiko naiselle antaa puhevaltaa. Lapsille, työttömille ja muille yhteiskunnan heikompiaisille ei haluta antaa puhevaltaa eikä heidän oikeuksiansa toteuttaa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Väistö ed. Kankaanniemen kannattamana ehdottanut, että II vastalauseen viimeiseen kappaleeseen sisältyvä lausuma hyväksyttäisiin.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Toisessa käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset hyväksytään.

Eduskunta pysyy toisessa käsittelyssä tekemässään päätöksessä lakialoitteeseen sisältyvän lakiehdotuksen hylkäämisestä.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Lopuksi päätetään perustelulausumaehdotuksesta.

## Äänestys ja päätös:

Mietintö ”jaa”, ed. Väistön ehdotus ”ei”.

Toinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 90 jaa- ja 45 ei-ääntä; poissa 64. (Koneään. 13)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Asia on loppuun käsitelty.

## 19) Ehdotus laiksi kuljetusten alueellisesta tukemisesta annetun lain muuttamisesta

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 153

Liikennevaliokunnan mietintö n:o 10

Suuren valiokunnan mietintö n:o 187

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

## 20) Ehdotus laiksi eräiden asuntolainojen lyhennysten ja korkojen lykkäämisen väliaikaisesta järjestämisestä

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys n:o 180

Toisen lakivaliokunnan mietintö n:o 11

Suuren valiokunnan mietintö n:o 188

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

## Uusi hallituksen esitys

Toinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että tasavallan presidentin kirjelmän ohella kuluva marraskuun 24 päivältä on eduskunnalle saapunut hallituksen esitys n:o 224, joka nyt on edustajille jaettu.

## 21) Ehdotus vuoden 1990 rakennusverolaiksi

### Toinen käsittely

#### Hallituksen esitys n:o 208

#### Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 74

#### Suuren valiokunnan mietintö n:o 175

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 175. Viime perjantaina pidetyssä istunnossa julistettiin yleiskeskustelu asiasta päättyneeksi ja asian käsittely keskeytettiin. Yleiskeskustelussa on ed. Pekkarinen ed. Rengon kannattamana ehdottanut, että käsittelyn pohjaksi otettaisiin vastalauseeseen sisältyvä lakiehdotus.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

### Äänestys ja päätös:

Joka käsittelyn pohjaksi hyväksyy suuren valiokunnan mietinnön, äänestää ”jaa”; jos ”ei” voittaa, on ed. Pekkarisen ehdotus hyväksytty.

Toinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 86 jaa- ja 45 ei-ääntä; poissa 68. (Koneään. 14)

Eduskunta on käsittelyn pohjaksi hyväksynyt suuren valiokunnan mietinnön.

Eduskunta ryhtyy lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

### 1 §.

#### Keskustelu:

Ed. Pekkarinen: Herra puhemies! Ehdotan, että 1 § hyväksyttäisiin siinä muodos-

sa kuin se on kirjattu vastalauseessa, mikä käytännössä merkitsee sitä, että koko maan sijasta lakia sovellettaisiin vain IV perusvyöhykkeellä eli eteläisimmässä Suomessa sekä tämän lisäksi Jyväskylän, Oulun, Kuopion ja Mikkelin kaupungeissa.

Ed. E. Aho: Herra puhemies! Kannatan tätä ed. Pekkarisen ehdotusta, jota tukevat myös alueellista rakentamista kuvaavat tilastot hyvin kiistattomasti.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Pekkarinen ed. E. Ahon kannattamana ehdottanut, että pykälä saisi sen muodon, joka sillä on vastalauseessa.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

### Äänestys ja päätös:

Mietintö ”jaa”, ed. Pekkarisen ehdotus ”ei”.

Toinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 86 jaa- ja 50 ei-ääntä; poissa 63. (Koneään. 15)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

2 § ja 1 §:n edellä oleva väliotsikko hyväksytään keskustelutta.

### 3 §.

#### Keskustelu:

Ed. Donner: Herra puhemies! Ehdotan, että lakiehdotuksen 3 §:n 4 kohta hyväksyttäisiin näin kuuluvana: ”Rakennusveron

alaista on seuraavien rakennusten ja rakennustilojen rakentaminen: — — 4) kurssikeskus, lomanviettoon tarkoitettu rakennus, kirkko tai muu kirkollinen rakennus, kokous- tai huvitteluhuoneisto, näyttely-, urheilu- ja voimistelutila sekä uimahalli ja erillinen katsomo.” — Tämä merkitsee sitä, että kulttuurirakennukset poistetaan tästä.

Luen ehdotuksen vielä ”varmuuden välttämiseksi” ruotsiksi: ”Byggs katt skall betalas för följande byggnader och lokaliteter: — — 4) kurscentrum, byggnad för semesterverksamhet, kyrka eller annan kyrklig byggnad, mötes- eller nöjeslokal, utställnings-, idrotts- och gymnastiklokal samt simhall och separat åskådarläktare.”

Ed. Haavisto: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Donnerin ehdotusta.

Ed. Pekkarinen: Herra puhemies! Ehdotan, että 3 §:n 5 kohta hyväksyttäisiin siinä muodossa kuin se on kirjattu mietintöön liittyvässä vastalauseessa, mikä käytännössä tietää sitä, että Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan kaupungeissa myös teollisuusrakentaminen, joka on kerrosalaltaan 5 000 neliometriä tai sitä suurempaa, on rakennusveron alaista toimintaa.

Ed. E. Aho: Herra puhemies! Kannatan ed. Pekkarisen ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Donner ed. Haaviston kannattamana ehdottanut 4 kohdan hyväksyttäväksi hänen edellä esittämässään muodossa. Ed. Pekkarinen ed. E. Ahon kannattamana on ehdottanut uutta 5 kohtaa vastalauseen mukaisesti.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Toinen varapuhemies: Koska ed. Donnerin ehdotusta ei ole jätetty kirjallisena työjärjestyksen 44 §:n 2 momentissa säädettyssä määräajassa, en katso voivani ottaa sitä äänestykseen.

**Keskustelu puhemiehen menettelystä:**

Ed. Donner: Herra puhemies! Haluaisin tästä menettelytavasta todeta sen, että ehdo-

tus on jaettu edustajille vuoden 1989 lain käsittelyn yhteydessä aivan saman sisältöisenä. Se on siis jaettu edustajille silloin, kun laki hyväksyttiin olemaan voimassa vain tämän vuoden.

Keskustelu puhemiehen menettelystä julistetaan päättyneeksi.

Puhemiehen menettely hyväksytään.

## Äänestys ja päätös:

Mietintö ”jaa”, ed. Pekkarisen ehdotus ”ei”.

Toinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 90 jaa- ja 47 ei-ääntä, 1 tyhjä; poissa 61. (Koneään. 16)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

4—6 §, 3 §:n edellä oleva väliotsikko, 7 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 8 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 9 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 10 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 11 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 12 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 13 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 14 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 15 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 16 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 17 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 18 ja 19 §, 18 §:n edellä oleva väliotsikko, 20 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 21 ja 22 §, 21 §:n edellä oleva väliotsikko, 23—26 §, 23 §:n edellä oleva väliotsikko, 27 § ja sen edellä oleva väliotsikko, johtolause ja nimike hyväksytään keskustelutta.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ed. Pietikäinen merkitään läsnä olevaksi.

## 22) Ehdotus laiksi elintarvikevirastosta

Toinen käsittely  
Hallituksen esitys n:o 150  
Talousvaliokunnan mietintö n:o 11  
Suuren valiokunnan mietintö n:o 177

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 177. Viime perjantaina pidetyssä istunnossa julistettiin yleiskeskustelu asiasta päättyneeksi ja asian käsittely keskeytettiin.

Yleiskeskustelussa on ed. Renko ed. Väänänen kannattamana ehdottanut, että käsittelyn pohjaksi otettaisiin vastalauseeseen sisältyvä lakiehdotus.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

### Äänestys ja päätös:

Joka käsittelyn pohjaksi hyväksyy suuren valiokunnan mietinnön, äänestää "jaa"; jos "ei" voittaa, on ed. Rengon ehdotus hyväksytty.

Toinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 91 jaa- ja 47 ei-ääntä; pois- sa 61. (Koneään. 17)

Eduskunta on käsittelyn pohjaksi hyväksynyt suuren valiokunnan mietinnön.

Eduskunta ryhtyy lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

### 1 §.

#### Keskustelu:

Ed. Puska: Herra puhemies! Tarjoaisin eduskunnalle vielä uuden mahdollisuuden irrottautua tästä muussa Euroopassa tuntemattomasta hallintomallista. Ehdotan, että pykälä hyväksyttäisiin vastalauseen mukaisena, mikä merkitsee sitä, että elintarvikkeiden terveellisyttä ja turvallisuutta valvova virasto alistetaan sosiaali- ja terveysministeriölle eikä kauppa- ja teollisuusministeriölle.

Ed. Ikonen: Herra puhemies! Kannatan ed. Puskan tekemää ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Puska ed. Ikonen kannattamana ehdottanut, että pykälä saisi vastalauseessa olevan muodon.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Toinen varapuhemies: Koska ed. Puskan ehdotus on vastoin eduskunnan äsken käsittelyn pohjasta tekemää päätöstä, katson, että en voi ottaa sitä äänestettäväksi.

Puhemiehen menettely hyväksytään.

Pykälä hyväksytään.

2—5 §, johtolause ja nimike hyväksytään keskustelutta.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

### 23) Ehdotukset laeiksi lasten kotihoidon tuesta annetun lain 1 §:n ja lasten kotihoidon tuesta annetun lain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 193

Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 30

Suuren valiokunnan mietintö n:o 185

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 185. Viime perjantaina pidetyssä istunnossa julistettiin yleiskeskustelu asiasta päättyneeksi ja asian käsittely keskeytettiin. Yleiskeskustelussa on ed. Väänänen ed. Rengon kannattamana ehdottanut, että ensimmäisen lakiehdotuksen käsittelyn pohjaksi otettaisiin II vastalauseeseen sisältyvä lakiehdotus.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

### Äänestys ja päätös:

Joka käsittelyn pohjaksi hyväksyy suuren valiokunnan mietinnön, äänestää "jaa"; jos "ei" voittaa, on ed. Väänänen ehdotus hyväksytty.

Toinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 90 jaa- ja 47 ei-ääntä; pois- sa 62. (Koneään. 18)

Eduskunta on käsittelyn pohjaksi hyväksynyt suuren valiokunnan mietinnön.

Eduskunta ryhtyy hallituksen esitykseen sisältyvän ensimmäisen lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

1 §.

#### Keskustelu:

Ed. Väistö: Herra puhemies! Ehdotan, että pykälä saisi sen muodon, joka on II vastalauseessa.

Ed. Renko: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Väistön tekemää ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Väistö ed. Rengon kannattamana ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin II vastalauseen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

#### Äänestys ja päätös:

Mietintö ”jaa”, ed. Väistön ehdotus ”ei”.

Toinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 90 jaa- ja 47 ei-ääntä; pois-  
sa 62. (Koneään. 19)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Voimaantulo- ja soveltamissäännös.

#### Keskustelu:

Ed. Väistö: Herra puhemies! Ehdotan, että voimaantulo- ja soveltamissäännös hyväksyttäisiin II vastalauseen mukaisena, mikä tarkoittaa sitä, että osittaista kotihoidon tukea tulisi maksamaan myös tulevaisuudessa vuoden 1990 jälkeen. Hallituksen esityksen mukaisena laki koskisi vain ensi vuotta.

Ed. Renko: Herra puhemies! Kannatan ed. Väistön tekemää ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Väistö ed. Rengon kannattamana ehdottanut, että voimaantulo- ja soveltamissäännös hyväksyttäisiin II vastalauseen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

#### Äänestys ja päätös:

Mietintö ”jaa”, ed. Väistön ehdotus ”ei”.

Toinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 90 jaa- ja 47 ei-ääntä; pois-  
sa 62. (Koneään. 20)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Johtolause ja nimike hyväksytään keskustelutta.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta toisen lakiehdotuksen lakiteksti, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

#### 24) Ehdotukset laiksi lapsilisälain muuttamisesta

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 175

Lakialoitteet n:ot 19, 80 ja 91

Toivomusaloite n:o 928/1987 vp.

Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 32

Suuren valiokunnan mietintö n:o 192

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 192. Viime perjantaina pidetyssä istunnossa julistettiin yleiskeskustelu asiasta päättyneeksi ja asian käsittely keskeytettiin. Yleiskeskustelussa on ed. Väänänen ed. Rengon kannattamana ehdottanut, että käsittelyn pohjaksi hyväksyttäisiin vastalauseeseen sisältyvä lakiehdotus.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

### Äänestys ja päätös:

Joka käsittelyn pohjaksi hyväksyy suuren valiokunnan mietinnön, äänestää ”jaa”; jos ”ei” voittaa, on ed. Väänänen ehdotus hyväksytty.

Toinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 91 jaa- ja 47 ei-ääntä; poissa 61. (Koneään. 21)

Eduskunta on käsittelyn pohjaksi hyväksynyt suuren valiokunnan mietinnön.

Eduskunta ryhtyy hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

1 §.

### Keskustelu:

Ed. Stenius-Kaukonen: Herra puhemies! Ehdotan, että 1 momentti hyväksyttäisiin lakialoitteen n:o 91 mukaisesti seuraavasti: ”Lapsen elatusta ja kasvatusta varten suoritetaan, sen mukaan kuin tässä laissa säädetään, valtion varoista lapsilisää jokaisesta Suomessa asuvasta kahdeksaatoista vuotta nuoremasta lapsesta.”

Tämä tarkoittaa myös sitä, että jatkettu lapsilisä poistetaan eli kaikille maksetaan normaalin lapsilisäjärjestelmän mukaisia lapsilisiä.

Ed. P. Leppänen: Herra puhemies! Kannatan ed. Stenius-Kaukonen ehdotusta.

Ed. Väistö: Herra puhemies! Ehdotan, että pykälä saisi sen muodon, mikä on valiokunnan mietinnön vastalauseessa.

Ed. Renko: Herra puhemies! Kannatan ed. Väistön ehdotusta.

Ed. Almgren: Herra puhemies! Ehdotan, että lapsilisälakiin hyväksyttäisiin näin kuuluva 1 §:n uusi 4 momentti: ”Tätä lakia sovellettaessa lapsen katsotaan asuvan Suomessa sinäkin aikana, jona hän tilapäisesti

oleskelee ulkomailla. Oleskelua ei pidetä tilapäisenä sellaisena kuukautena, jonka lapsi kokonaisuudessaan on ollut ulkomailla, paitisi milloin ulkomailla oleskelu johtuu siitä, että lapsi on korkeakoulussa tai muussa oppilaitoksessa ulkomailla opiskelevan isänsä tai äitinsä luona saamatta siellä lapsilisää. Lisäksi Suomen valtion palveluksessa ulkomailla olevan ja suomalaisen järjestön tahi kirkkokunnan palveluksessa ulkomailla kehitysyhteistyössä tai lähetystyössä olevan suomalaisen henkilön lapsen katsotaan asuvan Suomessa.”

Ehdotus merkitsee sitä, että kun hallitus pitää eräitä ulkomailla olevia suomalaislapsia huonommassa asemassa olevina kuin toisia, eduskunnan olisi osoitettava oikeudenmukaisuutta.

Ed. Kankaanniemi: Herra puhemies! Kannatan ed. Almgrenin tekemää ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Stenius-Kaukonen ed. P. Leppäsen kannattamana ehdottanut, että 1 momentti hyväksyttäisiin lakialoitteen n:o 91 mukaisena. Ed. Väistö ed. Rengon kannattamana on ehdottanut, että 2 momentti saisi sen muodon, joka sillä on vastalauseessa. Ed. Almgren ed. Kankaanniemen kannattamana on ehdottanut, että pykälään lisättäisiin hänen edellä esittämänsä uusi 4 momentti.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Toinen varapuhemies: Ehdotuksista äänestetään momenteittain.

### Äänestykset ja päätökset:

1 §:n 1 momentti.

Mietintö, jossa ei ole tätä momenttia, ”jaa”, ed. Stenius-Kaukonen ehdotus ”ei”.

Toinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 91 jaa- ja 48 ei-ääntä; poissa 60. (Koneään. 22)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

1 §:n 2 momentti.

Mietintö ”jaa”, ed. Väistön ehdotus ”ei”.

Toinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 91 jaa- ja 48 ei-ääntä; poissa 60. (Koneään. 23)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

1 §:n uusi 4 momentti.

Mietintö ”jaa”, ed. Almgrenin ehdotus ”ei”.

Toinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 86 jaa- ja 49 ei-ääntä; poissa 64. (Koneään. 24)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

1 a ja 15 § hyväksytään keskustelutta.

Voimaantulosäännös.

### Keskustelu:

Ed. Väistö: Herra puhemies! Ehdotan, että voimaantulosäännös saisi sen muodon, joka on vastalauseessa.

Ed. Stenius-Kaukonen: Herra puhemies! Kannatan tehtyä ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Väistö ed. Stenius-Kaukonen kannattamana ehdottanut, että voimaantulosäännös hyväksyttäisiin vastalauseen voimaantulo- ja soveltamissäännöksen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

### Äänestys ja päätös:

Mietintö ”jaa”, ed. Väistön ehdotus ”ei”.

Toinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 89 jaa- ja 47 ei-ääntä; poissa 63. (Koneään. 25)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Johtolause ja nimike hyväksytään keskustelutta.

Eduskunta yhtyy suuren valiokunnan ehdotukseen lakialoitteisiin sisältyvien lakiehdotusten hylkäämisestä.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

### 25) Muistutus valtioneuvoston jäsenen virkatoimen lainvastaisuudesta

Ainoa käsittely

Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 8

Toinen varapuhemies: Perustuslakivaliokunnan annettua mietinnössään n:o 8 lausuntonsa valtioneuvoston entisen jäsenen Paavo Väyrysen virkatoimien lainvastaisuudesta on eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimien lainmukaisuutta 25 päivänä marraskuuta 1922 annetun lain 6 §:n mukaan eduskunnan vallassa päättää, onko valtioneuvoston jäsen pantava syytteeseen valtakunnanoikeudessa sanotun lain mukaan vai onko asia raukeava. Jos eduskunta ei suorastaan päättä, että asia on raukeava, on asianomaista valtioneuvoston entistä jäsentä kehotettava antamaan eduskunnalle kirjallinen tai suullinen selitys, joka on annettava kymmenen päivän kuluessa tiedon saamisesta.

Eduskunta voi siis asian käsittelyn tässä vaiheessa päättää, että käsiteltävänä oleva asia raukeaa. Muussa tapauksessa eduskunnan on kehotettava valtioneuvoston jäsentä antamaan eduskunnalle edellä mainitun vastuunalaisuuslain 6 §:n 2 momentissa säädetty kirjallinen tai suullinen selitys asiasta.

Huomautan valtiopäiväjärjestyksen 62 §:n säännöksestä, jonka mukaan edustaja saa häntä henkilökohtaisesti koskevassa asiassa olla mukana keskustelussa, mutta ei päätöstä tekemässä.

### Keskustelu:

Ed. Zyskowitz: Herra puhemies! Perustuslakivaliokunta on käsitellyt kansan-

edustaja Kimmo Sasin ja neljän muun edustajan allekirjoittaman, syyskuun 19 päivänä 1989 päivätyn kirjelmän, joka sisältää ministerivastuulain mukaisen muistutuksen entisen ulkoministerin Paavo Väyrysen virkatoimen lainvastaisuudesta.

Haluan heti alussa todeta, että alkuun päästyään asian käsittely perustuslakivaliokunnassa sujui vakiintuneen tavan mukaisesti eli täysin normaalisti. Näin ollen, toisin kuin käsittelyn kuluessa julkisuudessa toistuvasti väitettiin, perustuslakivaliokunnassa ei esimerkiksi torjuttu yhdenkään sellaisen henkilön kuulemista asiassa, jonka kuulemisesta olisi valiokunnassa tehty ehdotus. Kaikista kuultavista asiantuntijoista samoin kuin asiantuntijakuulemisen lopettamisesta päätettiin valiokunnassa yksimielisesti. Myös väitteet käsittelyn poikkeuksellisen lyhyestä kaavasta ja pinnallisuudesta ovat perusteettomia. Perustuslakivaliokunta tutki koko laajuudessaan sen asian, josta muistutuskirjelmä oli tehty. Sellaiseen emme luonnollisestikaan pyrkineet vastaamaan, mitä meiltä kukaan ei ollut kysynyt.

Ensimmäinen asia, johon valiokunta eräänlaisena esikysymyksenä joutui ottamaan kantaa, oli ministerivastuulain sovellettavuus muistutuskirjelmässä tarkoitettuun Väyrysen menettelyyn. Väyrysenhän korosti valiokunnalle antamassaan selityksessä painokkaasti sitä, että hän kävi tarkastelun kohteena olevan keskustelun Neuvostoliiton suurlähetystön ministerineuvos Viktor Vladimirovin kanssa keskustapuolueen puheenjohtajana, ei ulkoministerinä.

Mietinnössään valiokunta katsoo lähtökohtana olevan, että kun ulkoministerinä oleva henkilö, vaikka hän samaan aikaan on myös puolueen puheenjohtaja, keskustele vieraan valtion Suomessa olevan virallisen edustajan kanssa maiden välisiin suhteisiin kuuluvista kysymyksistä, hänen ministerirooliaan ei voida sivuuttaa, varsinkaan kun keskustelun kohteena on myös virallisen ulkoministerivierailun toteuttaminen.

Valiokunnan mietinnössä todetaan Väyrysen kyllä omasta mielestään käyneen puheena olevan epävirallisen keskustelun puolueen puheenjohtajana, mutta ratkaisunaan valiokunta lausuu, että "koska tässä vieraan valtion diplomaattisen edustajan kanssa käydyssä keskustelussa käsiteltiin myös maamme ulkosuhteisiin kuuluvia asioita, on — —

Väyrysen toiminnan lainmukaisuutta tältä osin arvioitava ministerivastuulain perusteella".

Voidaan siis sanoa, että keskusteluun liittyneiden, edellä todettujen objektiivisten tekijöiden vuoksi Väyrysen menettely tuli ministerivastuulain mukaisen oikeudellisen vastuun piiriin, vaikka Väyrysen omasta näkökulmastaan tarkastellen toimi puheena olevassa keskustelussa ainoastaan puolueen puheenjohtajana.

Katsottuaan, että muistutuskirjelmässä käsitelty Väyrysen toiminta oli ministerivastuulain tarkoittaman oikeudellisen vastuun piirissä, perustuslakivaliokunta joutui selvittämään, oliko Väyrysen menetellyt mainitun lain vastaisesti.

Totean tässä yhteydessä lähtökohdaksi, että asianomaisen lain 7 §:n mukaan valtioneuvoston jäsenen lainvastaisena toimintana on pidettävä sitä, jos hän 1) virkatoimessaan on avullisena ilmeiseen laittomuuteen tai sitä edistänyt, 2) maan ilmeiseksi vahingoksi on tahallaan väärinkäyttänyt virka-asemaansa tai 3) muuten jossakin virkatoimessaan on selvästi lainvastaisesti menetellyt.

Ed. Sasin muistutuskirjelmän keskeinen väittäjä on se, että ulkoministeri Väyrysen olisi yhdessä Neuvostoliiton suurlähetystön ministerineuvos Vladimirovin kanssa suunnitellut sellaisia, lähinnä maidemme väliseen kauppaan liittyviä toimenpiteitä, joiden tarkoituksena oli vaikuttaa siihen, kuka Kekkonen jälkeen valitaan tasavallan presidentiksi. Edelleen muistutuskirjelmän mukaan vuoden 1981 lopulla ennen presidentinvaaleja solmittiin uusia suuria vientisopimuksia, jotka kasvattivat idänkauppaa vuonna 1982 niin, että vienti vuonna 1982 ensimmäisen kerran ylitti rajusti tuonnin arvon. Kirjelmästä on pääteltävissä sen allekirjoittajien pitävän näitä tapahtumia osoituksena Väyrysen ja neuvostoliittolaisten yhteisestä suunnitelmasta ja sen toteuttamisesta.

Perustuslakivaliokunta on mietinnössään ensin tarkastellut idänkaupan tapahtumia ja sen jälkeen ottanut kantaa väitteeseen yhteisestä suunnittelusta presidentinvaaleihin vaikuttamiseksi.

Suomen vienti Neuvostoliittoon vuonna 1982 ylitti todellakin poikkeuksellisen rajusti tuonnin arvon. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tämä kaupan epätasapaino oli kuitenkin ensisijaisesti peräisin vuoden

1980 olosuhteista. Öljyn hinta oli noussut kaksinkertaiseksi vuoden 1979 alusta vuoden 1980 loppuun. Hinnannousun seurauksena pyrittiin Suomessa aktiivisesti lisäämään vientiä kauppavajeen täyttämiseksi. Toisaalta Neuvostoliitto saattoi ostaa Suomesta tuotteita aiempaa enemmän ilmeisesti luotaen siihen, ettei epätasapainoa kuitenkaan aiheudu öljyn hinnannousun takia.

Saamaansa selvitykseen viitaten perustuslakivaliokunta mietinnössään katsoo, ettei poikkeuksellisen suuri epätasapaino Suomen idänkaupassa vuonna 1982 aiheutunut sellaisista uusista suurista vientisopimuksista, joita olisi varta vasten suunniteltu ja toteutettukin vuoden 1981 loppupuolella. Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, ettei ulkoministeri Väyrysellä ollut virka-asemansa puolesta eikä valiokunnan saaman selvityksen mukaan muutointakaan välitöntä vaikutusta Suomen idänkauppaan.

Perustuslakivaliokunnan mietinnössä puhutaan tässäkin yhteydessä toistuvasti ”valiokunnan saamasta selvityksestä”. Sillä tarkoitetaan luonnollisesti sitä selvitystä, minkä valiokunta sai kuulemalla asiantuntijoina maamme johtavia idänkaupan asiantuntijoita mm. Suomen Pankista, ulkoministeriöstä, kauppa- ja teollisuusministeriöstä, suomalais-neuvostoliittolaisesta taloudellisesta yhteistyökomissiosta sekä Työväen taloudellisesta tutkimuslaitoksesta.

Kun valiokunnan työtä juuri idänkaupan vaiheiden selvittämisen osalta on muistutuskirjelmän ensimmäinen allekirjoittaja arvostellut riittämättömäksi, haluan todeta, ettei ainakaan valiokunnassa tullut esille mitään sellaista, joka olisi viitannut siihen, että ministeri Väyrynen olisi Karjalaisen ehdokkuutta tukeakseen neuvostoliittolaisten kanssa sopimalla myötävaikuttanut syntyneeseen suureen vientilyijäämään. Esille ei siis tullut mitään sellaista, joka olisi edellyttänyt valiokunnalta jatkoselvityksiä esimerkiksi poliisitutkiminnan muodossa. Myöskään Väyrysen esillä olevassa kirjeessä Ahti Karjalaiselle ei ole mitään nimenomaan edellä kuvatunlaiseen toimintaan viittaavaa.

Todettakoon selvyiden vuoksi vielä sekin, ettei perustuslakivaliokunnan mietintö tietystikään millään tavoin sitä osoita tai sitä kiistä, etteikö idänkauppaan sinänsä liittyvillä asioilla olisi saattanut olla monellakin eri tavoin merkitystä Paavo Väyrysen ehdok-

kaan Ahti Karjalaisen kampanjoinnissa keskustapuolueen presidenttiehdokkaaksi ja tasavallan presidentiksi. Mutta se onkin jo toinen juttu.

Ed. Sasin muistutuskirjelmän synnyttämä ydinkysymys on se, onko ministeri Väyrynen ministerineuvos Vladimirovin kanssa 18.9.1981 käymässään keskustelussa yhteistuumin tämän kanssa suunnitellut. Suomen ja Neuvostoliiton suhteisiin liittyviä toimenpiteitä, joiden tarkoituksena oli vaikuttaa tasavallan presidentin valintaan. Valiokunta on pyrkinyt tätä kysymystä selvittämään, mutta luonnollista on, ettei asiasta ole saatavissa muuta selvitystä kuin Väyrysen edellä mainittu kirje Karjalaiselle, hänen valiokunnalle antamansa selitys ja vastaukset sekä eräät Vladimirovin aiheesta nyttemmin antamat julkiset lausunnot.

Saamansa selvityksen perusteella perustuslakivaliokunta toteaa, että ”keskustelussa oli esillä ajatus siitä, millä tavoin tuolloin Keskustapuolueen presidenttiehdokkaaksi ehdolla olleen Ahti Karjalaisen asemaa olisi mahdollista tukea”. Valiokunnan mielestä ”näyttöä ei kuitenkaan ole siitä, että Väyrynen ja Vladimirov olisivat kyseisessä keskustelussa tai muutenkaan yhdessä suunnitelleet Suomen ja Neuvostoliiton suhteisiin liittyviä toimenpiteitä Karjalaisen valinnan hyväksi”.

Valiokunnan mietinnön tätä keskeistä kohtaa on julkisuudessa tulkittu osin virheellisesti. Sen vuoksi haluan tässä ja nyt tehdä hyvin selväksi yhden tärkeän seikan. Perustuslakivaliokunta ei mietinnössään lausu, että Suomen ulkoministerin sellainen toiminta, jossa tämä salaisesti yhteistuumin vieraan vallan edustajan kanssa suunnittelisi maiden välisiin valtiollisiin suhteisiin liittyviä toimenpiteitä tarkoituksenaan tällä tavoin vieraan vallan avulla vaikuttaa Suomen presidentinvaaliin, ei olisi ristiriidassa ministerivastuulain kanssa.

Myöskään emme siis lausu, kuten jotkut ovat väärin ymmärtäneet, että tuollainen toiminta osoittaisi Suomen ulkoministeriltä ainoastaan varomattomuutta. Päinvastoin voi ministerivastuulain edellä mainitun 7 §:n valossa viitata siihen, että presidentinvaali ei ole ainoastaan maamme sisäinen asia, vaan myös mitä keskeisin kansallinen ja kansalliseen suvereniteettiin kuuluva kysymys.

Perustuslakivaliokunnan mietinnössä on siis tältä osin, kuten edellä olevasta käy ilmi,

vain ja ainoastaan kyse siitä, ettei esillä olevassa tapauksessa ole näyttöä tällaisesta tässä tarkoitettusta yhteistuumin tapahtuneesta suunnittelusta.

Sen sijaan näyttöä on valiokunnan mielestä siitä, että puheena olevassa ”keskustelussa pohdittiin Suomen presidentinvaalia sekä Suomen ja Neuvostoliiton kauppasuhteita toisiinsa liittyen tavalla, josta saattoi saada sen käsityksen, että vaikuttaminen kauppasuhteiden kautta presidentinvaaliin voi olla mahdollista tai tulla jopa hyväksyttävänä menettelynä kysymykseenkin”. ”Valiokunnan mielestä tällainen keskustelu ei sovellu ulkoasiainministerin asemaan. Entisen ulkoasiainministeri Väyrysen menettelyä, kun hän tavatessaan Vladimirovin kävi tällaista keskustelua, voidaankin pitää varomattomana mutta sen ei voida katsoa olevan ministerivastuullaissa säädettyä lainvastaista menettelyä”. Tämä valiokunnan mietinnön kohta on ainoa, josta valiokunnassa äänestettiin. Kappale hyväksyttiin äänin 14—3 keskustan edustajien vastustaessa kappaleen hyväksymistä.

Valiokunnan mietinnön tämä kohta on myös herättänyt vilkasta julkista keskustelua, ja kappaletta on moni pitänyt nimenomaisesti moraalisenä ja Väyrysen menettelyn poliittiseen sopivaisuuteen liittyvänä kannanottona. Sitä se ei kuitenkaan ole. Mistä valiokunnan mietinnössä tältä osin sitten on kysymys?

Perustuslakivaliokunnan mietinnön puheena oleva kohta on kannanotto Suomen ulkoministerin virka-asemaan liittyviin virkavelvollisuuksiin, siis oikeudellisiin virkavelvollisuuksiin, nähden. Kun vieraan maan diplomaattinen edustaja kysyy Suomen ulkoministeriltä, jonka asiana muun ohella on Suomen suvereniteetin puolustaminen, mitä tämä vieras valta voi omin valtiollisin toimenpitein tehdä Suomen presidentinvaaleihin vaikuttamiseksi ja yhden presidenttiehdokkaan tukemiseksi, ei Suomen ulkoministeri, ollessaan uskollinen virkavelvollisuuksilleen voi eikä saa myötäsukaisesti jatkaa tällaista keskustelua.

Mitä Paavo Väyrysen olisi tuossa tilanteessa siis pitänyt tehdä? Hänen ulkoministerin asemasta johtuviin velvollisuuksiinsa olisi kuulunut tavalla tai toisella torjua Vladimirovin tällainen pohdiskelu. Väyrysen olisi pitänyt sopivalla tavalla ilmaista, ettei hän

keskustelun piiriin hyväksy esille nostettua keskustelun aihetta eli Neuvostoliiton puutumista presidentinvaaliin. Toisin sanoen itsenäisen Suomen ulkoministerin Paavo Väyrysen olisi tullut saattaa keskustelukumppaninsa tietämään, ettei hän Suomen ulkoministerinä voi hyväksyä aikomusta, että vieras valta pyrkisi maidemme välisiin suhteisiin liittyvin omin toimenpitein vaikuttamaan meille kansallisesti äärimmäisen tärkeän vaalin lopputulokseen.

Valiokunta piti siis selvitettyinä, että ulkoministeri Väyrysen ei menetellyt puheena olevassa tilanteessa asemansa edellyttämällä tavalla. Päinvastoin hänen keskustelukumppaninsa saattoi Väyrysen varomattoman menettelyn johdosta saada sen käsityksen, kuten valiokunnan mietinnössä todetaan, että ”vaikuttaminen kauppasuhteiden kautta presidentinvaaliin voi olla mahdollista tai tulla jopa hyväksyttävänä menettelynä kysymykseenkin”. Kuten osoitin, Väyrysen tämän menettelyn arvosteleminen on valiokunnalta oikeudellinen kannanotto.

Siinä mielessä tämä valiokunnan kannanotto oli harkinnanvarainen, ettei valiokunnalla ollut suoranaista pakkoa tähän kannanottoon, sillä Väyrysen tässä tarkoitettu moitittava menettely jäi ministerivastuulain korkean syyksiluettavuuskynnyksen alapuolelle. Valiokunnan enemmistö kuitenkin katsoi, että Väyrysen menettely oli sillä tavoin ristiinriidassa hänen ulkoministerin asemaan kuuluvien virkavelvollisuuksiensa kanssa, että valiokunnalla oli perusteltu syy tähän kannanottoon.

Valiokunnan viiden eri puolueen edustajista koostunut enemmistö ei tässä asiassa niin sanotusti politikoinut, eli se ei päätenyt tähän kannanottoon puoluetaktisten tai muutoinkaan puoluepoliittisten näkökohtien perusteella. Kysyvät katseet on tässä suhteessa sen sijaan suunnattava perustuslakivaliokunnan yksin keskustan edustajista koostuvaan vähemmistöön, joka valitettavasti esti sen, että valiokunnan mietintö olisi tältäkin osin ollut yksimielinen.

Perustuslakivaliokunnan ratkaisu, kun se lausui arvosteleman kantansa Väyrysen edellä kuvattua menettelyä, vaikkei tuo menettely ollut ministerivastuulain vastaista, herättää luonnollisesti kysymyksen siitä, lausuuko valiokunta ministerivastuulain mukaista asiaa käsitellessään aina arvosteleman arvion-

sa silloin, kun valtioneuvoston jäsenen menettely on jollakin tavoin, vaikkapa vain hyvin lievästi, moitittavaa. Vastaus on edelleenkin: ei. Tällainen vastaus ei johdu niinkään siitä, että tämän kaltaisen arvioinnin perustana oleva tuottamuksellista virkarikosta sääntelevä rikoslain 40 luvun 21 § saa vuodenvaihteessa uudenlaisen sisällön. Vastaus ei johdu myöskään sinänsä siitä, että perustuslakivaliokunnalla ei ole halua yllyttää kansanedustajia vielä nykyistä herkemmin tarttumaan ministerivastuulain heille tarjoamaan mahdollisuuteen saattaa valtioneuvoston jäsenen menettely oikeudellisen vastuun toteuttamiseksi perustuslakivaliokunnan tutkittavaksi.

Kysymys on yksinkertaisesti siitä, että jokainen tapaus käsitellään perustuslakivaliokunnassa luonnollisesti erikseen lähtökohdista nimenomaan ministerivastuulaki. Tällä kertaa, kuten eräissä tapauksissa aikaisemminkin, perustuslakivaliokunta katsoi asiallisesti välttämättömäksi lausua arvostelevalle kantansa valtioneuvoston jäsenen sellaisestakin menettelystä, joka ei ollut ministerivastuulain tarkoittamaa lainvastaista menettelyä.

Kuten edellä useamman kerran totesin, valiokunnan arvio Väyrysen ulkoministerin asemaan sopimattomasta menettelystä ei ollut moraalinen tuomio tai puheena olevan menettelyn poliittiseen sopivaisuuteen liittyvä kannanotto. Jos ulkopuolella perustuslakivaliokunnan mietinnön asian tästä puolesta puhutaan, on siitä ainakin minulla ja luultakseni useimmilla muillakin perustuslakivaliokunnan jäsenillä hyvin selkeä henkilökohdainen käsitys.

Jos edelleen asian tästä puolesta puhutaan, valiokunnan mietinnössä ei mielestäni ole kyse siitä, että nimenomaan Paavo Väyrynen olisi noina vuosina kanssakäymisessään Neuvostoliiton edustajien kanssa menetellyt poliittisesti sopimattomasti tai arveluttavasti, eli ei siis siitä, että nimenomaan hänen kohdallaan tällaisen, menettelyn poliittista sopivuutta koskevan kysymyksen asettaminen olisi jotenkin perustellumpaa kuin eräiden muiden tuolloisten poliitikkojen kohdalla. Poliittisesta sopivuudesta nyt puhuttaessa on nimittäin muistettava, että Suomen sisäisiä ja siten suomalaisten itsensä päätettäviä asioita ovat myös esimerkiksi puolueiden sisäiset asiat. Selvytyden vuoksi sanottakoon, että

tämä toteamus ei tietenkään tuomitse normaaleja kansallisen tason tai puolueen tason luottamuksellisiakin keskusteluja ulkovaltojen edustajien kanssa.

Herra puhemies! Poliittiseen sopivaisuuteen liittyen haluan henkilökohtaisena käsityksenäni lopuksi todeta, että raja yhtäältä poliittisesti ja moraalisesti sopivan ja toisaalta sopimattoman menettelyn välillä on tässäkin asiassa eli kanssakäymisessä ulkovallojen edustajien kanssa olemassa. Se on olemassa muuallakin kuin kunkin poliitikon korvien välissä, vaikka tuo rajankäynti yleisellä tasolla yleisin käsittein on käytännössä mahdotonta. Raja on myös olemassa siitä huolimatta, että erilaiset historialliset olosuhteet ja niiden asettamat vaatimukset paikantavat tuon rajan eri aikoina eri kohtiin.

Henkilökohtaisesti minulla on se näkemys, että 1970-luvun ja 1980-luvun alun Suomessa siitä huolimatta, että sotien jälkeinen aika oli kauan sitten ohitettu, liian monella maamme poliitikolla, nuorisopoliitikoista nyt puhumattakaan, oli selkiytymätön käsitys tuon rajan sijainnista. Minulla on myös se näkemys, että jo joitakin vuosia tuon ajan jälkeen tilanne oli tässä suhteessa jonkin verran parantunut, mihin vaikuttivat sekä muutokset omassa maassamme että maamme rajojen ulkopuoliset tapahtumat. Edelleen minulla on se näkemys, että nyt päätepisteensä saava laaja julkinen ns. Väyrysen-keskustelu on entistään itse kullekin kirkastanut käsitystä em. rajan olemassaolosta ja rajan sijainnista — hyvä niin, erittäin hyvä niin.

Herra puhemies! Kaiken edellä lausutun perusteella ehdotan kunnioittaen eduskunnan päätettäväksi, että entistä ulkoministeriä Paavo Väyrystä vastaan tehty muistutus on raukeava.

Ed. Pokka: Arvoisa herra puhemies! Perustuslakivaliokunnan mietintö Suomen keskustan puheenjohtajaa ja entistä ulkoministeriä Paavo Väyrystä vastaan nostetun muistutuksen johdosta on yksimielinen esitys. Olemme siis yksimielisesti tulleet siihen tulokseen, että ed. Sasin ja hänen kumppaneittensa esittämät väitteet Väyrysen vehkeilystä ulkovaltojen edustajan kanssa eivät pidä paikkaansa ja hän ei ole syyllistynyt mihinkään lain vastaiseen menettelyyn. Toivonkin, että eduskunta voi tässä asiassa tehdä yksimielisen päätöksen.

Yhdyn myös valiokunnan puheenjohtajan Zyskoviczin arvioon valiokunnan käsittelystä tämän asian yhteydessä, että se on ollut asiallista, joskin on minun puoleltani sanottava, ettei aina yksimielistä. Katson myös, että valiokunta on pystynyt tätä asiaa nimenomaan puheenjohtajan, entisen ulkoministerin Väyrysen osalta aika perusteellisesti selvittämään. Se puoli, johon omassa puheenvuorossani puutun, on, että se ei kerro kaikkea, mitä asiaan liittyy.

Nimittäin itse mielestäni olen erottanut perustuslakivaliokunnan mietinnöstä kaksi puolta: sen osan, joka on kirjoitettu mietintöön, ja sen osan, josta valiokunta vaikei. Valiokunnan mietintöön kirjoittama kanta asian oikeudellisesta puolesta — ”Väyrynen ei rikkonut lakia” — sehän oli itse asiassa etukäteen selvä. Äskeisessä valiokunnan puheenjohtajan puheenvuorossa tuotiin esille aika seikkaperäisesti ministerivastuulain kynys ja ne asiat, jotka me saimme käsittelyssä selväksi, mm. sen, että kyselijöiden esittämät väitteet ulkomaankaupan osuudesta olivat aivan harhaisia eivätkä pitäneet paikkaansa. Tämä puoli tuli mielestäni puheenjohtaja Zyskoviczin puheenvuorossa niin perusteellisesti esitettyä, että en siihen puutu.

Sen sijaan valiokunnan enemmistön mietinnön loppuun kirjoittama tuomio Väyrysen varomattomasta menettelystä samoin kuin meidän keskustalaisten vastalause ovat poliittisia kannanottoja. Ehkä asian viemisellä perustuslakivaliokunnan tutkittavaksi olikin pääasiassa poliittiset tarkoitukset, koska kysyjien tiedossa ilmeisesti varsin hyvin oli tällaisen asian käsittelyn oikeudellisen puolen lopputulos. Poliittisena asiana Väyrysen kirjettä on myös koko syksyn julkisuudessa käsitelty, ja ehkä kyselyn tekijöitä tästä täytyy kiittääkin. Sekä Väyrysen, saako sanoa, vastustajille, kannattajille ja erityisesti puolueemme puheenjohtajalle itselleen valiokunnan käsittely on taannut pitkän esilläolon, joka muuten ehkä syksyn mielenkiintoisempien keskustelunaiheiden noustessa esille olisi jo hiipunut.

Asiasta on oikeastaan puhuttu jo kaikki oleellinen, ja nyt olisi sitten johtopäätösten vuoro. Niiden tekemistä estää kuitenkin se, että erityistä kiinnostusta asian analyttisempaan arviointiin ei ole oikeastaan tuntenut kukaan tähän mennessä. Sen vuoksi kuuntelin erittäin suurella mielenkiinnolla sen osan

valiokunnan puheenjohtajan Zyskoviczin puheenvuorosta, jonka hän toi esille puheensa loppupuolella. Siinä hän esitti omia arvioitaan, saako sanoa, 1970-lukulaisen opiskelijapolitiikon ja sittemmin kansanedustajan näkökulmasta. Kun olemme valiokunnan puheenjohtajan Zyskoviczin kanssa samoihin aikoihin harrastaneet opiskelijapolitiikkaakin, luulen, että ajatuksemme rajan vetämisen vaikeudesta tuohon aikaan varmasti on hyvin saman tyyppinen.

Oikeudelliselta puolelta asia on siis käsitteäkseni hyvin perusteellisesti selvitetty. Sen sijaan poliittinen arviointi — korostan, että mielestäni ja keskustalaisten mielestä kysymys on valiokunnan mietinnön loppuosassa poliittisesta arvioinnista — Väyrysen teon moraalista hyväksyttävyydestä ei kuulu perustuslakivaliokunnan tehtäviin. Se on äänestäjien asia ja juuri nimenomaan tässä yksittäisessä kysymyksessä käsitteäkseni keskustalaisten äänestäjien asia.

Koko asiahan liittyy kahdeksan vuotta sitten olleeseen presidenttiehdokasotteluun, joka käytiin keskustan sisällä. Poliittinen arviointi on siitä pelistä jo kertaalleen tehty. Sen teki keskustapuolueen kenttäväki marraskuussa 1981 Kuopion puoluekokouksessa, jossa kokouksen ylivoimainen enemmistö valitsi Johannes Virolaisen presidenttiehdokkaakseen eikä Ahti Karjalaista. Tämän jälkeen keskustan piirissä ei ole katsottu, että on tarvetta kahdeksan vuoden takaisin aikoihin palata, mutta kyllä ne hyvin vielä muistetaan, niitä ei ole unohdettu.

Väyrysen asialla on nimittäin toinen puoli. Se on jäänyt päivänpolitiikan keskustelun varjoon, ja se liittyy maan tapaan, poliittiseen kulttuuriimme, siihen, mikä johtaville poliitikoillemme on sallittua ja sopivaa idänsuhteissamme. Tähänhän perustuslakivaliokunta ei halunnut ottaa kantaa. Se halusi käsitellä yksistään yksittäisasiata. Tällä lähinnä tarkoitan sitä, että ennen kuin perustuslakivaliokunnan enemmistö lähti antamaan, niin kuin me keskustalaiset ymmärrettävästi koemme, moraalisen tuomion Väyrysen menettelystä, valiokunnan olisi ollut syytä kokonaisvaltaisemmin selvittää, mikä vastavänlaisissa keskusteluissa oli se paljon puhuttu maan tapa. Yhdyn puheenjohtaja Zyskoviczin arvioon, että kunkin aikakauden tekoja ja toimia on tutkittava sen ajan olojen valossa, jolloin ne on tehty. Siihen kuitenkin

on huomautettava, että Suomen ulkopoliitikkaa on käsittääkseni hoidettu näihin päiviin asti tässä maassa varsin hyvin, joten yleiseen moralisointiin tuskin on aihetta.

Tässä asiassahan kävi niin, että kun kokonaisuus, johon tämä yksittäisasia liittyy, jätettiin pois, siitä oli seurauksena, että kirjeen valossa välittynyt keskustelu sai suhteetoman kovan huomion. Siis itse — ja vielä sentään kohtalaisen hyvin muistan, minkälainen keskustelu vuonna 1981 syksyllä käytiin — pidän tätä ehdottomasti paisuteltuna juttuna, jossa asiat ikään kuin irrotettiin niiden oikeista yhteyksistä.

Se on ehkä kuitenkin sanottava, että ilmeisesti kysymystä siitä, mikä sitten neuvostosuhteissa on sopivaa ja hyväksyttävää, pidetään edelleenkin liian arkana asiana käsiteltäväksi edes periaatetasolla. Varovaisuus ulkopoliitikassa on epäilemättä viisautta. Mutta ei näiden asioiden kanssa tarvitse kovin kauas mennä. Kaipa se täytyy näin itsekriittisesti sanoa, että sellainen oli aika-koista ylivarovaisuutta, jota me valiokunnassa osoitimme, kun päätimme olla käsittelemättä asiaa sinä aikana, kun naapurimaamme päämies oli Suomen-vierailulla. Siitä kai takavuosina olisi puhuttu, että se on sitä kyyristelyä. Nyt kai se on lähinnä vähän sääliä, koska naapurimaamme päämies jos kuka olisi vallan hyvin ymmärtänyt, että talo elää tavallaan ja vieraat kulkevat ajallaan.

En ole varma, ehkä se oli hyvä, että maan tapaa ei asian yhteydessä ruvettu sittenkään enempää pohtimaan, koska se on ilmeisen vaikea asia. Kuitenkin on sanottava, että johtavien poliitikkojemme seurustelutavat ovat itäsuuntaankin muuttuneet avoimempaan suuntaan, ja varmasti muutoksessa Neuvostoliiton glasnostin ja perestroikan ilmapiirillä on suurin ansio. Pahaa nimittäin pelkään, että ilman naapurimaassamme tapahtuneita uudistuksia ulkopoliitikasta keskusteleminen olisi meillä edelleenkin sallittua vain siihen erityisesti vihkiytyneille.

Tämän halusin ottaa esille sen vuoksi, että kun nyt on keskusteltu sekä oikeudelliselta että poliittiselta kannalta tästä yksittäisestä asiasta syksyllä 1981, kun sitä tarkemmin rupeaa miettimään, huomaa, että silloin keskustellaan ehkä hyvin vaikeiden ja arkojen asioiden kanssa, joissa rajanveto onkin todella vaikeaa.

Yhdyn myös puheenjohtaja Zyskoviczin arvioon siinä, että aika on muuttunut, ja se on varmasti hyvä. Moraalikysymyksistä ja maan tavan pohtimisesta perustuslakivaliokunta ei valitettavasti näytä pääsevän irti. Valiokunnan pöydällä on käsittelyään odottamassa Wärtsilä Meriteollisuuden skandaali, ja sen suhteen valiokunta joutuu pohtimaan johtavien poliitikkojemme henkilökohtaista vastuuntuntoa. Se käsittääkseni on kärsinyt pahemman konkurssin kuin Wärtsilä Meriteollisuus. Nähtäväksi jää, kyetäänkö Wärtsilän asiassa peräänkuuluttamaani yleisempään linjaukseen: mikä on johtaville poliitikoillemme sallittua ja sopivaa. Onko sopivaa, että ministereillä on toisenlaiset jääviyssäännökset kuin muilla kansalaisilla? Onko kohtuullista, että ministerit komentavat perustuslakivaliokuntaa tulkitsemaan perustuslakia niin, että he saisivat lakinsa läpi? Onko moraalisesti oikein, että ministerin vastaus on no comments, kun odotetaan rehellistä perustelua, miksi on näin tehty?

En puheenvuorollani halua suinkaan sanoa sitä, että eduskunnan perustuslakivaliokunnan pitäisi ryhtyä joksikin moraalin vartijaksi. Poliittisen kulttuurin arviointi on edelleenkin äänestäjien asia. Mutta maan tapojen ja poliittisen kulttuurin pohtiminen olisi ehkä hyvä aloittaa tosiasioiden tunnustamisesta, ja tosiasiaksi jää, että tavoissa on parantamisen varaa. Tämän toteamiseksi ei varmasti tarvitse mennä kahdeksan vuoden päähän. Riittää kun katsoo tämän päivän poliittista elämää. Ministerivastuulakihan ei moraalikysymyksissä auta. Vastuun tunnetta on löydyttävä sieltä, minne valta ja vastuu on annettu.

En halua politiikan vastuukysymyksillä osoitella pelkästään hallitusherroja. Oppositiolla on yhtä lailla vastuu sanomisistaan ja tekemisistään. Jokaisella kansanedustajalla on henkilökohtainen vastuu sekä sanoistaan että toimitaan. Jotenkin tässä, herra puheemies, toivoo, että meillä voitaisiin käydä rehellisempää ja asioihin menevää keskustelua suomalaisen kansanvallan tilsata näiden cipäs—juupas-väittelyiden hallituksen ja opposition välillä asemasta.

Lopuksi on tietysti vielä kysyttävä, onko ministerivastuulaki vanhentunut, kun sen perusteella nostetut muistutukset eivät yleensä johda mihinkään ja kyselyiden tekijätkin näyttävät niitä nostavan hyvin kevyillä pe-

rusteilla. Pitäisikö siis muistutuksen tekokyn-  
nystä korottaa?

Tällä hetkellähän viisi kansanedustajaa voi  
tehdä muistutuksen ministerin virkatoimista.

Ministerivastuulain nojalla tehty muistu-  
tushan aiheuttaa perustuslakivaliokunnalle  
epäilemättä hirveän paljon työtä. Se edellyt-  
tää täysistuntokäsittelyä, ja vaivalloistahan  
se on. Ministerivastuulaki on kuitenkin niitä  
harvoja oikeusjärjestyksemme tuntemia kei-  
noja, joilla ministerit yleensä saadaan vastaa-  
maan johonkin kysymykseen. Nythän juuri  
näissä taloudellisissa asioissa on ollut kysy-  
mys siitä, että vastauksia muuten ei ole  
saatu. Siksi periaatteessa kyllä asetun sille  
kannalle, että kansanedustajilla täytyy olla  
oikeus tutkituttaa ministereiden toimia. On  
eri asia, pystyisimmekö kehittämään esimer-  
kiksi perustuslakivaliokunnan suuntaan jon-  
kin joustavamman menettelyn, joka ministe-  
rivastuulakia ehkä nopeammin ja joustavam-  
malla toiminnalla voisi antaa vastauksia,  
joita kansanedustajat haluavat.

Mutta niin kauan kuin parempaa järjestel-  
mää ei ole saatu aikaan, niin kyllä kai tämä  
on vaivansa väärtti. Se on yksi tämän suom-  
alaisen parlamentarismien tae. Voidaan tie-  
tysti sanoa, että ministerivastuulainkin perus-  
ta, oikeudellinen puoli, on jo tsaarien ajoilta.  
Mutta niin kauan kuin tämä on eikä parempaa  
ole kehitetty, pidettäkään tämä voimassa.

Puheenvuorostani, herra puhemies, tuli  
tällä kertaa vähän, kuinka sen nyt sanoisi,  
moraalisempi ja politiikan periaatteita poh-  
tiva keskustelu. Mutta mielestäni tämän toi-  
sen puolen valottaminen on tarpeen, koska  
sillä tavalla voi suhteuttaa asioita, jotka  
päivänpolitiikassa erittäin kovalla julkisuu-  
della nostetaan esille ja joissa me kansan-  
edustajat sitten joudumme vastaamaan ja  
miettimään omalta kohdaltamme kantojam-  
me.

Herra puhemies! Toivon edelleenkin asial-  
lista ja toivon mukaan monipuolista keskus-  
telua.

Ed. Jokinen (vastauspuheenvuoro):  
Herra puhemies! Tämä ed. Pokan mielipide,  
että yleisemminkin alettaisiin pohtia todella  
perusteellisesti sitä vastuuta laajemminkin  
kuin mistä tässä asiassa on kysymys, on kyllä  
erittäin tarpeellinen ja hyödyllinen. Tämä  
asian käsittely valiokunnassa osoittaa hyvin  
mielenkiintoista pohdintaa ja myös eräitä

sellaisia tosiasioita, jotka Neuvosto-kaupassa  
on saatu näyttämään toisilta kuin ovat. Se,  
että jopa Suomen Pankki on laskenut väärin  
näitä miljoonia, on eräs sellainen asia, joka  
todellakin velvoittaa myös kansanedustajia  
pohtimaan avoimesti, mistä kaikesta tässä  
maassa todella on kysymys. Tämä Väyry-  
s-jupakka on muodostunut mediatapahtumak-  
si Suomessa, ja sen takaa tuleekin muuta  
kuin oli tarkoitus ilmeisesti tämän kysymy-  
ksen tai asian liikkeelle lähettäjillä. Nämä  
muut asiat ovatkin mielenkiintoisia.

Tässä voi todeta, että tuossa vaiheessa  
juuri, josta tässä on kysymys, tekstiilialan  
monet yritykset pääsivät lopultakin vauhtiin  
ja työllisyys kohentui. Monet yritykset, jotka  
siinä vaiheessa olivat konkurssin partaalla,  
pääsivät sittenkin toiminnan vauhtiin. Tämä  
on eräs erittäin merkittävä juuri tässä vai-  
heessa tapahtunut asia, jota ilmeisesti eivät  
kysyjät tienneet. Monessa muussakin, myös  
elintarvikealan teollisuudessa, tämä vaihe an-  
toi paljon vauhtia. Voisi nyt kysyä, mistä  
saataisiin tässä ajassa sellainen Väyrynen,  
joka saisi vauhtia idänkauppaan, sillä nyt  
ovat konkurssit edessä varsinkin meillä Tu-  
russa tekstiiliteollisuuden alalla.

Ed. Niinistö (vastauspuheenvuoro):  
Herra puhemies! Olen ed. Pokan sinänsä  
varsin asiallisen puheenvuoron kanssa vain  
yhdestä hyvin perustavaa laatua olevasta  
seikasta eri mieltä eli katson kuten puheen-  
johtaja Zyskowiec, että Väyrysen varomatto-  
maksi kuvattu menettely on nimenomaan  
oikeudellista arviointia. Kun ed. Pokka kat-  
soo, että valiokunnan ei olisi tullut ottaa  
poliittista tai moraalista kantaa, niin olisin  
toivonut, että hän olisi ollut tässä johdon-  
mukainen.

Nimittäin jos oikein ymmärsin, ed. Pokka  
katsoo, että tulevassa Wärsilä Meriteolli-  
suutta koskevassa asiassa tutkitaan hyvinkin  
pitkälle moraalisia seikkoja, mm. sitä, onko  
moraalisesti oikein, että ministeri jättää vas-  
taamatta johonkin. Minua huolestuttaa, jos  
ed. Pokka nyt etukäteen keskittyy käsittele-  
mään tuota Wärsilä Meriteollisuus-asiaa ni-  
menomaan tarkoituksenmukaisuusnäkökoh-  
dista. Ja pelkään pahoin, että tuomiokin  
alkaa olla jo valmis.

Ed. Vähänäkki (vastauspuheenvuoro):  
Herra puhemies! Annan tunnustusta ed. Po-

kalle siitä, että hän tunnusti ja totesi sen, että perustuslakivaliokunta nimenomaan otti juridisen tarkastelutavan tässä asiassa eikä tarkoituksenmukaisuusharkintaa. Suomessa on ministereiden syytteesenpanokynnyks erittäin korkea. Meillä ei voida ministereitä panna vastuuseen asioista moraaliselta pohjalta, vaan vuosisadan alusta peräisin olevan lain perusteella ainoastaan juridisista kysymyksistä.

Koko perustuslakivaliokunnan työskentelyä sävytti erittäin suuri maltillisuus. Otimme jopa huomioon entisen ministerin Väyrysen puheenvuoroissa valiokunnassa usein esiin tuoman maan tavan. Tämän vuoksi ei voida missään tapauksessa sanoa niin kuin ed. Pokka väitti, että perustuslakivaliokunnan toimintaa olisi sävyttänyt poliittinen ajojahti tai jokin muu vastaava. Lähinnä entisen ministeri Väyrysen toimintaa olisi ollut ministerivastuulain asianomaisen pykälän se kohta, jossa todetaan, että ministeri väärinkäyttää asemaansa tietyissä tilanteissa. Aktiivisesti emme missään vaiheessa tätä todenneet, mutta sen sijaan oli todettavissa, että ministeri Väyrynen ei aktiivisesti torjunut Vladimirovin ehdotuksia tietyistä vaikuttamistavoista. Tämän vuoksi perustuslakivaliokunnan enemmistö oli sitä mieltä, että varomattomuutta oli tapahtunut.

Edelleen olisin todennut ...

**Puhemies:** Vastauspuheenvuoroon varattu aika on päättynyt.

**Puhuja:** ... ed. Pokalle, että nyt tutkitaan Väyrys-asiaa.

**Ed. Joutsensaari:** Herra puhemies! Aluksi on todettava, että tämän muistutusasian esille ottaminen, muistutuksen laatiminen niissä olosuhteissa, jolloin se tapahtui, jolloin tämän keskustelun pohjana oleva Väyrys-kirje ei ole vielä ollut kokonaan julkaistu, on ollut erittäin aiheellinen ja koko käsittely on minun ymmärtääkseni ollut tässä asiassa hyvin asiallista ja tarpeen vaatimaa. Me olemme kyllä velvolliset näille ihmisille, Suomen kansalle, antamaan luotettavan kuvan siitä, mitä tapahtuu tämän maan korkeimmassa hallinnossa.

Olen osallistunut tämän asian käsittelyyn kahden kuukauden aikana perustuslakivaliokunnassa, ja on todettava, että suomalaisesta

valtiomiestaidosta ja tämän valtiomiestaidon tasosta on näiden kuukausien aikana voinut saada hyvin erikoislaatuisen kuvan. Saatu kokemus on minulle ollut lähes uskomaton. Vuosikymmenen alun yhteydenpito vieraan valtion tiedustelupalvelun upseeriin ja viime kuukausien aikana tapahtunut asian selvittämisen vaikeuttaminen antavat aiheen hyvin kielteiseen arvosteluun. Entisen ulkoministerin Paavo Väyrysen toiminta tutkittavana olevassa asiassa on molemmissa vaiheissa minun mittapuuni mukaan ollut oikeustoimilain sanontaa käyttäkseni kunnianvastaista ja arvotonta.

Mitä ensiksi tulee Paavo Väyrysen kirjeessä 19.9.1981 Ahti Karjalaiselle kuvattuun toimintaan, on todettava, että hänen velvollisuutensa itsenäisen Suomen ulkoministerinä olisi ollut ehdoton kieltäytyminen antautumasta keskusteluun vieraan valtion vaikutusmahdollisuuksista Suomen tasavallan presidentinvaalissa. Kun keskustelukumppanina lisäksi on ollut diplomaattiedustaja, joka samalla on ollut maansa tiedustelupalvelun korkea-arvoinen upseeri, on varomattomuutta minun mittapuuni mukaan pidettävä jopa törkeänä.

Paavo Väyrysen selitys siitä, ettei hän tuossa tilaisuudessa ollut lainkaan ulkoministeri vaan puolueen puheenjohtaja, ontuu pahasti. Kun keskustelua käytiin ulkomaankauppaan kuuluvista asioista ja Suomen ulkoministerin Moskovan-matkasta, aihepiiri on ollut ulkoministerille hyvin läheinen. On todettava, että ulkoministeri on ulkovaltojen edustajien kanssa käytävissä neuvotteluissa aina ensisijaisesti maansa virallinen edustaja.

Yleisen elämäkokemuksen mukaan ei saman keskustelun kuluessa ole mahdollista lause lauseelta vaihtaa rooliaan, milloin ulkoministerinä, milloin puolueen puheenjohtajana. Eikö käyttökelpoinen menettely olisi ollut, että ulkoministeri havaittuaan keskustelukumppaninsa ottaneen esille puolueasioita ilmoittaisi toiselle osapuolelle näiden asioiden kuuluvan hänen puoluetoimistoonsa? Uskoisin, että keskustapuolueen puoluetoimistossa olisi esimerkiksi puoluesihteeritasolla ollut päteviä henkilöitä käymään tämän sisältöisiä neuvotteluja Suomen sisäisiin asioihin vaikuttamisesta. Mikäli taas ulkoministerillä itsellään on ollut erityinen tarve saada aikaan keskustelu näistä vaikutusmah-

dollisuuksista, hänen tulee kantaa siitä aiheutuva vastuu kokonaisuudessaan ulkoministerin ominaisuudessa.

Tämän asian käsittelyn aikana on hyvin usein joutunut kysymään itseltään, onko oikean ja väärän välinen raja todella näin hämärtynyt. Eikö minkään värinen varoituslampu ole syttynyt osoittamaan sopivaisuusrajan tulleen ylitetyksi? Tämän oikean ja väärän välisen rajan hämärtyminen saattaa kyllä aiheutua siitä kuuluisasta maan tavasta, joka tuolloin oli vallalla. Väyrysen valtiollinen toiminta ajoittuu siihen aikakautteen, jossa tämä maa eli edellisen presidentin valtakauden loppuaikoina ja jolloin tämän maan tavan sanotaan olleen hyvin yleinen. Oli tullut maan tavaksi vaikuttaa asioihin yksityisissä keskusteluissa suuren itäisen naapurin diplomaattiedustajien kanssa.

Tästä maan tavasta on sanottu olevan kirjallisuuttakin. On kerrottu, että näin menetellen saatiin aikaan paljon maalle tärkeitä myönteisiä ratkaisuja. Jos näin on tapahtunut ja maan yleiseksi hyödyksi on tällä tavoin voitu vaikuttaa, on toiminta hyväksyttävää. Jos taas, niin kuin tässä tapauksessa, on ajettu yksityisen puolueen ja vielä yksityisen henkilönkin etua, on toiminta mielestäni moitittavaa. Jos vielä otetaan huomioon, että tällä presidenttipelillä koetettiin vaikuttaa Ahti Karjalaisen valitsemiseksi tasavallan presidentiksi, jotkut saattavat pitää toimintaa jopa kielteisenä.

Paavo Väyrysen kirjettä 19.9.1981 Ahti Karjalaiselle on pidettävä luotettavana todisteena. Sehän on asianomaisen itsensä antama kuvaus tapahtumista. Se on kirjoitettu seuranneena päivänä, eikä sitä yleisten oikeus toimien pätevyyttä koskevien normien mukaan ole pidettävä epäluotettavana. Kirje on ainoa tapahtumasta saatava selvitys, jolla on jotakin arvoa. Asianomaisten itsensä jälkeensä antamat selittelyt sen sijaan eivät ole uskottavia.

Kirjeen sanamuoto osoittaa, ettei ulkoministeri Paavo Väyrysen tuossa keskustelutalaisuudessa saanut ensimmäistä kertaa tietoa Vladimirovin näkemyksistä presidentinvaalista. Lause "Vladimirovin kanta on muuttumaton" merkitsee, että tämä kanta on jo aikaisemmin esitetty ja että se on jo ennestään saatettu ministeri Väyrysen tietoon.

Kirje osoittaa myös selvästi, ettei Vladimirovin tarkoituksena ole ollut vaikuttaa vain

keskustapuolueen sisäiseen ehdokasasetteluun, vaan aivan selvästi asetelmaan Karjalainen—Koivisto. "Henkilöinä he asettavat sinut selvästi Koiviston yläpuolelle ja katsovat, että keskustalainen presidentti on parempi vaihtoehto kuin sosialidemokraatti". On kysyttävä, miten tämä lause voisi tarkoittaa vain keskustapuolueen sisäistä kisaa omien ehdokkaattensa välillä.

Vavahduttavinta tässä kirjeessä on kuitenkin mielestäni Väyrysen Vladimirovilta sama ilmoitus, että tällä kertaa Neuvostoliitto toimii kuitenkin selvästi varovaisemmin kuin vuonna 1956. Tämä vuosi 1956 on se vuosi, jolloin Urho Kekkonen ensimmäistä kertaa valittiin Suomen presidentiksi. Kekkonen valtakauden luominen siis aloitettiin vieraan valtion tuella, ja nyt tämän asian käsittelyn yhteydessä on käynyt selville, että myös hänen seuraajansa yritettiin saada valtaan samalla menetelmällä, joskin tällä kertaa selvästi varovaisemmin. Vuonna 1956 oli tuskin kulunut kymmentä vuotta siitä, kun aseet maan rajoilla olivat vaienneet ja Suomi pelastunut siltä kohtalolta, joka tänään on näkyvissä aivan yleisesti.

Luotettavaa oikeudellista arviota Väyrysen teon lainvastaisuudesta ei kirjeen perusteella voida suorittaa. Kirjeen ylimalkaiset teon kuvaukset eivät osoita, että Väyrynen olisi virkatoimessaan ollut avullisena ilmeiseen laittomuuteen tai sitä edistänyt, olisi maan ilmeiseksi vahingoksi tahallansa väärinkäyttänyt virka-asemaansa tai että hän muuten tässä virkatoimessaan olisi selvästi menetellyt lainvastaisesti.

Laki edellyttää kahden teon osalta tuottamuksellista vastuuta ja yhdessä kohdassa tahallisuutta. Kaikissa tapauksissa ministerivastuulain 7 § edellyttää lainvastaisen toiminnan olevan ilmeistä tai selvää.

Perustuslakivaliokunta on kuullut asiassa oikeusoppineita, jotka ovat olleet yksimielisiä siitä, ettei kirjeessä kuvattua toimintaa ole pidettävä lainvastaisena. Näkemykseen on edellä olevilla perusteilla syytä yhtyä. Kirjeen salaaminen, siitä esitettyjen referaattien leimaaminen vääriksi, tasavallan presidentin moittiminen valehtelijaksi ja perustuslakivaliokunnan toiminnan leimaaminen epäasialliseksi osoittaa kuitenkin tämän valtiomiesteon tason. Pyrkimyksenä on ollut selvästi oman yksityisen edun ajaminen.

Herra puhemies! Kannatan perustuslakiva-

liokunnan puheenjohtajan tekemää ehdotusta.

Ed. Juhantalo (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Puheenvuorossaan ed. Joutsensaari valtaosan puheenvuoron ajasta käyttää perusteluinaan hänelle virkatehtävissään niin tuttua oikeustoimilakia ja tämän kautta päätyy hyvin selviin poliittisiin arvioihin ja tarkoituksenmukaisuusarvioihin puheenvuoronsa sisällössä ja lähestyy vasta lopussa sitä lakia, josta on kyse eli ministerivastuulain mukaista toimintaa. Kuten hän puheenvuorossaan toteaaakin, hän yhtyy tältä osin yksimieliseen kantaan, perustuslakivaliokunnan päätökseen, että Väyrynen ei ole syylistynyt ministerivastuulain vastaiseen toimintaan.

On kuitenkin mielestäni epäasiallista niin pitkään ja poliittisesti perustella aivan virheellisen siviililainsäädännön mukaista poliittista toimintaa kuin ed. Joutsensaari tässä tekee ja haluaa tämän lain kautta näyttää, että Väyrynen tosiasiallisesti olisi syylistynyt ministerilain vastaiseen toimintaan.

Ed. Vähänäkki (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Haluan vain todeta sen, että pidän sopimattomana ed. Joutsensaaren näkemyksiä siltä osin kuin hän vihjailee kunnioitetun entisen presidentin Urho Kekkonen presidentinvirkaan tuloon liittyviin asioihin suhteessa entisen ulkoministeri Väyrysen toimintaan, jota nyt olemme tutkimas-

Ed. Sasi: Herra puhemies! Perustuslakivaliokunta on nyt käsitellyt allekirjoittaneen ynnä neljän muun kansanedustajan jättämän muistutuksen entisen ulkoministerin Paavo Matti Väyrysen keskusteluista ministerineuvos Viktor Vladimirovin kanssa koskien idänkaupan käyttämistä Ahti Karjalaisen vaalikampanjan edistämiseen. Todettakoon, että mainittu muistutuskirjelmä jätettiin Väyrysen kirjeen kirjoittamisen kahdeksanvuotispäivänä.

Perustuslakivaliokunta esittää, että Paavo Väyrynen ei ole menetellyt lainvastaisesti, mutta katsoo, ettei julkitullut menettely ja toiminta sovellu ulkoministerin asemaan ja että tästä syystä Väyrynen ollessaan ulkoministerinä on toiminut varomattomasti. Tässä asiassa mielestäni on saanut ratkaisunsa

moni asia, joka on ollut varsin epäselvä. Jos muistelemme koko prosessia, niin sen alussa entinen ulkoministeri Väyrynen väitti, että ne lehtitiedot, joita hänen kirjeestään oli esitetty, olivat vääriä ja virheellisiä. Yksi tavoite tällä koko muistutuskirjelmällä olikin se, jonka edelleenkin uskon olleen mahdollista onnistua, eli että tämä Väyrysen kirje olisi julkistettava tai saatava jonkin puolueettoman elimen, tässä tapauksessa perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi. Kirjehän sittemmin tuli muutoinkin julkisuuteen, ja lopputulokseksi osoittautui, että julkinen keskustelu ja luonnehdinta kirjeestä oli oikeata ja Väyrysen väitteet virheellisiä.

Tämän jälkeen entisen ulkoministerin Väyrysen seuraava selitys oli se, että kirje antaa väärän kuvan hänen toiminnastaan, mutta kuitenkin voidaan pitää varsin luotettavana tätä kirjettä dokumenttina. Mitä tulee Väyrysen muistikuvii yleensäkin näistä keskusteluista, ne olivat varsin hataria. Hän ei muistanut paikkaa eikä muitakaan tapaamisiaan noihin aikoihin, mutta yllättäen väittää muistavansa keskustelun sisällön varsin sanatakkasti. Nämä selitykset mielestäni eivät ole enää uskottavia.

Tämän jälkeen entinen ulkoministeri Väyrynen väitti, että muistutuskirjelmää ei voitaisi käsitellä siitä syystä, että se ei ollut yksilöity. Joka tapauksessa tässä muistutuskirjelmässä oli selvästi ilmoitettu se teko eli keskustelut presidentinvaalista ja siihen liittyen idänkaupasta, jonka osalta muistutus tehtiin. Perustuslakivaliokunta onkin omaksumun sen oikean kannan, että muistutuskirjelmässä ei tarvitse mainita nimeltä mitään rikosta ja rikoksen tunnusmerkkejä eli tällaisen muistutuskirjelmän ei tule olla syytekirjelmän luonteinen, jotta se voitaisiin käsitellä. Tarkoituksenahan on se, että perustuslakivaliokunta selvittää olosuhteet ja asiain-tilan, jonka jälkeen vasta asia tarvittaessa siirretään valtakunnanoikeuteen, jossa esitetään varsinainen syytekirjelmä.

Tämän jälkeen entisen ulkoministerin Väyrysen puolustus oli se, että hän oli puolueen puheenjohtaja noissa keskusteluissa eikä suinkaan ministeri. Tosiasiaksi tässäkin suhteessa on osoittautunut se, mistä kaikki asiantuntijat ovat yksimielisiä, että noissa keskusteluissa Väyrynen toimi ulkoministerinä, ja tosiasia on myös se, että Väyrynen itse on antanut varsin ristiriitaisia lausuntoja

siitä, missä tilanteessa hän toimi ulkoministerinä ja missä tilanteessa niin sanotusti puolueen puheenjohtajana. Tämäkin asia on siis saanut ratkaisunsa.

Itse valiokunnan ratkaisu perustuu siihen, että ei ollut löydettävissä näyttöä siitä, että keskustelut Väyrysen ja Vladimirovin kesken olisivat johtaneet toimintaan, konkreettiseen toimintaan Ahti Karjalaisen kampanjan hyväksi ja toimintaan, joka olisi liittynyt esimerkiksi idänkauppaan. Toteaisin kuitenkin, että mielestäni aika paljon evidenssiä on siitä, että johonkin tämän kaltaiseen kuitenkin on pyritty. Aika pitkälti mielestäni asiaa selvittää jo sinänsä se keskustelu, joka Väyrysen ja Vladimirovin kesken käytiin. Sen lisäksi haluan todeta, että varsin hyvin on tiedossa se, että keskustapuolueen johto kävi yhdessä Vladimirovin kanssa keskusteluja, joissa pyrittiin taivuttelemaan sekä talouselämän johtoa että myöskin maatalouden sektorin johtoa Ahti Karjalaisen kampanjan taakse. Totuus kaiketi on se, että tiedettiin, että Suomen kansa normaalisti ei Ahti Karjalaista valitsisi tasavallan presidentiksi, ja pyrittiin löytämään rakennelma, jossa yhteiskunnan koko kerma saataisiin tukemaan arvovallallaan Ahti Karjalaista ja tällä tavalla Suomen kansan vastarinta tietyllä tavalla murrettua.

On ollut myös mielenkiintoista käydä lävitse Suomenmaa-nimistä keskustapuolueista lehteä vuoden 1981 syksyiltä. Tuossa lehdessä jatkuvasti on toivotettu idänkaupan keskeisyyttä tasavallan presidentin tehtävien hoidossa ja idänkaupan keskeisyyttä Suomen kansan menestyksen kannalta. Kun arvioidaan idänkaupan tapahtumia, niin ehkä on syytä siteerata erästä kuultua idänkaupan asiantuntijaa, joka on todennut että "vuoden 1982 clearingtilin saldo kohosi moninkertaiseksi sovituihin luottorajoihin nähden" ja edelleen "loppukysymykseksi jättäisin ilmaan, miten kontrolli saattoi pettää Suomesa niin pahasti syksyllä 1981, että idänkaupan epätasapaino-ongelma oli seurauksena, josta ei tänä päivänäkään olla täysin toivuttu".

On myös tunnettu tosiasia se, että jos luemme mm. Suomenmaata syksyiltä 1981 joulukuun alusta, voidaan todeta suuria otaksakkeita: "Öljyntuonti kasvaa 1982", "Kauppa Neuvostoliittoon pysyi ennätyslukuissa", "Kauppavaihto kasvaa ensi vuonna 31 mil-

jardiin markkaan tiistaina allekirjoitetun tavaravaihtopöytäkirjan mukaan". Edelleen samasta lehdestä: "Vienti Neuvostoliittoon ei putoa millään kaupan alalla tämän vuoden ennätystasolta", "Viennin pieneen kasvuun on päästy lisäämällä öljyn sekä koneiden ja laitteiden tuontia Neuvostoliitosta", "Maiden välisen kaupan tasapainon oletetaan ensi vuonna pysyvän ennallaan"; joulukuun toisena päivänä. Joulukuun neljäntenä päivänä todetaan: "Ennätysmäiset vientikaupat 4,5 miljardilla ja mm. Wärtsilä, Rauma-Repola ja Valmet toimittavat Neuvostoliittoon kaikkiaan 16 alusta, joiden arvo on 1,9 miljardia markkaa, suurimman eli miljardin markan osuuden laivakaupoista sai Wärtsilä, joka toimittaa seitsemän laivaa vuosien 1984—1985 aikana", ja sitten vielä 5 päivä joulukuuta: "Karjalaiselle kutsu Moskovaan". Kaikkien näiden juttujen ohessa on varsin suuri Ahti Karjalaisen kuva, joten voidaan todeta, että tiettyä yhteyttä idänkaupalla ja presidenttikysymyksellä ilmeisesti on ollut, kun muistetaan, että eräillä ehkä saattoi olla ajatuksissa vielä, että Karjalainen sittenkin saatettaisiin kaikenkin jälkeen nostaa presidenttiehdokkaaksi.

Mielestäni valiokunta ei ole riittävästi kiinnittänyt näihin seikkoihin huomiota, ja normaali menettely asiassa olisikin ollut se, että olisi annettu tämä asia eduskunnan oikeusasiamiehen tutkittavaksi niin, että olisi normaalissa tutkinnassa, poliisitutkinnassa, selvitetty, mitä on tapahtunut. Myönnän, että selvityksen saaminen tuossakin yhteydessä on varsin vaikeata, koska henkilöitä joudutaisiin kuulemaan, ja on luonnollista, että ne henkilöt, jotka ovat jollakin tavalla mahdollisiin tällaisiin toimenpiteisiin osallistuneet, eivät sitä kovin helposti varmaankaan tunnustaisi.

Perustuslakivaliokunta onkin siis tietyllä tavalla nostanut kädet ylös ja toteaa, että kirjeen osalta on näyttöä sikäli, että keskusteluissa Väyrynen ei torjunut näitä mahdollisuuksia tämän tyyppiseen yhteistyöhön, jossa idänkauppaa käytettäisiin hyväksi, ja on sitten tehty se johtopäätös, että tällä perusteella annetaan huomautus Väyrykselle siitä, että hän on ollut varomaton.

Tämäkin lausuma on sinänsä varsin arvokas. Nimittäin kun on puhuttu oikeudellisesta vastuusta ja poliittisesta vastuusta, niin tietysti tietoisuus asioiden todellisesta laidas-

ta on välttämätön edellytys sille, että poliittinen vastuu voi toteutua. Tässä tapauksessa on varsin selvästi todettu, että Väyrysen menettely on ollut virheellistä, ja tämän perusteella mielestäni kansalaiset voivat tehdä johtopäätöksen vaaleissa Väyrysen osalta ja arvioida hänen menettelynsä, kun tietävät nyt suurin piirtein ainakin tietyiltä osin tosiasiat.

Jos me ajatlemme Suomea ja vertaamme Suomea eräisiin muihin länsimaihin, vaikkapa vain Ruotsiin, niin olisi täysin luonnollista, että henkilö, joka saisi tämän kaltaisen muistutuksen perustuslakivaliokunnalta, välittömästi eroaisi tehtävästään. Nythän olemme siinä tilanteessa, että Väyrynen ei ole enää ulkoministerinä, jolloin tuosta tehtävästään hän ei voi erota, mutta tietysti vastuullisista poliittisista voi myös luopua, vaikka ne eivät olisikaan ministerin tehtäviä.

Minua on jäänyt tässä asiassa muutama seikka vaivaamaan, ensinnäkin se, miksi tätä ei riittävän perusteellisesti selvitetty. Tietysti voidaan antaa sen tyyppinen vastaus, kuten eräät asiantuntijat ovat todenneet, että mikäli katsottaisiin olevan kyseessä virkarikos, niin rikoslain 40 lukua virkarikosuudistuksen yhteydessä uudistettiin siten, että aikaisemmat kymmenen vuoden vanhentumisajat muuttuvat nyt ensi vuoden alusta viiden vuoden vanhentumisajoina. Kun meillä on periaatteena, että lievemmat säännökset ovat aina voimassa, niin tämä tietysti merkitsisi sitä, että mikäli asia saatettaisiin valtakunnanoikeudessa käsiteltäväksi, niin ensi vuonna käsittelyn päättyessä ratkaisua tehtäessä voitaisiin katsoa, että mikäli kyseessä on rikoslain 40 luvun mukainen virkarikos, niin tässä tapauksessa se olisi rikoksena vanhentunut, ja tällä tavalla tuomitsevaa päätöstä ei tulisi. Tämä on tietysti yksi tapa selvittää sitä, että ei kannattanut tietyllä tavalla edetä pidemmälle.

Toinen asia, joka minua vaivaa, on se, että jos Paavo Väyrynen ei suunnitellut, mutta Viktor Vladimirov suunnitteli hiljaista kautta valtionjohtajien suhteeseen Suomen ja Neuvostoliiton välillä, niin mitä velvollisuuksia hänellä olisi tämän tiedon johdosta pitänyt olla. Ministerivallassaan ministeri vakuuttaa, että hän edistää valtakunnan parasta. Tämän lisäksi hallitusmuodon 33 §:n 2 momentin mukaan ulkoministerin kautta välitetään tiedot Suomesta ja Suomelle. Olisi kai luonnol-

linen johtopäätös tällä perusteella se, että näiden velvoitteiden puitteissa ulkoministeri Väyrysen olisi tullut kertoa vt. tasavallan presidentti Mauno Koivistolle, mitä hän sai tietää näissä neuvotteluissa siitä, mitä Vladimirov suunnitteli. Kun hän ei tätä tehnyt, niin mielestäni hän tällöin menetteli virkavelvollisuuksiensa vastaisesti, jolloin voidaan todeta, että Väyrynen tällä perusteella ei mielestäni voisi vapautua.

Kolmanneksi totean, että on täysin luonnollista, että jos Väyrynen itse suunnitteli näitä toimenpiteitä, niin hän tässä tapauksessa tietystikään vt. presidentille ei kerro siitä, että hän suunnitteli yhdessä Vladimirovin kanssa idänkauppaan liittyviä toimenpiteitä toisen henkilön valitsemiseksi Suomen tasavallan presidentiksi. Mielestäni tässäkin tapauksessa voidaan selvästi todeta, että tällainen menettely ei edistäisi valtakunnan parasta, mihin ministeri ministerivallassaan on sitoutunut. Hän syyllistyi tällä tavalla aivan selvän konkreettisesti virkavirheeseen.

Asiantuntijat ovat tässä yhteydessä myös pohtineet maanpetossäännöksiä, mm. diplomaattista maanpetosta. Tältä osin mielestäni asiantuntijoiden vastaukset ovat jossakin määrin epäselviä siitä, miten näiden säännösten soveltamiseen tulisi suhtautua. Eräät asiantuntijat ovat sitä mieltä, että diplomaattinen maanpetos voidaan tehdä vain siinä tilanteessa, kun käydään virallisia neuvotteluja. Haluaisin todeta, että mitä tulee yleensä maanpetossäännöksiin, niin niitä on meillä varsin laajasti tutkittu varsinkin silloin, kun on ollut kyse ulkovaltaa vahingoittavan tiedon antamisesta. Voidaankin kysyä, miksi tässä tapauksessa pitäisi tukeutua näin ahtaaseen tulkintaan.

On myös esitetty sellaisia käsityksiä, että kun suojelupoliisi meillä ei valvo poliittisia päätöksentekijöitä, mutta muita kansalaisia heidän tekemisistään ulkovaltojen edustajien kanssa, niin tämä käytäntö johtaisi siihen, että oikeudellisesti ministeriä tämän tyyppisistä asioista ei voitaisi saattaa vastuuseen. Mielestäni tämänkään tyyppinen asiantuntijoiden argumentointi ei voi olla oikeata. Tältä osin olen varsin pettynyt siitä, että ei ole saatu täyttä selvyttä, olisiko tämä tekona, mikäli se olisi voitu osoittaa, mahdollisesti tällainen äsken mainittu teko. Jos olisi näin, että katsottaisiin, että mitään krimina-lisoitua näissä teoissa ei olisi, niin tässä

tapauksessa mielestäni Suomen rikoslainsäädännössä on vähintäänkin elefantin mentävä aukko.

Olen sitä mieltä edelleenkin, että oli varsin hyvä, että tämä asia käsiteltiin perustuslakivaliokunnassa. Muistan, että kun muistutuskirjelmä jätettiin, se sai varsinkin poliitikkojen keskuudessa jossakin määrin arvostelua osakseen, mutta sen jälkeen, kun Väyrysen kirje julkistettiin, arvostelua ei ole juurikaan enää esiintynyt.

Pidän myös varsin todennäköisenä, että se, että tämä asia käsiteltiin perustuslakivaliokunnassa, antoi käsityksen sekä kansalaisille että muille maille, että Suomi on kuitenkin kehittynyt demokraattinen oikeusvaltio ja länsimaa, koska kaikissa muissa kehittyneissä länsimaissa tämän tyyppiset väitteet, mikä Väyrysen kohdistettiin, toki ilman muuta tutkitaan. Haluan muistuttaa, että kun mm. Ruotsissa tutkittiin salakuuntelulaitteiden maahantuontia, oliko siihen ministerin valtuus, Ruotsissa välittömästi perustuslakivaliokunta tutki asian, ja se johtikin ministerin oma-aloitteeseen eroon. Tällä tavalla tällä on ollut merkitystä mielestäni Suomen maineelle. Mielestäni myös henkilön oikeusturvan kannalta on tärkeätä, että asia perusteellisesti selvitetään. Myös kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta tämä on tärkeätä siitä syystä, että ministerin asema ei saa asemana estää asioiden selvittämistä.

Kun pohditaan sitä, mikä on poliittinen vastuu ja mikä on juridinen vastuu, niin tietysti toivoisi, että meillä Suomessa poliittista vastuuta sovellettaisiin huomattavasti enemmän. Mutta olemme valitettavasti ajautuneet tilanteeseen, että meillä oikeastaan vain pyritään oikeudellisen vastuun keinoin selvittämään asioita, kun meillä vastuullisissa tehtävissä olevat henkilöt eivät koskaan vedä poliittisia johtopäätöksiä, vaikka sanovatkin poliittisen vastuun ottavansa. Tuntuu vain siltä, että tukijoukot entistä enemmän tiivistyvät niissä tilanteissa, joissa jotkin asiat menevät pieleen.

Nyt siis, herra puhemies, tiedetään, että Väyrysen menettely ei ollut hyväksyttävää. Olen valmis siihen, että asia jätetään poliittisen vastuun piiriin äänestäjien myöhemmin ratkaistavaksi. Toivon, että tämä perustuslakivaliokunnan ratkaisu ohjaa ministereiden käytöstä jatkossa, vahvistaa Suomen itsenäisyyttä ja estää kansallisten etujen myyntiä

omanvoitonpyynnin tarkoituksessa eli luot entistä enemmän uutta maan tapaa.

Ed. Kekkonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Sasin ajatus siitä, että perustuslakivaliokunta olisi nostanut kädet ylös tätä asiaa käsitellessään, on peräti kummallinen, kuten muuten on kummallinen sekin ajatus, että perustuslakivaliokunta olisi jollakin tavalla moralisoinut asiaa sitä käsitellessään ja siitä lausuntoa antaessaan. Näyttää nyt vain olevan niin, että kun eduskunnassa jotain asiaa käsitellään poliittisista intohimoista vapaasti, siis niin vapaasti kuin se nyt tässä talossa on mahdollista, niin syntyy tällaisia reaktioita, niin kuin ed. Sasin reaktio tässä tapauksessa oli. Muutoin olen hänen kanssaan siitä asiasta samaa mieltä, että on onnellisinta, että tämän tyyppiset asiat jäävät poliittisen tuomion eli kansalaisten vaaleissa antaman tuomion varaan.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Kun ed. Sasi edelleenkin tuossa puheenvuorossaan, jonka johtopäätös oli aivan oikea, esitti kovasti väitteitä idänkaupan osuudesta ja Paavo Väyrysen menettelystä siihen, niin minun on pakko nyt huomauttaa vielä kerran, ja se näkyy kyllä valiokunnan mietinnössäkkin, että kyllä me idänkauppapuolen selvitimme erittäin perusteellisesti ainakin siltä osin, mikä tämän muistutuskirjelmän esittäjien esittämän väitteen perusta oli. Kyllä me tulimme siihen tulokseen, että ei Paavo Väyrysellä silloin ollut mitään mahdollisuutta sellaisiin toimiin vaikuttaa, mitä ed. Sasi ja kumppanit siinä kirjelmässä esittivät. Tämä oli täysin perätön asia, ja sehän tulee kyllä tuossa mietinnössä esille.

Toinen asia, mihin puutun, on Vladimirovin osuus, josta ed. Sasi myös esitti kovasti huomautuksia. Tilanne on kyllä sellainen, että hän on toisen valtakunnan lakien alainen. Hänen asioittensa tutkiminen ei kuulu perustuslakivaliokunnan toimialaan.

Ed. Jokinen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Sasi tekee politiikkaa tällä kysymyksellä aika mielenkiintoisella tavalla, mutta politiikassa ja rakkaudessa ovat melkein kaikki keinot luvallisia. Sasi kyllä tietää varmasti, hän on niin tunnettu poliitikko ja ollut pitkään mukana, että hän

tietää, mikä maan tapa oli tuossa ajassa, ja tuntee myös henkilökohtaisesti hyvin läheläkin itseään henkilöitä, jotka harrastivat tuota saman suuntaista yhteydenpitoa eri muodoissa eri tavoin. Mutta tarkoitus on ollut kyllä kaikilla näiden yhteyksien lähentäminen. Monia keinoja on käytetty, ja minä luulen, että Sasi ei ole ulkona näistä asioista. Hän ne varsin hyvin tuntee.

Ed. Sasi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Haluan todeta ed. Jokiselle, että maan tavasta on varsin monia käsityksiä siltä osin, mikä se vuonna 1981 oli, ja sen tämä keskustelu on osoittanut koko syksyn.

Ed. Pokalle haluan todeta, että Väyrysellä ei ehkä suoranaisesti asemansa kautta ollut kovin paljon vaikutusmahdollisuuksia. Tosin hän oli ulkoministeri, välillisesti toki, mutta monien kontaktiensa ja yhteyksiensä kautta ja miksei myös Vladimirovin kautta saattoi olla vaikuttamismahdollisuuksia.

Ed. Paloheimo: Herra puhemies! Kun tämä kysymys, jota nyt käsitellään eduskunnan istuntosalissa, nousi esiin viime elokuun lopulla, olivat eduskunnan käytävät täynnä juoruja. Tämä vaikutti melko vastenmieliseltä ja erityisen vastenmieliseltä se, että nämä juoruilijat, jotka asiasta keskustelivat, näyttivät keskustelevan siitä varsin eri tavalla eri seuroissa. Tästä syystä pidän erittäin tärkeänä ja merkityksellisenä, että asiasta kerran keskustellaan isossa salissa avoimesti siten, että kukaan ei voi esiintyä kovin kaksinaamaisesti.

Kun käsiteltävänä oleva muistutus 19. syyskuuta oli jätetty eduskunnalle, reaktiot olivat hyvin saman tyyppisiä. Toiselta taholta sanottiin, että minkä ihmeen takia te tuollaisen muistutuksen jätitte, Väyrynenhän hyötyy siitä. (Ed. Jokinen: Niin kävi!) Ja sitten toiselta, lähinnä Suomen keskustan taholta, sanottiin, että erittäin hauskaa kun jätitte tuon, nyt päästään osoittamaan Väyrysen syyttömyys. Olen ollut puhumattomissa väleissä ed. Väyrysen kanssa sen jälkeen, kun muistutus jätettiin, mutta olen kuitenkin hänen ilmeistään päätellyt, ettei hän itse ollut kovin iloinen siitä, että tämä muistutus jätettiin. Minä haluaisin nyt sanoa kaikille niille, jotka ovat esittäneet kommentteja siitä, hyötyykö Väyrynen tästä vai haittaako tämä Väyrystä — samoin Väyryselle itsel-

leen, joka ei näytä olevan paikalla — että on sellainen teoreettinen mahdollisuus, että joku on allekirjoittanut tämän muistutuksen ihan riippumatta siitä, hyötyykö Väyrynen tästä vai haittaako tämä Väyrystä. Siihen saattaa olla joitakin muitakin syitä.

Haluaisin nyt esittää lyhyesti, mikä minua tässä asiassa kiinnostaa. Ensin joitakin sellaisia piirteitä, jotka minua kiinnostavat vähemmän. Minua ei kovinkaan paljon kiinnosta vuoden 1981 tapahtumat siitä syystä, että en tunne niitä riittävän hyvin voidakseni esittää niistä kovinkaan asiantuntevia mielipiteitä. En myöskään pysty esittämään asiantuntevia mielipiteitä maan tavasta tuohon aikaan enkä keskustelusta Vladimirovin kanssa. Minua kiinnostaa enemmän tässä asiassa se tapa, jolla vuoden 1981 tapahtumiin on suhtauduttu nyt vuoden 1989 syksyllä. Se on tätä päivää, ja sillä on enemmän merkitystä meidän poliittiselle tulevaisuudellemme todellisuudessa.

Tässä on minusta eräs vakava asia, johon tässä keskustelussa ei toistaiseksi ole puututtu, nimittäin se, että tänä syksynä oli ainakin noin kuukauden pituinen jakso Suomen poliittisessa elämässä, jolloin näytti loogisesti väistämättömältä, että joko presidentti Koivisto tai sitten suuren puolueen puheenjohtaja, kansanedustaja Väyrynen, joka on ilmoittanut ryhtyvänsä presidenttiehdokkaaksi, ei puhu totta. (Ed. Jokinen: Jos se ei ole kumpikaan!) Nähdäkseni tämä oli ainoa johtopäätös, jonka kansalainen saattoi siitä keskustelusta tehdä, joka syyskuussa käytiin. Ihän riippumatta siitä, mikä asia on kysymyksessä, niin mielestäni, jos kaksi näin johtavassa asemassa olevaa poliitikkoa voidaan asettaa vastakkain ja voidaan tehdä looginen johtopäätös, että jompikumpi ei puhu totta, silloin pitää selvittää, kumpi se on, ihan riippumatta siitä, mistä asiasta on kysymys. Sen tähden mielestäni oli välttämätöntä, että keinolla millä hyvänsä tämä tunnettu kirje piti saada julkisuuteen.

Toinen asia, joka ei ole niin vakava kuin tämä, on, minkälaista poliittista kulttuuria, poliittista keskustelua tässä maassa käydään nykyisin. Tähän liittyy eräs kiinnostava piirre. Savon Sanomat julkaisi 7.10. eräänlaisen galluputkimuksen tulokset, jossa oli kansalaisilta kysytty, mitä ammatteja he arvostavat eniten. Lueteltuna oli 15 ammattia. En-

simmäiseksi pääsi lääkäri. Kahdestoista oli toimistovirkailija, kolmastoista tarjoilija, neljastoista ministeri ja viimeiseksi tuli kansanedustaja.

Minusta meidän kannattaisi pohtia, mistä tämä mahtaa johtua. Minä väittäisin, että se johtuu siitä, että meidän poliittinen keskustelumme poikkeaa yleisestä keskustelusta huomattavasti. Eri ammattikunnilla on tietysti erilainen käsitys rehellisyydestä ja korrektista keskustelusta. Taiteilijat käyvät sitä omalla tavallaan, tiedemiehet omallaan. Liike-elämässä käydään tietynlaista ja politiikassa toisenlaista keskustelua. Nyt minä haluan esittää tällaisen vanhakantaisen, tunkkaisen keskustelupoliittikan kymmenen kaikkein näkyvintä piirrettä, jotka tänä syksynä ovat kaikki tulleet jossain muodossa ilmi. En väitä, että tämä käsiteltävä olisi ainoa tapaus, mutta tämä on niin tunnettu, että tätä asiaa kannattaa tarkastella yleisemmässä muodossa tämän kysymyksen yhteydessä:

Nämä kymmenen ohjetta vanhakantaisen tunkkaisen politiikan harjoittajille ovat seuraavat:

1. Väitä omia mielipiteitäsi tosiasioiksi ja vastustajan esittämiä tosiasioita mielipiteiksi.

2. Kieli ei ole viestintä- vaan manipulointiväline. Käytä sanaa "todeta" omista sanomisistasi ja "väittää" vastustajan sanomisista.

3. Muuntele totuutta päämääriesi mukaisesti, jos tosiasioita ei voi tarkistaa. Jos esittämäsi tosiasiat paljastuvat virheellisiksi, vaihda puheenaihetta.

4. Yhdistä toisiinsa täysin toisistaan riippumattomia asioita, jos se on tarkoituksenmukaista.

5. Yhdistä myös huono asia hyvään ihmiseen ja päinvastoin, jos siitä on hyötyä.

6. Siirry yksityiskohdista yleiselle tasolle ja päinvastoin aina tarkoituksesi mukaisesti.

7. Referoi vastapuolta väärin ja hyökkää sitten itse keksimiäsi referaatteja vastaan.

8. Jos esittämäsi argumentit osoitetaan vääriksi, älä missään nimessä myönnä tätä, vaan keksi heti uusia argumentteja.

9. Esitä kysymyksiksi naamioituja väitteitä. Jos vastapuoli erehtyy vastaamaan, hän on huomaamattaan hyväksynyt väitteesi.

10. Luota poliittisen muistin lyhyteen. Väitä loputtomasti lujalla äänellä ja suoraan kameraan katsoen vaikka sutta lampaksi.

Kriittisillä ja ei-kriittisillä katselijoilla on molemmilla vain yksi ääni.

Tämän keskustelun jatkossa on käyty keskustelua siitä, kuka tätä vanhakantaista politiikkaa osaa oikein soveltaa ja kuka ei. On puhuttu siitä, että joku on ollut taitava ja osannut selittää oikealla tavalla asioita. On ihailtu ikään kuin taitavuutta tässä pelissä. Silloin on kysymys tietysti vähän saman tyyppisestä ihailusta kuin jos ihailtaisiin tasakuvarkaita, sitä että joku on parempi taskuvaras kuin toinen. Minusta tässä ei ole mitään ihailtavaa. On kysymys siitä, että tämä on täysin vääränlaista keskustelua, josta pitäisi päästä irti.

Minä haluan nyt lyhyesti osoittaa vain, miten tässä asiassa edettiin. Kun 31 päivä elokuuta Tarkan kirjasta oli ensin vuotanut tietoja, Väyrynen sanoi siitä, että kirjettä Karjalaiselle on siteerattu harhaanjohtavasti, tämä on raskaimman lajin poliittinen provokaatio. Väyrynen ei halunnut kommentoida kirjettä, koska se ei ole yleisen edun mukaista.

1.9. Väyrynen kertoi käyneensä keskustelun puoluejohtajan eikä ulkoministerin ominaisuudessa ja sanoi, että kirjeen julkisuuteen saattaminen on Neuvostoliiton ja Vladimirovin kannalta erittäin kiusallista. Siitä syystä sitä ei voi julkaista. Edelleen, että oli yleinen tapa, että poliitikot kävivät tällaisia keskusteluja ja että johtopäätökset on tehty virheellisen siteerauksen ja tulkinnan perusteella, jonka Tarkka on jostain syystä halunnut antaa.

4.9. oli kirjan julkistamistilaisuus, jossa Tarkka sanoi, että keskustelu, jossa vieraan vallan edustajan kanssa puututaan Suomen sisäisiin asioihin, ei ole hyväksyttävää. Seuraavana iltana oli televisio-ohjelma, jossa oli mukana sekä Väyrynen että Tarkka. Väyrynen väitti siellä, että Tarkka on siteerannut häntä väärin ja että Tarkka on paheksunut yleensä keskustelua vieraan vallan edustajan kanssa, mitä Tarkka ei ollut tehnyt.

7.9. presidentti Koiviston haastattelu oli STT:ssä, jossa hän sanoi, että kohuttu kirje on oikein eikä harhaanjohtavasti siteerattu, ja edelleen että keskustelu, joka Väyrysellä oli Vladimirovin kanssa, ei ollut maan tapa.

Tähän keskustapuolue reagoi 8.9. siten, että Rehn toivoi kaikkien vastuunsa tuntevien puoluejohtajien sekä ulkopoliittikan johdon vastaavan politiikan pelisääntöjä koske-

vaan kysymykseen: "Tuleeko Suomen ja Neuvostoliiton suhteita edelleenkin hoitaa luottamuksellisen yhteydenpidon pohjalta sekä ulko- että sisäpolitiikkaa koskien vai siirrymmekö tarkkalaisen formalistisen diplomatian soveltamiseen, josta meillä on jo 1930-luvulta käytännön kokemusta? Odotamme vastauksia, ja vaikeneminen on selvä tuki Tarkan pyrkimyksille." Pyydän edustajia laskemaan, kuinka monta erilaista vanhakantaisen, tunkkaisen politiikan ohjetta on tässä yhdessä lauseessa onnistuttu soveltaamaan.

Pari kolme tuntia presidentin haastattelun jälkeen Väyrysen oma kirjallinen vastaus presidentille: "Olen yllätynyt siitä, että presidentti Koivisto on katsonut asiakseen puuttua siihen keskusteluun, jota on käyty Ahti Karjalaiselle lähettämäni kirjeen lainauksen ja tulkinnan oikeellisuudesta. Erityisen yllätynyt olen siitä, että presidentti Koivisto ei lausunnossa irtisanoudu Jukka Tarkan ulkopolitiittisista lausunnoista."

Ja 9.9. Kääriäinen sanoi, että Väyrystä yritetään lynkata ja keskusta nitistää.

Kaiken tämän jälkeen, koko tämän keskustelun jälkeen, jota käytiin koko ajan lasikaapissa Suomen kansan seurattessa sitä, olisiko eduskunnan pitänyt vaieta ja olisiko eduskunnan pitänyt hyväksyä tämä? Olisiko eduskunnan pitänyt vain kohottaa olkapäitä, levitellä käsiä, sanoa: Tällaistaahan tämä on, eihän sille mitään voi! Jos niin meneteltäisiin, jos tätä asiaa ei olisi koskaan tuotu tänne, niin totta kai Savon Sanomat oikeutetusti asettaa kansanedustajat 15. tilalle.

Arvoisa puhemies! En suinkaan väitä, että tämä tapaus olisi ainoa, jossa on käytetty tämän tyyppistä poliittista metodiikkaa. Ei tämä ole ainoa, jossa keskustelua käydään näin alkeellisella tavalla. Tunnustan myös, että vihreittenkin keskuudessa joskus tällainen keskustelu pakkaa putkahtamaan esiin.

Minua on eniten henkilökohtaisesti kiinnostanut tässä prosessissa se, että olen ed. Väyrysen kokenut useissa tapauksissa aatteellisesti itseäni monessa suhteessa lähellä olevaksi. Hän on kiinnostunut pitkän tähtäyksen tulevaisuudenkysymyksistä. Hän on kiinnostunut ympäristökysymyksistä jne. Siitä syystä olisin suonut, että hän toimintatavoiltaan ei olisi minulle niin vieras kuin tämän syksyn tapaukset osoittavat. Siitä

huolimatta haluan siteerata häntä. 10.11. kello 14.30 tässä salissa hän sanoi: "Virheiden tunnustaminen on parannuksen tekemisen lähtökohta."

Kannatan ed. Zyskowiezin tekemää ehdotusta.

Ed. Alho: Herra puhemies! Perustuslakivaliokunnan mietinnössä sanotaan Väyrysen ja Vladimirovin keskustelusta: "Toisaalta keskustelussa pohdittiin Suomen presidentinvaalia sekä Suomen ja Neuvostoliiton kauppasuhteita toisiinsa liittyen tavalla, josta saattoi saada sen käsityksen, että vaikuttaminen kauppasuhteiden kautta presidentinvaaliin voi olla mahdollista tai tulla jopa hyväksyttävänä menettelynä kysymykseenkin. Tällainen keskustelu ei sovellu ulkoasiainministerin asemaan." Keskustelua perustuslakivaliokunta pitää "varomattomana", mutta "sen ei voida katsoa olevan ministerivastuulaisa säädettyä lainvastaista menettelyä".

Keskustan vastalauseessa katsotaan kannanoton olevan poliittinen ja vastoin valiokunnan omaksumaa vakiintunutta käytäntöä. Kannanotto ei ole poliittinen. Valiokunta ei ole katsonut olevan näyttöä siitä, että kauppasuhteiden avulla olisi vaikutettu presidentinvaaliin. Mikäli näyttöä olisi ollut, mielestäni olisi ollut selvää, että se olisi ministerivastuulain mukaista virka-aseman väärinkäyttöä maan ilmeiseksi vahingoksi.

Valiokunnan kannanotto ei myöskään ole vastoin vakiintunutta käytäntöä. Valiokunta on lausunut nyt esitettyn verrattavalla tavalla eräässä aiemmassa tapauksessa. Sitä vastoin valiokunnan keskustalaiset jäsenet ovat yrittäneet politisoida vastoin valiokunnan vakiintunutta käytäntöä mm. vastalauseessaan ed. Tennilän muistutuksen yhteydessä valtiopäiviltä vuonna 1987 väittämällä hallituksen menettelyä lainvastaiseksi, joskaan ei ministerivastuulain vastaiseksi. Samoin keskustalaiset ovat politisoineet kysymyksen jättämällä asiasta poliittisen vastalauseen, kuten ed. Pokka sanoi.

Perustuslakivaliokunnan huomautus varomattomuudesta ei myöskään ole moraalinen. Se ankkuroituu rikoslain asiantuntijoiden lausumien kautta vankasti rikoslain virkakosluukuun. Perustuslakivaliokunta lausuu kuitenkin ministerivastuulain mukaisesta menettelystä, samoin asiantuntijat.

Sosialidemokraattiset valiokunnan jäsenet ovat pidättyneet ehdottomasti niin poliittisista kuin moraalisisista lausumista. Niitä voidaan esittää tässä keskustelussa, mutta ei valiokunnassa. Mikäli olisimme edustaneet poliittisia ja moraalisia näkemyksiä, olisimme ihmetelleet ulkoministerin keskustelua Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden hiljaisemmasta ajasta, jonka Väyrynen kertoo koskevan vierailuja, mutta josta hän ei kuitenkaan raportoinut istuvalle vt. presidentille, kuten virkatehtäviin kuuluu.

Emme myöskään ihmetelleet idänkaupan poikkeuksellisia tapahtumia, vaikka idänkaupan piiristä oli kerätty laajaa valtuuskuntaa Karjalaisen valinnan tueksi. Emme myöskään ole asettaneet keskustelun käyneitten motiiveja tai esimerkiksi idänkaupan asiantuntijoiden näkemyksiä kyseenalaisiksi, vaikka monenlaiset henkilökohtaiset ja poliittiset mieltymykset ovat saattaneet olla heidän lausuntojensa taustalla vaikuttamassa, kun muistetaan millaisessa sisäpoliittisessa tilanteessa Väyrynen ja Vladimirov keskustelujaan kävivät. Idänkauppa valiokunnan käsittelyssä näyttäytyi hyvin mystisenä ja hyvin vaikeasti määriteltävänä kysymyksenä. Perustuslakivaliokunta on suoriutunut tehtävästään tuomioistuimeen verrattavalla viileydellä ja harkinnalla.

Paavo Väyrysen keskustelu oli onnetonta ja tyyliä sekä keskustapuolueen puheenjohtajan että ulkoministerin ominaisuudessa. Vetoaminen maan tapaan on minusta aivan yhtä onnetonta ja tyyliä. Maan tapana erikoisiksi muodostuneita suhteita Tehtaan kadulle tuskin voidaan pitää, sitä vastoin eräitten merkittävässä asemassa olevien yksilöiden tapana kyllä. Ahti Karjalaisen muistelmat kuvaavat erinomaisesti niitä jännitteitä, joita eri käytäntöjä soveltavien yksilöiden välillä oli.

Kun perustuslakivaliokunta pitää entisen ministerin, kansanedustaja Paavo Väyrysen menettelyä varomattomana, valiokunta omalta osaltaan myös paaluttaa merkittävässä asemassa olevien ihmisten vastuuta ja julkisen tehtävän ulottumista hyvin lähelle henkilökohtaista elämää. Poliittisen puolueen puheenjohtaja voi valiokunnan kannanottojen mukaan toimia ulkoministerinä. Ulkoministerin tehtävän vastaanottaminen merkitsee kuitenkin poliittisen puolueen puheenjohtajan liikkumavaran kaventumista,

koska eduskunnalla on aina oikeus tarkastaa valtioneuvoston jäsenen virkatoimien laillisuutta.

Herra puhemies! Samoin kuin jo aiemmat edustajat, Joutsensaari ja Paloheimo kannatan myös ed. Zyskoviczin ehdotusta muistutuksen raukeamisesta.

Ed. Antvuori: Herra puhemies! Minun mielestäni silloin, kun maan ulkoministeri käy vieraan vallan johtavan virkamiehen kanssa sen laatuista omaa maataan koskevia sisäpoliittisia keskusteluja kuin silloinen ulkoministeri Väyrynen kävi, on hän syllistynyt maanpetokseen ja toiminut täysin moraalittomasti. Tätä kysymystä voivat lainopineet tulkita juridisessa mielessä miten hyvänsä. Tämä on maallikon, minun, henkilökohmainen käsitys asiasta. — Perustuslakivaliokunnan mietinnölle voi antaa saman arvon kuin sille, jos poliisi tutkii poliisin rikoksia.

Kuka meistä ylipäätänsä voisi jäävittömästi keskustella tai tutkia vuosien 1981–82 tapahtumia? Ei ainakaan perustuslakivaliokunta, jossa istuvat edustajina juuri samojen puolueiden edustajat, jotka kaikki tuolloin kävivät jonkin asteisia keskusteluja Suomen sisäpoliittisista asioista ulkovaltojen kanssa. Se oli maan tapa. (Ed. Rinne: Oliko se? Jos se oli kepun tapa vain!)

Mielestäni kansalaisten pettämistä ja suurta moraalittomuutta noina aikoina osoittaa myös se, että määrätty tahot ajoivat maahan presidentiksi miesparkaa, joka oli vakavasti alkoholisoitunut ja täysin kykenemätön hoitamaan minkäänlaista vastuullista tehtävää. Tätä oli poliittinen moraalit silloin, ja aivan sama se on tänäkin päivänä. Tai paremminkin: meillä poliitikoilla on aivan eri moraalit kuin yleensä ihmisillä, kansalaisilla. Muuten ei voi ymmärtää esimerkiksi niitä viime aikojenkin tapahtumia ja tekemisiä, joita viimeiseen asti on selitelty juridisilla tulkinnoilla.

Valitettavasti muutosta ei ihan hevillä edes synny, koska tiedotusvälineet, joiden tulisi toimia jonkinlaisena omanatuntona, elävät tätä samaa poliittista kulttuuria, eivätkä juurikaan vaivaudu syvällisemmin pohtimaan näitä kysymyksiä.

Mielestäni tämä ns. Väyrysen-jupakka kannattaisi käyttää sillä tavoin hyödyksi, että nyt todella tarkastelisisimme rehellisesti joten-

kin ulkopuolisin silmin toimintaamme ja miettisimme, mikä tämän päivän työssämme on sellaista, mikä ei muutaman vuoden kuluttua kestä tarkastelua tai millä ei olla rakenneta Suomea nopeasti muuttuvassa maailmassa.

Ed. Riihijärvi: Herra puhemies! Quam diu abuses patientia nostra, Catilina. Tämä Ciceron paljastuspuhe, jolla hän paljasti Catilinan salaliiton, on tullut mieleeni tämän syksyn ja erikoisesti tämän asian käsittelyn aikana täällä nyt. Tulee mieleeni kysyä Paavo Väyryseltä: Quam diu abuses patientia nostra, Paavo Väyrynen — kuinka kauan oikeastaan väärinkäytät meidän kärsivällisyyttämme?

Meidän ei tänä päivänä tarvitse olla täällä paljastamassa salaliittoa, sillä se on olosuhteiden pakosta paljastanut itse itsensä. Lähes päivälleen tänään on kulunut 50 vuotta Mainilan laukauksesta. Meille nyt Mainilan laukauskin on paljastunut, vaikka toisaalta me tiesimme, kuka sen aikoinaan ampui, mutta se on nyt meille myöskin paljastettu ampuijen taholta. Se oli täydellinen petos.

Petos Suomen kansaa kohtaan on ollut myöskin ulkoministeri Paavo Väyrysen toiminta. Presidentinvaaliin vaikuttaakseen hän on etsinyt apua ulkovalloilta. Ministeri Väyrynen on tässä pettänyt kansalta saamansa luottamuksen häikäilemättömästi. Oliko se taitamattomuutta? Oliko se varomattomuutta? Oliko se tietämättömyyttä? Ei, vaan se oli vallanhimon sokaisemaa toimintaa, jossa vastuu isänmaan tulevaisuudesta sai väistyä. Tämä on ollut häikäilemättömyydessään vertaansa vailla olevaa toimintaa. Onneksi se ei ole ollut kuitenkaan kaikkien poliitikkojen omaksuma maan tapa, vaikka niin on täällä kyllä monissa puheenvuoroissa haluttu väittää. Kaikki poliitikot eivät suinkaan käyneet Tehtaankadulla tai Kaivopuiston lähetystöissä, vaan he ovat toteuttaneet sitä isänmaallista politiikkaa, johon kansalaiset ovat heille valtuutuksen antaneet.

Tänä päivänä on jokaisen rehellisen kansalaisen pakko todeta, että SMP:n taistelu rappeutunutta valtapoliittikkaa vastaan on ollut oikea. SMP:n kansanedustajien Veikko Vennamon johdolla vaatima ryhti ja rehellisyys maamme asioiden hoidossa on osoittautunut oikeutetuksi, ja se on antanut myöskin rohkeutta kansanedustajille laajemminkin ot-

taa esille näitä tavattoman ikäviä asioita, kuten juuri tämä Paavo Väyrysen asia.

Ministeri Väyrysen salamyhkäisten toimien paljastuminen on murtanut sen berliininmuurin, jolla suomalaiset jaettiin kahtia. Toiset olivat Neuvostoliiton kannalta luotettavia, toiset epäluotettavia. Pystyssä tätä berliininmuuria pidettiin pelottelemalla Neuvostoliitolla. Viimeiset yritykset tähän suuntaan tehtiin vielä niin myöhään kuin 1982 presidentinvaalien alla.

Jos ministeri Väyrysen harjoittama ulkopolitiikka olisi saanut maassamme edelleen jatkua, olisi se estänyt todellisten, luottamuksellisten suhteiden kehittymisen kaikkiin ulkomaihin. Me olisimme täällä varmasti omien muuriemme takana, jos hänen työnsä olisi saanut jatkua. Ajateltakoonpa vaikka esimerkiksi Gorbatshevin valtiovierailua, millaiseksi se olisi muodostunut, kun tiedustelupalvelun kautta hän olisi saanut Suomen ulkoministeriltä viestin luotettavista ja epäluotettavista isännistä.

Tervehtyminen alkaa aina sairauden toteamisesta. Perustuslakivaliokunta on todennut sen häikäilemättömyyden, jolla Suomen kansan selkärankaa on murrettu ja sielua vammautettu turvautumalla vieraan vallan apuun.

Onko perustuslakivaliokunnan Paavo Väyryselle antama huomautus lainvastaisesta toiminnasta ministerinä riittävänä pidettävä? Tähän kysymykseen vastaan: Kansalaisten luottamuksen pettämisestä voi vain kansa antaa tuomion. Sen tuomion kansa antaa tulevaisuuden vaaleissa. Kun jälleen vääräys ja rappio on paljastunut, se antaa meille luottamuksen parempaan tulevaisuuteen. Kun ryhti ja rehellisyys tulee kunniaan, niin, kuten sananlasku sanoo, rehellisyys maan perii.

Vuoden 1982 presidentinvaalit olivat voittoa pohjoismaiselle demokratialle. Maamme historia todistaa kansamme itsenäisyystahdosta. Omalla työllä ja taistelulla tämä maa on rakennettu ja myös itsenäisenä säilytetty. On hirvittävä loukkaus isänmaata kohtaan tämän unohtaminen ja vieraan vallan apuun turvautuminen varsinkin, kun sen tekee vapaan tasavallan ministeri vallanhimossaan.

Talvisodan sankarien, joita nyt muistamme, työn ja taiston rinnalla on Väyrysen teko ammottava hauda, musta luku Suomen historiassa. Älköön se enää ikinä toistuko.

Isänmaamme luottamuksen pettänyt tulee saamaan tuomion kansalta. Uskon, että rehellisyys ja avoimuus tulevat voittamaan. Lakia ja moraalia ei voi koskaan erottaa toisistaan.

Ed. Rinne: Herra puhemies! Edellinen puhuja on lukenut tuolla teologisessa tiedekunnassa kirjansa. Minä sen sijaan edustan tätä maallikkopuolta. (Ed. Zyskowitz: Mutta saarnamies kuitenkin!) — Saarnamies kuitenkin.

Tässä salissa käsiteltiin jokin aika sitten lastensuojelulakia. Lapset tarvitsevat suojelua, mutta entinen ulkoministerimme ei tarvitse suojelua. Poliitikkoja ei pidä suojella. Heidän poliittisia tekemisiään pitää läpivalaista.

Minua ei ole niin paljon moitittu ilmeisesti koskaan kuin tässä kirjeasiassa, että olin mukana eli läksin, en mitenkään johdateltuna, olisin lähtenyt yksinkin ensimmäiseksi allekirjoittajaksi, tähän. On moitittu suurin piirtein niillä sanoilla, mitä ed. Paloheimo häikäisevän hyvässä puheenvuorossaan täällä käytti. Aivan niitä samoja asioita on tuotu esiin. Nimittäin avoimuuden poliittiseen kulttuuriin kuuluu, että asioiden läpivalaisuun ryhdytään silloinkin, vaikka lopputulos voisi olla itselle tai omalle edulle kielteinen ja aiheuttaisi itsekritiikkiä.

Neuvosto-Venäjä on tänään avoimempi maa kuin Suomi. Itsekritiikki omia poliittisia johtajia ja virheitä kohtaan Neuvostoliitossa on ratkaisevasti kovempaa kuin Suomessa. Perustuslakivaliokunnan hienotunteisuusele ennen valtiiovierailua siirtää tämä käsittely oli aivan turha. Se osoitti, että emme ole vielä kukaan kasvaneet itsenäiseksi valtioksi. Valtiovieraamme suorasukaisuus teki tästä kohteliaisuuselestämme lähes koomisen episodin. Suomi ei vielä kukaan rohkene omistaa sitä, minkä bolshevikit Neuvosto-Venäjältä meille antoivat, nimittäin valtiollisen itsenäisyyden. Olimme uusonnesta lähes sekopäisiä, kun meille ilmoitettiin, että olemme puolueeton Pohjoismaa. Toveri Leninin sanat ja teot Suomelle eivät ole ehtineet ilmeisesti vielä tänne asti.

Mielestäni asian käsittely eduskunnassa olisi voitu lopettaa entisen ulkoministerin kirjeen tultua julkisuuteen. Nimittäin läpivalaisu tapahtui siinä. Oli erinomaisen hyvä asia, ettei sitä perustuslakivaliokunnan tar-

vinnut kaivaa vaan että se tuli jokaisen suomalaisen tietoon. Jos kirjeessä olisi ollut joitakin rumia kuvia tai joitakin terkkuja tai jotakin tällaista, se olisi ollut aivan eri juttu. Mutta se oli läpipoliittinen kirje, ei se ollut mitään muuta. Entinen ulkoministeri tosin kieltää, että hänen kirjoittamansa ja allekirjoituksellaan vahvistamansa kirje ei olisikaan sitä, mitä hän itse on kirjoittanut. Kirje ei siis olisikaan totta. Entinen ulkoministeri väittää, että sekä suomalaiset että neuvostoliittolaiset joko valehtelevat, puhuvat muunnettua totuutta, antavat väärän kuvan tai asettavat vääriä painotuksia.

Entisen ulkoministerin kirjeen sisältö on raskauttava. Entinen ulkoministeri asetti muun kuin ulkoministerin tehtävien hoitamisen etusijalle eli oman henkilökohtaisen edun. Kaikkein pahinta siinä on, että Suomen suhteet Neuvostoliittoon asetettiin kynysmatoksi kisailtaessa täällä sisäisistä asioista. Ulkoinen valta joutui aiheettomaan ryvetykseen. Neuvostoliitto leimattiin valtioksi, joka puuttuu toisen valtion sisäisiin asioihin. Entisen ulkoministerin kirje puhuu vallan muuta. Neuvostoliiton ulkopoliittikan puuttumattomuuslipun heittäminen kekulaiseen kalsonkipyykkiin oli sen luokan teko, johon meillä ei minkään muunkaan valtion suhteen ole varaa.

Entinen ulkoministeri lausui vielä marraskuun 1 päivänä tänä vuonna seuraavaa: ”Uhrasin itseni välttääkseni sellaisen keskustelun syntymistä, jossa jouduttaisiin julkisuudessa käsittelemään Suomen lähihistoriaan liittyvää Neuvostoliiton edustajien toimintaa.” Siis entinen ulkoministeri suuntaa vihjailevat neulanpistonsa Neuvostoliittoon, upottaa ruostuneen talikkonsa ulkopuolisen selkään. Entinen ulkoministeri iskee neuvottelunsa ”Kremlin piikkiin”. Tällainen ei olisi käynyt Kekkosen aikana.

Entinen ulkoministeri väittää, että kyseessä oli maan tapa. Ei se ollut maan tapa. Se oli hänen ja ehkä joidenkuiden muiden keppolitiikkojen tapa. Mutta vauhti sen kuin paranee. Kuluvana syksynä myös kepun valtioneuvos on ryhtynyt syyllistämään Neuvostoliittoa. Hänen mukaansa nimenomaan Neuvostoliitto oli aktiivinen puuttumaan Suomen sisäisiin asioihin. Elämme siis aikaa, jolloin Suomen kepu heittelee puukkoja Neuvostoliiton suuntaan. Jälkikäiteläisyyksistä saa sen kuvan, että kepu olisi joutunut lähes

ylivoimaiseen torjuntatehtävään neuvostoaktiivisuuden vyöryessä Suomen presidentin vaaliin, kun se oli aivan toisinpäin eli täältä suunnattiin aktiivisuus.

Tapahtuman jälkeen entinen ulkoministerimme on järkähtämättömästi vakuuttunut siitä, että niin kotimaiset kuin ulkomaisetkin osapuolet ovat väärässä. Hän on ehdottoman vakuuttunut siitä. Kysymyksessä on uskon kaltainen tila, johon ei voida vaikuttaa lääkehoidolla eikä keskusteluterapialla. Tälle tilalle ei voida mitään, ja siitä ei voida edes syyttää. Arviointi jää tietysti korkeimmalle maalliselle tuomioistuimelle, äänestäjille. Mutta entisellä ulkoministerillä ei ole hätää. Puolue on samaistunut täydellisesti johtajaansa. Viisivuotias vesainenkin on asetettu virpomaan puolueenjohtajan erehtymättömyyttä.

Herra puhemies! Olen käyttänyt puheenvuorossani ns. kansan kieltä. Tämä siitä syystä, että kysymys oli sisäpolitiikan erästä yksityiskohdasta, kepun presidenttipelistä. Pelinpito ei jäänyt kuitenkaan sisäiseksi. Ulkoinen valta on joutunut aiheettomien vihjailujen kohteeksi. Neuvostodiplomatialla ei nimittäin ole velvollisuutta ryhtyä puolustautumaan aiheettomien kepusyytösten edessä. Siksi asian käsittely mielestäni riittää.

Ed. Zyskowiec: Arvoisa herra puhemies! Keskustelun loppupuolella on käytetty muutamia hyvin värikkäitä ja mielenkiintoisia puheenvuoroja. Mutta olisin puheenvuorossani lopuksi kommentoinut paria keskustelun alkupuolella käytettyä puheenvuoroa tai paria niissä esille tullutta asiaa.

Useassakin puheenvuorossa on syntynyt sellainen kuva, että perustuslakivaliokunnan käsittelyn kuluessa olisi jollakin tavoin käynyt ilmi, että Väyrysen menettely esillä olevassa asiassa oli jollakin tavoin osa silloin vallinnutta ns. maan tapaa. Olisin korostanut sitä, että tällaista kannanottoa perustuslakivaliokunnan mietintöön ei miltei osin sisälly eikä mielestäni myöskään voida sanoa, että perustuslakivaliokunnan käsittelyn kuluessa olisi valiokunnassa syntynyt jokin yleinen käsitys siitä, että näin on asianlaita. Valiokunnan käsittelyn kuluessa erilaisissa yhteyksissä, asiantuntijakuulemisen yhteydessä monet valiokunnan jäsenet käyttivät omissa puheenvuoroissaan käsitettä maan tapa, viittasivat siihen, oliko kyseessä maan

tapa, toivat esiin, että olisi ollut kyseessä maan tapa, mutta ei mitään yleistä käsitystä tästä suinkaan käsittelyn kuluessa syntynyt. Päinvastoin monet korostivat sitä, että kyseessä nimenomaan ei ollut mikään maan tapa.

Toinen näkökohta, jonka haluan tähän yhteyteen liittää, on se, että se, että jokin menettely johonkin aikaan on yleistä tai että sitä esiintyy usean henkilön kohdalla, ei välttämättä kerro mitään siitä, että tuo menettely olisi hyväksyttävää. Omassa puheenvuorossani, jonka pidin, sen loppupuolella toin esiin eräitä henkilökohtaisia käsityksiäni siitä, mitä 1970-luvulla ja 1970- ja 1980-luvun vaihteessa tapahtui, minkälaista kanssakäyminen oli, ja myös näkemykseni siitä, että tässä suhteessa kanssakäyminen nykyisin on huomattavasti terveemmällä pohjalla.

Ehkä tähän liittyen on hyvä tuoda esiin se, että kun joissakin puheenvuoroissa on hyvin kriittisesti suhtauduttu siihen, että yleensä keskusteltaisiin Suomen sisäisistä asioista vieraan maan tai vieraiden maiden diplomaattisten edustajien kanssa, ei kai se ole se, mitä arvosteltaisiin. Se on normaalia diplomaattista toimintaa, että täällä olevat ulkomaiden edustajat ovat kiinnostuneita Suomen sisäisistä asioista ja keskustelevat niistä suomalaisten poliitikkojen, virkamiesten ja toimittajien jne. kanssa. Ei tässäkään keskustelussa mielestäni tätä voida asettaa kyseenalaiseksi. Eri asia on tietysti sellainen menettely, jossa haettaisiin jollakin tavoin ulkomaiden diplomaateilta apua tai tukea puolueiden tai maan sisäisten asioiden järjestämiseen.

Ed. Pokka puheenvuorossaan — ja tämä on aika tärkeä kysymys edelleenkin — toi esiin sen näkemyksen, joka myös keskustan vastalauseesta ilmenee, että kun perustuslakivaliokunta kannanotossaan totesi ministeri Väyrysen menetelleen keskustelussa Vladimirovin kanssa varomattomasti, tuo perustuslakivaliokunnan kannanotto olisi nimenomaan poliittinen kannanotto, poliittinen arviointi, moraalinen tuomio. Kuten puheenvuorossani osoitin, se ei sitä ollut. Haluan nyt vielä kerran yrittää selittää, mistä oli kyse.

Siis valtioneuvoston jäsenet ovat rikosideologian virkavastuun alaisia. Rikoslain 40 luvun 20 ja 21 §:ssä on kriminalisoitu sellainen menettely, joka on ristiriidassa vir-

ka-asemaan liittyvien virkavelvollisuuksien kanssa. Perustuslakivaliokunta katsoi, että ulkoministerin asemaan liittyviin virkavelvollisuuksiin, siis oikeudellisiin velvollisuuksiin, olisi kuulunut keskustelussa Vladimirovin kanssa tavalla tai toisella torjua hänen esittämänsä pohdiskelut Neuvostoliiton vaikuttamisesta meidän presidentinvaaliimme. Kun Väyrynen ei näin menetellyt, hän menetteli tavalla, joka ei ollut sopusoinnussa hänen virka-asemansa kanssa, ja tämän oikeudellisten virkavelvollisuuksien kanssa ristiriitaisen menettelyn arvostelemisesta valiokunnan mietinnössä tältä osin on kyse.

Ed. Sasin puheenvuorosta vielä lopuksi se, että hän tässä yhteydessä uudelleen pohti sitä, miksi ei valiokunta selvittänyt riittävästi idänkaupan kysymyksiä ja mm. sitä, olivatko tähän mahdollisesti syynä tekoihin liittyneet vanhentumissäännökset. Niistä ei ollut kyse, vaan kuten puheenvuorossani sanoin, siinä perusteellisessa asiantuntijakuulemisessa, jonka valiokunta idänkaupan tapahtumista syksyllä 1981 kävi, ei tullut esiin mitään sellaista, joka olisi osoittanut, että Väyrynen olisi tuossa yhteydessä toiminut muistutus-kirjelmässä tarkoitettulla tavalla vientilyijäämän aikaansaamiseksi ja sitä kautta syntyneen kaupan epätasapainon aiheuttamiseksi. Kun ei mitään tällaista tullut esiin, ei myöskään ollut perusteita sen kaltaiseen esimerkiksi oikeusasiamiehen kautta tapahtuvaan poliisitutkintaan, jota ed. Sasi puheenvuorossaan peräänkuulutti.

Muun muassa ed. Antvuori puheenvuorossaan totesi, että perustuslakivaliokunta, jossa istuvat jäseninä samojen puolueiden edustajat, joita voidaan syyttää samanlaisesta menettelystä kuin Väyrystä, ei ole oikea paikka tällaista asiaa käsittelemään. Vaikka tietysti olen jäävi tätä sanomaan, mielestäni perustuslakivaliokunta kaiken kaikkiaan, kaikki siellä olevat poliittiset ryhmät, käsittelyn kulussa suhtautuivat tähän asiaan hyvin asiallisesti ja viileästi ja käsittelevät asiaa sillä tavoin kuin tämä asia edellytti.

Ed. Isohookana-Asunmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Käyty keskustelu tämän asian tiimoilta osoittaa, että totuuden löytäminen tai edes sitä lähelle pääseminen on eduskunnan tasolla mahdollonta. Perustuslakivaliokunta ja sen jäsenet ovat yrittäneet parhaansa, mutta heillä ei ole

ollut tarpeeksi dokumentteja, jotta olisivat päässeet totuuden lähteille.

Asian objektiivinen käsittely vaatisi dokumenttien lisäksi myös etäisyyttä, jota ei tässä vaiheessa ole mahdollista asiaan ottaa. Onkin niin, että koko asia ja sen totuudellisuus, jos sitä nyt koskaan löytyykään, löytyy aikanaan, joskus tulevaisuudessa. Lähelle totuutta päässevät historiantutkijat. Suomessa poliittisen historian tutkimus on toistaiseksi vielä ollut hyvin korkealla tasolla, ja uskoa sopii, että tulevaisuudessakin näin on. Näin ollen voi ajatella, että historia kuten talvisodasta niin tästäkin asiasta tulee aikanaan totuuden kertomaan. (Ed. Rinne: Ei tästä semmoista sankaritarua tule kuin talvisodasta!) Moraalisen puolen arvioivat puolestaan, kuten monet edustajat ovat todenneet, äänestäjät aikanaan.

Ed. Antvuori (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunnan puheenjohtajan puheenvuoron johdosta haluan sanoa, että jos perustuslakivaliokunnasta menee tämän laatuinen asia näin kevyesti läpi, on se osoitus juuri siitä, että ns. maan tapa on tänä päivänäkin maan tapa.

Ed. Alho (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Historian totuutta varmasti on ollut turha etsiä. Perustuslakivaliokunta on tehnyt työtänsä sen lain perusteella, joka on kansanedustajien oikeudesta tarkastaa ministerien ja myös oikeuskanslerin toimien lainmukaisuutta. Emme me olekaan pyrkineet olemaan mikään poliittisen historiankirjoutuksen yksikkö, eikä tässä suhteessa tehtävämme olekaan sellainen kuin jonkin muun valiokunnan. Olemme joutuneet tekemään työtä ministerivastuulain mukaisesti, tuomioistuimen mukaisesti. Silloin tietysti ei myöskään voi ajatella, että ed. Antvuoren näkemykset voisivat olla missään mielessä mahdollisia perustuslakivaliokunnan työtä arvioitaessa.

Kehottaisin kaikkia kollegoita lukemaan laista eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatointen lainmukaisuutta erikoisesti lain 7 §:n, jossa on mainittu, mitä perustuslakivaliokunta on tässä asiassa joutunut arvioimaan. Tässä työssä on käytetty hyväksi myös oikeusoppineita, niin kuin hyvään työskentelyyn kuuluu.

Ed. Taina: Arvoisa puhemies! Ed. Isohookana-Asunmaa puhui totuuden etsimisestä. Minä en ole ihan varma siitä, mitä totuutta perustuslakivaliokunta etsi. Minun mielestäni ed. Isohookana-Asunmaan kaipaama totuuden lähde on Väyrysen kuuluisa kirje, joka onneksi tämänkin kyselyn johdosta luultavasti tuli julkisuuteen. Tietysti voi olla niin, että me ihmiset ymmärrämme suomen kieltä vähän eri tavalla. Se tässä on tullut keskustelun kuluessa mieleen.

Keskustelussa, joka on käyty, ovat enimäkseen olleet äänessä perustuslakivaliokunnan jäsenet ja toisaalta tämän kirjelmän kirjoittajat. Olen pettynyt tästä tilanteesta, koska mielestäni koko tämä prosessi ja tämä kirje olisivat antaneet hyvän tilaisuuden ja aiheen keskustella poliittisesta moraalista, olisivat antaneet aiheen keskustella maan tavasta, poliitikkojen rehellisyydestä ja olisivat antaneet aiheen keskustella siitä, minkä ed. Paloheimo toi täällä esiin: mikä on tämän ammatin taikka tehtävän, kansanedustajan tai ministerin tehtävän, arvostus.

Koko prosessi on ollut heikentämässä tämän työn arvostusta aivan valtavasti. Pelkään, että sillä tulee olemaan myös myöhemmin vaikutuksia esimerkiksi äänestysaktiivisuuteen, koska juuri niin kuin täällä on kuvattu, tässä on koko ajan väitetty mustaa valkoiseksi, ja tämä on ollut aivan ihmeellinen koko keskustelu. Siitä syystä olisin toivonut, että koko prosessiin ja asiaan olisi eduskunnassa suhtauduttu paljon vakavammin.

Ed. Juhantalo: Arvoisa puhemies! Ed. Tainan puheenvuorosta hyvin tulee ilmi se, että monen edustajan intohimot ovat aivan muualla kuin perustuslakivaliokunnan asiallisessa asian käsittelyssä. Monet unohtavat, että meillä Suomessa ei ole erillistä perustuslakituomioistuinta. Meidän parlamenttimme valiokunta joutuu muuntumaan perustuslakituomioistuimeksi. Mielestäni sen osuuden valiokunta on tehnyt hyvin. Yhdyn ed. Alhon arvioon valiokunnan työn tästä osuudesta.

Se, että täällä on käytetty värikästä, hauskaakin kieltä ja monet ovat toivoneet, että tämä keskustelu kääntyisi kokonaisuudessaan sille uralle, osoittaa, että kyse on poliittisista intohimoista eikä niinkään perustuslaillisesta ministerivastuulain tutkimisesta.

Ed. Antvuori: Arvoisa puhemies! Ed. Alhon puheenvuoroon: Mielestäni tämä on tyypillinen näkemys siitä, että kun aletaan tällaista asiaa jotenkin tiukan juridisesti tutkia, niin se on juuri sitä poliittista kulttuuria, mitä me elämme, ja tavallaan realiteettihäiriö eli samanlainen häiriö kuin se, mikä on keskustapuolueella tai ed. Väyrysellä, että ”voi, kun Kekkonen eläisi vielä”.

Ed. Taina: Arvoisa puhemies! Ed. Juhantalolle toteaisin, että myönnän kyllä omalta kohdaltani, että poliittinen intohimoni on todellakin puhua rehellisen ja asiallisen politiikan puolesta.

Ed. Paloheimo: Arvoisa puhemies! Ed. Juhantalolle ystävällisesti: Jos tämä keskustelu olisi alkanut sillä tavalla, että ensimmäisen kerran, kun Tarkan kirjasta kuultiin, Väyrynen olisi julkistanut kirjeensä kommentimatta sitä millään tavoin, ei tässä olisi syntynyt puolin eikä toisin minkäänlaisia poliittisia intohimoja. Kyllä ne poliittiset intohimot ovat lähteneet Suomen keskustan piiristä.

Ymmärrän kyllä senkin, että ed. Juhantalo kovasti puolustelee Väyrystä, koska keskustelun aikana poliittisten intohimojen tuoksinassahan Väyrynen on kerran sanonut, että hoipertelijoitten nimet pannaan korvan taakse. Ymmärrän, että ed. Juhantalo ei halua joutua korvan taakse. Jos tämä hoipertelijat käsittää muitakin kuin Suomen keskustan jäseniä, siis muidenkin puolueitten jäseniä, niin ilmoittaudun korvan taakse vapaachtoisesti.

Ed. Jokinen: Arvoisa puhemies! Poliittisten intohimojen riehuminen tämän keskustelun yhteydessä ja koko tämän asian tiimoilta on itsestään selvä asia. Jos muuta väitetään, ollaan sitten sillä tasolla, josta ed. Paloheimo kertoi, että ollaan 15. sijalla arvioissa, kun ihmiset ottavat kantaa edustajien arvoon. Kyllä on myönnettävä rehellisesti, jos keskustellaan avoimesti tästä kysymyksestä, että tässä ei olla aina lainkaan edes lähellä asiaa ja vastuuta.

Perustuslakivaliokunta on tehnyt sen tehtävän, mikä sille kuuluu ja hoitanut asian sille kuuluvalla tavalla. Ketkä eivät sitä hyväksy, käyttävät tässä nimenomaan poliittista peliä tavallaan. Valiokunnan jäsenet

ovat aika suuren vastuun alla, koska he tietävät myös, että on olemassa poliittisia intohimoja, joita heidänkin odotetaan tietysti ilmentävän tässä yhteydessä, mutta kunnia valiokunnan jäsenille.

Ed. Alho: Arvoisa puhemies! Haluan nyt vielä kerran toistaa sen asian, joka on tullut aiemminkin eduskunnassa käydyissä keskusteluissa esille, eli sen, että olisi hyvä, että eduskunnan työtä kehitettäisiin niin, että meillä olisi sellainen instrumentti käytettävissämme, jossa poliittista keskustelua voitaisiin käydä kevyemmällä välineistöllä kuin ministerivastuulain mukaisen menettelyn vireille panemisella. Tällä tarkoitan nyt esimerkiksi eräänlaisen julkisen kuulemisen tai muun debatin mahdollisuutta, joka ilmeisesti olisi ollut tarpeellista tämän asian ympäriltä.

Mutta haluan erityisesti korostaa, että perustuslakivaliokunta suinkaan ei ole tässä kysymyksessä ollut tunkkainen. Se on toiminut puhtaasti sen mukaan, mitä ministerivastuulain mukainen muistutusmenettely eduskunnassa siltä edellyttää. Sitä ei voi syyttää mistään sellaisten keskustelun piirteitten puuttumisesta, joissa olisi pohdittu moraalialia tai muita tämän tyyppisiä kysymyksiä. Sen tehtävä ei ole tämän kaltainen tämän lain soveltamisessa, ja siihen minun mielestäni ei pidäkään perustuslakivaliokuntaa ja sen työskentelyä ohjata. Silloin pitää löytää toisenlaiset keinot. Ketään ei voi tietenkään estää keskustelemasta täällä asiasta, mutta pohjana on kyllä nyt ministerivastuulain mukainen muistutus.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Zyskowicz ed. Joutsensaaren kannattamana ehdottanut, että asia on raukeava.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Kun muuta ehdotusta ei ole tehty, katson, että eduskunta hyväksyy ed. Zyskowiczin ehdotuksen.

Ed. Zyskowiczin ehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

## **26) Ehdotus laiksi yhteiskunnallisesti merkittävää toimintaa harjoittavien yleishyödyllisten yhteisöjen veronhuojennuksista annetun lain muuttamisesta**

Ensimmäinen käsittely  
Hallituksen esitys n:o 206  
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 80

Ensimmäinen varapuhemies: Käsitteilyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 80.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

## **27) Ehdotus laiksi leimaverolain muuttamisesta**

Ensimmäinen käsittely  
Hallituksen esitys n:o 207  
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 81

Ensimmäinen varapuhemies: Käsitteilyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 81.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

## **28) Ehdotus valtion liikelaitoksista annetun lain (627/87) mukaisten liikelaitosten lainannoitvaltuuksista vuonna 1990**

Ensimmäinen käsittely  
Hallituksen esitys n:o 108  
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 79

Ensimmäinen varapuhemies: Käsitteilyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 79.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

## **29) Ehdotukset perhe-eläkejärjestelmän kokonaisuudistusta koskeviksi laeiksi**

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 173

Lakialoite n:o 22/1988 vp.

Toivomusaloitteet n:ot 933, 957 ja 1055/1987 vp. sekä 683/1988 vp.

Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 36

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 36.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

## **30) Ehdotukset laiksi rintamasotilaseläkelain 9 a §:n muuttamisesta**

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 155

Lakialoitteet n:ot 45 ja 68/1988 vp.

Toivomusaloitteet n:ot 752/1988 vp., 549 ja 562

Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 37

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 37.

### **Keskustelu:**

Ed. Väistö: Arvoisa puhemies! Nyt ensimmäisessä käsittelyssä on hallituksen esitys laiksi rintamasotilaseläkelain 9 a §:n muuttamisesta. Sosiaalivaliokunnan käsittellessä asiaa tuli valiokunnan työskentelyyn katkos jossa vaiheessa hallitusryhmät pitivät omia neuvottelujaan. Ne katsoivat, että hallituksen esityksessä lähdetään varsin vaatimattomasta korotuksesta edelleenkin liikkeelle, niin että nykyinen ylimääräinen rinta-

malisä, joka on 7,5 prosenttia, korotettaisiin 12,5 prosenttiin kansaneläkkeen lisäosan määrästä. Valiokunnassa hallitusryhmien taholta arvioitiin, että korotusprosenttia tulisi sittenkin nostaa niin, että todella ylimääräinen rintamasotilaseläkelain mukainen rintamalisä vastaisi edes kohtuullisesti sitä tavoitetasoa, joka aiempina vuosina on eduskunnassa asetettu.

Samoin ylimääräisen rintamalisän suuruudesta on lukuisia edustajien aloitteita, niin laki- kuin toivomusaloitteita, jotka myös käsiteltiin ja joista ainakin kahdessa aloitteessa tavoitteeksi asetetaan se, että ylimääräisen rintamalisän suuruus nostettaisiin 30 prosenttiin maksettavan lisäosan määrästä.

Keskustan valiokuntaryhmä päätyi ehdotamaan juuri näiden lakialoitteiden mukaisesta tasosta niin, että nykyisen 7,5 prosentin tasolta ylimääräinen rintamalisä korotettaisiin 30 prosenttiin kansaneläkkeen lisäosan määrästä. Tällöin niille veteraaneille, jotka eivät saa työeläkettä tai joilla se on vähäinen, täysimääräinen ylimääräinen rintamalisä nousisi 500 markkaan kuukaudessa. Ylimääräinen rintamalisä on indeksisidonnainen, mistä johtuen tasokorotuksen jälkeenkin ylimääräinen rintamalisä nousisi elinkustannusten nousua vastaavasti.

Mielestämme ylimääräistä rintamalisää ei tule jatkossakaan verouudistuksen missään vaiheessa saattaa veronalaiseksi tuloksi. Ehdotimme myös, että ylimääräisen rintamalisän alaraja nostettaisiin 50 markkaan nykyisestä 23 markasta.

Kaikkienensa ylimääräisen rintamalisän nostamista puoltaa erityisesti juuri nyt se, että heikoimmassa taloudellisessa asemassa elävien veteraanien asemaa tulisi parantaa, ja juuri tulosidonnainen ylimääräinen rintamalisä olisi tässä suhteessa hyvin tärkeä. Keskustan ehdotus parantaisi noin 162 000 rintamaveteraanin eläketurvaa. Tämä olisi tärkeää juuri siitäkin syystä, että toimenpiteet perusturvan tason korottamiseksi edelleenkin puuttuvat.

Arvoisa puhemies! Tämän asian käsittelyn yhteydessä nousi esiin myös kysymys siitä, että nykyisellään eri tukien kohdentuessa syntyy edelleenkin välinputoamisia. Tähän asiaan sosiaalivaliokunta kiinnitti mietinnössään huomiota ja totesi, että hallituksen olisi selvitettävä ensi vuoden kesäkuun lop-

puun mennessä rintamalisän korottamisen mahdollisuudet siten, ettei väliinpuotoamisia synny.

Valiokunta piti tärkeänä, että on pitämällä aikavälillä laadittava kokonaisselvitys rintamasotilaiden aseman kehittämistä yhteistyössä viranomaisten ja veteraanijärjestöjen kanssa". Meidän mielestämme tämä asia on myös erittäin tärkeä, ja katsoimme, että tämä valiokunnan mietinnön viimeinen kappale olisi tullut lausua hallitusta velvoittavan pönten muodossa.

Ed. Aittoniemi: Arvoisa puhemies! Haluan lyhyesti todeta tässä, että kun opposition taholta puhutaan näistä prosentista, 30 prosentista, niin 50 prosenttia olisi ollut vielä parempi, mutta se olisi ollut myös vielä epäuskottavampi. Kun oppositio puhuu 30 prosentista, niin se ei lainkaan ota huomioon sitä, että asia ei ole niin yksinkertainen. Jos tämän tyyppisiä korotuksia suoritetaan, sitä ennen on selvitettävä se, minkälaiset mahdolliset haittavaikutukset niillä on siinä mielessä, että eräät ylimääräisen rintamalisän saajat joutuvat tämän korotuksen kautta toisaalta menettämään etuja esimerkiksi asumistuen muodossa.

Niissä neuvotteluissa, joita nyt en paremmin lähde selvittämään, hallituspuolueiden välillä on keskusteltu siitä, että korotukset ovat tarpeellisia, mutta sitä ennen tietyn aikataulun puitteissa on selvitettävä se seikka, että kun suoritetaan tietty korotus, joka ei kyllä todennäköisesti ole 30 prosenttia, tällaiset haittatekijät ennakoidaan ja lainsäädännöllä poistetaan sillä tavalla, että ei tuhat tai muutama tuhat eläkkeensaajaa joudu sen jälkeen toteamaan, että korotuksista huolimatta heidän käteen jäävä osuutensa on vähentynyt. Hallituksen toiminta on systemaattista ja järkevää, opposition toiminta kymmenine prosentteineen pelkkää propagandaa.

Ed. Kärhä: Arvoisa puhemies! Henkilöt, jotka saavat ylimääräistä rintamalisää, saavat myös kansaneläkkeen lisäosaa eli kysymys on todella veteraaneista, jotka ovat pienituloisia. Tämä johtaa siihen, että he saavat myös asumislisää. Kun valiokunta käsitteli ylimääräisen rintamalisän korotusprosenttia, tuli valiokunnalle aivan selväksi, mihin ylimääräisen rintamalisän korotuspro-

sentin nostaminen tästä 12,5:stä suuremmaksi johtaisi. Väliinpuotoajia tulisi siinä mielessä, kuten edellisessä puheenvuorossa kävi ilmi, että asumislisän saajat menettäisivät lisiänsä, ja eteen tuli melkoisia ongelma- ja väliinpuotoajatapauksia. Niitä voisi yksityiskohtaisemmin selostaa, jos olisi aikaa.

Näin ollen näytti siltä, että valiokunta voisi aivan yksimielisesti hyväksyä sen järkevän esityksen korotukseksi, mitä veteraanien neuvottelukuntakin oli esittänyt, eli hallituksen esityksen. Tähän nähden tuntuikin erittäin pahalta, että opposition taholta mentiin esittämään ja vastalauseeseen asettamaan sellaista ehdotusta, joka todella näyttäisi johtavan joidenkin veteraanien kohdalla kohtuuttomaan lopputulokseen.

Ed. Stenius-Kaukonen: Arvoisa puhemies! Se, että rintamaveteraanien ylimääräinen rintamalisä saattaisi noin 2 000 veteraanilla pudota, jos tätä lisää korotettaisiin yli 12,5 prosentin, pitää paikkansa, niin kuin valiokunnassa saimme asiasta selvityksen. Mutta tässä on täsmälleen kaksi toimintalinjaa. Toinen on se, minkä hallituspuolueet ovat valinneet ja mikä on heille tyypillistä, eli että ei tehdä korjauksia. Toinen on se, että päätetään rintamalisän korottamisesta ja samanaikaisesti velvoitetaan hallitusta tuomaan muita järjestelmiä koskevat muutosesitykset, verotusta, asumislisää ja sitä, mitkä etuudet ovat verottomia, mitkä verollisia. Näillä voidaan ratkaista käteen jäävän tulon pienenemisen ongelma.

Vielä suurempi ongelma varmasti on se, että tulee tapauksia, joissa suurempaa työeläkettä saavalla henkilöllä käteen jäävä tulo on pienempi kuin taas pienempää työeläkettä saavalla, joka saa samanaikaisesti ylimääräistä rintamalisää. Tätäkään ei tietysti voi pitää oikeudenmukaisena tilantena.

Mutta nämä ongelmat on mahdollista ratkaista varsinkin, kun sosiaalivaliokunta esittää nyt, että tämä tulisi voimaan vasta 1.8., joten hyvää aikaa olisi näiden asioiden selvittämiseen ja korjauslakiesitysten antamiseen. Näin ollen ed. Aittoniemen ja nimenomaan SMP:n puheet tässä asiassa ovat yleensä enemmän propagandaa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

### 31) Ed. Törnqvistin ym. lakialoite n:o 104 laiksi tulo- ja varallisuusverolain muuttamisesta

Valiokuntaan lähettäminen

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetäisiin valtiovarainvaliokuntaan.

#### Keskustelu:

Ed. Törnqvist: Arvoisa puhemies! Kunnalliset perhepäivähoitajat ovat uusi suuri ammattiryhmä, joka on kasvanut kovasti viimeisen vuosikymmenen aikana. Kyseessähän on erittäin naisvaltainen ala, ja he ovat työsuhteessa kuntaan. Heidän palkkansa määräytyy hyvin monimutkaisella tavalla. Siinä otetaan huomioon lasten lukumäärä, hoitoaika jne. Kun lapsia on yhtenä päivänä enemmän ja toisena päivänä vähemmän, eivät perhepäivähoitajat voi koskaan ennakoon arvioida kuukausipalkkansa määrää. Tämä laskentatapa aiheuttaa suurta hämminkiä perhepäivähoitajien keskuudessa. Tulvaisuudessa tulisiikin mielestäni siirtyä perhepäivähoitajien kohdalla kiinteään kuukausipalkkaan.

Eri asia on sitten lakialoitteessa tarkoitettu kulukorvaus. Kunnalliselle perhepäivähoitajalle korvataan lapsen hoidosta aiheutuneet välittömät kustannukset kuntien keskusjärjestöjen perhepäivähoidon kustannuskorvausta koskevan suosituksen mukaan. Kustannuskorvauksen tarkistusperusteena käytetään elintarvikekustannusten osalta ravintoryhmäindeksiä ja muiden kustannusten osalta kuluttajahintaindeksiä.

Tämän vuoden loppuun asti voimassa olevan suosituksen mukaan maksetaan kunnalliselle perhepäivähoitajalle hoitokulukorvauksena hoitopäivältä, jona lapsi on ollut hoidossa, kokopäivähoidosta elintarvikekustannuksena 13,18 markkaa ja muuna kustannuksena 6,26 markkaa eli yhteensä 19,40 markkaa. Tuolla rahalla kokopäivähoidossa

olevalle lapselle tulee tarjota kolme ateriala eli aamupala, lounas ja välipala. Tuon kokonaisuuden kustannuskorvaus on tuo 13,18 markkaa. Hoitokulukorvauksen muita kustannuksia koskeva osuus eli 6,29 markkaa sisältää korvauksen kaikista muista hoitoon liittyvistä tavanomaisista menoista, kuten huoneiston käytöstä, sähköstä, vedestä, lämmöstä, askartelutarvikkeista, puhelimen käytöstä jne.

Koska hoitokulukorvausta ei ole säädetty verovapaaksi tuloksi, kulukorvaus lisätään lopullista verotusta toimitettaessa rahapalkan päälle perhepäivähoitajan veronalaisiin tuloihin ja samalla tulosta myönnetään kulukorvauksen suuruisen tulonhankkimisvähennys. Eli ensin kulukorvaus lisätään verotettavan tulon päälle ja sitten se vähennetään. Ennakonpidätystä hoitokulukorvauksesta ei tulisi toimittaa, kun kysessä on ennakoperintälain 8 §:ssä tarkoitettu palkansaajalle työn suorittamisesta aiheutuvien kustannusten korvauksena maksettu hyvitys. Ennakonpidätyskäytäntö on kuitenkin hyvin kirjavaa.

Vallitseva verotuskäytäntö on johtanut ongelmiin perhepäivähoitajien ennakonpidätysprosentin määrittämisessä sekä erityisesti useiden sosiaalietuuksien määrittymisperusteiden soveltamistilanteissa, joissa perhepäivähoitajan nimellisten bruttotulojen eli veronalaisten tulojen kirjautumisesta, näin todellisia ansiotuloja korkeammalle tasolle aiheutuu selvää epäoikeudenmukaisuutta. Epäoikeudenmukaisuutta tapahtuu silloin, kun esimerkiksi perhepäivähoitajan lapsi hakee opintotukea ja asuu kotona. Silloin perheen bruttotuloon lasketaan mukaan myös perhepäivähoitajan saama kulukorvaus. Samoin käy, jos perheeseen haetaan asumistukea.

Toinen tilanne on sitten se, että kulukorvausta, vaikka se edellisessä tilanteessa ottaankin huomioon bruttotuloja määrättäessä, eläkettä määrättäessä ei lasketakaan kertymään, koska siitä ei makseta sosiaaliturvamaksuja. Tällaisesta menettelystä aiheutuu se merkittävä haitta, ettei perhepäivähoitaja voi käytännössä saada hyväkseen muiden verovelvollisten tavoin tulonhankkimisvähennyksen perusmäärää. Perhepäivähoidon kustannuskorvaus on tarkoitettu kattamaan nimenomaan lapsen hoidosta aiheutuneita todellisia kuluja. Kun nuo markkamäärät ottaa

huomioon, niin voi vain todeta, että nuo kulut on todella laskettu todellisina.

Tuloverotuksen yleisten periaatteiden mukaisesti työnantajan maksamat selvät kulkorvaukset ovat verovapaita. Korvaustaso voidaan jättää verohallituksen määrättäväksi kuntien keskusjärjestöjen suosituksen pohjalta. Asian selkeyttäminen vaatii, että perhepäivähoidon kustannuskorvaus säädetään verovapaaksi. Tällä ratkaisulla perhepäivähoitajat saatetaan yhdenvertaiseen asemaan muiden verovelvollisten kanssa. Tällä ratkaisulla tuetaan samalla perhepäivähoidon toimintaedellytyksiä ja kehitystyötä.

Edellä olevan perusteella lakialoitteessa ehdotetaan tulo- ja varallisuusverolakiin lisättäväksi uusi 51 b §, jonka mukaan kunnallisille perhepäivähoitajille maksettava perhepäivähoidon kustannuskorvaus ei ole veronalaista tuloa.

Ed. P. Leppänen: Arvoisa puhemies! Asia, josta ed. Törnqvist keskusteli ja jonka hän otti esille, on tärkeä. Minusta tämä lakialoite on hyvin kannatettava, ja toivoisin, että se menisi myös eteenpäin, ettei se jäisi valtiovarainministeriön lokeroihin tai valtiovarainvaliokuntaan. Olen tästä asiasta useita eduskuntakyselyjä tehnyt aikaisempina vuosina, mutta valitettavasti asia ei ole saanut vastakaikua, koska useasti, viimeksikin ministeri Puolanne vastatessaan totesi, että asiassa tällä hetkellä ei ole ongelmia.

Nämä ongelmathan ovat syntyneet mm. siitä syystä, että eri kunnissa on erilainen käytäntö. Toisaalta esimerkiksi reppumiehet tänä päivänä ovat kovin aktiivisia myös omasta kulukorvauksestaan. Näyttää siltä,

että heidän asiaansaakaan ei aiota hoitaa sillä tavoin kuin ammattiyhdistysliike on esittänyt, vaan edelleen veropeikko on siellä yllä. Vaikka asia koskee pienempää työntekijäryhmää, perhepäivähoitajien asiaa, toivon vilpittömästi, että tämä asia jo näillä valtiopäivillä saataisiin korjattua, koska he ovat tästä lähettäneet lukuisia lähetystöjä ja lukuisia kirjeitä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään valtiovarainvaliokuntaan.

### 32) Toisen lakivaliokunnan mietintö n:o 13 (HE n:o 183)

pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

Ensimmäinen varapuhemies:  
Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään kello 22.45.

Täysistunto lopetetaan kello 22.35.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Erkki Ketola (s. 3873—3941)

M. V. Mandelin (s. 3941—3968)